

Ҳамза Ҳақимзода Ниёзий

ТУЛА АСАРЛАР ТУПЛАМИ

Беш томлик

Таҳрир ҳайъати:

Наим ҚАРИМОВ, Салоҳиддин МАМАЖОНОВ,
Ғаффор МУМИНОВ, Бахтиёр НАЗАРОВ, Юсуф СУЛТОНОВ,
Тошпўлат ТУРСУНОВ, Азиз ҚАЮМОВ, Лазиз ҚАЮМОВ,
Комил ЯШИН

Ўзбекистон ССР «Фан» нашриёти

А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институти

Ҳамза Ҳақимзода Ниёзий

ТУЛА АСАРЛАР ТУПЛАМИ

Биринчи том

ДЕВОН

Тошкент — 1988

Ўзбек совет адабиётининг асосчиси Ҳамза Ҳақимзода Ниёзий таваллудининг 100 йиллиги муносабати билан нашрга тайёрланган «Тўла асарлар тўплами»нинг ушбу дастлабки томидан шоирнинг лирик шеърларидан иборат «Девон»и ўрин олди. Кенг халқ оммаси ўртасида «Девони Ниҳоний» номи билан машҳур бўлган бу асар биринчи марта тўла ҳолда эъдон қилинмоқда.

Нашрга тайёрловчилар:

*Содир ЭРКИНОВ,
Қувомиддин МУНИРОВ,
Шарафиддин ЭШОНХУҲАЕВ*

Масъул муҳаррирлар:

*Юсуф СУЛТОНОВ,
Наим КАРИМОВ*

X $\frac{4702620102 - 4017}{M355(04) - 88}$ рез. 88

ISBN 5—648—00188—6 (т. I)
ISBN 5—648—00187—8

© Ўзбекистон ССР
«Фан» нашриёти, 1988 й.

Ўзбек совет адабиётининг асосчиси, шоир, драматург, композитор, педагог ва таниқли жамоат арбоби Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий (1889—1929) бой адабий мерос қолдирди.

Мамлакатимизда улуғ Ленин даҳоси билан ғалаба қозонган Октябрь инқилобини оташин куйчи сифатида кутиб олган Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий ўзининг шеър, кўшиқ ва драмалари, шунингдек насрий асарлари билан ўзбек совет адабиётининг илк намуналарини яратиб берди ва янги ўзбек адабиётининг кейинги ҳар томонлама тараққиётига баракали таъсир кўрсатди.

Ҳамзанинг новатор санъаткор сифатида майдонга чиқишини таъмин этган омиллардан бири шундаки, ижодини революциядан анча илгари бошлаган шоир ўз асарларида ўтмиш маданиятимизнинг халқчил анъаналарига, биринчи рус инқилоби билан бошланган янги тарихий давр ҳаётининг илғор тамойилларига таянди. Урта Осиёнинг Россияга қўшиб олиниши билан мамлакатнинг ижтимоий, иқтисодий ва маданий ҳаётида юз берган ўзгаришлар, 1916 йил халқ озодлик ҳаракати таъсирида ривожланиб келаётган ўзбек реалистик адабиётининг пешқадам ижодкорлари сафидан ўрин олди. Давр ва халқ ҳаёти билан яқинлик уни 1917 йил Октябрь инқилоби туфайли очилган янги тарихий тараққиётнинг катта йўлига олиб чиқди, янги даврнинг жарчиси ва жангчиси сифатида тарбиялади ҳамда вояга етказди. Ҳамзанинг фаол жамоат арбоби сифатида босиб ўтган йўли унинг адабий фаолиятига ижобий таъсир кўрсатиб борди ва ижод соҳасидаги муваффақиятларини таъмин этди.

Ҳамза қарийб чорак асрлик ижодий фаолияти мобайнида ўзбек классик ва совет адабиёти ўртасида ўзига хос кўприк бўлибгина қолмай, ўзбек совет ада-

биётининг туғилиши ва шаклланиши, унинг янги жанр ва шакллари билан бойишида ҳам беқиёс роль ўйнади.

Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий ўз ижодини лирик асарлар ёзиш билан бошлади. Шоирнинг Ниҳоний тахаллуси билан яратган лирик шеърларидан ташкил топган «Девон»и унинг адабиёт майдонидаги дастлабки қадамидир.

Ҳамза Ниҳоний тахаллусини «Девон»га кирмаган қатор асарларида ҳам қўллайди. Унинг бир қанча шеърларида эса Ниёзий тахаллусига ҳам дуч келамизки, бу сўзнинг шоир бобосининг исми билан боғлиқлиги маълумдир. Шоир баъзи бир ҳажвий асарларида Товонтешар тахаллусидан ҳам фойдаланди. Унинг кейинги ижодида Ҳамза тахаллуси кенг ўрин эгаллайди.

Сўнгги эллик йил ичида Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий асарларини тўплаш ва нашр этиш бўйича бир қатор ишлар қилинди. Дарвоқе, Октябрга қадар бўлган даврда ҳам шоир асарларининг бир қанча нашрларига дуч келамиз. Жумладан, 1915—1917 йилларда унинг «Миллий ашулалар учун миллий шеърлар мажмуаси» деган умумий ном остида «Оқ гул», «Қизил гул», «Пушти гул» ва бошқа тўпламлари, 1915 йилда «Янги саодат» насрий асари, 1916 йили эса «Заҳарли ҳаёт» пьесаси нашр қилинган. Инқилобдан сўнгги йилларда республика газета ва журналларида ҳам Ҳамзанинг баъзи бир асарлари чоп этилган. Лекин унинг бир қанча асарлари борки, улар бизга қўлёзма ҳолида етиб келган.

Кейинги йилларда Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий юбилейлари муносабати билан унинг адабий меросини тўплаш, нашр этиш ва ўрганиш, шунингдек шахсий архивга тартиб бериш соҳасида жиддий ишлар қилинди. Хусусан, бугунги кунда Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Ҳ. Сулаймонов номидаги Қўлёзмалар институтида сақланаётган ҳужжатлар асосида Ҳамза архиви шаклланди. Ўзбекистон ССР Маданият министрлиги ҳузуридаги Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий номидаги

Санъатшунослик институти фондида ҳам унинг асарлари билан бир қаторда, ҳаёт йўли ва серқирра фаолиятини акс эттирувчи муҳим ҳужжатлар тўпланди. Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институтида эса Ҳамза пьесалари, «Девон»и, «Енгил адабиёт», «Ўқиш китоби» асарларининг турли дастхатлари сақланади. Ҳамза асарларининг айрим дастхатларини Ғафур Ғулом номидаги Қўқон адабиёт музейи фонди ва бошқа архивларда ҳам учратиш мумкин. Шуни ҳам айтиш керакки, Ҳамза шеърлари, насрий асарлари ва драмаларининг қўлёзма ва босма нусхаларидан ташқари, бу фондларда, айниқса Қўлёзмалар институти фондида Ҳамза ижодий фаолиятига алоқадор театр афишалари, газета эълонлари ва тақризлари, бундан ташқари, яна бошқа турли-туман ҳужжатлар ҳам бор бўлиб, улар шоир меросини тўплаш, нашр этиш ва ўрганишда мўътабар манба вазифасини ўтайди.

Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг бугунги кунда турли фонд ва архивларда сақланаётган қўлёзма ва босма асарлари тадқиқотчилар ва ноширларнинг эътиборини ҳақли равишда жалб этиб келди. Ёзувчининг 1939 йилда нашр этилган дастлабки «Танланган асарлар»и 1949, 1954, 1958 йилларда яратилган сайланма нашрларда тўлдириб борилди. 1960, 1969 ва 1979 йилларда эса Ҳамзанинг икки жилдлик «Асарлар»и китобхонга етиб борди. Лекин мазкур икки жилдлик нашрлар ҳам унинг меросини тўлиқ қамраб олмаган эди. Шуни назарда тутиб, Ўзбекистон ССР Фанлар академияси А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институти 1979—1981 йиллар давомида Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг тўрт жилддан иборат «Мукамал асарлар тўплами»ни нашр этди. Шоир таваллудининг 90 йиллиги кунларида юзага келган бу нашр муайян илмий принциплар асосида тайёрланганлиги билан характерланади. Лекин бу нашрда ҳам Ҳамзанинг турли архив ва фондларда сақланаётган мероси тўлиқ қамраб олинмаган, унга шоирнинг тугалланмай қолган асарлари, хатлари умуман жалб этилмаган.

Кейинги йилларда ҳамзашунослик янги муваффақиятларни қўлга киритди. Чунончи, Ҳ. Сулаймонов номидаги Қўлёмалар институти Ҳамза меросининг кўп жилдлик каталогини нашрга тайёрлади. Шоирнинг дастлабки лирик асарларидан иборат «Девон»нинг шу вақтгача номаълум бўлиб келган яна бир қўлёмза нусхаси аниқланди. Бу манбаларнинг майдонга чиқиши сабабли «Тўла асарлар тўплами»нинг янги, беш жилдлик нашрини тайёрлаш масаласи ўртага қўйилди. Натижада Ўзбекистон ССР Фанлар академияси А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институти Ҳамза «Мукамал асарлар тўплами»нинг ушбу, янги нашрини тайёрлашга киришди. Бу нашрда Ҳамзанинг бугунги кунда мавжуд бўлган меросини тўлиқ қамраб олишга ҳаракат қилинди ва шоир асарлари илмий нашр талаблари асосида босмага тайёрланди.

«Тўла асарлар тўплами»нинг янги нашри қуйидаги тартибга эга:

1-том. «Девон».

2-том. Шеър ва қўшиқлар. Насрий асарлар. Педагогик рисоалар (1914—1929).

3-том. Драмалар (1916—1920).

4-том. Драмалар (1921—1929). Мақолалар.

5-том. Хатлар. Ҳужжатлар. Ҳамза ижодига доир материаллар.

«Тўла асарлар тўплами»нинг ҳар бир жилдида шу томдан ўрин олган асарларнинг автограф ёки турли котиблар томонидан кўчирилган қўлёмаларига, бундай қўлёмалар сақланмаган ҳолларда эса уларнинг дастлабки нашрларига таянч нусха сифатида қаралади. Қўлёмалар ва муаллиф ҳаётлик даврга оид бошқа манбалар ўзаро қиёс қилиниб, шоирнинг у ёки бу асарга киритган таҳрирлари ҳар бир жилднинг «Вариантлар» қисмида қайд этилади. Ҳар бир асарнинг ёзилиш тарихи, нашрлари ҳақидаги хабарлар ва бошқа адабий-тарихий аҳамиятга молик маълумот «Изоҳлар» қисмида ҳурматли китобхон эътиборига ҳавола этилади.

Шу тарзда ҳар бир жилд асарнинг асосий матни, қўлёзма ва босма нусхаларига алоқадор вариантлар (қўлёзма ёки нашр нусхаси мавжуд бўлмаган асарлар бундан мустасно) ҳамда адабий-тарихий характердаги шарҳлардан таркиб топади.

«Тўла асарлар тўплами» ўзбек совет адабиёти тарихи билан шуғулланувчи илмий ходимлар, муаллимлар ва умуман кенг филологик маълумотга эга бўлган кишиларга мўлжалланган.

Девон

Ғазаллар

* * *

Е илоҳо, сангадур ҳамду сано,
Қодиро, ҳайю тавоно зулаъло.

Ҳам қадимсан, ҳам азал, лоязал,
Ворлиғингга йўқ сани ҳеч интиҳо.

Ворлиғингга кул шаҳодат верғуси,
Ой ила хуршиду ҳам арзу само.

Бир сифотинг кулҳу оллоҳу аҳад,
Йўқ шаригинг, яккасан, ё раббано.

10 Ломаконсан, санда йўқ хешу табор,
На ўғул, на қиз, отою на оно.

Суврату жисму шакл ҳам руҳдин,
Ул вужудингдур, муназзах, эй худо.

Эй ҳақими ламязал, бор айладинг,
Қудратингдин ушбу оламни бино.

Кун дегон амринг била топди қарор,
Еру кўк, лавҳу қалам, аршул аъло.

Нури покингдин яратдинг аввало,
Руҳи поки ул Муҳаммад мустафо.

20 Ул Муҳаммад нуридин халқ айладинг,
Юз йнгирма тўрт лак ўтган анбиё.

Сўнгра халқ эттинг қаро туфроқдин,
Ул вужуди ҳазрати Одам ато.

Келди они наслидин бошлаб ҳама,
Мўмину кофир, азизу авлиё.

Анбиёлар аввали Одам ўлуб,
Хотами кулли расулдур Аҳмадо.

Борча махлуқотларнинг сан холиқи,
Кулли ҳайнинг розиқисан, ё илоҳ.

Лаҳзада пайдо қилурсан бинг жаҳон,
30 Қудратинг етгай яна қилсанг фано.

Халқ этуб мушрикларга етти тамуғ,
Аҳли имонларга жаннотул аъло.

Минг бир исминг ичра ҳодийдур бири,
Бандаларга сан ўзингсан раҳнамо.

Ё илоҳо, зоти покнинг ҳурмати,
Осиларга маърифат айла ато.

Ул Муҳаммад хотири муслимлара,
Раҳматингдур боқии ҳар ду саро.

Ҳазрати Одам ато, Ҳавво ҳақи,
40 Қилмағил шарманда фи-ёвмул-жазо.

Сол ўзинг бизларни тоат йўлига,
Бер ўзинг шайтонни шарридин пано.

Сан совут дилларни шарру фисқдин,
Қилмағил ҳою ҳавасга мубтало.

Нафси бад бирла гирифтор айлабон,
Қилмағил маҳшарда юзларни қаро.

Раҳмату лутфингда тут, қаҳринг била
Айлама бизларни ҳаргиз ошно.

Гарчи мағруқи гунаҳ шармандаман,
50 Инглаб эткум даргоҳингда илтижо.

8989

دیوان نهای
حضرت حکیم زادنیازی ملقب بهانی

«Девон»нинг Шарқшунослик институтида сақланаётган
қўлёзма нусхаси. Муқова.

Сан ўзингсан подшоҳи бемалол,
Боргоҳингга келибман бир гадо.

Мен тиларман маърифат исёнима,
Қўл очиб йиғлаб санга айлаб дуо.

Бу Ниҳонийга агар қилсанг ато
Зарраи раҳмат, ўлур ҳар муддао.

* * *

Ё Муҳаммад, айланай, номинггадур жоним фидо,
Тожи сар ўлди лаамрук подшоҳи ду саро.

Анбиёлар сарвари маъшуқи ҳақсан бегумон,
Ҳодийи саргаштагонсан муқтадои авлиё.

Маъсиятни дуди бирла кўзлари кўр ўлмишам,
Остонангга егур, хокини айлай тўтиё.

Оҳи зоримга боқиб раҳм этмасанг ҳолим хароб,
Тут қўлимдин ҳурмати Одам ато, момо Ҳаво.

Сандин ўзга йўқ манга бир меҳрибон фарёдрас,
10 Сан кечур, шояр гуноҳим авф этар қодир худо.

Нафси бад йўлида қилдим бу азиз умрим адо,
Бўлмагай деб қўрқарам маҳшар куни юзим қаро.

Тун саҳарлар исми покинг ёд этар маҳзун Ниҳон,
Тут шафоат дастида, албатта, фи-ёвмул-жазо.

* * *

Наҳри ашким вор таъсир айламаз норинг банго,
Лутфу эҳсон дамда берган қаҳру озоринг банго.

Бори мушкиллик рақибингдин етон дашиномдур,
Мунчалик кор айламаз тийғи заҳардоринг банго.

Васлингга етмоқ учун тун-кун қилурман жустужў,
Лекин йўл вермаз ўшал ағёри бадкоринг банго.

Сокини масжид эмас, деб зоҳид айлар таъни куфр,
Ос, нишонингдин билинсун тавқи зунноринг банго.

Бан қошин меҳробига қилдум ҳақиқат саждасин,
10 Сувраторо шайх, қурма доми гуфторинг банго.

Қўй, баним, бир кўй ила ул ёра кўнгил қўймишам,
Дил назаргоҳи ўлурса, ўлмасун коринг банго.

Гар муяссар айласанг ул кун Ниҳонийга висол,
Ҳеч писанд эрмас биҳишту ҳуру анҳоринг банго.

* * *

Қимда дониш бұлса, олам мисли зиндондур анго,
 Ғар нафасда бинг ғаму андух меҳмондур анго.

Андалиб бир савт ила бұлди гирифтори қафас,
 Зоғ бинг савт этса, қайси дил паришондур анго.

Ғар кима асрор ёзма мунису ҳамдам билуб,
 Болғу тегмоқ боиси бошига хандондур анго.

Нокаса ҳамроз бұлма, қийматинг топғай тамом,
 Кимки аъмодур, гуҳарни нархи арзондур анго.

Фақр бирла айлаган тақвоя ўлма дилфириб,
 10 Боқ, магаслар ул тамаъ домида қурбондур анго.

Эътибори зоҳир айлаб, ботининг қилма фужур,
 Ғақ назаргоҳи кўнгул, бу жисм қўрғондур анго.

Душманинг гар мўр эса сен бўлмагил андишасиз,
 Гарчи оташ зарра, олам куйса сўзондур анго.

Жаҳл доғин кетгузай, деб тутма лодондин умид,
 Лола бағрида қаролиғ зебиш ўлгондур анго.

Ғожат эрмас тарбият ноқобил аҳлига Ниҳон,
 Бадгуҳар, бадаслик тақдир ўлгондур анго.

* * *

Бу на бахти қоралиқдур, етмас афғоним санго,
Ҳеч манзур ўлмаса бу кўздаги қоним санго.

Шамъи васлингга эрур маҳрам рақиб, ағёрлар,
Бу аламдин ори кимдур мунча сўзоним санго.

Қош кўксим тилса эрди ханжари мужгонларинг,
Кўрсатур эрдим жигарда доғи ҳижроним санго.

Тош уза ёғса қилурди сабзае борон кўзим,
То бу дам таъсир қилмас ашки гирёним санго.

Ҳар куни бинг кас ўлурамиш ёр қурбонинг агар,
10 Жон фидо этмоқла етса кабки хандоним санго.

Мунча золимлик, жафожўлиқ, заҳархўлиқ десам,
Солмадим дерсан, ҳануз ул жабри чандоним санго.

На бўлур десам, тараҳҳум айласанг, солмай азоб,
Бори шул дерсан, мурувват айни эҳсоним санго.

Еки ўлдирғил, десам, мен хастадин бўлғунг халос,
Ҳайфдур, дерсан, нигоро, тийри пайконим санго.

Дод дастингдин ики қўл бош уза кетгай Ниҳон,
Арс этолмай дилдаги андуҳу армоним санго.

* * *

Эй ҳусн элин пурфитнаси маҳбуби давронлар аро,
Борми санингдек маҳлиқо жаннатда ризвонлар аро.

Гулгун юзингни рашкидин кўксида юз бинг доғ ила,
Боқ, лола маскан айлади кўҳу биёбонлар аро.

Қилсанг такаллум, эй пари, тотлуғ табассумлар
билан,
Йўқ еан каби шаккарфишон тўти сухандонлар аро.

Қимдур асир ўлмаз санга, гар ноз ила бир-бир
босуб,
Товуси хушрафтор этуб кирсанг гулистонлар аро.

Бечора булбул ғунчаи майгун лабингни кўйида,
10 Фарёд урар қонлар ютуб ҳар субҳ бўстонлар аро.

Рахшанда нозик тишларинг гавҳарла инжулар
кўруб,
Бўлмиш хижолатдин ниҳон дарёю уммонлар аро.

Ишқинг ўтидин зарраси тушса агар, эй бевафо,
Мансур каби ахгар қилур, торож етар жонлар аро.

Очма ниқобинг, дилрабо, ваҳ тушмасун ногаҳ кўруб
Шарму ҳаёлар моҳ ила хуршиди тобонлар аро.

Қай кун висолингдин сабо очмишки заррин пардани,
Тушмиш биҳиштда жанглар ул ҳуру филмонлар аро.

Кўп сайри бозор айлама ҳуснинг туфайлидин, яна
20 Ғавғо жадаллар бўлмасун кофир, мусулмонлар аро.

Кел, бу Ниҳоний хастани ёлғуз дароғуш айлагил,
Ошсун ғулومинг ҳурмати ул дўсту душманлар аро.

* * *

Дило, қил кечалар дилдор учун чашмингда тар
Ки шояд субҳи файзидин кўнгул қилсун асар пайдо,
пайдо,

Улуб ҳойи ҳавас мағрури ҳаргиз бўлмағил ғофил,
Бу кун осудалик, аммо эрур тонгла зарар пайдо.

Гунаҳни озини қилмай писанд андишасиз бўлма,
Улур ҳар зарра оташдин тутошиб бинг шарар пайдо.

Қаноат пеша бўл, бесабр ўлуб қадрингни кетгузма,
Садаф бир қатра найсондин қилур охир гуҳар пайдо.

Ҳақиқат чашмаси бирла суғор ашжори имонинг,
10 Етуб қилсун камолига ибодатдин самар пайдо.

Қуруб доми тамаъ зоҳид каби хилватсаро бўлма,
Топуб ринд аҳлини хизматда бўл, то қил басар
пайдо.

Риёзат пеша айлаб бермағил ҳар кимсага озор,
Бузуб байти худони, қилма болингдин заҳар пайдо.

Улуб ҳар кимга носих умрни ўткарма беҳуда,
Ниҳоний, тўшаи роҳинг тузат бўлмай хатар пайдо.

<p>بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين</p>	<p>بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين</p>
<p>الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين</p>	<p>الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين</p>
<p>الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين</p>	<p>الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين</p>
<p>الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين</p>	<p>الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين</p>
<p>الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين</p>	<p>الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على سيدنا محمد وآله الطيبين الطاهرين</p>

۱۰۰

۵

۱۰۱

«Девон»нинг Тошкент нусхасидан саҳифа.

* * *

Чиқар ҳар дамда ул маҳваш қилиб кўп шўру шар
пайдо.

Демаским, даҳр аро кўп бўлмасун элга зарар пайдо.

Солиб бир нечага савдон ишқ, бир нечага ҳижрон,
Қилур бчр дамда бинг ғавғоу шўришдин хабар
пайдо.

Юзидин пардани очмас ва ёки тарки азм этмас,
Фақат кўйида куймоқдин бўлак ўлмаз асар пайдо.

Ажаб бир бемурувватким, қўюб бош остониға,
Агар тун-кун фиғон этмоқ эсанг ўлмас назар пайдо.

Урай парвонадек ўзни десанг шамъи жамолиға,
10 Шарори оташидин бошта кўп хавфу хатар пайдо.

Шакар лаълин умидида хазон ўлди Ниҳон умри,
Оқуб кўздин қаро қони, бўлуб коми заҳар пайдо.

* * *

Хусн мулкани амири, шоҳи хўбона дуо,
Юзи ой, юлдузи ўт, кўзлари мастона дуо.

Лаби қанд, лаъли шакар, тиллари пайванди асал,
Сўзидур руҳфизо, Юсуфи Канъона дуо.

Қадди раъно, кўзи жаллоду, сочи сунбулу мушк,
Кифриги тири камон боиси ҳижрона дуо.

Зулфидур доми бало, наргиси сайёди ажал,
Сеҳргар мардумаги, тишлари маржона дуо.

Кажкулоҳ, қирмизипўш, нуқра камарбанди сувар
10 Пурҳашам, қотили шўх, тийғи ду пайкона дуо.

Пурғазаб, жилваси танг, остийни олудаи хун,
Доимо ишқ элини қилғучи қурбона дуо.

Неча йўл бўғзунгга ханжар солурам, деди Ниҳон,
Қани ул аҳду вафо, ваъдаси ялғона дуо.

* * *

Ман хастаи бечорадин ул шаҳриёримга дуо,
Овораи саргаштадин ул гулъузоримга дуо.

Демонки жаннат сочлари, гўё қаламдур қошлари,
Жонга бало қийғочлари, руҳи равонимга дуо.

Ул сеҳргар икки кўзи, ўтдек ёнодур юлдузи,
Тун-кечаларни кундузи, заррин ниқобимга дуо.

Гулдек ики рухсораси, мижғони ханжар пораси,
Ошиқ элин дилдораси, маҳбуби жонимга дуо.

Икки лаби гулғунчадур, гавҳар тишига бандадур,
10 Тўти кўриб шармандадур, шаккар забонимга дуо.

Кокуллари ҳайдаркушо, қоматлари нозук адо,
Йўқдур баҳоси, бебаҳо, дурри ягонимга дуо.

Товус каби бир-бир босиб, олтун туморини осиб,
Юз ноз ила ерни босиб юргон нигоримга дуо.

Айлаб карашма, ноз ила, юз минг туман пардоз ила,
Ошно бўлуб жонбоз ила жаллод ёримга дуо.

Манго муҳаббат боғлағон, ишқида бағрим доғлағон,
Ҳамхоналиқни чоғлағон шафқатгусоримга дуо.

Бечора деб ор айлагон, ишқ йўлида хор айлагон,
20 Бегонани ёр айлабон юргон нигоримга дуо.

Мандин санго юз минг саләм, ҳам чўри, қулман,
 ҳам ғулом,
 Сандин бўлак йўқ муддаом, сан-сан муродимга дуо.

Дерман фақир, мунглуғ адо, бўлғон жигар-бағри яро,
 Сандек қиёмат ошно сарви равонимга дуо.

Бўлди юрогим беқарор, кўз ёшим ўлди шашқатор,
 Йиғлаб чу абри навбаҳор, дерманки ёримга дуо.

Ҳеч ким манингдек бўлмасун, икки кўзи қон
 бўлмасун,
 30 Ғам бирла ранги сўлмасун, маҳбуби жонимга дуо.

Ёстиқға бош етти ҳамон, қилди касал, дардим ямон,
 Ё бўлдимум умрум хазон, сиз жовидонимга дуо.

Аввал, нигоро, бир етай, ойдек жамолингга тўяй,
 Ўлсамки армонсиз ўлай, кўзи хуморимга дуо.

Бағру дилим ўлди хуноб, бўлди жигарлар об-об,
 Қолди на тоқат бирла тоб, моҳи замонимга дуо.

Йўлингга кўз термултируб, пойлаб Ниҳоний
 ўлтуруб,
 Йиғлаб чиқарман оҳ уруб, ул ёри жонимга дуо.

* * *

Бу на янглиғ можародур ҳусни хўбондин жудо,
Маъшуқи ушшоқдин, ушшоқи жонондин жудо.

Гул тиконидин, Зулайхо Юсуфи маҳрўйидин,
Зор Мажнун Лайлидин, булбул гулистондин жудо.

Бўлмасун ҳеч кас манимдек бахти шум, иқболи шўр,
Улмасун ҳайрон қолуб маҳбуби жонондин жудо.

Оҳ бекаслик, ғариблик, дод, эй бечоралик,
Айладинг охир мани маъшуқаи жондин жудо.

Дод дастимгдин, фалак, чархинг бузулмай қолмасун,
10 Боғи умрум бўлди тўти шаккарафшондин жудо.

Ул лаҳад ичра кириб, туфроқ ила ўлсам рафиқ,
Шояд ўлғум ғурбати андуҳу афгондин жудо.

Ишқ ўтини устига қўрқар Ниҳоний оқибат
Қилмағил, ёраб, ўлар вақтимда имондин жудо.

* * *

Дариғо, бу замон аҳли бузулди, бўлди кўп расво,
Туман-турлу касофат ҳам шароратлар бўлиб барпо.

Ҳақиқат сўзга боқмас, ҳеч киши бермас қулоғини,
Тариқи бандалиқдин барча бир йўл ўлди бепарво.

Ҳама бидъатга одат тутди урфи эътибор айлаб,
Муҳаммад Мустафони буйруғин қилмайдилар асло.

Тузаб зоҳирни ботиндин хабарсиз лоф уруб доим,
Юрурлар айлашиб бу ҳол ила ким бандалик даъво.

Биза бўлмайти ибрат, қилмишимиздин бўлур
ҳар дам,

10 Ёғиб бу бошимиз узра неча турлик зарар пайдо.

Агарчи фосиқ ўлса давлат аҳли эътибор ўлди,
Қолуб ҳар ерда дониш аҳли бўлди кўз ёши дарё.

Ниҳон йиғлаб дегай: аҳли замона кўп ёмон ўлди,
Бу ҳикматни худодин ўзга йўқдур билгуси доно.

* * *

Бир кўруб ул кун жамолинг мубтало бўлдум санго,
Андалибдек фурқатингда пурнаво бўлдум санго.

Ёш оқуб икки кўзимдин Нухни тўфонидек,
Нолаи дилсўз ила ҳаддин фано бўлдум санго.

Раҳм қилмайсан на деб ман хастаи бечорага,
Ман сани деб минг балога ошно бўлдум, санго.

Заррае инсоф қил, васлингдин эҳсон айлагил,
Мисли Мажнундек эшикларда гадо бўлдум санго.

Оҳким, бир дам юзунгни кўрмасам тоқат қани,
10 Кўзда уйқу, тан фароғидин суво бўлдум санго.

Ҳасратим арз айлаёлмай қолди кўп армонларим,
Қай куни, эй бевафо, сандин жудо бўлдум, санго.

Уйлагил, бекас мусофир, манга бир ҳамроз йўқ,
Устига дардинг чекуб мотамсаро бўлдум санго.

Мунчалик жабру ситам айлар экансан оқибат,
Қайданам бермоқға дил санга ризо бўлдум, санго.

Йиғла-йиғлаб, ҳар кима айтуб санинг дарду ғаминг,
Эл аро афсонаи чуну чаро бўлдум санго.

Дарди ҳижронинг дилимда ёшурурга бўлмади,
20 Ошкор эттим, нетай, ғамда адо бўлдум, санго.

Хору зор ўлсун илоҳи, санга ўргатган рақиб,
Шум рақибдин озу кўп сандин хафо бўлдум санго.

Ўлмадим ёки қутулсам, ёки етмай васлингга
Турфа мушкилга қолуб, бахти қаро бўлдум санго.

Номи ҳарфинг ҳар бирига қисса ҳолим дарж этуб,
Не деган ўлсам Ниҳоний, ҳоказо бўлдум санго.

* * *

Дар шаби торики ман он моҳи тобонам кужо,
Тан кужоу дил кужо бо жону жононам кужо?

Сўхтан аз шавқи худ парвон ин парвона нест,
Ман кужо дар зулматам, шамъи шабистонам кужо?

Аз фиғону нолаам мурғони субҳ озурда шуд,
Гў ба ман он субҳу он хуршиди рахшонам кужо?

Қатран абр оварад дар ҳар кужо сабзи чаман,
Ин қадар аз чашмаҳое абри найсонам кужо?

Кай шавад хушнуд як дам дил дар ин мотамсаро,
10 Ин кужоу он кужо, лабрезии хандонам кужо?

Эй табиби нохирад, қардан даво кори ту нест,
Ту кужо, Луқмон кужо, бо дард дармонам кужо?

Дар ғами бечораги дар жанг дандонам ба санг,
Орзуи дил кужо бо айши давронам кужо?

Чашм бикшо оқибат бар хок меафти Ниҳон,
Еру дўстонат кужо, ин умр бўстонам кужо?

* * *

Биё соқи, бидеҳ аз май бар ин Мажнуни шайдоро,
Ки аз худ беҳабар гардад, надонад рӯзи фардоро.

Зи дасти ишқи ӯ аз коми дунё доман афшурдам,
Ба худ хилватсаро созам дар ин дам кӯҳу саҳроро.

Надидам як дили беғам, нафас ҳаргиз наосудам,
Надонистам чи бошад оқибат ин кори дунёро.

Касе озод натвон шуд зи дасти ин ажал охир,
Ки дар зери лаҳад созад гадоу шоҳсиморо.

Ҳама оҳу фиғон бо булбули шӯрида меояд,
10 Зимистон фасли худ дорад, чи донад қадри раъноро.

Ниҳон, аз худ хабар оре надори, чашми дил бикшо,
Бубин оё, чи ҳосил мекунад таҳсили уқборо.

* * *

Дило, ғофил машав ҳаргиз, нигар гардуни дунёро,
Шумор имрӯзро фурсат, махӯр андуҳи фардоро.

Дар ин жодуи кажпаҳлу фиреби сад ҳазори нест,
Кужо бигзошт Луқмону Скандар, Дори, Синоро.

Макун асрори худ зоҳир ба назди ҳар касу нокас,
Кушуди ғунчаҳо орад хазони барги зеборо.

Мазан дар ҳар кужо оҳу фиғон монандаи булбул,
Ки сози оқибат бо сар қафас рӯи чаманҳоро.

Ҳазорон беҳ хамушидан ва гар хуни жигар гарди,
10 Ки орад лола бо сад доғ сайри файзи саҳроро.

Гуҳар пайдо кунад дар вақти худ як қатраи найсон,
Чи ҳосил аз шитоби абри борон санги хороро.

Сукуте беҳ бувад ҳар дам, Ниҳон, аз носазо гуфтан,
Кушода моҳиён лаб мекунад хун оби дарёро.

* * *

Бўлибман ногаҳон бир бевафога мубтало, ё раб,
Асир этмиш олиб ақлу ҳушим ул пуржафо, ё раб.

Ютубон захри ғам, ҳажрида йиғлаб кечаю кундуз,
Жигар-бағримни эзди, қилди ғам охир адо, ё раб.

Тўкиб ёш ўрнига қон кўзларимдин, кетди дармоним,
Алифдек қоматим бўлди фироқида дуто, ё раб.

Кўриб қай кун висолин то бу дам йўқ зарра оромим,
Қизил гулдек юзумдур ҳасратида қаҳрабо, ё раб.

Саҳарлар оҳ урарман ҳар чаманда андалиб янглиғ,
10 Етолмай ғунчаи васлига кўксимдур яро, ё раб.

Ажаб маъшуқаи золим экан, ҳижрон аро ташлаб,
Қилиб бахтим қаро, бўлди рақибга ошно, ё раб.

Келиб сўрмас фироқида мани тортган азобимни,
Юрур агёр ила доим қилиб кайфу сафо, ё раб.

Жамолин ахтариб ҳар кўчада ҳайрону саргардон,
Манам Мажнуни бесомон каби бўлдим гадо, ё раб.

Будур золимни мақсуди манга қилган тазаллумдин,
Танимдин бу азиз руҳим қилур охир жудо, ё раб.

Томизғил кўнглига бир қатра дарён тараҳҳумдин,
20 Ки шояд хастасига боқса бир йўл маҳлиқо, ё раб.

Ниҳоний ожиза еткур ўшал моҳи суманбарни,
Қилай хоки раҳига мунтазир жонни фидо, ё раб.

* * *

Гунаҳ занги била оинаи дилдур қаро, ё раб,
Ўзинг нуринг-ла сайқал берки, топсин бир сафо,
ё раб.

Ҳамиша қилмишим фисқу фуҷур ўлди, ибодат йўқ,
Ўзинг раҳм айла, қилма қаҳринг ила ошно, ё раб.

Қулидин оси бўлмақ хожасидин афв қилмоқдур,
Писанд эрмас сани наздингда ҳар журму хато,
ё раб.

Эрурман нафси бад йўлида кўп сарсонун саргардон,
Ҳидоят қил ўзингдин ўзга йўқдур раҳнамо, ё раб.

Агарчи фарқи исёнам, умидим раҳматингдин кўп,
10 Етар лутфинг била бир зарраи қилсанг ато, ё раб.

Ўтар оре умр доим шарорат бирла беҳуда,
Ҳабибинг ҳурмати, маҳшарда қилма юз қаро, ё раб.

Мунофиқлар аро йўқ менчалик ҳеч рў сияҳ ҳаргиз,
Дилимда тавба, тилда айтурам ҳамду сано, ё раб.

Агарчи зуҳд элидек қилмағум эл кўзида тоат,
Тиларманким пано андин қилуб хавфу рижо, ё раб.

Табибо, урма дастингни, гунаҳ дарди-ла ранжурам,
Давон авфдин йўқ, бошқа дардимга шифо, ё раб.

Ниҳоний дарғаҳингга бош уриб йиғлаб тилар
тавфиқ,
20 Ки сандин бошқа йўқдур руҳ элига муттако, ё раб.

* * *

Ҳар ҳусни партавидур илму ахлоқу адаб,
Беадаб, беилмлар эл қошида топмас ратаб.

Кимки кўрмас мактабу устоду таълими адаб,
Фарқи йўқ ҳайвондин они бўлса бинг олий насаб.

Ҳусни ахлоқ ила бўлди мўътабар куффор аро,
Ваҳйи келмасдин бурун топди амин шуҳрат лақаб.

Одамият меваси инсоният боғи аро,
Беадаблар бед янглиғ бўлғуси охир хатаб.

Давлатинг болига қўнган бирла йўқдур эътибор,
10 Нафс учундур ул тавозе, қилма они муҳтасаб.

Бўзга бинг нақшу нигор ўлса ошарму қиймати,
Ҳар гадоу шоҳ қошида орзудур беқасаб.

Ҳосил эт хулқу адаб, бўлғил тавозеда Ниҳон,
То етарсан хислатидин ҳар камола, йўқ ажаб.

* * *

Пардани васлингдин оч, чиқсун жаҳонга офтоб,
Талъатингдин жумлаи зируҳ ўлсун комёб.

Доманинг бурчини тут, айлай кўзимга тўтиё,
Дарди ҳижронинг кўзим кўр айламиш, ҳолим хароб.

Заррае андиша қил, увол эмасму, эй пари,
Бир ғариб дилхастага бермоқ эсанг мунча азоб.

Зор аҳволим сўрарга бир қадам ранжида қил,
Токаё шипга боқиб йиғлаб ётарман мўлтироб.

Шум рақиб ҳар кечаси шамъи руҳингни маҳрами,
10 Ахтариб тонг отқуча юрғум кими кўрсам сўроб.

Ишқ ўти етмасмуди, боз устига рашк ўтидин
Жоними куйдирма кўп, раҳм айла ҳолимга қароб.

Бу Ниҳонийдин агар ўлса қутулмоқ мақсадинг,
Ханжаринг бирла сўюб ташла қизил қонга бўёб.

* * *

Қўп шод ўлурам, маҳваш, шоҳона эканман, деб,
Сандек пари кўйида девона эканман, деб.

Раҳм айламасанг гарчи ҳар дам ураман ўзни
Ул шамъи жамолингга, парвона эканман, деб.

Юз йил бани куйдирсанг, шукр этғусиман, жоно,
Ҳажринг ўтиға ман ҳам сўзона эканман, деб.

Бинг турлу жафо солсанг қўрқмам сани
Кетса бошими берғум қурбона эканман, деб. зулмингдин,

10 Хуррам ўлурам, дилбар, тепсанг гаҳи бошимга,
Ерим оёқ остига остона эканман, деб.

Удир мани армоним, ваҳ сўрмас эсанг ҳолим,
Қўрқам ани кўнглидин бегона эканман, деб.

Ногаҳ ўзидин кетгай, кўрса бу Ниҳон васлинг,
Қим лойиқи дийдори жонона эканман, деб.

* * *

Кўп доғлама бағримни афғора экансан, деб,
Мунча манга зулм этма хуммора экансан, деб.

Раҳм айла бу ҳолимга, кўз қоними кўп тўкма,
Сунма қадаҳи заҳринг хуммора экансан, деб.

Ейингни отиб, жоно, сайд айламанг недур,
Кўз ханжаридин бағри садпора экансан, деб.

Маҳваш, на бўлур боқсанг бир йўлгина, ишқимда
Мажнун каби саргашта овора экансан, деб.

Хор этма мени мунча ағёримни олдида,
10 Кўп қилма маломатлар бечора экансан, деб.

Олсанг на бўлур кўнглум шаҳрингга мусофирман,
Маҳруми ватан бўлган хунбора экансан, деб.

Ноз ила Ниҳонийга боқмай яна ортуқча,
Сўкма мени кўрганда юз қора экансан, деб.

* * *

Ою кун шарманда бўлди ҳусни рахшонинг кўруб,
Мурғи жаннат банда ул лаъли Бадахшонинг кўруб.

Инжулар баҳр ичра чўмди оре-оре хижлдин,
Ваҳ, табассум вақтида дурри дурахшонинг кўруб.

Кўкда таълим олди сандин жонфизолиқни Масиҳ,
Тўти мафтун ўлмасунми шаккарафшонинг кўруб.

Пардани юздин кўтардинг, жумла ҳурони биҳишт
Кегди ўздин мушкбў зулфи паришонинг кўруб.

Куфр эли ўлди мусаллам ҳусни ахлоқинг била,
10 Айлади тасдиқи имон улви з-шонинг кўруб.

Лек ёзмасдин туролмас гарчи йўқ васфингга ҳад,
Ҳар ҳадисингда, Ниҳон, бинг анбарафшонинг кўруб.

* * *

Эй дилрабо, ишқинг била девона бўлдум соғинуб,
Булбул каби тун-кечалар гирёна бўлдум соғинуб.

Бир неча кунлардин бери кўрмай висолинг, эй пари,
Турлик бало, минг ғам била ҳамхона бўлдум
соғинуб.

Ҳеч ким манингдек куймаган ҳажринг ўтига,
эй санам,
Танҳо туташдим ман ўзим, сўзона бўлдум соғинуб.

Тушди сани деб бошима жабру ситам, ҳадсиз азоб,
Ақлу ҳушимдин оқибат бегона бўлдум соғинуб.

Келгай эдинг, эй маҳлиқо, ҳар дамда аҳволим
сўраб,
10 Бир неча кундур келмадинг, ҳайрона бўлдум
соғинуб.

Ким деса, жононинг келур бу ҳафтанинг охирлари,
Атрофида минг айлануб парвона бўлдум соғинуб.

Ташлаб ғариб девонани мунча узоғ этдинг сафар,
То келгуча қонлар ютуб бирёна бўлдум соғинуб.

Излаб сани ҳар кўчада сандин хабар берса кими,
Эл ичра кўп шарманда ҳам афсона бўлдум соғинуб.

Минг шукрим, келдинг бу кун сиҳҳат-саломат
шодман,
Айлай Ниҳоний жон фидо, қурбона бўлдум соғинуб.

* * *

Кел, эй санам, қўл ушайлик икковимиз ярошуб,
 Гуноҳимиз ўтишайлик икковимиз ярошуб.

Араз-ёлғонингизга, мани қўполлигимга,
 Қақоқлашиб кулишайлик икковимиз ярошуб.

Соғиндик иккимиз эмди, қўйинг бўлак сўзни,
 Ачоқлашуб кўришайлик икковимиз ярошуб.

Ким ўлса иккимизи ўртамизда иғвогар,
 Бошига хўб тепишайлик икковимиз ярошуб.

10 Тамоми дўст ила душман кўриб куйиб ўлсин,
 Қўл ушлашиб юришайлик икковимиз ярошуб.

Ғамдин қутулганимизни суюнчисига бугун,
 Базмчалар қилишайлик икковимиз ярошуб.

Жамол кўрсатинг эмди иков уришмас учун,
 Тузукча аҳд этушайлик икковимиз ярошуб.

Ниҳонийга жуда қаттиқ эса адоватингиз,
 Бўлакча бир уришайлик икковимиз ярошуб.

* * *

Он пари абрӯ камон, оҳуи чашмаш масти хоб,
Ҳеч парвое надорад бар мани мискин хароб.

Аз шарори оташи ишқаш жигарҳо сӯхта,
Мебарояд аз думоғам ҳар нафас бӯи кабоб.

Ҳеч кас дар фурқати он шӯҳи золим муғбача,
Рӯзҳо девонаги, шабҳо набошад дар азоб.

Қист ҳосил мекунад аз васли у як дам мурод,
Ҳар касе ошиқ шавад он дам ба марг орад хитоб.

Сар ба тахти остон қурбони хокаш кардаам,
10 Рӯ наметобам, ки ман аз ханжари он заҳртоб.

Хилвате шуд гуфтам, эй барно, мусулмони кужо,
Ту чаро раҳме надори, ё намехоҳи савоб?

Бо табассум гуфт он дар гӯши ин мискин Ниҳон:
— Жон бигӯ, жонон мажӯ, аз жон гузар, жонон биёб.

* * *

Биё-биё, ки ситамгар, намонд тоқату тоб,
Хумори дидани васли ту кард дилам хуноб.

Агарчи лойиқи дийдор нест ин маҳзун,
Муқаддароти азалро диҳи чигуна жавоб?

Қарору сабр надорам даме зи ларзаи ишқ,
Чакида хуни жигарҳо зи жои он селоб.

Яке ниҳон ғамат, як тараф фироқи висол,
Чунон гудохт, ки ҳолам зи ҳоли чўғз хароб.

Наззораи дили зорам ба роҳи мақдами ту,
10 Ҳазор сола шабам, як шабам ҳазор азоб.

Зулм макун ба мани зор ин қадар, жонон,
Ки худ ба сар шуда ғарқам бар ин ғами гирдоб.

Раҳм кун ба Ниҳони, ба сина ханжар зан,
Халос шавам, ки зўрадат равам ба хоки туроб.

* * *

Ногаҳон ўтди назардин бир пари от ўйнотуб,
Нозу истиғно била олма, анорин тебротуб.

Ҳайдари зулфини ташлаб, бошга қўймиш кажкулоҳ,
Боғламиш белга камар, лаъл ила тиллога ботуб.

Билмадим қайси шаҳар шаҳзодаси эркан ўшал,
Бир кўруб беҳуш ўлиб, йўл узра қолмишман қотуб.

Бир зирак ҳушёр экан бу ҳоли зоримни кўруб,
Раҳм этиб ул маҳлиқо отини бошин тўхтотуб.

Қамчи софи бирла туртмиш бошима ул моҳваш,
10 Минг машаққатлар била турдум ўзимни қўзғотуб.

Хам бўлиб қилдим салом, очдим дуо этмоққа қўл,
Давлатинг бўлсун фузун, дедим, кўзум мўлтурлотуб.

Охири ҳолим кўруб нозук табассумлар била,
На муродинг, деди, айғил, кўз сузуб, мужгон отуб.

Кўзларим суртуб узангуға, дедим: эй шаҳсувор,
Сенга етмоқни иложи бормукин жонни сотуб?

Деди: қилма орзу, бу ишқ савдоси қийин,
Уз умидинг, ногаҳон қўйма ўзингни йўқотуб.

Дедим, эй дилбар, лаҳад тубига боргунча ҳамон,
20 Бўлмагай зарра сани дардингни ҳаргиз тарқотуб.

Деди: кўп урма сухан, шулдур жавоби мухтасар,
Ҳеч етолмайсан манга ётмай қизил қонга ботуб.

Бўлмаса, дедим, лабингдин бўса бер, фарёд уриб,
Хўб... то бўйними чўзгунча ўзни тўхтатуб.

Уйнади, от кетди ҳуркуб, тизгинидин қўл чиқуб,
Бақрайиб, фарёд уриб қолдим ўшал жойда қотуб.

Уйғониб кетдим, тушим эркан, шошиб, кўзни юмуб
Шунчаким пайпасладим, ҳеч топмадим қайтуб ётуб.

То азон вақтигача мисли илондек тўлғонуб,
30 Йиғлаб ўлдим, кўзларим муштдек шишуб, терга
ботуб.

Эй Ниҳон, ҳушёр бўл, кўрсанг қачон боз уйқуда,
Кет узангуға осуб маҳкам ўзингни судротуб.

* * *

Бердим кўнгул, эй маҳвашо, донолиғингга қул
бўлуб,
Қизлар аро бир маҳлиқо зеболиғингга қул бўлуб.

Бермас эдим ҳаргиз кўнгил қиз халқиға, ёрим,
эшит,
Бердим кўнгил минг йил, нигор, раънолиғингга
қул бўлуб.

Хатлар ёзиб, олдинг мани ақлу ҳушимни охири,
Тушдим сани домингга мен зеболиғингга қул бўлуб.

Бўлдим йўлингга мисли гард, минг жон фидо
қилғувчи ман,
Суйдим сани қизлар аро, танҳолиғингга қул бўлуб.

Сан хотирингни жамъ қил, бўлдим гирифторинг
сани,

10 Тўти каби ширинсухан гўёлиғингга қул бўлуб.

Гар топмасам бир йўл Ниҳон армон ушалмас,
эй пари,
Улдургум ўзни бўлмаса, жонолиғингга қул бўлуб.

* * *

Эй кўнгил, кезгил жаҳонни, ўзга бир ҳамроз топ,
Роҳати се рўза умринг сургали дамсоз топ.

Марғни қори ёғуб, сабзанг оқармасдин бурун,
Гашти оламдур ғанимат, фасли сайринг тоз топ.

Ҳеч бир жон йўқки, они бўлмаса жононаси,
Кел, санам, бир чарх уриб, бир дилбари танноз топ.

Дардсиз, бедил била ҳаргиз мусоҳиб бўлмағил,
Ҳар нафасда бинг чаманда дил қушин парвоз топ.

Маллапўш, пурмакр зоҳид домига бўлма асир,
10 Қайда бўлса ринд эли, бўл хизматида, роз топ.

Ишқ нобин ичмаган номарда бўлма ҳамнишин,
Сокини майхона бўл, май бирла айшинг соз топ.

Бу жаҳондин ком, ноком ўтғуси ҳар кас Ниҳон,
Ҳарна қилким, ёдгоринг қолғудек эъзоз топ.

* * *

Бил ғанимат, олти кунлик даври даврондур ҳаёт,
Бир азиз бу қалъаи тан ичра меҳмондур ҳаёт.

Ҳар нафасни шукр ила ўткар худони ёдида,
Бўлма гофил ломуқаррар вақти пинҳондур ҳаёт.

Бандаларга дема бори жумлаи зируҳга
Муҳйи аъламвот хонидин бир эҳсондур ҳаёт.

Жисм руҳи, тан мадори, зиндалик хуршидидур,
Дил ҳузури, кўзни нури, айни дармондур ҳаёт.

Лаззати ҳар кас қошида шаҳди шаккардин лазиз,
10 Бори жоҳил аҳлига зулмоти зиндондур ҳаёт.

Бир пари кўзга кўринмас, лек бинг шайдоси бор,
Гарчи қотил, бевафо, матлуби ҳар жондур ҳаёт.

Беҳабар қолмай Ниҳон, чекма пушаймон суди йўқ,
Кўз юмиб очқунчалик фурсатда тўзондур ҳаёт.

* * *

Эй кўнгул, дилдордин етмиш жафоларни унут,
Бошга келган ўзлигингдин можароларни унут.

Даъвий ишқ айласанг, Мажнунни ҳолин фикр қил,
Кўйида девона бўл, таъну казоларни унут.

Остонидин кўтарма, ҳосил этмай васл, бош,
Лутф билгин келса ҳар чуну чароларни унут.

То ўзи бир очмагунча меҳр-шафқат бобини,
Орзуда бошқа бўлган муддаоларни унут.

Кирмағил ағёр тадбирига, қолма номурод,
10 Қил ўзига таъя, ўзга муттаколарни унут.

Қойим ўл амрига доим, наҳйидин парҳез қил,
Сидқи уммид ила бўл, хавфу ривожларни унут.

Зухду тақво айлағум, деб бўлмағил шайтон сифат,
Эй Ниҳоний, ринд бўл, кибру ҳаволарни унут.

* * *

Кел, эй барно санам, ғурбатда қолгонингни бир
 шод эт,
 Ситам-ла умри ғам чоҳида ўтгонингни бир шод эт.

Кеча-кундуз фиғон айлаб мисоли булбули шайдо,
 Тўёлмай васлингга, бағри эзилгонингни бир шод эт.

Жафо кўп қилма, тут андиша зинҳор оҳу зоримдин,
 Тараҳҳум қил, асири доғи ҳижронингни бир шод эт.

Юриб ағёр ила рашк оташига танни куйдирма,
 Алардин тарки азм эт, бу қадрдонингни бир шод эт.

Худо ҳаққи, аё дилбар, қилуб ҳайроти ақдоминг,
 10 Сўраб арзи дилим, ҳоли паришонингни бир шод эт.

Қилай жоним фидо хоки раҳингга, эй пари зебо,
 Тақуб ханжар, келиб бу марди майдонингни бир
 шод эт.

Ниҳоний йиғлаб, эй золим, санга ёлборса
 шафқат қил,
 Фақирлиқдин сочолмай зар, уялгонингни бир
 шод эт.

* * *

Тўқинди йўлда, дедим, ман сари, укам, гузар эт,
Ётай гамингда балел, комнатам қилиб лазарет.

Тикуб ғазаб била кўз, деди: Чўрт, уйди, дуррак,
Время нет сейчас, ўт, ну, не надо, йўл закрыт.

Дедим: Почему взяли, начал мени кўнглум,
Вот оқибат йўқ экан дилда бизга бит товарит.

Деди: Кто сказал, бўл, тебе менга, любитель,
Не надо шалтай-болтай, пошёл, буду ударить.

Дедим: Теперь умру, бир боқинг, любимитса,
10 Не надо так много, господа, мени уго[во]рить.

Деди: Некогда тебе боқмағумки, дод этсанг,
Агар-чи ўлғуча ты сам всегда дарбадар эт.

Дедимки: Вы ночуй шум рақиб канорида,
Ҳануз бизга нечун бу не был ни раз подарить.

Деди: Қанишно, ково я хочу ему подарю,
Бу ҳақда йўл санга йўқдур, такой мне говорит.

Дедимки: Вам посылал я сколько раз письмо,
Не отвечаете ё муддаомудур пожарить?

Дедики: Сан каби ман без работ эмас доим,
20 В лавке дела много, ўтарда бир назар эт.

Дедимки: Когда будете у нас, гость эй шўх,
Тонг отғуча бўламиз дароз разговорит.

Дедики: Когда иду я на цирк, ну, тогда
Через часов двенадц иду твой лазарет.

В каждый день келасиз от ўйинга ман кутсам,
Боюсь, что кетасизми дебон оёқ хварит.

Дедимки: Шамсига айтсам, ну он тебе скажет,
Патом ждешь мени там, ну никому не говорит.

Ниҳоний, если пришёл оёгин остига,
Бошингни айла пояндоз ва синани двор эт.

* * *

Сунбулу райҳони ту аз сабзасори раҳматаст,
Муътари гисуи ту аз мушквори раҳматаст.

Оразат шамсу қамар тоҳо ба авсофат далил,
Қомати барнои ту аз навбаҳори раҳматаст.

Таърифи хуммори ту оёти мозоғулбасар,
Сурмаи савводи ту аз кирдикори раҳматаст.

Шарбати гуфтори ту айнан насими салсабил,
Ошиқони лаъли ту аз марғзори раҳматаст.

Гавҳари дурдонаат аз ганжи асрори илоҳ,
10 Нуктаи зебои ту аз зеби кори раҳматаст.

Қай бувад ҳад наъти ту гуфтан бар ин ожиз Ниҳон,
Лек аз ин орзу уммидвори раҳматаст.

* * *

Эй сабо, борсанг мани арзимни султонимга айт,
Кўзларингдин ёш тўкуб, дарёи уммонимга айт.

Дилдаги дарду ғамим изҳор этай, ёдингда тут,
Яхши тақдир айласун, садбарги хандонимга айт.

Йўл йироқ, ҳажрида ташлаб қўймасун афғорни,
Жаннати васлига олгон ҳуру гулмонимга айт.

Лола янглиғ қат-бақат кўксумда беҳад доғлар,
Қилмасун мунча ситам, ул кўзи чўлпонимга айт.

Фурқатингда маҳвашинг ҳижрони ёндурди мани,
10 Ҳар куни бошим уза хуршиди тобонимга айт.

Ошноеман қадимий, йўлларингга интизор,
На бўлур қилса карам, ул боғу бўстонимга айт.

Мушку анбар кокулин арқо уза чулғаб нигор,
Бир келиб ҳолим сўраб кетсунки, жононимга айт.

Эй Ниҳоний, келгони ор айлагай сандин ўзи,
Зоти, билмам, ё пари ул ёри шоҳонимга айт.

* * *

Бевафо дилдорни суймоқ абас,
Нори ишқи бирладур куймоқ абас.

Мисли Мажнун дарбадар бехуд бўлиб,
Дашту саҳрони кезиб юрмоқ абас.

Қилмаса гоҳи мурувват ошиқа,
Ул каби маъшуқа дил бермоқ абас.

Сўрмаса ҳар дам келуб рози дилинг,
Меҳнати андуҳини ютмоқ абас.

Шум рақиб раъйи ила қўйса қадам,
10 Андин уммиди вафо кутмоқ абас.

Жонни қадрин билмаган жононани
Ханжарига бўғизни тутмоқ абас.

Аввалида жабру зулмин ўйламай,
Бинг пушаймон ноласин чекмоқ абас.

Эй Ниҳон, айни ҳақиқат истасанг,
Бу мажозига кўнгул қўймоқ абас.

* * *

Нигоро, бизга парда очмоғингизга налар боис?
Қиё боқмай яна кўп қочмоғингизга налар боис?

Баногоҳ учрасангиз, қад эгуб йўлда салом этсам,
Жавоб олмай, буриб юз ўтмоғингизга налар боис?

Юзумга суртайин, десам, муборак доманингизни,
Қўлим силтаб ҳақорат этмоғингизга налар боис?

Хумори васл ўлуб ман мунда йиғларман тонг
отқунча,
Рақиб базмига ҳар кун кетмоғингизга налар боис?

Осуб бу дилфирибни риштаи доми уқубатга,
10 Бориб ағёр ила базм этмоғингизга налар боис?

Неча йил тавба айлаб, бу Ниҳоний номалар тутдим,
Ўқуб бир бор кўрмай ўтмоғингизга налар боис?

* * *

Дилбаро, ҳажринг ўтиға сабр қилмоғим хараж,
Мундин оре ғамларингдин зарра ютмоғим хараж.

Лола янглиғ ончунон бағримга тўлмиш доғлар,
Қоматим бўлмиш камон, қаддимни тутмоғим хараж.

Бора-бора ҳасратинг охир йиқитди, эй пари,
Қайтадин келса агар Луқмон, тузалмоғим хараж.

Раҳми йўқ, эй бевафо, охир налар қилдинг мани,
Бир нафас васлинг эрур дилдин унутмоғим хараж.

Хор бўлдум ҳамчунон ағёр оёғи остида,
10 Бўлмаса сандин карам андин қутулмоғим хараж.

Оҳ, кўп афгор бўлдим, тоқатим бетоқдур,
Еки етмоқ, ё тирик ерга кўмилмоғим хараж.

Номи ҳарфингни Ниҳон айлаб ёзибман то бу дам,
Шум рақиблар дастидин бўлди етурмоғим хараж.

* * *

Дилбаро, йўқ боғбон, хилват эрур, қулфингни оч,
Сайри гулзор айлайн, дарвозаи ҳуснингни оч.

Яъни тегмай шум рақиблар, заҳмдор этмай бурун,
Олмаи норинг узай, бир тугмаи кўксингни оч.

Сайд қилмоқ истасанг саҳрои ҳусн оҳусини,
Сунбули дом остидин ул ҳалқаи зулфингни оч.

Яъни кўнглум олмоқ эрсанг гул юзунг ушшоқига
Қўл чиқориб кўйлагингни остидин кўйнингни оч.

10 Ер, ўлдурмоқ эсанг бир йўл сунуб заҳри ажал,
Шишани оғзимга хам қил, муҳраи сурхингни оч.

Яъни сўрдурмоқ эсанг шаккар тилиндин биргина,
Тут табассумлар била ул гунча майгунингни оч.

Аччиғинг ҳаддин фузун бўлса фиғоним эшитуб,
Гардандин боғлаб от, чоҳи хунолудингни оч.

Яъни меҳру шафқатинг жўш урса аҳволим кўруб,
Қўлларингни ташлагил бўйнулга, оғушингни оч.

Беқарор ўлдим ниҳон гар арзи ҳол ўлса қабул,
Бошни қил тандин жудо, ул тийғи қурбонингни оч.

20 Яъни термулди Ниҳон, ваҳ мақсудига борму йўл,
Бўлса баринг остидин ул дасти эҳсонингни оч.

* * *

Бан ул қурбоналардинким, тирикман танда
жоним йўх,
Тилиб юз пора айларсанг таҳаввуфдин гумоним йўх.

Кўзумга у қадар зулмоти олам банди зиндоним,
Ажалдин бошқа бир озод этарли меҳрибоним йўх.

Дилим дунёсина онча ситамлар қат-қат ўлмишким,
Умр ичра битарса сўзламоқға бинг забоним йўх.

Вужудим ваҳшатинг саҳросидин тутмиш ватан,
ҳайҳот,
Маориф чашмасиндин сабзали бир бўстоним йўх.

Банам ул мурғи шабхондек чекарман ҳар саҳар
фарёд,
10 Қани ул фаслу, ул гулшан, қани жоми жаҳоним,
йўх.

Масиҳо кетти ўшар тушмади, жисмим таҳайюрда,
Бўлак бир руҳафзо бўлмоқа бир нуктадоним йўх.

Ниҳонни таклиф этма суҳбатингга аҳли дониш, деб
Ки ғайраз жаҳли ғафлат бошдин ўтган дostonим
йўх.

* * *

Ман каби маҳзунинг ичра дийдаси хунбор йўх,
Дарду ғам, ҳажру алам, ишқинг била афгор йўх.

Остон айлаб бошимни қанча термулди кўзум,
Лек ҳоло мақдамингдин заррае осор йўх.

Ҳар кеча фарёд урурман то саҳарлар ёд этуб,
Қайтуб ул боғу чаман, ул ғунча, гулрухсор йўх.

Ишқ савдоси аро ёлғуз харидоринг эдим,
Оре, жонимни сотардим, жон учун бозор йўх.

10 Гарчи сен узмоқ эсанг мандин мурури шафқатинг,
Манда сандин бошқа кўнгил истамиш дилдор йўх.

Манга ҳам сун, соқиё, ноби ажалдин бир қадаҳ,
Токи Мансурам дилимда хавфи тори дор йўх.

На сабаб оҳимга боқмас ўлдинг, эй олижаноб,
Тутдигим сандин Ниҳон кўнгилда бир асрор йўх.

* * *

Дариф, муродима бир йўл етолмадим, войдод,
Ҳануз они била хилват тутолмадим, войдод!

Фалакни айлаган ушбу жафосидин фарёд,
Бошимни зулмидин озод етолмадим, войдод!

Фироқ ҳажри била ўтди умр фурқатида,
Висола биргина меҳмон ўлолмадим, войдод.

Ҳамиша тортиб алам, кўп чекиб ситамларни,
Даме жамолига бир йўл қонолмадим, войдод!

Муяссар ўлди рақибга мудом базми они,
10 Мени ғариб дилидин ҳам ўтолмадим, войдод!

Ётар эмиш бориб ағёр элин қучоғида,
Ақалли бир лаби лаълин ўполмадим, войдод!

Узай, дедим, бу кўнгилни шитоб этиб ҳарчанд,
Йўлим умиди тўсиб ҳеч ўтолмадим, войдод!

Чунон солдики ғамни бутун жаҳон ичра,
Жафосидин ўзими сиғдиролмадим, войдод!

Ики тарафда агар бўлмаса муҳаббат, дод,
Мурода этмас эканким, етолмадим, войдод!

Худо ўзи дилига солмаса тараҳҳумдин,
20 Фигон ила дилини юмшатолмадим, войдод!

Ниҳоний бир неча йўл ёздим анга ашъоре,
Фусуси золим учун кўрсатолмадим, войдод!

* * *

Дилда дардинг бўлмаса, Луқмону Буқродин на суд?
Танни қадрин билмасанг, тушса Масиҳодин на суд?

Баҳрасиз ўлсанг ҳар икки олам айши комидин,
Фақру бахту хайру шарру зуҳду тақводин на суд?

Бўлмаса кўнгилда гар ишқу муҳаббатдин асар,
Гар тирилса қайтадин Лайли, Зулайходин на суд?

Гулшан ичра кечса умринг қувван шом ўлмаса,
Сунбулу райҳон аро сайру тамошодин на суд?

То чўмуб, ғаввос ўлуб андак риёзат этмасанг,
10 Баҳр аро маржону гавҳар, дурри яктодин на суд?

Ул қўлингда бўлмаса нақди бизоат, эй рафиқ,
Оре, меҳнат бирла бўлган ғайри пайдодин на суд?

Эй Ниҳон, бир ҳол тақрир этмайин тақлид илан
Умр ўтқарган била дунёи уқбодин на суд?

* * *

Эй санам, аз лутфи ту девонаҳо дорад умед,
Ваҳ, ба ин шӯри жунун афсонаҳо дорад умед.

Дар хаёли шуълаи шамъи висолат рӯз маст,
Шаб барои сӯхтан парвонаҳо дорад умед.

Орзуи як чашидан ғунҷаи майгун лабат,
Ҳар сабоҳ дар бӯстон гирёнаҳо дорад умед.

Рӯ наметобад зи тиғи обдорат ошиқон,
Дар муроди васли ту қурбонаҳо дорад умед.

Сар барад кай ин Ниҳон аз остони раҳматат,
10 Бо ба сад куфру хато бегонаҳо дорад умед.

* * *

Фикр қилсам, бу гул васлингга ҳайрон ўлмаян
кимдур?
 Бўлиб девона кўйингда ғазалхон ўлмаян кимдур?

Хизр ногаҳ Масиҳо жон бағишлар шаҳди гуфторинг,
 Қилуб минг жон фидо ҳар дамда қурбон ўлмаян
кимдур?

Расо хуш қоматинг рафторидин товус хижил
бўлгач,
 Хиромингни кўруб дилсўзи ҳижрон ўлмаян кимдур?

Эса булбул адои оразинг гулшанда қон оғлаб,
 Жамолинг шавқида тун-кеча гирён ўлмаян кимдур?

Лаби лаълингга гар етмоқ муяссар ўлса, эй барно,
 10 Боруб дарёя ғаввоси Бадахшон ўлмаян кимдур?

Дучор этмак эса қасдинг қаро зулфингни дом айлаб,
 Фириби офатингдин сайди пайкон ўлмаян кимдур?

Енар шамъи жамолинг кечалар ағёр базмида,
 Қуйиб рашк оташига жисми сўзон ўлмаян кимдур?

Нигоро, расм экан ушшоқ элини шайд ўлдурмоқ
 Сани бу одатингдин бўғзи бир қон ўлмаян кимдур?

Агар доим бу хил жабру жафо қилсанг, аё золим,
 Бу даҳр ичра алингдин хонавайрон ўлмаян кимдур?

Нетар бир раҳм қилсанг, юз жафо қилганда,
эй жоно,
 20 Эмаз ёлғиз Ниҳоний, шоду хандон ўлмаян кимдур?

* * *

Бу кунлар фурқатингда турфа ҳолу изтиробим вор,
Нафас ичра туман-турлу чекарга кўп азобим вор.

Эшитмас ҳеч киши ҳажрингда қилган оҳу зоримни,
Жунуним ҳаддин ошди, дилда на сабр ила тобим вор.

Ютарман, чора йўқ, то танда бор жон доғи
дардингни,
На кечмоққа қарорим, на етарга бир ҳисобим вор.

Узоқ кунларни йиғлаб ўткарурман дарду ғам бирла,
Не кеч тонг отқуча ором олурга зарра хобим вор.

Худо ҳаққи, кўнгилда бўлса инсофинг тараҳҳум қил,
10 Қиё боқғилки, то ўлсам йўлингда кўп савобим вор.

Сўрар бўлсанг қудуминг остиға қурбон этарга жон,
Тамоми хонумону жисму жон ила жавобим вор.

Неча йилдин бери кўйингда бесомон Мажнунам,
Демассан биргина, эй маҳ, Ниҳон ҳоли харобим вор.

* * *

Ҳақиқат кўзинг оч, боқ олама, не можароси бор,
 Башар, ғайрул-башар ҳар қайсининг чуну чароси
 бор.

Тилисмедурки, ҳеч ким фатҳ этолмас кўҳна дунёни,
 Вале тўрт кун тамошо этгудек айшу намоси бор.

Нафасни қадрини билсанг, хуш ўткар, юрма беҳуда,
 Баҳоринг олди ёздур, орқадин қишлик ҳавоси бор.

Жаҳоннинг шодига шод ўлма, андуҳига ғам чекма,
 Бугун ким шод ўлибдур, эрта оқшом бир азоси бор.

Ҳаётинг мисли рўё, уйғонур жойинг лаҳад бир кун,
 10 Билуб бўлмас ҳижоб ортида не сирру ҳафоси бор.

Ўзингдин бошқаларни дарди йўқ, деб бўлмағил
 Саҳарлар бир қисим пар андалибнинг бинг навоси
 бор.

Бошида посбон йўқ, деб етим аҳлини қақшатма,
 Онинг ҳеч бўлмаса йўқдин бино қилган худоси бор.

Олиб, зоҳид, ўзингни, пеша айлаб ул риёзотинг,
 Бўлақлар кўнглига кўп раҳна солма, муттакоси бор.

Фақат бир сан эмассан, яхшилардин бир масал
 Жаҳонга ким келибдур кўнглида бир муддаоси бор.

Ўзингдин ўзгани атворига таън этма, эй нокас,
 20 Ки ҳар танни табиат исмида бир подшоси бор.

Жаҳонни ғуссаю дарди бу ишқ олдида марҳамдур,
Муҳаббатдин бўлак ҳар бир маразнинг бир давоси
бор.

Ҳама ушшоқ эли маъшуқасидин комёб ўлса,
Ниҳонни тонгла кун кўрсатмоқа аҳду вафоси бор.

* * *

Ғубори мақдамингни кўзга сурма айласам арзир,
 Ётарга остонинг хишти маъво айласам арзир.

Фироқинг-ла тўқарса бу жигар қонини ҳижронинг,
 Муборак ханжарингни бўғзима жо айласам арзир.

Вале бозори ишқа қўйсалар бир тораи зулфинг,
 Харидори ўлиб минг жонни савдо айласам арзир.

Рафиқим дарду ғурбат, мунисим жабру жафо айлаб,
 Қўйингда бистаримни санги хоро айласам арзир.

Жамолинг шавқида булбул каби вақти саҳар
 йиғлаб,
 10 Қи ҳар гулшанда ўзни қанча шайдо айласам арзир.

Агарчи минг бало бошимга солғунг, майлидур аммо,
 Рақибим дастидин ҳар қанча ғавғо айласам арзир.

Ниҳон кўпдур жаҳонда сан каби хуш моҳ
 пайкарлар,
 Вале тун-кун сани васфингни иншо айласам арзир.

* * *

Ишқ ўтига куймоқлиқ парвоналиғимдиндур,
Тийғ остида қон кечмоқ қурбоналиғимдиндур.

Тун кечалари тинмай бинг сўзу фиғон бирла,
Ғамда умр ўткармоқ ҳижроналиғимдиндур.

Мажнун каби бесомон саҳрода ватан тутмоқ,
Кўйинг билан халқ ичра афсоналиғимдиндур.

Айюб каби бинг жойдин жисмим тешилиб ётмоқ,
Сандек пари золимдин бегоналиғимдиндур.

Оқ бахти қаро бўлмоқ, ҳасратда адо бўлмоқ,
10 Ағёр эли рашкида гирёналиғимдиндур.

Кўрсам кима арз айлаб, маҳваш, сани дардингни,
Ҳар ерда даво сўрмоқ ҳайроналиғимдиндур.

Тинмай ики кўзимдин ёш ўрнига қон оқмоқ,
Васлингга етолмасдин гирёналиғимдиндур.

Гул юз чу сомон ўлмоқ ноз ила фироқингдин,
Доим бузулуб кўнгли вайроналиғимдиндур.

Хам бўлмоғи қаддимни ғурбатни юки бирлан,
Зулму аламинг бирла ҳамхоналиғимдиндур.

Айб айлама Ниҳон деб ёзсам санга ҳар хил сўз,
20 Охирда паришонлик девоналиғимдиндур.

* * *

Хастасин кўргали ул дилбари жонон келаду,
Юзи моҳ, юлдузи ўт, кўзлари чўлпон келаду.

Сурма тортиб кўзига қирмизи кўйлакни киюб,
Уйнатиб ханжарини қилғали қурбон келаду.

Сандин ўзга йўқ экан ишқима чин куйгон деб,
Аввалғи ваъдасида тургали қочгон келаду.

Туну кун ҳажрида кезган бу гадосин қўлина,
Эмди васлин майидин қилғали эҳсон келаду.

Бугина сизга жафо солганин айбонасига,
10 Бу кеча ёлғуз ўзи бўлғали меҳмон келаду.

Ҳали ҳам кўнгли аро борму деб ишқим асари,
Рамзи дил олмоқ учун билғали мастон келаду.

Қиссан жонни, Ниҳон, мақдама қил пойандоз,
Арзи ҳолингни бугун сўргали султон келаду.

* * *

Келди пари от ўйнатиб, тор кўчадин тапур-тупур,
Қаҳр ила уст-устига қамчи солиб тасур-тусур.

Дастори қирмизин ўраб жома фаранги устидин,
Тилло камарда ханжари селпунубон шақур-шуқур.

Вақти ғаниматин кўриб, ташладим ўзни кўндаланг,
Қўрқди жиловни тортубон, тўхтади той тапур-тупур.

Тур, деди, ётма йўл уза, кимсан отимни ҳуркутуб,
Босдим, деб юракларим урди, деди, дапур-дупур.

Турдим анга салом этиб, тутдим узангуни ўпуб,
10 Қоч, деди, чайнаб олмасун бошу кўзинг ғасур-ғусур.

Дедим: Эй пари, менга бўлди муяссар ушбу дам,
Биргина арзи ҳол этай, урмасангиз қасур-қусур.

Аста кўз учида кулиб тезгина айғил ўлмаса,
Вақт кечикмасун қилиб сўзни узун бажур-бужур.

Турмадум остонада шайхи жамолингиз бўлуб,
Борми, дедим, башорати вақф ва ё назур-пузур.

Ким деди, санга боргаҳи салтанатимни мадраса,
Муъжиби шайх вақф эмас, қилма деди
важур-вужур.

Ҳеч бўлурму мен, дедим, яъни юзингни маҳрами,
20 Токи ўлар юруб тамоқ ташна бўлуб тақур-туқур.

Деди қулоғима келуб: Бўлмаса пайтини топуб,
Тун-кеча тур йўлакчада, ухламайин пашур-пушур.

Тут қулоғинг, дедим, санам, мушкилими сўрай
манам,
Деди: Надур яна сўзинг, кўп қиласан бадур-будур.

Эгди бошини бўйнига қўлни гиреҳ солиб сиқиб,
Остки лабини тишладим бир шошилиб
шапур-шупур.

Солди камоли қаҳр ила ўнг юзум узра тарсаки,
Икки қулоқ жағимғача кетди қилиб часур-чусур.

Унглаб ўзимни турғуча оғз ила бўғзима сўкиб,
30 Қамчи бериб чопуб қочуб бўлди Ниҳон
шатур-шутур.

* * *

Ўйласам ул вафоси йўқ, ўйнаса гар дукур-дукур,
Хийра дилинг сафо қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.

Лаъли лабини тишлабон, ноз ила белни ушлабон,
Бағринг эзиб адо қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.

Ғамза била қиё боқиб, оҳиста қошини қоқуб,
Барчани мубтало қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.

Гоҳида ошно бўлуб, гоҳида бевафо бўлуб,
Лаҳзада бинг жафо қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.

Турфа карашмалар қилуб, ишқида бандалар қилуб,
10 Ҳажрида мосуво қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.

Қилса агар мақомини олиму хоҳи омини,
Шоҳни ҳам гадо қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.

Мужгон отиб ҳаё билан, кўзни қисиб имо билан,
Жонингга минг бало қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.

Гоҳи уён-буён боқуб, лабларидин шакар сочуб,
Дер: Мани ким уко қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.

Ҳайдари кокилин солиб, қўлига ханжарин олиб,
Марг ила ошно қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.

Майда босуб, юруб келуб, дерки ёнингда силкинув,
20 Ким манга жон фидо қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.

Қайга базмга борсалар, шукр, Ниҳонни йўхлатур,
Густоҳ этуб ако қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.

* * *

Ғарибам, фурқатингда кечалар турфа хаёлим вор,
Муҳаббат дафтаридин сўрмоға мушқил саволим вор.

Фироқинг ваҳшати қилди ватандин оқибат маҳрум,
Хабарсизсан, жудолиғ ўтидин чўх-чўх азобим вор.

Вале бир гул учун булбул чекарди нолаи дилсўз,
Таажжуб, куймишам бан икки гул чун оҳу воҳим
вор.

Рақибим таънаидин узлатни охир ихтиёр этдим,
Агар инсоф эдарсан, ол хабар, ўлсам савобим вор.

Хароб этмак не мақсудинг манга тубсиз
вафолардин,

10 Рамузин билмадим бу ваъдалардин бинг гумоним
вор.

Аё шоҳи карам, ворми банга эҳсон ишонғудек,
Хаёлинг риштасидин аҳди ёлғон тилгромим вор.

Ниҳоят, қаҳр қилмай шафқат оғушингни бир очсанг,
Олурга бир сабақ шаккар тилингдаи истагоним вор.

На сўзлар, деб ғаразғўлар қатори кўрмасанг, жонон,
Қулоғингдаи тутиб бир сўргали арзи Ниҳоним вор.

* * *

Оре, ҳар гулшан нармосо бўлур,
Сабзалар яшнаб чаманоро бўлур.

Ғунчан нозин очуб маъшуқлик,
Ҳар қаю гул ҳуснидин ифшо бўлур.

Тун саҳар ошиқ бўлуб дод этгунча,
Ҳар гул узра булбули шайдо бўлур.

Келса қиш фасли, ҳазонлик еткуриб,
Ҳар чаман нашъу намодин во бўлур.

Булбули бечора гулдин ойрилуб,
10 Зоғлардин ҳамнишин пайдо бўлур.

Етгони ялғуз совуқдин жиркануб,
Борча оташ ёнига ҳамро бўлур.

Ишқ ўтидин айланай, сўзланг Ниҳон,
Еш йигит қўйнига қизлар жо бўлур.

Нигоро, фурқатингда борму мунча мубтало ёлғуз,
Ғаму ҳасратларинг бирла юрак бағри адо ёлғуз.

Жаҳонда йўқ деса, ёлғон эмасдур, эй пари барно,
Сани кўйингда мандин ўзга бир бахти қаро ёлғуз.

Муқаввас қошларингни йўқ экан бир зарра инсофи,
Ишорат бирла солди турфа юз бинг можаро ёлғуз.

Ики жоду кўзингни айб эмас кофир десам, жоно,
На деб қилгай мусулмон кўксина тийрини жо ёлғуз.

10 Лабингни ғунчасин кўйида ҳар шому саҳар йиғлаб,
Чекарман ҳар чаманда андалиб янглиғ наво ёлғуз.

Даме холи эмасман меҳнату андуҳи дардингдин,
Ютарман лаҳзада юз ғам, алам чуну чаро ёлғуз.

Юрогим куйгани етмасмуди ҳажрингда, эй золим,
Агар кўрса рақиблар кўчада бергай сазо ёлғуз.

Ниҳоний музтариб тийри қазога маҳтал ўлгандур,
Келиб бир ҳолини сўр чиқмайин жон, дилрабо, ёлғуз.

* * *

Нигоро, бўйла жаҳл ила ғазабни оти ноз ўлмаз,
Рақибдин ўзга бу атвора ҳеч кас сарфароз ўлмаз.

Муҳаббат аҳлини жононаси бинг тарки азм этса,
Ҳақиқатдин асар бўлса анга тарки мажоз ўлмаз.

Фақира ағниёлар хайр-эҳсон қилмаган бирлан
Қолуб очу яланғоч, ҳақни ёзган ризқи оз ўлмаз.

Ҳар ишни айламоқдин илгари андиша хўб даркор
Ки, синган шиша қайтиб илми-ҳикмат бирла соз
ўлмаз.

Баҳору сабзани суйган кишига сабр лозимдур,
10 Ародан қор ёғиб, қиш ўтмагунча фасли ёз ўлмаз.

Ким иқболи баланд ўлса, ўлур ҳар корида равнақ,
Кими иқболи шум ўлса, узатса қўл дароз ўлмаз.

Ниҳоний, ранжима, сайёд илмин ўзга ибрат тут,
Ҳама сайёд ҳар юрган кучукни боқса тоз ўлмаз.

* * *

Мубтало қилган мани ул мушки сунбул торингиз,
Оҳу кўзлар посбони ханжари хунхорингиз.

Ҳасрату андуҳу ғамга ошно қилган ўшал,
Мори печондек ўралган зулфи анбарборингиз.

Мунча ҳам золим экан, раҳм айламасдур ҳолима,
Ғабғаб узра турган ул ҳажжожи дилозорингиз.

Дамба-дам ёдимга тушса тоқат этмас танда жон,
Хуш табассумлар билан қилган шакар гуфторингиз.

10 Ранги зардим ҳурмати бир йўл назар айланг банго,
Дардидин топса шифо шояд ҳазин беморингиз.

Зое ўлмасдин бу жоним олсангиз юздин ниқоб,
Бир кўруб ўлсам йўқ армон, ой каби рухсорингиз.

Оҳким, шармандадур кўрса агар товуслар
Боғ аро гул ё суманлар ичра хуш рафторингиз.

Хавф этарман бир гуноҳ ўтганмукин ман хастадин,
Ё олибдур шум рақиблар сир ила асрорингиз.

Айларам кўп орзу бир олмоқа коми висол,
Бир қиё боқмоқға, жонон, келмасун кўп орингиз.

20 Не ўлур маҳзун Ниҳонни боши ўлса остон,
Бир қадам еткурсангиз, жон этса бир ийсорингиз.

* * *

Қачон бу кулба сари, дилрабо укам, келасиз?
Илуб назарга, қилуб ошно, укам, келасиз?

Юруб рақиб била доим қачонгача, жонон,
Қилуб ситам ила жабру жафо, укам, келасиз?

Боқиб табассумла ушшоқ элин асир айлаб,
Тамоми ҳусн элидур мубтало, укам, келасиз?

Сочарга зар йўлингизга бошимда тожим йўқ,
Ҳаёт борича айлай дуо, укам, келасиз?

Манам бир ошиқи дилхастаман, қачонлардур
10 Қилай бу жоними ман ҳам фидо, укам, келасиз?

Сўраб бу кулбаи бемора, келсангиз мақсуд,
Давои дардима луқмоншифо, укам, келасиз?

Ниҳоний кўз тутибон ўлтирай йўлингизга,
Қачону қайси кун, жон уқо, укам, келасиз?

* * *

Эй маҳваши замоним, эй ёр, хуш келубсиз,
Биздек ғарибни йўхлаб, дилдор, хуш келубсиз.

Навмид айламасдин мунглуғ фақирингизни,
Кўнглини бир олай, деб бисёр хуш келубсиз.

Етди фалакка бошим, кўп шоду хуррам ўлдум,
Маҳв ўлди барча ғамлар зинҳор, хуш келубсиз.

Беҳадду бешумор ул қилган гуноҳларимни
Олмай кўнгилга ҳаргиз, минг бор хуш келубсиз.

Ман бедаб ёзардим ашъор куйганимдин,
10 Кўрганингизда топмай озор, хуш келубсиз.

Кўрманг, илоҳи, ҳаргиз камлик юзин жаҳонда,
Мақсудингизни берсун жаббор, хуш келубсиз.

Тортиқ қилай десам, йўқ бир жондин ўзга тухфа,
Қилмай фақирлиғимдин ҳеч ор, хуш келубсиз.

Юз ранг зийнат ила оро бериб ҳарамдин,
Минг ишва бирла товус рафтор, хуш келубсиз.

Ул кўзга сурма тортиб, қўлга қўйиб хинолар,
Пардоз этиб, сепиб мушк-тотор, хуш келубсиз.

Ғаҳи табассум айлаб, кумуш туморни бойлаб,
20 Ошиқни сиз синай деб, дилдор, хуш келубсиз.

Соат қилиб ҳамойил, кокилларинг паришон,
Бир-бир босиб хиромон асрор, хуш келубсиз.

Боғ эшигини очиб, олма, анорингизни
Бизларга тортиқ айлаб, хуштор, хуш келубсиз.

Кўрманг Ниҳоний ҳаргиз камлик юзини, ёрим,
Айла кўнгулни шод, деб гулзор, хуш келубсиз.

* * *

Нега, нечун манга сиз мунчалик жафо қиласиз,
 Гамингиз ила юрак бағрими адо қиласиз.

Иўл узра учрасангиз, эгилуб салом этсам,
 Фичир-фичир этибон кўп сўкиб, хафо қиласиз.

Кўзимга суртмоқ учун ушласам этокингиз,
 Қўлимни муштлаб уриб, чимдилаб жудо қиласиз.

: : : : : : : : : : : : : :

* * *

Ултуруб эрдим эшикда бир куни, жоночамиз
Югуруб ўтти салом айлаб, кулуб зебочамиз.

Бўйнига осмиш ҳамойил, қўлига ушлаб давот,
Ошиқиман, деб ёзмоқга гўё мирзочамиз.

Орқасидин чоқириб: Тўхтанг,— дедим,— бир соате,
Деди: Кеч қолсам сўкар, борсам агар домлочамиз.

Олдига бордим, қўлини ушладим, дедим кулуб:
На ўқурсиз, қайда мактаб, айтинг, эй раъночамиз?

Деди, кулди: Мактабим Шайхантоҳурни олдида,
10 Бу Фузулийхон саводи чиқмагон муллочамиз.

Дедим: Уқубсиз, эй маҳваш, Лайли-Мажнун
қиссасин,
Биз ҳам сизни Лайли деб Мажнунлик даъвочамиз.

Лоладек бўлди уёлиб, деди: Эй жоним ако,
Қўйборинг қўлни, келишмас бизни бу савдочамиз.

Дедим: Эй барно, сиза даркор эса ҳар қанча пул,
Бору йўқумни сотай, манзур эса, шайдочамиз.

Дедиким: Даркор эмасдур бизга танга, сўлкавой,
Ўзимиз бойбачча, кўпдур коғазу тиллочамиз.

Бўлмаса айланг қабул, дўст бўлайлик беғараз,
20 Сиз укою биз ако, чин дил ила ошночамиз.

Деди: Сиз ҳам бұлмаса тутманг йўлумни кўчада,
Ешуруқча сўзлашайлик, чиқмасун ғавғочамиз.

Дедим: Эй жон, бұлмаса кирманг рақибни сўзига,
Гоҳ-гоҳида келинг йўхлаб, бұлуб танҳочамиз.

Деди: Соғинмоқға қўймам шум рақиб сўзи била,
Еш деб хавф айламанг, ақли расо, доночамиз.

Кўп васиятлар этиб, дедим: Фаромуш айламанг,
Хўп,— деди,— қолдим, ўтуб кетди кўзи шаҳлочамиз.

Гоҳ-гоҳида ўтарда мактабига қайрилиб,
30 Бир кириб ҳолим сўрарди ул пари зебочамиз.

Орадин бир йил ўтар-ўтмас чиқиб хушторлар,
Кетти ташлаб бизни онлар бирла бепарвочамиз.

Уйласам, маҳбуб элида йўқ экан зарра вафо,
Кўр, на кулфатларни солди бошга дилорочамиз.

: : : : : : : : : : : : : :

Эй Ниҳоний, ишқ аро ўлмоқдин ўзга йўқ илож,
Сабззоредур кўкармас оқса минг дарёчамиз.

* * *

Раҳми йўқ, эй бевафо дилдор, билмайсан ҳануз,
Қоматингга бўлмишам хуштор, билмайсан ҳануз.

Ҳасратингда қон ютарман кечалар тонг отқуча,
Ман асири мубталоинг, ёр, билмайсан ҳануз.

Еш тўкуб ҳажрингда бўлдим қоматим нундек дуто,
Ғам билан бўлди юрак зангор, билмайсан ҳануз.

Маст бўлубман, ул куни бир йўл жамолингни кўруб,
Эмди бўлдим соғиниб афгор, билмайсан ҳануз.

Хор этиб ман хастанни, бўлдинг рақибга ошно,
10 Топти кўп маҳзун дилим озор, билмайсан ҳануз.

Оҳким, дарду ғамингни кечаю кундуз чекиб,
Ҳасратингда бўлди тан бемор, билмайсан ҳануз.

Номи ҳарфингни Ниҳоний мисраимга тож этиб,
Арзи дилни айладим изҳор, билмайсан ҳануз.

* * *

Субх янглиғ кулбама айлаб зиё бир келсангиз,
Пардаи зарринни ташлаб, маҳлиқо, бир келсангиз.

Орзу айлар кўнгул хизматда бўлсам бир кеча,
Бундин ўзга йўқ бўлак ҳеч муддао, бир келсангиз.

Дарду ғам, чеккан тамоми ҳасрати армонларим,
Бир-бир изҳор айласам, жоним уко, бир келсангиз.

Қолмади сабр ила тоқат андаки бир лаҳзада,
Бир йўли қилсам-қутулсам жон фидо, бир келсангиз.

Жабр беҳад айламанг, ман бенавода айб йўқ,
10 Чора йўқ, ёзган экан қолу бало, бир келсангиз.

Эй санам, бу рўзаи моҳи шарифни ҳурмати,
Кечқурун ифтор учун меҳмоннамо бир келсангиз.

На учун хатлар юборур, деб ғазаб этманг яна,
Кўп кўпайди дарду ғам, бўлдим адо, бир келсангиз.

Ноумид этмай, нигоро, шум рақиблардин Ниҳон,
То ҳаётим бориचा айлай дуо, бир келсангиз.

* * *

Жаҳон ичра сенингдек маҳвашо ҳаргиз бино бўлмас,
Вале бўлган билан сандек қади мавзун фано
бўлмас.

Кўруб келдим тамоми моҳпайкар, дилраболарни,
Санингдек оқилу доною бо шарму ҳаё бўлмас.

Агар минг йил умр берса худои ломакон манга,
Ёзар бўлмас кеча-кундуз сани васфинг адо бўлмас.

Гаҳи чиқсанг ҳарамдин ғамза бирла юз очиб, жоно,
Иложи йўқ эрур кўрган киши то мубтало бўлмас.

10 Гулистонлар аро товус каби юрсанг хиром айлаб,
Қаю гул, ўйласам, нозук қадингга ошно бўлмас.

Босуб юз ноз ила гар сайри бозор айласанг ногаҳ,
Қолур ким фурқатингда бўлса минг жон фидо
бўлмас.

Бўлиб қойим саҳарлар андалиб бечора ҳажрингда,
Чаманда нола айлаб, лаҳза васфингдин жудо
бўлмас.

Ҳама бўлди асири мубталои доғи ҳижронинг
Ва лекин ман каби ҳеч ким кўйингда бенаво бўлмас.

Ётарман хок аро, тепкай яна бошларга шум ағёр,
Бўлак ошиқларинг мунча залилу зери по бўлмас.

20 Рафиқим кундузи ғам, кеча йўлдошим эрур ҳасрат,
Агар ўлсам кафан ичра аламдин тан сиво бўлмас.

Мани дардимга дармон ахтарур лодон табиб
 билмас,
 Манга ул хоки пойингдин бўлак дору даво бўлмас.

Кел, эй дилбар, чиқарга етди жон, кўрсат
 жамолингни,
 Манга қилган бу зулмингдин санга ҳеч муддао
 бўлмас.

Ниҳоний ожизингга кўп жафо қилма, тараҳҳум қил,
 Масалдир: «Кимки дил озор эрур, марди худо
 бўлмас».

* * *

Айдим: Пари, ман хастага мунча жафо даркор эмас,
Еткай қиё боқмаслиғинг, ортуқ жазо даркор эмас.

Деди кулиб: Эй хаста қул, маъшуқ элини хуи шул,
Ким, деди, бер санга кўнгил, кет, можаро даркор
эмас.

Дедим: Қошинг кўп қорадур, аммо кўзинг
маккорадур,
Айғил манга кўп қилмасун афсун-дуо даркор эмас.

Деди: Кўзим таън этмағил, мужғон ўқим
ўйнатмағил,
Кўпдур кийикдин маҳрами, сандек адо даркор эмас.

Дедим: Тараҳҳум айлагил, ўлдурмоқа тутма ҳавас,
10 Ишқингда минг ўлган ўзум, ханжар манга даркор
эмас.

Деди яна: Ошиқ элин ўлдирмоқ ўлган одатим,
Сандек манга жони ширин, қўрқоқ ако даркор эмас.

Дедим: Агар минг жон эса бўлсин фидои қоматинг,
Мужғон ўқидин ўзгаси бўлса сира даркор эмас.

Деди: Қилич бирла қизил қонинг тўкув номус эмас,
Лекин мужамни титратуб қилмоқ имо даркор эмас.

Дедим: Узим кўнгли ярим, боз устига айлаб ғазаб,
Талхи заҳар гуфтор ила бермоқ сазо даркор эмас.

Деди: Кими ошиқ манга, то чекмасин минг дарду
20 То ўлмаса ҳижрон ила анга вафо даркор эмас. ^{ғам,}

Дедим: Қалай агёрлар ҳар кеча базм айлар сани,
Онларга йўқ таъну фалон, бизга казо даркор эмас.

Деди: Агар йўқ тоқатинг солган жафою жаврима,
Кет, қилма бу остонада чуну-чаро, даркор эмас.

Дедим: Кетар бўлсанг бузуб ул аҳд ила ^{паймонларинг,}
Кел, қўй манга ҳам сан каби юзи қаро даркор эмас.

Деди: Ниҳон эрди вафо кўнглида, эй ихлоси йўқ,
Бор эмди сандек манга ҳам бахти қаро даркор ^{эмас.}

* * *

Мен қачонким орзу қилдим сани ишқинг ҳавас,
То бу дам ранжу аламдин холи эрмам бир нафас.

То жигар қонимни сўрмай қилмади ишқинг биҳил
Токи чашм узра гувоҳим банди мужгонда жарас.

Демаким, дилшоддур, оре ҳаётим вордур,
Лек бир тора гирифторамки, амсолим магас.

Онча бадгўлар бани сандин йироқ этмоқдалар,
Сўзларим айлар маломат, раҳм қилмас ҳеч кас.

Оҳким, бир йўл алингдин ичмайин ноби мурод,
10 Узмағум уммид гарчи эътиборим ўлса хас.

То бугун бир гулшани васлингда жавлон урмасам,
Тонгла кун ўлгай манга ул саҳни жаннотинг қафас.

Эй Ниҳон, тарки умид этма, дуога қўл кўтар,
Деди қуръонда: «Ғарибга ман ўзим фарёдрас».

* * *

Аё, кўнгулни қоронғу жаҳонига қуёш,
Қулингга бир карам эт, қон эрур кўзидаги ёш.

Қачонки рафраф ила азм айладинг меърож,
У кеча ҳажрида кундузни севмади хаффош.

Чиқарда кўкка эди Жаброил жиловдоринг,
Йўлингга ҳазрати Исо бўлиб у дам фаррош.

Тамоми руҳи набилар била малойиклар,
Кўзини сурмасига хоки пойинг эрди талош.

Сайр қилуб ҳамани то мақоми ав адно,
10 Бу етти кўк уза чекмиш на сунъ ул наққош.

Қолуб ҳамма санга йўл бошлағучи ходимлар,
Худодин ўзга санга қолмади бўлак йўлдош.

Қетурдинг эртаси асҳобларга хуш хабари,
Хатти бароти ато қилди деб менга сирдош.

Ниҳоний гарчи ёмонлар ёмонидур, аммо
Шафоатингга эминам, фидо йўлингга бу бош.

* * *

Эй дило, ғофил машав аз ҳийлаи ин майфуруш,
Оташи сӯзони ӯ сиймобро орад ба жӯш.

Дам мазан ғайр аз ба ёди нолаи афғони худ,
То наорад бар сарат зулми ҳазорон пардапӯш.

Гар умиди васл дори мутрибони субҳ бош,
Шояд аз ин жустжӯ ёби муроди боданӯш.

Дар гузар аз коми дунё, сокини майхона шав,
Он чунон май нӯш кун, бегона шав аз ақлу ҳуш.

Аз ҳазорон давлати Дороу Искандар хуш аст,
10 Суҳбати як соатӣ бо донишони дил хамӯш.

Чашм бикшо, ҳеч кас дар ин жаҳон осуда нест,
Ку Фалотун, ку Али Синоу Луқмон, шоҳи Нӯш.

Эй Ниҳон, ибрат бижӯи рӯ ба қабристон нигар,
Аз хама «во ҳасрато» овоз меояд ба гӯш.

* * *

Мужангни ханжари мандек ғарибни кўксина хос,
Чароки боғламишам туҳфаи жон этуб ихлос.

Кўзунгни мардумагидин олур эди таълим,
Отарга тийр ила туфангни ул Саъди Ваққос.

Лабингни шарбатидин томса қатра оғзига,
Урарди чархи фалакда Масиҳ ўлиб раққос.

Муяссар этса ўпарга ким остонингни,
Топар тамоми гуноҳ дардидин у дамда халос.

Фигон ила туну кун ёд этар Ниҳоний сани,
10 Шафоатинг била қайтар бақода манга қасос.

* * *

Шоҳи хўбонлик ўшал зебога хос,
Мулки ҳусн ичра ўзи яктога хос.

Тийри мужгон қошларига жо қилуб,
Сайд қилмоқ ул кўзи шаҳлога хос.

Бир қиё боқмоқда бисмил айламоқ,
Зулфи анбар, орази раънога хос.

Дамда солмоқ юз туман доғу алам,
Гўшан чашмидаги имога хос.

Андалибга савти хуш таълим этув
10 Ғунча лаб, шаккар тили гўёга хос.

Сочидек қилмоқ жигарни тор-тор,
Ул ситамгар, шонаи буррога хос.

Эй Ниҳон, санга шафоат айламоқ
Тонгла кун ул маъшуқи мавлога хос.

* * *

Олти кунлик умр учун беҳуда кирдоринг ғалат,
Шодига хуш, ҳасратига оҳ ила зоринг ғалат.

Барчани тангриси бир деб эътиқод айлаб яна,
Мўрчани илмай назарга айлаган коринг ғалат.

Давлата мағрур ўлуб кибру ҳаво айлаб баланд,
Бекасу бечораларга берган озоринг ғалат.

Қалб эмасму ҳақ назаргоҳи, аё сайёди нафс,
Эл кўзига дом қурган жома, дасторинг ғалат.

Хайру эҳсону закоту амри ҳақ барпо эмас,
10 Мисли Қорун жамъ қилган моли мурдоринг ғалат.

Иўқ ўзингда зарраи фазлу камолот, эй Ниҳон,
Элга сан кўп носих ўлма, саҳв гуфторинг ғалат.

* * *

Дема-дема, кори инсондур тамаъ,
Феъли шум, бир кори ҳайвондур тамаъ.

Хусну иффат, қадр қимматга завол,
Нуқси тоат, сўзи имондур тамаъ.

Қотили номус, шарминг офати,
Боқ, на кулфатларга солгондур тамаъ.

Тортанак домида кўрким пашшани,
Марг комига чақургондур тамаъ.

Мардни номард элига қул қилуб,
10 Рангу рўйин зард қилгондур тамаъ.

Боқ, неча барно йигитлар бўйнига
Соил айлаб тўрва солгондур тамаъ.

Бўлғуси бешак оёқ остида хор
Қайси миллат ичра жарёндур тамаъ.

Аҳли ислома ҳаром ўлғонина
Шоҳидам оёти қуръондур тамаъ.

Эй Ниҳон, очликдин ўлсанг сузма қўл,
Коми заллат, қаҳри раҳмондур тамаъ.

* * *

Эй кўнгул, истар эсанг зулмат қулубингга чароғ,
Аҳли дониш суҳбатидин бўлмагил ҳаргиз йироғ.

Қуввати бозу била беҳуда урма наъралар,
Марди майдон гар эсанг нафсингни ўлдур беяроғ.

Асли тоат шул, ўзингдин ўзгани хушнуд қил,
Муттақийман, деб кишилар бағрига солма тароғ.

Матлабинг раҳмат эса хулқу адабда қоин ўл,
То ики дунёда топгил давлати фазлу фароғ.

Йўқ жаҳонда ҳеч кас озор-аламдин чекмаган,
10 Бу Ниҳон, ё раб, нетар маҳшарда бўлганда сўроғ.

* * *

Бу тақдири илоҳийдур, фалакни гардиши шундоғ,
Негайлик бандабоз, жоно, фалакни гардиши
шундоғ.

Худо ҳукми бир ерга қарор солмай иложи йўқ,
Таҳаммул, сабрлар даркор, фалакни гардиши
шундоғ.

Қўлимдин келса ерни осмонға барқарор этсам,
Қўлимда ихтиёрим йўқ, фалакни гардиши шундоғ.

Неча бизлар каби хоксор ўлғон бу оламда,
Қаро ерга фано бўлғон, фалакни гардиши шундоғ.

Қани Лайли, қани Мажнун, қани Фарҳод
ила Ширин?

10 Алар ўтти бу ғурбатда, фалакни гардиши шундоғ.

Фигону ноладин фонда йўқ, то етмаса соат,
Қалам қудратга йўқ чора, фалакни гардиши шундоғ.

Қилубдур баъзини бефарзанд, баъзини ғам бирла,
Бировни ишқ учун, жоно, фалакни гардиши шундоғ.

Кими бечора айлабдур, кими кўнглини шод этмиш,
Кими умрини талх этмиш, фалакни гардиши
шундоғ.

Худойим, не қилармиз, келмагай ҳеч иш
қўлумиздин,
Ўзига ёлборурмиз-да, фалакни гардиши шундоғ.

Биза лозим эрур ҳар дам сидқ ила тилаб, йиғлаб,
20 Талаб қилсак муродимиз, фалакни гардиши шундоғ.

Ўзини дарғаҳи кенг, ноумид этмайди шайтонни,
Бизи ҳам ноумид этмас, фалакни гардиши шундоғ.

Нигоро, ўйласам ҳақдин талаб қилмоқдин, ўзга йўқ,
Бу дардларни иложи ҳам, фалакни гардиши шундоғ.

Ото бирла онони не Ниҳоний айблар қилмоқ,
Алар ҳам бандадур, нетсун, фалакни гардиши
шундоғ.

* * *

Оҳ минг фарёдким, ҳолим хароб ўлди, дариг,
Бу жудолиғ дардидин бағрим кабоб ўлди, дариг.

Қайданам кўргон эканман гул юзунгни, эй пари,
Охири мундоғ балоларға шитоб ўлди, дариг.

Аввали санго етурман деб, бўлубман шодлар,
Эмдиликда айрилиб хоки туроб ўлди, дариг.

Дод этай бечоралик бирла фақирлик дастидин,
Кўз ёши ўрниға оқиб қон гулоб ўлди, дариг.

Оҳ, жоно, кошки келса эди манга ажал,
10 Бу кунимдин ўлганим яхши савоб ўлди, дариг.

Ҳеч ким бўлган эмасдур манчалик ҳоли хароб,
Бу мани ялғуз бошимда изтироб ўлди, дариг.

Оҳ, дерман, кўкка етгай, қилмагай ҳаргиз асар,
Билмадим асрорини, на сабр, тоб ўлди, дариг.

Эй, Ниҳоний, таъна қилма бу ғамимнинг устига,
Ўз ғамим ўзга етар, жисмим сароб ўлди, дариг.

* * *

Юз минг салом, нигоро, жонолиғингга қуллуқ,
Қизлар ичида ялғуз-танҳолиғингга қуллуқ.

Жонон, бўлуб хиромон, ҳолим сўраб келибон,
Қилдинг гадога эҳсон, подшолиғингга қуллуқ.

Улгон эдим, тирилдим, қайтуб жаҳонға келдим,
Минг шоду хуррам ўлдум, яктолиғингга қуллуқ.

Бердинг вафони чоғлаб, душман сўзини пойлаб,
Бағри-дилиггни доғлаб, ҳамполиғингга қуллуқ.

10

Гоҳида йўхлаб, эй ёр, қилдинг муҳаббат изҳор,
Боғлаб вафони минг бор, ошнолиғингга қуллуқ.

Овора бўлдинг, эй жон, дурўғғўни урубон,
Терга пишиб куюбон, зеболиғингга қуллуқ.

Ман кўп хижолат ўлдим, қилғонима уёлдим,
Оворалиққа солдим, раънолиғингга қуллуқ.

Кўрки малол эмасму, кўнглинг хафо эмасму,
Биздин дилинг қомасму, донолиғингга қуллуқ.

Эй маҳваши замоним, айб айламай нигорим,
20 Кечгаймусан гуноҳим, Лайлолиғингга қуллуқ.

Розимусан ўзингга, кўрсатган ул юзингга,
Ҳар сўзлаган сўзингга, давъолиғингга қуллуқ.

Ман минг йўли ризоман, минг жон ила фидоман,
Улгунча ошноман, дилхолигинга қуллуқ.

Умрунг узун бўлсун, давлат фузун бўлсун,
Бошинга соя солсун, жонолигинга қуллуқ.

Оллоҳ насиб этсун, ҳар иккимизни қўшсун,
Мақсудимизни берсун, гўёлигинга қуллуқ.

Найлай, Ниҳон, тополмай зар хоки пойингизга,
30 Армонда қолдим, эй ёр, яктолигинга қуллуқ.

* * *

Ҳоли зоримни сўраб, жоним санам, кел эртароқ,
Ғам юки бирла қадимни қилма хам, кел эртароқ.

Неча кунлардин бери жон кўкрагимда интизор,
Арзу додим эшитиб, айлаб карам, кел эртароқ.

Кўрмайин ўлсам мабодо қолмасун армонларим,
Кетмасун кўнгилда минг дарду алам, кел эртароқ.

Мунча кулфат бермагил бир хастан бечорага,
Қоматингдин айланай, жоним укам, кел эртароқ.

Иўл тўсуб сўз ўргатон ағёра бермасдин қулоқ,
10 Манга солмоқ истамай жабру ситам, кел эртароқ.

Байт ул-эҳзонимни ҳуснинг шамъидин қилғил зиё,
Токи бўлсун зулмати ҳажринг адам, кел эртароқ.

Бан фақирам, подшоҳим, санга давлат нописанд,
Айларам жоним фидо зери қадам, кел эртароқ.

Кечалар хилват топиб бадгў рақиблардин Ниҳон,
Кўп узоқ этмай вафони мунча ҳам, кел эртароқ.

* * *

Қай куни кўрдимки ман дийдор, ўргулсун қулинг,
Ул замон ўлдим асир, афгор ўргулсун қулинг.

Оҳ уриб кетдим ўзимдин, қолмади сабру қарор,
Ашки селобим эрур анҳор, ўргулсун қулинг.

Мунча ҳам золим экансан, қайрилуб бир боқмадинг,
Термулиб қолдим йўлингда зор, ўргулсун қулинг.

Ман ўзимча бўлмадим, жоно, гирифтoring сани,
Бор экан хилқатда бу асрор, ўргулсун қулинг.

Раҳм қил, инсоф қил, андак худодин шарм қил,
10 Берма кўп бечорага озор, ўргулсун қулинг.

Барчага бу ишқ савдоси баробар, муғбача,
Қилмағил бечоралардин ор, ўргулсун қулинг.

Найласун ёзмай Ниҳон дардинг, ўзинг бир кўрмаса,
Айласа арзи дилин изҳор, ўргулсун қулинг.

* * *

- Кел, эй жоно, мени ҳар қанча гирён айласанг
майлинг,
Фироқинг ўтига жисмимни сўзон айласанг майлинг.
Ўзимдин ўтди аввал ҳам қалам ёзмиш экан мундор,
Кам этмай, раҳмсиз, зулмингни туғён айласанг
майлинг.
Мани бир ғамза бирла, эй пари, аввал асир айлаб,
Вафосиз, эмдиликда зору ҳайрон айласанг майлинг.
Ютарман заҳри ғам ҳажрингда ман мунда тонг
отгунча,
Сан анда шум рақиб базмида хандон айласанг
майлинг.
Кўзумдин оқса бу хуни жигар дилдин кетиб дармон,
10 Ҳамон нозу фироқу жабри чандон айласанг
майлинг.
Неча юз бинг тавалло бирла кўрмоқ орзу қилсам,
Ғазаб бирла қараб, кўнглумни вайрон айласанг
майлинг.
Ўлар ҳолатга етдим, бир келиб кетсун десам, жоно,
Қулоқ солмай рақиб сорига, жавлон айласанг
майлинг.
Манга етмасмуди ушбу жудолиғ дарди, эй маҳваш,
Яна ағёрдин васлингга меҳмон айласанг майлинг.
Етар, барно, манга ошиқлиғимни санга даъвоси,
Мани кўрганда ўзни қанча пинҳон айласанг
майлинг.
Ниҳонийни сўраб умри аро васлингга бир еткур,
20 Яна ўлгунча қайтиб банди зиндон айласанг
майлинг.

* * *

Маҳбубаларни шоҳи, айёмингиз муборак,
Ишқ аҳлини қилурга қурбонингиз муборак.

Ийди муборак ўлди, жумла шоду мукаррам,
Манга сизи санубар, шамшодингиз муборак.

Ул зулфи мушкбўлар занжирдек ўралмиш,
Ҳар бандида ҳамойил туморингиз муборак.

Чекмиш кўзига золим, ваҳ, сурмаи Сулаймон,
Қилган уфою элик, пардозингиз муборак.

Ул ғабғаб узра турган мулки арабни шоҳи,
10 Маснадсувор бўлган меҳмонингиз муборак.

Ипак жужундин камзул, тугмолари садафдин,
Қундуз пўстин, дурупдин чакмонингиз муборак.

Эй дилбари замона, номаҳрами танингиз,
Қизил агласдин лозим, куйлогингиз муборак.

Ярашубдур хусусан ипак арқоқ сарумол,
Белингизда шоҳидин белбоғингиз муборак.

Кўкрак уза қилибсиз олтин соат ҳамойил,
Гавҳар, ёқут тизилган софучконгиз муборак.

Унг чимчилоқга, жоно, банди тиллои ахмар,
20 Олмос кўзлук ангуштар солгонингиз муборак.

Эй жон, тўкарга қоним жаллодлиқ нишони,
Қўлга қизил хинолар қўйгонингиз муборак.

Бўйи биҳишт, жоно, сиздин зуҳур қилмиш,
Зийнат уза сепулган уфордингиз муборак.

Товуси маст янглиғ оро бериб ҳарамдин
Чиқсангиз, эй нигоро, рафторингиз муборак.

Кўрганда ишқ аҳлин юз беркитуб, уёлуб,
Кўзни учида берган саломингиз муборак.

Юз ранг ишва бирла нозу табассум айлаб,
30 Жондин азиз шаккар гуфторингиз муборак.

Бозора азм этарда йўлда салом берган,
Жумла рақиб бирла ағёрингиз муборак.

Юз шукр келди қурбон, етди мурода жоним,
Сийнамга тийғи ханжар обдорингиз муборак.

Биздек ғарибни ташлаб хоки мазаллат ичра,
Бегоналарга қилган эҳсонингиз муборак.

Барча нисор айлар зар хоки пойингизга,
Айлар дуо Ниҳоний, куйгонингиз, муборак.

* * *

Муҳаббат дафтаридин бир сабақ вермоқла
хумморинг,
 Талаб қилди қизил қонимни ғоз этмакка рухсоринг.

Хаёл этсам жигарни сўзиши оғзимда қонимдин,
 Қадалган ўхшаюр кўксимга ул тийғи заҳардоринг.

Сабаб недур билолмам гўшаи чашмингни имоси,
 Ишорат қилди, кет, деб қўймади ўлсам харидоринг.

Вафо уммид этиб термулган эрди кўз жанобингдин,
 Шаҳодат ёшларимга боқмади ул қаҳру озоринг.

Масалдур яхшилардин икки танда ғунча бир ўлмаз,
 10 Йироқ эт талххўлик шаҳду шаккар ўлса бозоринг.

Хуш этмоқ бир кўнгилни кибриё даргоҳида недур,
 Фало танҳар, деди соилга қуръон ичра жабборинг.

Ўзинг бир раҳм эдуб ҳолини сўргил бу мусофирни,
 Илоҳи, бир дуо айлай, Хизр бўлсин жиловдоринг.

Ниҳон тутмакла қолмаз дарди ҳижрон ошкор ўлмай,
 Келуб аҳд айлагил, токай тутай кўнгилда асроринг.

* * *

Раҳми йўқ, эй бевафо, келмоқчи бўлдинг,
келмадинг,
Хаста бу аҳволими сўрмоқчи бўлдинг, келмадинг.

Ул кунни ошуфта айлаб васлинга, эй маҳлиқо,
Ваъда қилдинг, маъшуқим бўлмоқчи бўлдинг,
келмадинг.

Жон нисор этмоқчи эрдим мақдамингга биргина,
Риштаи умидими узмоқчи бўлдинг, келмадинг.

Ё мани санга ёмон кўрсатдимۇ ағёрлар,
Шум рақиб сўзигами кирмоқчи бўлдинг, келмадинг.

Хору зор айлаб мани ишқингда, эй зебо санам,
10 Ғамдами умрим адо қилмоқчи бўлдинг, келмадинг.

Айлаб эрдинг аҳдлар ҳар кеча бўлғум маҳраминг,
Ким сўзи бирла вафо бузмоқчи бўлдинг, келмадинг.

Нозанинлар расмидурми ёки ёлғон сўзламоқ,
Бу Ниҳонийдин на сўз олмоқчи бўлдинг, келмадинг.

* * *

Худоё, ман ғарибга ул дилоромимни еткурғил,
Сихи сарву санубар қадду гулноримни еткурғил.

Эрам гулзорини нури, жаҳон ичра пари танҳо,
Лаби лаъли шакар, майгун, сумансоримни еткурғил.

Ушал сарҳалқан зулфи сияҳ тотори мушқомез,
Табассум кабки хандон, маст рафторимни еткурғил.

Зулмхў, раҳмсиз, маъшуқан жодулари жаллод,
Меҳрсиз, бевафо, атвори куффоримни еткурғил.

Юзи ой, юлдузи хуршиди тобон, пуржафо қотил,
10 Ҳама жон аҳли ишқида дилафгоримни еткурғил.

Гаҳи пурнозу пуришва, гаҳи мастонаи бехуд,
Ситамгар, шўхи бешафқат, дилзоримни еткурғил.

Ниҳоний ёлбориб йиғлаб тилар сандин, худовандо,
Чиқарга етди жон, маҳбуби ғамхоримни еткурғил.

* * *

Маҳвашо, ман хастани бағрини кўп қон этмагил,
Оташи ҳижрон ила жисмимни сўзон этмагил.

Нисфи кўнглум шод этуб, ҳасратга қўйма нисфини,
Бир йўли кўрсат юзингни ним намоён этмагил.

Розиман ҳар дамда солсанг бошим узра минг бало,
Зуннор ипин кўрсатиб ваҳ, нуқси имон этмагил.

Остонанда ватан тутган итингман, эй пари,
Меҳру шафқат этмасанг ҳам хонавайрон этмагил.

То ҳарамдин силкинув чиққонда солғил бир назар
10 Кофидур, аммо ниқоб остида пинҳон этмагил.

Бу ғарибни мунда ташлаб, бинг наво афғон ила
Шум рақибларни боруб базмингда хандон этмагил.

Бу Ниҳонийни агар озоди ғам айлай, десанг
Ғайр элини тонгла кун васлингга меҳмон этмагил.

* * *

Хилват айлаб бир кеча, шўхи замоним, якка кел,
Юз туман пардоз этиб, шоҳи жаҳоним, якка кел.

Нозу истиғно била товус каби рафтор этиб,
Қабки хандон, тўтийи шаккарфишоним, якка кел.

Қўрмасун ағёрлар, бизни маломат қилмасун,
Шом қоронғусин олуб, суйи маконим, якка кел.

Қим йўлинг тўсмоқ эса бошини қил тандин жудо,
Тийғи заҳринг ўйнатуб, соҳибқироним, якка кел.

10 Донаи дом айла ҳолинг ҳалқаи зулф остина,
Уқу ёйинг тебратуб, сайёди жоним, якка кел.

Пардаи васлинг кўтар кулбамга чиқсун офтоб,
Хушк ўлсун шабнами барги хазоним, якка кел.

Қил табассумлар очилсун ғунчаи майгун лабинг,
Комин олсун андалибинг, гулситоним, якка кел.

Қўй ҳино қўлга, тафовут қолмасун, сесканмағил,
Ханжар остидин қизил оққанда қоним, якка кел.

Қўксум узра ўлтуруб бўғзимда қўйганда пичоғ,
Айларам қурбон ўлиб арзи Ниҳоним, якка кел.

* * *

Эй кўнгул, кўпгил саҳарлар зокири жонона бўл,
Зарби лиллоҳни уриб, қумри каби гирёна бўл.

Уз умидинг бевафо дунёни айши комидин,
Охиратни ҳасратига маҳрами ҳамхона бўл.

Зухду тақво айлағум, деб бўлмағил шайтонсифат,
Асли тоат истар эрсанг сокини майхона бўл.

Бодаи ваҳдат етушса ич, аналҳақ зикрин ур,
Қилмағил андиша тори дордин мардона бўл.

Гар ҳақиқий ошиқ ўлсанг ибрат ол парвонадин,
10 Жисми жонингдин кечуб, бир васл учун сўзона бўл.

Зийнати дунёга мағрур ўлмағил Қорун каби,
Мисли Адҳам пушти-по ур, кўйида девона бўл.

Ер бир жон истаса васлига еткурмоқ учун,
Эй Ниҳоний, шукр этуб бинг жон ила қурбона бўл.

* * *

Паричеҳра дорам, ки ҳуснаш камол,
Ба таърифи васфаш забон ҳамчу лол.

Вагар гўшаи сурма тезаш набуд,
Қарори жаҳон буд амри маҳол.

Лабаш жонфизои намекард, оҳ
Ҳаёте кужо буд ба ин қилу қол?

Аз он дасти сайёду з-он тийру ёй,
На зоҳид халос аст, на аҳли ҳол.

Дигар нахл дорад, дигар тозаги,
10 Тамом аст бо ин висоли мисол.

Харидори як тори зулфаш шудам,
Бихандиду гўфт: фонии хаёл.

Илоҳи, тараҳҳум атои намоӣ,
Қи мушкил расидан ба ҳасби манол.

Ниҳон он қадар мекашад оҳи сўз,
Расиди ба пўлод гар вай завол.

* * *

Зоҳидо, таън этма кўп, дилсўзи ҳижрон ўлмушам,
Бир пари сиймо кўйида зору ҳайрон ўлмушам.

Зулфи янглиғ шонаи ғамдин жигарлар тор-тор,
Лахта-лахта қон тўкуб, хок узра яксон ўлмушам.

Ончунон афғон этарман бош қўйиб остонига,
Ҳосил ўлмай матлабим хотирпаришон ўлмушам.

Ваҳ, алам заҳри, ситам бағримда қат-қат доғлар,
Нори ишқин шиддатидин ашк сўзон ўлмушам.

Биргина васлинг тилаб гулшанда оҳу зор этуб,
10 Булбули шўридадек маҳбуси зиндон ўлмушам.

Дардини тарвижидин кетди фаросат, ақлу хуш,
Эл аро, афсона Мажнун, телба унвон ўлмушам.

Печу тоб айлар юрак фикри била тонг отғуча,
Ханжаридин бош чекуб, эмди пушаймон ўлмушам.

Ошкор ўлди қилолмай дарди андуҳин Ниҳон,
Қил на қилсанг, ўргилай, қаддига қурбон ўлмушам.

* * *

Эй фалак, чархинг бузулсун, сандин олмаз кимса
 ком,
 Бир қушедурсан, қилолмас ҳеч киши домига ром.

Мунча ҳам золим экансан, эй жаҳон рафтори каж,
 Қайғуруб фарёд урар дасти алингдин хосу ом.

Сарви озад ўлмагандур кимса жони бир нафас,
 Ранжи кулфат, доғи фурқат, зулм корингдур мудом.

Ҳеч киши қочган билан сандин омон топмас, бали,
 Ҳар тараф узра қурибсан бинг туман тадбири дом.

Шод ўлур кўнгил нечук сандин мукамал бир дами,
 10 Марг нобидин тутар бўлсанг куни навбатда жом.

Халқ мағрури гуҳар боқмаз оёғин остига,
 Ништари санги ҳалокат мақдам узра бенаём.

Эй Ниҳоний, бир куни ўлмакдин ўзга йўқ илож,
 Тўшаи роқингни тузгил қилмағил кўп фикри хом.

* * *

Жонона, чиқар дилдин бинг оҳу фиғон ҳар дам,
Кўздин оқадур тинмай ёш ўрнига қон ҳар дам.

Ишқингда чидолмасдин йиғлаб бўлурам, найлай,
Мажнун каби халқ ичра расвои жаҳон ҳар дам.

Гар ўтса саҳар вақти ул боди сабо, барно,
Йиғлаб қилурам анга арзимни баён ҳар дам.

Гар тушса хаёлимга ул қомати зебойинг,
Сакраб тушадур бинг йўл бу тандаги жон ҳар дам.

Дардим қилайин изҳор, десам куюбон жисмим,
10 Ўтдек туташиб сиғмас оғзимга забон ҳар дам.

Дилбар, жигари-бағрим куйди, агар оҳ урсам
Куйгай мани оҳимдин бинг яхши-ёмон ҳар дам.

Гоҳида очиб юзни бир боқмасанг, эй золим,
Танга ситаминг бермас, албатта, омон ҳар дам.

Раҳм айла Ниҳонийга, оллоҳ сенга раҳм этсун,
Бахтингни очиб қилсун давлатни равон ҳар дам.

* * *

Адамдин ишқ ила сан маъшуқи дилдор, деб келдим,
Мани тўйдурғусидур васлига бир бор, деб келдим.

Мани мунда асир айлаб, бориб бўлдинг рақиб
Сани ман қайданам аҳду вафоси бор, деб келдим.

Бориб Вомиқ каби бир неча йўл васлинг
Бошим хоки даринг Узро қўюб дийдор, деб келдим.

Пушаймонлар қилур эрдим санга бир йўл
На деб ушбу жаҳони бевафога ёр, деб келдим.

Қачон олам тамошон жамола азми роҳ этди,
10 Манам онлар қаторида кўрай асрор, деб келдим.

Шукр, бўлди муяссар ушбу кун маҳзунни мақсуди,
Қилай ҳасратларимни олдида изҳор, деб келдим.

Агар ўлдирмоқ ўлса матлабингда бўйла
Беруб жоним халос айлай ўзим якбор, деб келдим.

Ниҳонийга тараҳхум йўли бўлса қилма кўп таъхир,
Очиб кўрсат жамолинг партавин бир бор, деб
келдим.

* * *

Наманган шаҳрига, жонон, сени дилдор,
 деб келдим,
 Висолинг ахтариб Мажнун каби ман зор,
 деб келдим.

Лабингнинг шарбатин сўрдум бир йўл,
 қаён кетдинг,
 Санга ман қайданам, эй бевафо, хуштор,
 деб келдим.

Юурсан доимо ағёр ила ҳолимни сўрмайсан,
 Ҳамиша фурқатингда ғам била ман ёр, деб келдим.

На бўлғай бир йўли васлингга ҳамдам айласанг,
 жоно,
 Даме сўрсам лабингни шарбатин, эй ёр, деб келдим.

Соғиндим ушбу кун оппоқ баданларни, қарорим йўқ,
 10 Қўлингни ташласанг бўйнимга сан, эй ёр,
 деб келдим.

Муродим, матлабим берсанг, мусофирман,
 дуо қилсам,
 Худо берса санга доим қизиқ бозор, деб келдим.

Сочай десам бошингдин зар, нетай, бошимда
 тожим йўқ,
 Қарамлик подшосан, ман гадо бемор, деб келдим.

Ниҳоний, арз этарман эмди сабр этмоққа
 чорам йўқ,
 Бу хат етган замон бўлғаймусан тайёр, деб келдим.

* * *

Бу кун меҳнат куни эрканки, жононимдин айрилдим,
Тамоми ҳусн элини шоҳи, султонимдин айрилдим.

Кўзимни нури эрди ҳам шабимни моҳи тобони,
Жудолиқ ичра қолдим, рўзи рахшонимдин
айрилдим.

Раҳмсиз, бевафо эркан, мани аввал асир айлаб,
Қаён кетди ҳамиша аҳди ёлғонимдин айрилдим.

Эрурман мисли булбул кўйида тун-кун наво бирла,
Қачон ман бағри хун ул ғунча хандонимдин
айрилдим.

Лаёқат қолмади эмди тирик юрмоқ бу оламда
10 Ки, гўё мурда бўлдим, жисм аро жонимдин
айрилдим.

Юрогим тўлди зардоб ила ҳасратга, мадорим йўқ,
Дилимнинг қуввати, дардимга дармонимдин
айрилдим.

Нечук бўлмас алифдек қоматим ҳажри билан
нундек,
Муродим, матлабим ҳам гавҳари конимдин
айрилдим.

Худо солган экан манга азалда бу жудолиғни,
Муҳаббат-ишқима бўлган қадрдонимдин
айрилдим.

Умид ила йўлида термулуб чиқгайму жон эмди,
Дариғо, орзуга етмай армонимдин айрилдим.

Ниҳоний бир васият қолдирар келсанг жанозамга,
20 Дегил йиғлаб бошимда: «Ғамда ўлгонимдин
айрилдим».

* * *

Мандин санга, эй маҳлиқо, маҳбуби даврон,
ассалом,
Ийдинг муборак, эй пари, маъшуқай жон, ассалом.
Қолдим жудолиғда, нетай, бўлсанг эди, жоно, агар,
Қилгай эдим жонимни ман йўлингга қурбон,
ассалом.

Эй кўзлари масту аласт, эй шўхи золим муғбача,
Эй бемурувват, бевафо, эй номусулмон, ассалом.

Кўп соғинубман, қолмади сабр ила тоқат заррае,
Бўлди ишим тун-кечалар ҳажрингда афғон,
ассалом.

10 Иўқ кўзларимда лаҳзае орому роҳатдин асар,
Тонг отғуча ёш ўрнига йиғлаб оқар қон, ассалом:

Ишқ оташи фавворадур, албатта, оҳ урсам агар,
Куйгай бу оҳим ўтида дашту биёбон, ассалом.

Ҳажрингда йўқдур ман каби дилхаста, маҳзун,
нотавон,
Доғи ватан юз ҳисса бинг андуҳи гирён, ассалом.
Ҳеч ким, илоҳи, ман каби ҳар кўчаларда ахтаруб,
Топмай жамолинг бўлмасун кўйингда сарсон,
ассалом.

Ухшар ўлар вақтим яқин, ҳар ерда бўлсанг,
эй нигор,
Васлингга қилсанг бир келиб бир лаҳза меҳмон,
ассалом.

10 Кўз қони бирла номалар ёзди Ниҳоний эртароқ,
Қилсанг карам ранжи қадам қолмай пушаймон,
ассалом.

* * *

Мавзун қади гулдастага бұлсун фаровон, ассалом,
Борму сизингдек растага, жоно, ярашгон ассалом.

Хилват толиб, эй маҳлиқо, айлаб баҳона ийдни,
Упмай, кўришмай қўлларинг кўп дилда армон,
ассалом.

Солмоқ экан фикринг мани охир ажалнинг домига,
Бир раҳм қилмайсан ҳануз, эй номусулмон,
ассалом.

Ваҳ, мунча ҳам бадбахт экан шўрида иқболим мани,
Бир зарра таъсир айламас минг оҳу афғон,
ассалом.

Манга боқарди юз йўли гар бўлса тарсо раҳм этуб,
10 Юз ўғирурсан беркинуб тобора чандон, ассалом.

Хор айлама ушшоқ элин уволи тутгай бир кунни,
Бесамардур қилган била сўнгги пушаймон, ассалом.

Навмид этуб кетма мани ташлаб фироқинг ўтига,
Йиғлаб кўйингда бўлмасун кўз ёшларим қон,
ассалом.

Хаста Ниҳонийни сўраб кулбам сари босгил қадам,
Айлай дуо ҳаққингда ман то чиқғуча жон, ассалом.

* * *

Эй ҳусн мулкида сан шоҳи жаҳон, Ҳалимам,
Гавҳарлар ичра танҳо, дурри ягон Ҳалимам.

Мастана, чашми шаҳло, ойдек юзи мужалло,
Қизлар ичида аъло, ялғуз нишон Ҳалимам.

Кокули мушку анбар, қоши мисоли ханжар,
Гуфтори шахду шаккар, нозук миён Ҳалимам.

Пурнозу ишва, барно, тўти суханда, доно,
Борму жаҳонда сандек жонон замон, Ҳалимам.

Нозук қадди келишгон, пардозлари ярошгон,
10 Олма, анори пишгон бир гулистон Ҳалимам.

Шарм ила ул ҳаёси, кўзни қисиб имоси,
Қилгон ани балоси бир ногаҳон Ҳалимам.

Ман санго арз этойин, солғил қулоқ, нигорим,
Сан ўқи, ман ёзойин, эй қиссахон Ҳалимам.

Чоҳи Мисрда қолгон ман Юсуфи асиринг,
Сан шоҳ қизи Зулайхо, шаҳзодахон Ҳалимам.

Ман кўҳкан балокаш — Фарҳоди тешазанман,
Сан моҳруйи Ширин, маъшуқажон Ҳалимам.

Ман Мажнуни адое, ишқингда бир гадое,
20 Сан Лайлийи ҳиромон, шўҳи замон Ҳалимам.

Ман Тоҳири жафожў, бошим йўлингда қурбон,
Ман доғ, сан қизил гул, Зухройи жон Ҳалимам.

Ман ул ғариб Баҳром, ғам бистарида бемор,
Сан ёри боғ Гуландом, абру камон Ҳалимам.

Мани қилиб маломат, қахр айламайки, тухмат,
Еш ўрниға кўзимдин ақузма қон, Ҳалимам.

Сандин бўлакға бермам кўнгул, дилингни тўқ тут,
Ялғуз сани дегонман, йўқ ўзга жон, Ҳалимам.

Сандин бўлакға кўнгил бергунча ўлганимға
30 Минг мартаба ризоман, билгил аён, Ҳалимам.

Сандин агар, нигорим, бўлсам жудо ўшал кун,
Бўлгай умрум ўшал кун шаксиз ҳазон, Ҳалимам.

Сан ўзгани десанг ҳам, ман ўзгани демасман,
Кўнглумда андоғ сўз йўқ, билсанг нишон, Ҳалимам.

Сабр айла, сабр этайлук, шояд худо етурса,
Роҳатни ҳам кўрайлук ҳар икки жон, Ҳалимам.

Йиғлар Ниҳоний ҳаққа шому саҳар уруб оҳ,
Шояд тараҳхум этса ул шўх жаҳон, Ҳалимам.

* * *

Эй дўстлар, ажойиб, енгил юради мошинам,
Ҳар чокда етти йўлдин ипни узади мошинам.

Гар келса қаҳри ногаҳ солмай қулоқ сўзимга,
Етмиш ерини йиртиб, расво қилади мошинам.

Бекорчи ишга чаққон, вақти жадалда тикмай,
Пулдор ҳиндилардек аксин қилади мошинам.

Гар кўча узра қўйса, ҳеч аҳмоқ олмас они,
Бир дардисар балодур, юз йил туради мошинам.

Кўприклари дўқирлаб, бағри-дили шиқирлаб,
10 Бир бахяни саҳардин шомғача тикади мошинам.

Йўқ ман каби тикувчи, чок илмини билувчи,
Кўз тегмасин манга, деб тумор тақади мошинам.

Ёнига ким борурса, қорнимда чакса кир, деб,
Оғзимда йўқ тишим, деб ҳасрат қилади мошинам.

Аввал баҳор эрди безгак, юрак буруққа
Айланди, ҳафта бўлди, дору ютади мошинам.

Зотида бор эканму, билмам, бузуқ касалдин,
Совун еган кучукдек эмди тулади мошинам.

Ҳар ким ёнига борса айлаб ҳавас тикишни,
20 Кўнглига бахя тикмай муздек тегади мошинам.

Тасмасида ямоқ кўп, атвори шумлиғидин
Кўрган кишини чайнаб итдак қопади мошинам.

Узини таъсири йўқ, номуси кучлигинин
 Зингир насаблиғини даъво қилади мошинам.

Гоҳи юраги тўлса ёлғиз қоронғу уйда,
 Чун ҳанграб эшакдек ҳасрат этади мошинам.

Тарк айладим, Ниҳоний, мошинчилик шу ўлса,
 Қилмай ҳавас агарчи милён топади мошинам.

* * *

Бўлмишам ошиқ, деголи ҳам уёлуб қўрқаман,
Ҳасратим айтай, деголи ҳам уёлуб қўрқаман.

Оҳ урарман тун саҳарлар, сабру тоқат қолмади,
Айлагил шафқат, деголи ҳам уёлуб қўрқаман.

Қон оқуб бу кўзларимдин йўлларингда интизор,
Бир қиё боқғил, деголи ҳам уёлуб қўрқаман.

Ётмишам ҳам бистарида термулуб йўлда кўзум,
Кел сўраб ҳолим, деголи ҳам уёлуб қўрқаман.

Нолаю афғон ила бўлди юрак-бағрим адо,
10 Заррае раҳм эт, деголи ҳам уёлуб қўрқаман.

Зулмати ҳижронда қолдим, бир мусофир зорман,
Кўп жафо қилма, деголи ҳам уёлуб қўрқаман.

Раҳм қил бир йўл ўзинг маҳзун Ниҳонийга, укам,
Арзи ҳол айтай, деголи ҳам уёлуб қўрқаман.

* * *

Бу фалак чархини ости бир қизиқ бозор экан,
Ҳар касинг сармоия ғам қўлида тайёр экан.

Лек арзондур машаққат, роҳатин нақди **баланд**,
Шунчалик айби, ҳукмдори ажал маккор экан.

Бегимиз ўлсин, тавозе пеша бўлса кофидур,
Ҳар эшик очиқ анга, давлат эли дилдор экан.

Чашми хун, боши нигун ҳар бир ҳақиқат ошиғи,
Кўҳнапўш ўлса аёқ остида хасдин хор экан.

Жоми сидқим ҳавзи ҳақлиқ ичра ботмоз, билмадим
10 Жому ҳавзу сувдаму қайсида бир сир бор экан.

Тушса ҳар шайга муҳаббат гарчи ўлсун нописанд,
Толибини наздида гавҳарча қадри бор экан.

Дарди сирринг лоақал қилма вужудингга аён,
Ўз вужудингдин чиқон душман иши душвор экан.

Ҳар хирад ақлини сўзи бир муаммо гўйиё,
Дониш ақлин пандини рад айламоқ бекор экан.

Эй Ниҳоний, таъна қилса халқ, сан берма қулоқ,
Бўйи таъна марди ҳақға мушк ила тотор экан.

* * *

Навниҳоли қоматинг, дилдор, соғиндим бугун,
Моҳи анвар оразингни, ёр, соғиндим бугун.

Наргиси шаҳлоларинг ул тийри мужгонинг била
Ғунчаи майгун лабинг бисёр соғиндим бугун.

Ушлабон нозук белингни айлаган ғамзанг била
Нозу истиғноларинг ман зор соғиндим бугун.

Қолмади сабр ила тоқат неча кунлардин бери,
Қўрмайин нозук қадинг, минг бор соғиндим бугун.

Андалиби пурнавоман гулшани ишқинг аро,
10 Гул юзингга тўймайин бир бор соғиндим бугун.

Гоҳи хилват кўчалар бирла келуб ҳолим сўраб,
Айлаган эҳсонларинг ғамхор, соғиндим бугун.

Мунтазирдур бу Ниҳон, жисми била жони талош,
Бенасиб этмай келинг зинҳор, соғиндим бугун.

* * *

Мубталоман фурқатингда, рўзу шаб гирёнаман,
Еш ўрнига қаро қон кўзида маржонаман.

Хок уза бағрим беруб, афғон этуб ҳар субҳу шом,
Жисм аро жон роҳати, кўз уйқудин бегонаман.

Тийра эркан мунча иқболим мани шўридани,
Доимо бир кофири хунхор ўтида ёнаман.

Ошкор айлай, десам, дарду ғамингни, эй санам,
Қўрқарамки, бўлмайин деб эл аро афсонаман.

Рози дил айтай, десам ағёр ичида йўқ илож,
10 Бир қачон хилват топиб васлингга ёлғиз қонаман.

Холи эрмасдур хаёлим ҳасратингдин бир нафас,
Солмаган ҳеч кимга бир дардинг била ҳамхонаман.

Оҳким, фикр айласам ўлмақдин ўзга чора йўқ,
Оре-оре кел бўйингдин айланай, қурбонаман.

Нома ёзмоқдин муродим орзудур бир висол,
Боқ Ниҳона кўзлари мастонаман, девонаман.

* * *

Мани дилхастаи маҳзун, дили афгор ўргулсун,
Бўлубон қоматингни наҳлига хуштор ўргулсун.

Лаби лаълинг мани Мажнун каби бир кун
қилур расво,
Даме Лайли каби қилсанг шакаргуфтор ўргулсун.

Олуб ханжар қўлингга қасд этуб жонимга,
эй золим,
Қилуб келсанг табассум кабки хушрафтор ўргулсун.

Раҳи ишқингда йиғлаб қолмади сабру қарорим ҳеч,
Улар ҳолатга етдим, бўлди тан бемор, ўргулсун.

Зиён ҳуснинг айлаб орзу, эй шўхи пурмаккор.
10 Ютуб андуҳи ғам бўлди юрак зангон, ўргулсун.

Агар раҳм этмасанг, бир йўл кўтарғил пардани
юздин,
Қилай озоди ғам жоним қилиб исор, ўргулсун.

Хаёлим ичра тушса, ваҳ, табассум бирла турғонинг,
Куяр ул дамда бир оҳим била минг нор, ўргулсун.

Олиб ақлу ҳушим ул лабинг устидаги холинг,
Берурсан дилфириба мунчалик озор, ўргулсун.

Ниҳоний гарчи сабр айлар сани ҳар жабру
зулмингга,
Санам шафқат ошургил лутф ила бир бор,
ўргулсун.

* * *

На деб висолингга ул дам мубтало қиласан?
 Ниҳоли сарви қаддинг кўйида гадо қиласан?

Десамки, биргина кўрсат жамолинг, эй барно,
 Ғазаблануб, манга тобора кўп жафо қиласан?

Қўюб бу хастани телмуртуруб фироқингда,
 Мудом ўзингга рақибларни ошно қиласан?

Қими сўзи билла, эй шўҳи кўзлари жаллод,
 Бу ошиқ аҳлини сан мунча зери по қиласан?

Ситам қила-қила ҳажрингда ким асирингдур,
 10 Ахири ўлдирасан ёки бир бало қиласан?

Сан анда кечаси агёр ила қилуб ишрат,
 Мани бу кулбада бағрим эзуб адо қиласан?

Қачонгина мени ҳам бир келуб сўраб ҳолим,
 Қўлингни бўйнима ташлаб, суюб ако қиласан?

Ниҳонийга неча йўл ваъдалар қилуб кетдинг,
 Бу ваъдаларга қачон эмди бир вафо қиласан?

* * *

Ҳеч ким мандек, илоҳи, ёридин айрилмасун,
Муниси гамхор ўшал дилдоридин айрилмасун.

Орзусига етолмай топмасин умри хазон,
Мисли булбул вақт ўтуб гулзоридин айрилмасун.

Меҳр қўйгандин кимарса бўлмасун ҳеч бенасиб,
Товуси боғи чаман рафторидин айрилмасун.

Чўғз янглиғ хонавайрон ўлмасун мандек киши,
Чок ўлуб бағри садафдек боридин айрилмасун.

Тийри сайёди ажалдин сийнаси мажруҳ ўлуб,
10 Оҳуи мушки Хўтан тоторидин айрилмасун.

Айрилиб тан роҳати, кўз уйқусидин ҳам яна,
Дилбари жони, ширин гуфторидин айрилмасун.

Дод дерман термулуб, кўкка боқуб, йўқдур илож,
Душманинг ҳам бир гулрухсоридин айрилмасун.

Борму бир марди худо сийнамга урса ханжари,
То Ниҳон ул раҳмати асроридин айрилмасун.

* * *

Арзимни еткур, эй сабо, маҳваш мани ёд айласун,
Бўлса иложи бир келуб маҳзун дилим шод айласун.

Бағрим эзиб дарду ғами қолдим алам зиндонида,
Шаҳзода айлаб бир карам, бу қулни озод айласун.

Кўнглумда қат-қат доғлар, кўз ёшим абри
Гар бўлса раҳми заррае, васлини ижод айласун.
навбаҳор,

Мунча қилуб жабру ситам ўлдурмоқ ўлса мақсади,
Кесмас мани тийру табар, кўзини жаллод айласун.

Бир йўл назар қилсун манга, кўрсун ғариб
аҳволими,
10 Қилсун тараҳҳум, хоҳласун хокимни барбод
айласун.

Юргай қалай ағёр ила, ҳеч ким ани айб айламас,
Солмас қулоқ ушшоқ эли минг доду фарёд айласун.

Келсун, йўқ армон, майлига, ўлса Ниҳоний бир
кўруб,
Сўнгра боруб суйгонларин базмини обод айласун.

* * *

Аё, эй маҳваши золим, тасаддуқ жоним айлансун,
Эдинг ҳам бахту иқболим, тасаддуқ жоним
айлансун.

Нетай, бечоралик қурсун, висолингдин йироқ этди,
Ижобат бўлмади оҳим, тасаддуқ жоним айлансун.

Юраклар тўлди зардоба, жигарлар бўлди сад пора,
Кетуб тун-кечалар хобим, тасаддуқ жоним
айлансун.

Санга густоҳ эмасманки, бориб оҳиста роз айтсам,
10 Оқузуб кўздаги қоним, тасаддуқ жоним айлансун.

Жамолинг орзу қилганга ибрат ўлсун, эй барно,
Кўйингда ҳар на кўргоним, тасаддуқ жоним
айлансун.

Илоҳи, солмасун мандин бўлакка доғи ҳижронинг,
Агар шул бўлса аҳволим, тасаддуқ жоним
айлансун.

Ниҳоний номи ҳарфинг мисраиға тожи сар қилди,
Ки мақбул ўлса одобим, тасаддуқ жоним айлансун.

* * *

Ғаминг бағримни эзди, эй пари рухсор айлансун,
Тушуб савдоларинг бошим уза бисёр айлансун.

Лаёқат бўлмаса гарчи мани маҳзунга ошиқлик,
Фалак солмиш бу ғавғо, қилмағил кўп ор,
айлансун.

Утар кундузларим ҳар кўчада излаб висолингни,
Фигону навҳада кеч то саҳар бедор, айлансун.

Манингдек мубталоларга қиё боқмайсан,
эй маҳваш,
Кеча-кундуз рафиқ ўлмиш санга ағёр, айлансун.

Хам ўлди қоматим ҳасрат юкидин, қолмади тоқат,
10 Тараҳҳум биргина, зулмингни қил, минг бор,
айлансун.

Ўзинг кўрдинг муносиб аввало андуҳи ҳижрона,
Берурсан эмдиликда мунчалик озор, айлансун.

Ниҳон айлаб хуруфи исми покинг банди шеър
этдим,
Ўқурман, роҳат олғай танларим ҳар бор, айлансун.

او ذاق تون لارده من افند آيايه صبار بچي سين يسه كورگا بو منده بيل كو نديسه بارو بچي سين چكوبه اندزه غم غشت لار خيل صبار بچي سين يراق ائمه مينكده بگه غسته لاردي بار بچي سين چكوز بوغني ايزدي كو زلار ديشه فخر بار بچي سين اچيسلار ايامه ما صمت كو كن بو خيال بچي سين	و من لنگه زو سي زنيش يئيميس خيامدن او شير كو نون بجز اندوه عشرتار بو ناز منگيم چايند شوقيه گنه بيل بو دم چون زعفران اولدو چيتمه شوم و قيتك ز شوكه اوباب صحتك ايجره خه شير بوغني خاينيلن بو شوم ن جان ايتدي اونار مينا بدم بولا قيتي و ليك بو انگارم يا
---	---

نماغت قدير بو كوي بول خوار عا جز دور بنه
 ر قيب سوزي بيله كوي بر ما خيل آزار بچي سين

۱۱۲۰ بر اعلی حضرت تولا مای و افغن كو رسد سو دم ن بو ن قوب آونيكه گيكه آرسون بو بجز ا قوب هم نه خوار دور خوشلار لار ميشا ۱۱۲۵ د اولدو خيل ايتدي بو كون او تار من تين بول اكون اوز چيكم طر فده بر عيار ايكانس اي اوكم نوردور غن چيم اولدو خام ايتا كيندك بو دراب ن قدر بو خيال ائزدو بجم اولدسانك بر كوچم ن ايزان ايتك قوب بيز لار زو كوب بو ازانده ن ايتك ا افغن ساووشيق لاردي باقوب زو كور خه شير بول كو بوز بو ن ايكون مار نكلر يزون اوق ا بو نيمي بولار كوب بو ريك آغرا شيني بر ايتا سيني كو مار بو نيشه قيتلا مای و افغن	ياشيكده بروم اولدور سا صبت قيتلا مای و افغن بر كور مسام بر كور طاققت قيتلا مای و افغن بروم اللاردي كستند خاوت قيتلا مای و افغن و ا لم تار دور شوان كشي زمست قيتلا مای و افغن بر ليكي ميل لار دن بگر الفست قيتلا مای و افغن دعوا قيار بو يون بل طيه اتمت قيتلا مای و افغن بقلار بولوم تا ايتا تقويم غن دست قيتلا مای و افغن بو ب جز ا فغن ساووشيق لاردي باقوب زو كور خه شير بول كو بوز بو ن ايكون مار نكلر يزون اوق ا بو نيمي بولار كوب بو ريك آغرا شيني بر ايتا سيني كو مار بو نيشه قيتلا مای و افغن
--	--

«Девон»нинг Тошкент нуҳасидан саҳифалар (а, б).

تو شوی که سودا در یک چشم از او و بسیار از ایشان	تو شوی که سودا در یک چشم از او و بسیار از ایشان
فانک مشرب و غوغا قیامت کن بسیار از ایشان	فانک مشرب و غوغا قیامت کن بسیار از ایشان
فشان نوحه و کینه و کینه بسیار از ایشان	فشان نوحه و کینه و کینه بسیار از ایشان
کبر کوفه زرق اولی سینه سنگا غلبه ای ایشان	کبر کوفه زرق اولی سینه سنگا غلبه ای ایشان
ترجمه بر گشته ظلمت گنی قین مشرب از ایشان	ترجمه بر گشته ظلمت گنی قین مشرب از ایشان
پروین احمد بیاید و در یک چشم از ایشان	پروین احمد بیاید و در یک چشم از ایشان

استفاد نام مر سینه و تاج سر سینه
که مبتدل اوله کلام تصدیق جانم از ایشان

فیشک غیر بنی ایزدی کوزاری قضا ایشان	فیشک غیر بنی ایزدی کوزاری قضا ایشان
لبافت بود که در معنی عز و شرف مشرب ایک	لبافت بود که در معنی عز و شرف مشرب ایک
از تا کوفه زاری بر کوفه ده از تلاب و ما لکن	از تا کوفه زاری بر کوفه ده از تلاب و ما لکن
سینه که کبیرا که قیامت سینه ای هم مشرب	سینه که کبیرا که قیامت سینه ای هم مشرب
فرمودی قیامت مشرب بود که قیامت کما قیامت	فرمودی قیامت مشرب بود که قیامت کما قیامت
از و یک کور و سینه بسیار لاله و در چوانه	از و یک کور و سینه بسیار لاله و در چوانه

شمان ایاب معرفت هم با یک چشم مشرب
اد و در حق راسته انکای از کلام بر بار ایشان

او چه بکم بود چشم عشق به چشم انکا با بیست	او چه بکم بود چشم عشق به چشم انکا با بیست
قرا کای از یک بودیم که سالی تار با بیست	قرا کای از یک بودیم که سالی تار با بیست
فراتش غلبه ری قیامی و لم زنگار با بیست	فراتش غلبه ری قیامی و لم زنگار با بیست
بچه که بود هم از ای غلام مکار با بیست	بچه که بود هم از ای غلام مکار با بیست

* * *

Мани бечора ул кун бир кўруб дийдор, билмайсан,
Учуб кам бўлмишам ақлу ҳушим афгор, билмайсан.

Лаби лаълинг такаллум айлагунча сан асирим деб,
Қаро кокилларинг бўйнимга солди тор, билмайсан.

Оқиб ёш ўрнига қон кўзларимдин, доимо йиғлаб,
Фироқинг ғамлари қилди дилим зангор, билмайсан.

Халойиқ ичра мажнунлиқ фасонам топди кўп
Начук бу дамгача, эй золими маккор, билмайсан.

- Висолинг орзуси бир нафас кетмас хаёлимдин,
10 Узоқ тунларда ман афгон ила бедор, билмайсан.
Ушал кундин бери андуҳу ҳасратлар ютарманким,
Яна кўргайму ман деб гул юзинг бир бор,
билмайсан.

Жамолинг шавқида гулдек юзим чун заъфарон
Чекиб андуҳи ғам, меҳнатларинг бисёр, билмайсан.
Ҳамиша шум рақиблар шиква айлаб суҳбатинг ичра,
Йироқ этди манингдек хасталарни, ёр, билмайсан.
Ҳаданги тийри мужгонинг ёруб сийнамни чок этди,
Жигар-бағримни эзди кўзларинг хунхор,
билмайсан.

- Уларман, дедим, асло қилмадинг парво, нигорим, ё
20 Ичиб ағёр ила май мастмусан-ҳушёр, билмайсан.

Ниҳон ушшоқинг ичра кўп залилу хору ожиздур,
Рақиб сўзи била кўп бермағил озор билмайсан.

* * *

Бир соат хилват топуб, ҳасрат қилолмай доғман,
Енингда бир дам ўлтуруб, суҳбат қилолмай доғман.

Кўрсам сўзимни йўқотуб, оғзимга келмас бир сухан,
Ғар кўрмасам бир лаҳзаи тоқат қилолмай доғман.

Ваҳ мунча ҳам кўп раҳмсиз хунхордур
хушторларинг,
Бир дам аларни дастидин хилват қилолмай доғман.

Жоно, дўконинг олдидин ҳар кун ўтарман етти йўл,
Доим турур беш-ўн киши фурсат қилолмай доғман.

Лекин ўзинг ҳам турфа бир айёр экансан, эй укам,
10 Бир-икки йиллардин бери улфат қилолмай доғман.

Шулдур мани айбим, ука, маҳкам этогингдин
бураб,
Даъво қилиб, йўқ пул била туҳмат қилолмай
доғман.

Йўқдур ғараз, шул орзу: меҳмоним ўлсанг бир кеча,
Боғлаб қўлум тонг отғуча хизмат қилолмай
доғман.

Топгоним олдингга қўюб, тизлар букуб эъзоз ила,
Айлаб ғариб жоним фидо, иззат қилолмай доғман.

Бошингга кокилни солиб, шамларни ёқуб
ранг-баранг,
Тонг отғуча базминг суруб ишрат қилолмай доғман.

Турсанг ики кўзни сузуб, мен икки норингни эзуб,
20 Қанди лабинг бирла қўшуб, шарбат қилолмай
доғман.

Йўқ, бу Ниҳонийни бўлак кўп ғайридек оғир иши,
Ҳар бир ғамингни кўтариб, ният қилолмай доғман.

* * *

Е илоҳо, дарғаҳингда рӯ сияҳ шармандаман,
Маъсиятда доимо умри табоҳ шармандаман.

Иўқ қўлумда зарраи ким туҳфа тоатдин асар,
Жумла банданг ичра ёлғуз пургунаҳ шармандаман.

Бу жаҳондин ўтдим ўхшар фисқ мағрури бўлуб,
Ҳасрато, фарёд, фи-ёвмул-жазо шармандаман.

Қилма мезони амалда ман ғарибни шармисор,
Феъли баддин бас эрур, таъну сазо шармандаман.

Бир тарафдин, тавба қилғум, бир тарафдин,
маъсият,

10 Турфа бир номуси йўқ юзи қаро шармандаман.

Оч карам бобини, ё раб, қил атои мағрифат,
Подшоҳо дарғаҳингда бир гадо шармандаман.

Доми ғафлатдин ўзинг озод қил лутфинг била,
Донаи бу нафси бадга мубғало шармандаман.

Ғар тараҳҳум этмасанг фосиқ Ниҳоний ҳолига,
Ҳар икки оламда ҳам бахти қаро шармандаман.

* * *

Эй пари, ҳажрингда мандек кимёа сарсон ўлмасун,
Қумридек вақти саҳар ҳасратда нолон ўлмасун.

Хоки турбатда сани андуҳи пур ғуссанг ютуб,
Лахта-лахта оғзидин кетган қаро қон ўлмасун.

Тўлғонуб, фарёд уруб, то шомдин тонг отқуча,
Фикри-ёдингда жигар-бағри эзилгон ўлмасун.

Бир йилон чақғон кишидек дод дерман қичқируб,
Ҳар киши захми заҳардин манча гирён ўлмасун.

Солмасун ҳеч ким бошига бу сани савдоларинг,
10 Ақлдин бегона, ҳушдин кўп паришон ўлмасун.

Бир тараф — дарди муҳаббат, бир тараф —
бечоралик,
Бир тараф — рашки рақибдин сўзи чандон ўлмасун.

Дўзах ўти ишқ ўтини олдида роҳат экан,
Бу масал ёлғон эса айтган мусулмон ўлмасун.

Эмди тоқат қолмади ҳажрингда ғам ютмоқға ҳеч,
Ўлдур-ўлдур, ошиқ ўлсун майли, жонон ўлмасун.

Бир яна кўрсат жамолинг, ваҳ тўяй, ўлсам Ниҳон,
Тўймадим васлингга деб кўнглида армон ўлмасун.

* * *

Бу кун қандай кун эрканким, дили тўлғонга
 Мусофир, беватанлардек ғариб бўлғонга ўхшайман,
 Кўруб бир хавфлик тушлар, юқудин сесканиб
 Юрогим ўйнабон ҳар дам жунун бўлғонга турсам,
 ўхшайман.

Олиб оинани қўлга, ўзимни рангима боқсам,
 Қизил гулдек юзи заъфар қаби сўлғонга ўхшайман.

Қоронғулик босуб кўзни, кетарман ҳар нафас
 Бу ҳолимдин умр вақти битуб тўлғонга ўхшайман.
 ўздин,

Турай десам, мадорим йўқ, юрогим зор титрайдур,
 10 Танимда бор жон, лекин тирик ўлғонга ўхшайман.

Турарман жовдираб ҳар ён, ёнимда меҳрибоним йўқ,
 Боқуб ҳар ёнадурманким, ғариб бўлғонга ўхшайман.

Кўзим термулди шипга, топмадим бошимда
 Дегум: эй доду минг фарёд, чин ўлғонга ўхшайман.
 бир ғамкаш,

Кўнгилда кўп эди дарду ғамим, айтмоққа йўқ
 Қетар ўхшар очилмасдин хазон бўлғонга ўхшайман.
 ҳамроз,

Худоё, қилмағил душман элини манча саргардон,
 Жаҳонда ўйласам танҳо ўзим бўлғонга ўхшайман.

Илоҳо, арзи додимни ўзинг еткур у султона,
20 Ғарибидин ризо бўлсун, фано бўлғонга ўхшайман.

Васият шул, боруб кўрсун агар ўлсам мазоримни,
Фироқида на ҳасратлар била ўлғонга ўхшайман.

Ҳавас ким қилса ишқ, олсун боруб ибрат
На янглиғ бу Ниҳон хоки туроб бўлғонга ўхшайман.
мазоримдин,

* * *

Хаста қулини, бевафо ҳолини бир сўрармукин?
 Ё яна бир қиё боқуб, бир йўли ўлдирармукин?

Вола бўлибман ишқида, қолмади сабру тоқатим,
 Ииғласам олдиға бориб рози дилим сўрармукин?

Оҳ урарам саҳарлари булбули пурнаво каби,
 Гунча лабини қандини биргина сўрдуармукин?

Жонимни айласам фидо йўлида сарвинозни,
 Бўйнима қўллари солиб, ёлғонакам суярмукин?

10 Ҳажрида мосиво бўлиб, жанда била кулоҳ киюб,
 Борсам агар гадо бўлиб, хайри жамол этармукин?

Учраса йўлини тўсиб, васлига бир тўяй десам,
 Қаҳри келуб ғазаб била кет нари, деб сўкармукин?

Хилват ўлурда ҳазрати ошиқу зорман, десам,
 Ханжар уриб, таним қизил қони билан бўярмукин?

Номини васф этиб агар берсам ани ўқуб кўруб,
 Кўз учида Ниҳонийга аста боқуб қўярмукин?

* * *

Сабо, арзимни еткур, моҳи тобон бир келуб кетсун,
Тамоми ҳусн элини шоҳи-султон бир келуб кетсун.

Тутарга бир дами суҳбат асиру нотавон бирлан,
Дариғ тутмай нигорим бўлса имкон, бир келуб
кетсун.

Неча кундин бери қўрсатмайин васлин соғинтурди,
Тараҳҳум айласун ул шўҳи жонон, бир келуб
кетсун.

Келурға кундузи андиша қилса шум рақиблардин,
Қилубон аср ила ё шому хуфтон бир келуб кетсун.

Агар қўрқса худодин, ман ғарибу зор шайдони
10 Йўлидан қилмасун кўп зору ҳайрон, бир келуб
кетсун.

Қафас ичра асирам андалибдек доғи ҳажридин,
Агар бир марҳамат қилса, гулистон бир келуб
кетсун.

Ва ё қилмоқ эса қурбон бу зулми кору боридин,
Олиб қўлига ханжар марди майдон бир келуб
кетсун.

Фироқи фурқатидин етди бошим бистари ғамга,
Қўрарга ул ҳақими Қобилистон бир келуб кетсун.

Кетуб тандин мадорим гул юзим чун заъфарон
 Ұлди,

Дилимни қуввати, дардимга дармон бир келуб
 кетсун.

Агарчи мандин ўтган бўлса ҳар саҳву хато, дилдор
 20 Кечурсин, тавба қилдим, юз пушаймон, бир келуб
 кетсун.

Ниҳонийга неча аҳду вафолар боғлаган эрди,
 Дегил: Қўп қилмасун аҳдини ёлғон, бир келуб
 кетсун.

* * *

Ё илоҳи, ман ғарибни ёрига кўз тегмасун,
Навниҳоли қоматин гулзорига кўз тегмасун.

Соия давлат бошига барқарор ўлсун мудом,
Сунбулу райҳони анбарборига кўз тегмасун.

Мори печондек ўралган номидур мушки Хўтан,
Ул ики зулфи сияҳ тоториға кўз тегмасун.

Ғамза бирла гар ҳарамдин чиқса ул нозук бадан,
Офтоб ўлсун хижил, рухсорига кўз тегмасун.

Бир қиё боқса агар тоқат қилолмас инсу жон,
10 Икки жоду наргиси маккорига кўз тегмасун.

Зоҳид элини асир айлар нигоҳи буржида,
Ул қаро оҳуи пур хумморига кўз тегмасун.

Қўрмадим оламда андоғ хулқи хуш, ширин суҳан,
Жонга пайванддур шакар гуфторига кўз тегмасун.

Боғ аро товусдек бир-бир босуб юз ноз ила
Сайр этуб юганда хушрафторига кўз тегмасун.

Азми бозор айлаганда қошига эгри қўюб,
Бархут узра қирмизи дасторига кўз тегмасун.

Эй Ниҳоний, суйганидинму санга айлар ситам,
20 Шукр қилғил, мунчалик озорига кўз тегмасун.

* * *

Ғуломи дарғаҳингни биргина дилшод қилмайсан,
Ғаму ҳасрат-аламдин биргина озод қилмайсан.

Ғироқингда неча йилдан бери дилсўзи ҳижронман,
Ғамон сан оширурсан, тарки истибдод қилмайсан.

Вале маъшуқаларнинг расмидур зулму жафо
Сан аммо юз жафога қаршу бир дилшод қилмоқ,
қилмайсан.

Раҳм қил бир ўзинг, тил манда йўқдур арзи ҳол
Дема, раҳм этмасанг, ҳажримда кўп фарёд этсам,
қилмайсан.

Хароб ўлдим кўйингда, мисли Мажнун дарбадар
бўлдим,

10 Ақалли Лайлича бир марҳамат ижод қилмайсан.

Имо айлаб қўярсан гўшаи чашминг била аммо,
Келуб бир кеча базминг ёлғизи бунёд қилмайсан.

Ниҳонни бўйнига айлаб ҳамойил қўлларинг, жоно,
Суйиб, «Ғоним ўзинг», деб кўнглини обод қилмайсан.

* * *

Мани кўнглум ёритган шамси рухсорингдин
 Ёргулсун,
 Сўраб ҳолимни ўтган хулқу атворингдин Ёргулсун.

Хатар минг хавф ила ул ҳазратингга арзи ҳол
 Этгач,
 Қабул этган қаро оҳуи хумморингдин Ёргулсун.

Савол этганда, жоно, тегдими деб сизга пайғомим,
 Табассум-ла жавоби шаҳд гуфторингдин Ёргулсун.

Висолимга тўйиб ол, дам ғанимат, эй мусофир, деб,
 Хиром оҳиста қилган кабки рафторингдин Ёргулсун.

Менга бир ёдгор эт, тўтиё бўлсин десам кўзга,
 10 Боқуб, чертуб қабоғинг берган озорингдин Ёргулсун.

Хаёлу фикру ақла келмаган ҳаргиз баче мушкил,
 Манга қилган тараҳҳум лутфи якборингдин
 Ёргулсун.

Ниҳонни кулбасига бир қадам ранжида қилмоққа
 Фақир деб айлаган номус ила орингдин Ёргулсун.

* * *

Раҳм қил, дилбаро, бир йўлда қолган бир
 ғарибингман,
 Кўзим термултуруб ҳажрингда ётган бир
 ғарибингман.

Кеча-кундуз етолмай бир йўли васлингга, эй, барно,
 Мисоли андалиб кўп зору гирён бир ғарибингман.

Раҳм қилмай, бошимга турфа савдолар солуб
 кетдинг,
 Ушал кундин бери ишқингда сўзон бир
 ғарибингман.

Муҳаббат занжирига боғланибман, ҳеч чорам йўқ,
 Қилурман доду фарёд, ўзга ҳайрон бир
 ғарибингман.

Хароб ўлдим кеча-кундуз ютуб андуҳу дардингни,
 10 Зулми тезидин бағри тешилгон бир ғарибингман.

Бўлуб агёр ила бизни фаромуш айладинг, жоно,
 Қани бизларга қилгон аҳду паймон, бир
 ғарибингман.

Ниҳоний номи ҳарфингни, агар-чи беадабликдур,
 Сочиб ҳар мисраига сарф қилгон бир ғарибингман.

* * *

Эмди мен қандоғ қилай, ороми жоним Халчахон,
Мундоғ эрди иккимиз, булдуру муродим, Халчахон.

Қай куни эрдикки бир мажлисда ишратлар этиб,
Ултурур эрдинг ўшал манзил маконим, Халчахон.

Қаддингиздин ўргилай, юз жон эрур сизга фидо,
Бир боқиб жон олғучи, қоши камоним Халчахон.

Лабларингдин бўса айлаб қаддингни эгсам,
Фурқатингда қолмади жисмимда жоним, Халчахон.
эй укам,

Силкиниб, бир-бир босиб олдимга келсанг
бул ажаб,
10 Масти лоъяқл бўлиб, билмам замоним, Халчахон.

Ташна бўлдим соғиниб, ғамзангдин ўргулсун
қулинг,
Оҳ, юз минг оҳ, эй сарви равоним Халчахон.

На илож айлай, ажаб сандин бўлубдурман жудо,
Сансизин бир ерда турмоқ йўқдур иложим,
Халчахон.

Демагил, сан нотавон, ошиқлигинг маълум эмас,
Бир ўзингга қул эрурман, дурафшоним Халчахон.

Қилмағай зоҳид ҳама ошиқ ишини кўрсаким,
То нима изҳор этай, сози нигорим Халчахон.

Изладим оламда чандон, топмадим сендек пари,
20 Иўқ эмиш сўрсамки ман, якто замоним Халчахон.

Ошиқ ўлдум ҳасратингда ҳусну жамолингни кўруб,
 Умрум ўтди, билмадим суду зиёним, Халчахон.

Билмагай маъшуқ эли ошиқ дегонни қадрини,
 Қўрқарамким, чиқмагай ҳасратда жоним,
 Халчахон.

Офатидин сақласув, кўрмоқ насиб этсун манго,
 Ташнаман дийдорингда, эй хушхиромим Халчахон.

Яхши бўлғайди қўлумни бўйнунга солсам, қўшуб
 Лабларингдан бир ўфай, ғунча даҳоним Халчахон.

Қилмағил исён, мани ёдингда тутгил доимо,
30 Ваъдага айланг вафо, чиқмай ғуломим, Халчахон.

Бу жаҳон ичра сенингдек дилраболар кўп, лек,
 Уҳшамаским ҳам санго, шоҳи жаҳоним Халчахон.

Бир боқиб ойнага, ҳуснунг кўруб инсоф қил,
 Нега жон бермас киши, хуш имтиҳоним Халчахон.

Қўллари мисли ифакдур, беллари мўрча миён,
 Ҳолимиз сизга аён, нозук нигорим Халчахон.

Илтифот айлаб бирор вақте, замонларни топиб,
 Хат бериб, ҳолим сўранг, эй меҳрибоним Халчахон.

Хатга номим солмадим, билгай ўзи, деб, дилбарим,
40 Айб этар беишқлар билмай муродим, Халчахон.

Сизга арзим бул эрур, хўбларни хўби, билсангиз,
 Бир хате ирсол этинг шул ихтиёрим, Халчахон.

Кўп йироқ ердин яқин кўнгли ила етти Ниҳон,
 Ёзди, тақдим айлади, бергай жавобим, Халчахон.

* * *

Молик ўлдим файза, ё раб, ҳамдулиллоҳ, ушбу кун,
Бахтим очмиш не саодат, қулҳу оллоҳ, ушбу кун.

Хок уза бағрим веруб еткузишимдин арша оҳ,
Мустажоб этмиш магар оҳимни оллоҳ ушбу кун.

Сайр этиб уйқуда руҳим қўлларин ўпмиш эди,
Ваҳ, насиб эркан ҳақиқат, неъматуллоҳ, ушбу кун.

Ваҳ, умидим кесмиш эрдим лутфу шафқат йўқидин,
Оре-оре бошқа уммед, оллоҳ, оллоҳ ушбу кун.

Мубтало ўлмиш эдим бан зулмати ҳижрона чўх,
10 Чиқди бошлаб ул қуёшим, иншооллоҳ, ушбу кун.

Оҳ жоно, мавқуф эркан жумъага икромингиз,
Бора-бора восил этди ҳикматуллоҳ ушбу кун.

Ногаҳон кўзни тикиб йўлда турардим мўлтираб,
Боқди-боқди бир гўзал дар роҳи оллоҳ ушбу кун.

Хайрли ўлди чекан ҳар бир азобим сабрдин,
Ўлди фикра келмаган иш, мошаоллоҳ, ушбу кун.

Англашилди: мақбул ўлдинг, шукр-шукр айла,
Бошқача лутф ила боқди валлоҳ-биллоҳ ушбу кун.
Ниҳон,

* * *

Эй дўстлар, нигорим бир маҳвисол эмасму?
Ширин суханлар ичра шаккар мақол эмасму?

Хурлар эрур Эрамда нозук қадига банда,
Елгуз ўзи Хўқандда шул моҳжамол эмасму?

Оламда йўқ мисоли, бу қадди баркамоли,
Тиллар мудом они васфига лол эмасму?

Бозор ичра ногаҳ кўрдим, салом қилдим,
Берган жавоби талхи ушшоқа бол эмасму?

Дедимки: Фурқатингдин, чеккан бу ғурбатингдин
10 Айлайму арз ёки вақти савол эмасму?

Деди: Надур мурудинг, айғил берай жавобинг,
Бу ишқ кўчасида тарки ҳижол эмасму?

Дедимки: Эй аламгир, бедодгар, ситамгар,
Чиқса йўлингда жоним, менга увол эмасму?

Дедики: Ман ғарибга, ҳар бағри дилфирибга,
Маъшуқи урса ханжар анга ҳалоли эмасму?

Дедимки: Рост, лекин зарра тараҳҳум эткин,
Ошиқға лутфи маъшуқ хайри жамол эмасму?

Дедики: Неча минг жон ишқимда қилса афғон,
20 Кўрсатмоқ анга васлим, амри маҳол эмасму?

Дедимки: Зор бўлган, кўйингда хор бўлган,
Жоно, ўшал асиринг ман хастаҳол эмасму?

Дедики: Эй дилафгор, сандек ғариби бемор,
Йўлимда неча юз минг жон поймол эмасму?

Дедимки: Банда бўлдум, доим ғамингда бўлдум,
Ҳолимни сўрмасанг бир хотир малол эмасму?

Деди: Санга на лойиқ бўлмоқ висола ошиқ,
Манзур қилмагоним тарки мақол эмасму?

Дедимки: Шум рақибинг кўргай ҳамиша базминг,
30 Бизга мудом, золим, қасдинг қитол эмасму?

Дедики: Бу жафолар, бу дарди бедаволар,
Рўзи қаламда ҳукми ул зулжалол эмасму?

Дедимки: Моҳ талъат, қилғил вафо ғанимат,
Ошиқни хор тутма, ҳуснинг завол эмасму?

Дедики: Бу малоҳат, бу ҳусн, бу латофат,
Ошиқ дуоси бирла топган камол эмасму?

Дедимки: Ёр, ўйла, васлингга восил айла,
Ағёрдин қадрдон биз кўҳна сол эмасму?

Ёди: Жафом кўпдур, билдинг, вафом йўқдур,
40 Ишқинг ҳануз, лодон, тарки хаёл эмасму?

Дедим: Ниҳоний, эй моҳ, ўлса кўйингда ногоҳ,
Жисмим кафанда зикри бу қийлу қол эмасму?

* * *

Меҳрингни қўйма ҳаргиз, бир бевафо жаҳон бу,
Ҳар гулшани умрга еткурғуси ҳазон бу.

Гар бўлса тожу бахтинг, етса фалакка тахтинг,
Бузғай тамоми рахтинг, бермас санга омон бу.

Бермас хабар қазойи, тўлса ажални ойи,
Бир ноғиҳон балойи, бекому безабон бу.

Қор этмагай даволар, бинг оҳу бинг наволар,
Бир кун дилинг яролар сайёди бекамон бу.

Аҳли хирадга дунё чиққунча фурсати ё,
10 Дониш элига гўё бир фасли бўстон бу.

Ҳар шарба нўш этарлик, бир дам нафас тутарлик,
Қарвон қўнуб ўтарлик, вайрона бир макон бу.

Ғафлатда, эй Ниҳоний, ўткармагил замонни,
Едиға бўл худони, навбат тутар қачон бу?

* * *

Банимтек оси умматни паямбар йўхлагайларму?
Ҳамиша хоби ғафлатни паямбар йўхлагайларму?

Қириб нафсим сўзига тарки суннат айладим доим,
Мани расво фалокатни паямбар йўхлагайларму?

Жаҳонда йўқ менингдек рў сияҳ шармандан ғофил,
Мунофиқ бейбодатни паямбар йўхлагайларму?

Йўқотдим роҳи исенда юриб беҳуда, вовайло
Мени гумроҳ диёнатни паямбар йўхлагайларму?

Олурда жоним Азроил дилимдин тавбалар қилсам,
10 Чиқарсам дуди ҳасратни паямбар йўхлагайларму?

Қўярлар элтубон торик лаҳадга на бўлур ҳолим,
Сўрарда хайри бидъатни паямбар йўхлагайларму?

Қиёматда ҳама турса кафанни бўйнига чулғаб,
Бу афъоли қабоҳатни паямбар йўхлагайларму?

Сўрарда барча умматларни ул майдони маҳшарда,
Бу мағруқи шароратни паямбар йўхлагайларму?

Умр ўтди, ўзимдин қилмадим соқит амонатни,
Бу кори пурхиёнатни паямбар йўхлагайларму?

Худо еткурса, борсам, эй Ниҳоний, равзан ҳазрат,
20 Талаб қилсам шафоатни паямбар йўхлагайларму?

* * *

Ул парининг қомати гулзорга ўхшайди-ку,
Сочлари сунбул била тоторга ўхшайди-ку.

Ногаҳон чиқса юзидин ою кун шармандадур,
Ғунчаи майгун лаби гулнорга ўхшайди-ку.

Гоҳ-гоҳ айлаб табассум бирла қилган сўзлари,
Тўтийи ширин-шакар гуфторга ўхшайди-ку.

Оқ томоқ узра макон этган қаро холи анинг,
Подшоҳи қотили куффорга ўхшайди-ку.

Қоши узра эгри турган, ул ситамгар нозни,
10 Ё фаранг, ёки ипак дасторга ўхшайди-ку.

Ноз ила ерни босуб аста хиром этганлари,
Боғ аро товуси хуш рафторга ўхшайди-ку.

Қимни кўрсанг ул парини дардидин ҳасрат қилур,
Барча анга мубтало, хушторга ўхшайди-ку.

Раҳми йўқ золимлиғидин маҳваши таннозни,
Кеча-кундуз ҳамдами ағёрга ўхшайди-ку.

То бу дам бир йўл келуб ҳолингни сўрмайди, Ниҳон,
Оқилу доно зийрак, хушёрга ўхшайди-ку.

* * *

Уйласам, ул дилбарим маккорга ўхшайди-ку,
Раҳми йўқ бир бевафо дилдорга ўхшайди-ку.

Ул куни гулгун ниқобини очуб ман хастани,
Ишқидин бўйнимга солган торга ўхшайди-ку.

То бу дам олмас хабар, бўлди юраклар чок-чок,
Шўхи золим, хийла дил озорга ўхшайди-ку.

Наргиси айлай мурувват, деса, қўймас кўзлари,
Ханжари мужгонлари хунхорга ўхшайди-ку.

Ўзича қилмас манга мунча жафою жабрни,
10 Анга ўргатган магар агёрга ўхшайди-ку.

Ёки билмас ёшдур ушшоқ қадрини ончаким,
Қилмоғи ё шарм, ёки орга ўхшайди-ку.

Эй Ниҳон, қилдинг тавалло, неча йўллар келмади,
Сан каби бечорадин безорга ўхшайди-ку.

* * *

Як маҳе дорам, ки аз дийдори ӯ,
Шуд мунаввар олам аз анвори ӯ.

Тўтиёни дурфишонон бисмиланд,
Ваҳ табассум, аз шакар гуфтори ӯ.

Дар каломуллоҳ мозоғулбасар,
Шуд хабар савводи ду хуммори ӯ.

Ояти лавлок нозил бар ҳақаш,
Ду саро шуд аз туфайли тори ӯ.

Ёсину тоҳо ба афсофаш далил,
10 Раҳматан лил-оламин асрори ӯ.

Бар сараш тожи лаамрук шохи кул,
Анбиёҳон жумла фармондори ӯ.

Дар шаби меърож меҳмони худост,
Чи зиёфат кард он дилдори ӯ.

Гуфт оварди чи тухфа ё ҳабиб
Озмудан буд аз гуфтори ӯ.

Гуфт надорам тухфае жуз фақру ажз,
Жуз гуноҳи умматам в-аз кори ӯ.

Ин бигуфту шабнами чашмаш чакид,
20 Кард маскан бар гули рухсори ӯ.

Раҳмати дарён ҳақ омад ба жўш,
Аз туфайли қатраи хунбори ӯ.

Гуфт хуш оварда бар ман тухфае,
Дар ҳазонинҳо набуд осори ӯ.

Бо ту додам ихтиёри раҳматам,
Мағфират шуд аз сираш исори ӯ.

Хатти озоди ба дасташ доду гуфт:
Ё ҳабибо, ғам махур ғаффори ӯ.

Э Ниҳон, бо шукр шав, ғамгин мабош,
30 Чун ту ҳам аз умматони ёри ӯ.

* * *

Кечгаймусан, худоё, бу хаста зор, тавба,
Утган гуноҳларимга қилсам ҳазор, тавба.

Исёнда умрим ўтди, фармонинг этмадим ҳеч,
Торик лаҳадни қилма борганда тор, тавба.

Тўлди жаҳону олам қилган касофатимга
Маҳшарда қилма, ё раб, кўп шармисор, тавба.

Бир қилмадим намозинг, на рўза, на ниёзинг,
Йўқ банданг ичра мандек бешарму-ор, тавба.

Пайравлик этмадим бир ул амри мустафога,
10 Қилма шафоатидин маҳрум гузор, тавба.

Дунёда қил на қилсанг, ул явми ҳасратода,
Қилма борур жойимни охирда нор, тавба.

Гарчи ёмон ёмони банданг Ниҳоний, лекин
Дарёин раҳматингдин уммидвор, тавба.

* * *

Қани ул дилбари золим ёнимда бир дам ўлтурса,
Фироқида заиф ўлмиш бу аҳволимни бир кўрса.

Дилимда қолмас эрди зарра армон, чиқғуча жоним
Ғариб пешонами нозук қўли бирла силаб турса.

Қафанга чўлгаса бу зор жисмим, солса тобутга,
Тараб сочин, белин боғлаб халойиқ олдида юрса.

Қўйимда бир ғариб ўлгон эди бу мубталойим, деб
Хиноли қўллари бирла ўқуб талқин, чапак урса.

Ҳаёти орзуга етмади вақти тараҳҳум, деб
10 Қи шояд остони раҳгузори узра кўмдурса.

Агар ўлсам, қилур бўлса манга бўйла муруватлар,
Эдим рози ҳаётимдин, саодат эрди ўлдурса.

Ниҳоний тангридин узма умидинг лутф ила, шояд
Анга инсоф ато қилса, сани мақсуда етурса.

* * *

Лола янглиғ оразини бир кўруб тасвирда,
Мубталo ўлмоқлиғим ёзмиш экан тақдирда.

Турфа савдолар бошимга тушди, кетди ихтиёр,
Ким ўтарга ўхшади эмди умр занжирда.

Пилаи майдин суниб кетмоғи ул Мансур каби,
Дора таклиф этмоқ эркан мақсади тахмирда.

Очди, кўрсатди сабо гулгун юзидин зар ниқоб,
Қилди икки нарғиси сад пора дил бир тийрда.

Лаҳзае дарду ғамидин бўлмоқа озодлиқ,
10 Ғайраз ўлмоқдин бўлак йўқ чора ҳеч тадбирда.

Лекин ул маҳвашни қилган нозу истиғносидин,
Матлабидур ишқ элини айламоқ тасхирда.

Ҳар қачон дедим анга: Изҳор этай рози дилим,
Ҳотифе қилди нидо, бошинг кетар шамширда.

Холи эрмас ҳеч ким ул шўхи золим дастидин,
Дарди ҳижрони муравваж ҳар жавону пийрда.

Ахтаруб кўрдум етарни дафтари васли аро,
Кўрмадим ғайраз жудолиғдин бўлак таҳрирда.

Номи ҳарфини Ниҳон этмоқдин улдур хавфлар,
20 Кўрса ногаҳ кўрмасян қаҳри келуб таҳқирда.

* * *

Васлингга хумор ўлдум, эй дилбари жонона,
Бир кўрмоқа зор ўлдум, ман хастаи девона.

Қўйингда адодурман, Мажнуни гаодурман,
Сарбанди балодурман, ҳажринг била ҳар ёна.

Бир йўл оча кўр юзни, ул оташи жонсўзни,
Ман ҳам ураини ўзни ишқ ўтига парвона.

Ман хаста қаландарни суйсанг шаҳид айларни,
Келғил тақуб ханжарни, от ўйнатуб мардона.

Майдонда берай жоним, оқсун бу қизил қоним,
10 То қолмасун армоним, эй кўзлари мастона.

Десам борайин, ёрим, қўймас гаҳи ағёрим,
Раҳм айла ўзинг, ёрим, кел кулбаи вайрона.

Аввал манга азм айлаб, маъшуқлиғни базм айлаб,
Ағёр ила базм айлаб, бўлдинг нега бегона.

Билмам на бало қилдинг, бахтимни қаро қилдинг,
Қаддимни дуто қилдинг, зулминг бари куфрона.

Бир кўрмоқа дийдоринг, ул жодуи хумморинг,
Тақтурди бу зунноринг, эй молики бутхона.

Йиғлаб кечалар гирён, бўлди жигарим бирён,
20 Ҳар тун этарам афғон, етмай у гулистона.

Арзим бу эрур санга, гар келмаса кўнглунгга,
Қай кун қиласан манга чин дил била паймона.

Келсанг шаҳи диловар, бошға ёпуниб чодар,
Бўлса сўзимиз бовар, элдин бўлуб пинҳона.

Дардингни Ниҳон айлаб, токай ётаман йиғлаб,
Қоғозлара нақш айлаб ҳажринг сани шеърона.

* * *

Неча йўл арз айладим рози дилим жонони,
Раҳм қил, деб, ман ғарибга ул моҳи тобони.

Зулми хўби раҳм экан, ул номусулмон муғбача
Бир қулоқ солмас ҳануз минг доду юз афғони.

Оҳим, юргай рақиблар базмида ҳар субҳу шом,
Ман ётарман термулуб, юз минг бало ҳар жони.

Мунча ҳам ул бевафо бир сангдил дилдор экан,
Зарра парво айламас ул нолаи гирёни.

Хўрлиғим келди, нетай, дод айламайму, дўстлар,
10 Одил ўлса, раҳм ётарди кўздин оққан қони.

Урса эрди кўксима бир ханжарини кошки,
Бул кунимдин рози эрдим, шубҳасиз, ўлғони.

Найлайн, ёзмиш экан котиб азалда қисматим
Дарду ғам қилди Ниҳон, бир етмадим армони.

* * *

Эй ёр, бир етимни хор айламоқму шунча?
Вайрон этиб дилини зор айламоқму шунча?

Ўргатди сенга қайси душман эли бу сўзни,
Тўймай висола, ғамга ёр аламоқму шунча?

Кўйингда ошиқ ўлган дилхасталарни, жоно,
Мажруҳ танига заҳри мор айламоқму шунча?

Ҳуснингни орзусини тутган шикасталарга
Боқмай кетиб, нигоро, ор айламоқму шунча?

Етмасмуди муҳаббат бирла жудолиғ ўти,
10 Боз устига аламдин нор айламоқму шунча?

Булдур мани гуноҳим, дедим, фақирдурман,
Айлаб шуни баҳона кор айламоқму шунча?

Бир жилва кўргазурда юз минг ситамлар айлаб,
Бу телбанинг дилини тор айламоқму шунча?

Хамдур қади Ниҳоний, боз устига раҳмсиз,
Жабру жафо юкини бор айламоқму шунча?

* * *

Келмиш ғазабларингиз, эй гулғузор мунча,
Боқмай қиё ўтарсиз турсам, нигор, мунча.

Аввал йўл узра турсам, ҳолим сўрар эдингиз,
Эмди қочиб кўринсам, қилғайсиз ор мунча.

Сизга ҳамиша густоҳ бўлган рақиб отлиғ
Ҳеч боқма, деб кўрунса, сўз ўргатор мунча.

Аввал қилуб вафолар, бўлдингиз ошнолар,
Эмди солуб жафолар, кетманг, нигор, мунча.

Эй ёр, шарм айланг озроқ худои расулдин,
10 Қилманг аёғ тагида кўп хору зор мунча.

Бир йўл жамолингизни қилган ҳавас элига,
Олманг ниқоб очмоқ йўлини тор мунча.

Ағёрларни хушлаб, ушшоқларни ташлаб,
Қилманг фироқингизда кўп интизор мунча.

Гарчи гуноҳи беҳад айлар Ниҳоний сизга,
Лутф ила афв айланг, қилманг хумор мунча.

* * *

Боғларда гул очилмас то ёзни кўрмагунча,
Парвона жисми куймас то ўзни урмагунча.

Расволиғ этди Мажнун Лайлига етди охир,
Етмас эди бўлиб ул девона юрмагунча.

Кесмасди тоғ бағрин Фарҳоди зор Ширин,
Йўглаб келуб гаҳида ҳолини сўрмагунча.

Йиғлаб ётарди Вомиқ остонага қўюб бош,
Ҳаргиз кўтармас эрди Узрони кўрмагунча.

Тоҳир юарди беҳуд ҳеч ким сўзин эшитмай,
10 Овоз бермас эрди Зуҳро чақирмагунча.

Юсуфни ҳеч Зулайхо қўлга ололмас эрди,
Улгунча орқасидин қувлаб юурмагунча.

Ошиқ элини ишқин дарёси мавж урмас,
Маъшуқи гоҳи шундоғ эҳсон оширмагунча.

Сабр айлаёлмас эмди зарра Ниҳоний ҳаргиз,
Шаҳду шакар тилиндин бир бор сўрмагунча.

* * *

Пас эркан мунча иқболим мани дилхаста бечора,
Туғилгандин беридур бу жигар хун, бағри сад пора.

Тушиб бошға мусофирлиғ, етимлиғ илллати етди,
Яна боз устига ишқу муҳаббат тушди якбора.

Юзингни кўрсатуб ул кун мани зулфингга банд
Гирифтор айладинг ғамзанг била ул жилва рафтора.
этдинг,

Халойиқ таъна айлаб, дедилар, кўнгил беруб
Вафоси йўқ анга қилма ўзингни мунча овора.
ҳаргиз,

Дедим, қилманг, халойиқлар, манга сиз бўйла
душманлиқ,
) Вафосини кўруб бўлган эдим ошиқ ўшал ёра.

Санга ман шунча меҳру оқибат қўйган эдим, жоно,
Билуб дўстларни душман ҳам қилуб сўзини бекора.

Ахийри синдируб аҳду вафони, эй мурувватсиз,
Мани ташлаб бу кун кетдинг боруб бегона бир ёра.

Хижолат айладинг халқ ичра, кетди эътибор эмди,
Етолмасман агар минг йил югурсам номусу ора.

На деб аввалда изҳор этмадинг ман хастага бир
Дилингда бор экан бу қалблик, эй шўхи маккора.
йўл,

- Дилингда йўқ экан бир зарра раҳминг, маҳваши
 20 Ки солдинг мунча жабр ила ситамларни мани зора.
 Сабаб, сан ўйламай кўрғунг муносиб ким сўзи
 бирла
 Кўйингда ошиқ ўлган хаста қулни мунча озора.
 Худодин зарра кўрқмай кўзлари мастонайи жаллод,
 Кам этмай оширурсан жабр ила зулмингни тобора.
 На қилдим, на гуноҳ этдим, манга мунча ситам
 қилдинг,
 Хаёл айлаб етолмасман кеча-кундуз бу асрора.
 Сани бисёр зулмингдин битуб сабри фано бўлдум,
 Нигоро, ўлмоғимдин ўйласам йўқ ўзга бир чора.
 Санга йўл кўрсатуб агёр эли мандин аюрдилар,
 30 Рақиб сўзи била уздинг начук кўнгилни бекора.
 Начук кўнглунг бўлуб юзни ўгурдинг мандин,
 эй барно,
 Тараҳҳум қилмадинг, эй раҳмсиз, бу чашми
 хунбора.
 Нетай кўрсанг муносиб сан манга бўйла аламларни,
 Чекарман, йўқ иложим, оҳу воҳ деб чор-ночора.
 Бошимда давлатим йўқ, бир етимман, шул эрур
 айбим,
 Санга давлат эли манзур экан, йўл йўқ мани зора.
 Кучим етди ўзимга, ноиллож уздим умидимни,
 Сани топширдим эмди зор йиғлаб амри жаббора.
 Кечай Мажнун каби умрим адо бўлгунча чўлларда,
 40 Сан ул айш ила роҳат ҳам фароғат ичра сайёра.
 Омон ўл, алвидо, дийдор амонат қолди маҳшарга,
 Бор эмди, ёд қил, майли унут, боқман бўлак кора.
 Қими сўрса Ниҳонийдин хабар, жоно, жавобида
 Мани ишқим била ўлди, дегил, ҳасратда бечора.

* * *

Бордим нигорим уйига бир кечаси астоғина,
Юз мўралаб, минг йўл чўчиб, қоқдим эшик
астоғина.

Етган экан ул моҳваш, чиқди юқудин уйғониб,
Кўйлак ёқасини очиб, бир-бир босиб астоғина.

Деди: Эшик орқосида, кимсан, сўзинг айғил манга,
Дедим: Гадои васл эрур, очгил эшик астоғина.

Деди: Келубсан бемаҳал, хайри жамола вақт эмас,
Кел эртага кундуз куни, эҳсон этай астоғина.

Дедим: Келурга кундузи агёрлардин қўрқаман,
10 Шул дам ғаниматдур манга, қилсанг карам
астоғина.

Очди эшикни ул пари, дедим: Фидо бўлсун бу жон,
Кўйдим оёғига ани йиғлаб бошим астоғина.

Деди: Сўзинг қилма узун, уйғоқ эди билса онам,
Урғай мани, сўккай сани, пойлаб чиқиб астоғина.

Дедим: Бери кел бўлмаса, тутғил қулоғингни манга,
Кўнглимдаги дарду ғамим изҳор этай астоғина.

Деди қулоғини тутуб: Айғил манга дарду ғаминг,
Олдим юзидин бўсани, қадин эгуб астоғина.

«Қаззобу фосиқ, беадаб»,— деди сўкиб қаҳри била,
20 Урди қулоғим остига бир тарсаки астоғина.

Дедим: Узим бир бўсае олдим юзингдин, сан яна
Бергил лабингдан бир ўпай, бўлса илож астоғина.

Дедики: Борму номусинг, беор, шумлиқ қилма кўп,
Олдинг ҳақинг,— деб,— кет, йўқол; ёпди эшик
астоғина.

Қўлни эшикнинг остидан суқдим этогидан тутиб,
Дедим: Муродим бермасанг ғавғо қилай астоғина.

Дедики: Тутма доманим, кўп аччиғим келтурмағил,
Мундин буён сандин узай ошнолиғим астоғина.

Дедим: Сўзимга кирмасанг шул ерда ўлдурғум
ўзум,
30 Бўлғай ўлукум дардисар, қўйма, жўнаб астоғина.

«Очдим эшик, келдинг,— деди,— эмди келувни
тарк қил,
Ол бўлмаса», деб бўйнима солди қўлин астоғина.

Олдим лабидан бўсаи, очдим дуо этмоққа қўл,
Деди: Дуо даркор эмас, кет эртароқ астоғина.

Қолдим боқуб дилдордин кўнгил узолмай термулуб,
Занжир этиб дарвозани кетти кириб астоғина.

Найлай, Ниҳоний, айрулуб қолдим бу ғурбатхонада,
Хилват, қоронғу кўчалар бирла юруб астоғина.

* * *

Тортубон ҳажрингда ғам йиғлаб ётай токайғача?
Менга қилган кулфатинг ўйлаб ётай токайғача?

Ваъдалар қилдинг «келурман», деб ғариби нотавон,
Йўлларингда термулиб пойлаб ётай токайғача?

Раҳм қилмайсан, фироқингда таним бемор ўлуб,
Тўлғаниб ҳар ёнга вой-войлаб ётай токайғача?

Ҳар замон тушса хаёла кўздин уйқулар қочуб,
Ишқ ўтига бағрими доғлаб ётай токайғача?

Хайри мақдам айлагилким, йўлларингда, эй пари,
10 Ман нисор айларга жон чоғлаб ётай токайғача?

Оҳким, гулгун юзингни боғи булбулдек юруб,
Кечалар то субҳ ёд айлаб ётай токайғача?

Номи ҳарфингни мувашшаҳлар қилуб, маҳзун
Доимо қоғозга нақш айлаб ётай токайғача?
Ниҳон,

* * *

Қарор қолмади, жоним, юзунгга боқмоқ ила,
Мусаххар айлади кўнглум — дилим уётмоқ ила.

Илоҳи, ҳиммати давлат санга мутеъ ўлсун,
Адо қилолма бизимдек қонини сотмоқ ила.

Дариг тутма бизимдек ғариблара васлинг,
Дуосин ол дилини дардидин бўшатмоқ ила.

Рафиқ этуб гаму ҳасратга кетмағил ташлаб,
Гаҳида ҳолини сўр алдабон юпотмоқ ила.

Хароб қилма фироқингда мисли Мажнундек,
10 Санга на ҳосил ўлур шаҳрдин йўқотмоқ ила.

Имо этар у кўзинг ханжари заҳардори,
Қуруқ жасадга на ком ўлғуси ўқ отмоқ ила.

Ниҳон тута-тута ҳажринг чидолмадим, фарёд,
Фигонки, ёнмас эдим дўзах ичра ётмоқ ила.

* * *

Арзимни айтай боди сабога,
Еткур саломим гулгун қабога.

Қўрдум юзини — кетдим ўзимдин,
Тушдим ўшал дам доми қазога.

Оҳим эшутуб, тоқат тутолмай,
Тушди малойик рақси самога.

Ҳажрида йиғлаб бағрим эзилди,
Боқмайди бир йўл ман бенавога.

Аввалда ўтди шумлуқ ўзимдин,
10 Дедим «Асилинг», қолдим балага.

Бир кўнгли қаттиқ золим эканким,
Парвоси йўқдур оҳу навога.

Ушшоқ элини қонини тўкмоқ
Одат бўлубдур ул бевафога.

Қиргай рақибни сўзига доим,
Солгай жафолар ман мубталога.

Бечораларга қилмас тараҳҳум,
Базми муяссар ношнога.

Билмам на қилса, кечса бу жондин,
20 Етса бўлурму қоши қарога.

Қилдинг, Ниҳоний, кўп аҳду паймон,
Ҳар ким ёмондур, солдик худога.

* * *

Мани йўхлаб, ғулом айлаб келдинг,
албатта-албатта,
Бу кулбам мушкфом айлаб келинг, албатта-албатта.

Либоси ранг-барангларни кийиб оҳиста-оҳиста,
Босуб бир-бир хиром айлаб келинг, албатта-албатта.

Олибон пардани юздин келинчаклар каби, жонон,
Кулуб, ўйнаб, салом айлаб келинг, албатта-албатта.

Иложи бўлса ҳаргиз кўрмасун ағери бадкирдор,
Нигорим, асру шом айлаб келинг, албатта-албатта.

Лаби майгунни тишлаб, ғамза бирлан, маҳваши
барно,
10 Ширин-шаккар калом айлаб келинг,
албатта-албатта.

Йўл узра учраса ногаҳ рақиб кўз ханжари бирлан
Сўюбон қатли ом айлаб келинг, албатта-албатта.

Хушо, қилмоқ асир ўлса мани маҳзунни мақсудинг,
Қаро кокилни дом айлаб келинг, албатта-албатта.

Этиб бинг нози гуногун, солиб кокилни атласдин,
Бошингизга хиём айлаб келинг, албатта-албатта.

Ниҳоятда минубон яхши йўрға тойга тиллодин
Эгар-зину лижом айлаб келинг, албатта-албатта.

Ниҳоний лойиқ эрмас бир йўли, эй муниси жоним,
20 Бу номим эҳтиром айлаб келинг, албатта-албатта.

* * *

Эй дилрабо, ишқ ўтида сўзонаман тонг отқуча,
Масту аласт Мажнун каби девонаман тонг отқуча.

Кундузлари бағрим беруб ерга ётарман термулуб,
Тинмай оқуб кўз ёшлари дурдонаман тонг отқуча.

Тун-кечаларда уйқу йўқ, фикру хаёлим сандадур,
Юз минг тарафга тўлғонуб, гирёнаман тонг отқуча.

Юмсам кўзум, раъно қадинг ўткай назардин,
сескануб
Ҳар дамда минг йўл уйқудин бегонаман тонг отқуча.

Қай кун санга бердим кўнгил орому роҳатдин
бутун,
10 Нафсу қаноат, сабрдин бегонаман тонг отқуча.

Ҳеч бир нафас йўқки ғаму дардингдин озод
ўлғудек,
Доим алам-кулфат била ҳамхонаман тонг отқуча.

Ҳар ерда бир мажлис аро мандин ўқулгай
қиссалар,
Бори сани деб, эй пари, афсонаман тонг отқуча.

Ваҳ, сен юрарсан доимо ағёр базмида Ниҳон,
Ман қачон васлингга ёлғиз қонаман тонг отқуча?

* * *

Тошканд аро кўп эркан искаб топор пашша,
Ҳар ҳовлида ададсиз милён ҳазор пашша.

Аср ўлмайин чиқарлар найзаларини тезлаб,
Ёпоннинг аскаридек рад-рад қатор пашша.

Ётсанг очиқда ногаҳ ул кеч эшикни созлаб,
Қилғайлар ул маконга муздак мазор пашша.

Чаққанда тоқат этмай қочсанг туруб жойингдин,
Тонг отғуча кетингдин қувлаб чиқор пашша.

Шомдин қулоқ тагида то субҳ базм айлаб,
10 Танбур чалур, нақора, қўшнай, дугор пашша.

Бўлса баданда гўштинг ногоҳ қурийдн шўринг,
Устингда Воскросин бўлгай бозор пашша.

Қолмас баданда зарра қондин нишона ҳаргиз,
Мошинасяни тиркаб қўймай сўрор пашша.

Ёқса чироф баногаҳ масту пиён бўлушуб,
Оғзу кўзингга юзлаб ўзни урор пашша.

Ўз аҳлидин суд ўлмай, қонига қорни тўймай,
Вокзал чиқиб мусофир пойлаб ётор пашша.

Демаски, бу мусофир йўқдур баданда қони,
20 Қанча Ниҳоний бўлсанг, искаб топор пашша.

* * *

Чекса ҳар ким бир йўли кўзни хумор айлар наша,
Жумла қизиқ турфа ҳолатга дучор айлар наша.

Жойи салқин, оби жори, сабзазари хуш ҳаво,
Шоҳи кўрпа, фат гиламни ихтиёр айлар наша.

: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :

Утса бир пашша қулоғни остидин айлаб наво,
Кўзга гўё ул замон оламни зор айлар наша.

Хоҳламас кибру ҳавони айлабон мисли фақир,
10 Ағниёлар қадрини безътибор айлар наша.

Нақлидурким бора-бора бир хароботи қилуб,
Охири чилтан валилар бирла ёр айлар наша.

: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :

Эй худоё, ҳеч кишини қилма анга мубтало,
Аввали хуш, охирида тору мор айлар наша.

: : : : : : : : : : :
: : : : : : : : : : :

* * *

Жоно, кўнгилни бул кун олгонингиз бўлакча,
Кўнгилга минг муҳаббат солгонингиз бўлакча.

Юз ранг ишва айлаб, нозу карашма айлаб,
Хилватда бизни пойлаб тургонингиз бўлакча.

Уйнаб-кулуб хандон, бир-бир босиб хиромон,
Кўзни қисиб хиёбон келгонингиз бўлакча.

Демай, фиёдаман, деб, бир бор чарчадим деб,
Қайга десанг борай, деб юргонингиз бўлакча.

Гоҳи очиб юзингиз, сочиб шакар сўзингиз,
10 Бир иш қилинг ўзингиз дегонингиз бўлакча.

Менга қилиб мурувват, изҳор этиб муҳаббат,
Раҳм ила меҳру шафқат қилгонингиз бўлакча.

Аста қараб кулубон, ушлаб қўлум сиқибон,
Даъвои ишқ этибон кетгонингиз бўлакча.

Яшнаб, кулиб, уёлиб, гул ғунчадек қизориб,
Минг ноз ила бурилиб тургонингиз бўлакча.

«Хайр эмди, эй Ниҳон», деб бизни алдаб жўнотиб,
Йўлларни бошқа солиб кетгонингиз бўлакча.

* * *

Кетургил бир қадақ майдин ўларга етдим, эй соқи,
Бўлай махмур, шояд бўлсун осон жонни чиқмоқи.

Тан ичра сабр этолмас, лаҳзае жоним қарори йўқ,
Даме сокин эмас хавфу хатардин дилни урмоқи.

Нетай, бераҳм экан ҳажру ғамида оҳ уруб йиғлаб,
Оқиб ёш ўрнига қон, лола бўлди кўзимми оқи.

Шикоят айламайму ул жафожў ҳасратидинким,
Ҳушига келмаса бир хастасидин ҳол сўрмоқи.

Чиқарсам дуди оташ зарраи ишқу муҳаббатдин,
10 Бу оҳим ўтидин бешубҳадур оламни куймоқи.

Ситамгар зулмини минг йил ёзар бўлсам адо
бўлмас,
Агар бўлса дарахтларни тамоми сафҳа авроқи.

Кима дод айларам ман ул жафожў бемурувватдин,
Зулмхўлиқ, жафожў бевафолиқ бўлса ахлоқи.

Нечук бўйла мусулмонлиқ боруб ағёр ила юрса,
Қолиб хоки мазаллат ичра мандек зору муштоқи.

Чекуб дарду фироқини рақибга хор бўлгунча,
Бу кундин яхшимасму ишқ элин, албатта, ўлмоқи.

Худо еткурса етсам, остони узра жон берсам,
20 Жаҳонда йўқ Ниҳонийга бўлак бир матлаби боқи.

* * *

Ёри жоним бормукин, келмас қачонлардин бери,
Бир тараф кетганмукин, келмас қачонлардин бери.

Соғинубман, келмади ёки фаромуш айлади,
Ё хафа бўлганмукин, келмас қачонлардин бери.

Қўп ёмонлаб шум рақиблар ман ғариб дилхастани,
Анга кўрсатганмукин, келмас қачонлардин бери.

Ё жудо қилмоқ учун сўз ўргатиб маккорлар,
Ҳийла ўргатганмукин, келмас қачонлардин бери.

Кеча-кундуз қўрқаман ёки ўзимдин ногаҳон
10 Бир гунаҳ ўтганмукин, келмас қачонлардин бери.

Ё ичиб ҳар кун шароб ағёр ила гулгун қабо,
Маст ўлуб ётганмукин, келмас қачонлардин бери.

Бу ўзимни беадаблик, шумлиғум дилдорни
Қўнглига текканмукин, келмас қачонлардин бери.

Билмадим, тушмас Масиҳо, танда жоним беқарор,
Қисматим етганмукин, келмас қачонлардин бери.

Эй Ниҳоний, «келмади», деб бўлмағил тарки умид,
Дилда ёд этганмукин, келмас қачонлардин бери.

* * *

Нолаю зорим эшитмас маҳваши жоним мани,
Раҳм қилмас ҳолима кокил паришоним мани.

Зулмлар беҳад этар, найлай иложим бўлмаса,
Нуҳ фалакка етмасинму оҳу афғоним мани.

Улмасам васлига лойиқ лаҳзаи умрим аро,
Оқмасинму абри ғамдин оби гирёним мани.

Мунчалик қилмай ситам рози эдим гар маҳлиқо,
Тийғ уриб, туфроқ уза тўкса қизил қоним мани.

Хордур биздек ғариб, ағёрларга, ёр-ёр,
10 Чиқмасунму бу аламга тандаги жоним мани.

Орзу айлар эдим бир келса эрди кулбама,
Қўрса бир шояд тараҳҳум қилса султоним мани.

Нолима ҳаргиз Ниҳоний, узма кўнгил лутфидин,
Келса шояд эшитуб ҳажрида ўлгоним мани.

* * *

Субҳ янглиғ оразингиз мубтало қилди бани,
Сеҳргар мужгонларингиз бир бало қилди бани.

Оҳ, жодугар экан ул икки шаҳло кўзингиз,
Бир боқишда бинг аламга ошно қилди бани.

Додким, наргисларингиз дастидин, эй маҳлиқо,
Раҳм қилмай ўқларин сийнамга жо қилди бани.

Жилваи пурноз ила товус каби бир-бир босуб,
Айлаган рафторингиз ҳушдин жудо қилди бани.

Қанду шаккардин лазиз гуфторингиз соғиндируб,
10 Гул юзимни ҳажрида чун қаҳрабо қилди бани.

Ул куни йўл узра таъзим айладим бинг ранж ила,
Қайрилуб берган жавобингиз адо қилди бани.

Нолаи зорига боқмай бу Ниҳоний зорни,
Азми ағёр этганингиз юз жафо қилди бани.

* * *

Мани ҳар қанча, жоно, зулм ила ёр этсангиз майли,
Ғариб дил хастанни кўп қақшатуб зор этсангиз
майли.

Лаҳад тубиға боргунча ғамингиз манга ҳамдамдур,
Яна ҳар лаҳзада бинг жабру озор этсангиз майли.

Олуб аввалда кўнгилни ғуломи боргоҳ айлаб,
Тағофул бирла ташлаб эмди ҳушёр этсангиз майли.

Бошимни ҳам қилуб ажз ила ногаҳ бир савол
этам,
Ажаб талхи заҳарлар бирла туфтор этсангиз майли.

Узингиз кўрдингиз аввал муносиб ошноликни,
10 Яна эски чопонимдин қочуб ор этсангиз майли.

Қиёмат ошно, деб бизга қанча ваъдалар айлаб,
Ахийри аҳду паймонларни бекор этсангиз майли.

Ётарман хоки турбатда кўзимда мўлтураб ёшим,
Сиз анда шоду хандон сайри бозор этсангиз майли.

Надур, билмам гуноҳим ҳайрат ичра қолмишам,
ҳайҳот,
Тутуб бегоналар илгини рафтор этсангиз майли.

Зулмхўлиқ, жафожўлиқ сиза эрмас эди одат,
Бўлубон бир йўл ўзга мунча хунбор этсангиз
майли.

Раҳмсиз бўлдингиз, етмасмуди дарди мусофирлиғ,
20 Яна боз устига сиз қаҳр этуб хор этсангиз майли.

Ниҳонийдин олинг, жоно, келуб боз интиқомингиз,
Бориб бегоналардин сўнгра хуштор этсангиз майли.

* * *

Аё дилбар, бу кулбамга қадам ранжида қилсанг-чи,
На ҳолатларга тушгоним ўзинг кўз бирла
кўрсанг-чи.

Рақиблар дастидин етмас санга пайғоми аҳволим,
Қолубман турфа ашкола ўзинг инсоф қилсанг-чи.

Ютуб андуҳи дардингни бўлубман телбаи беҳуд,
Лабингни шарбатидин бир даво дардима
берсанг-чи.

Нечук ўлса мусулмонсан, назар сол хаста ҳолимга,
Юзимда шашқатор ўлган ёшимга раҳм қилсанг-чи,

Солурсан токаё бир хастани бошига бинг мотам,
10 Парилар расмини айлаб, санам, шафқатни
билсанг-чи.

Санга ҳеч суди йўқ бўйла манга берган азобингдин,
Тазаллумдин қўлинг тортуб тараҳҳум бирла
юрсанг-чи.

Бу кеч, жоно, бўлибсан маҳрамим етган эса қисмат,
Амонатдин қутулғунча бошимда, ёр, турсанг-чи.

Ниҳонийни хазон айлаб гулистон умрини, сўнгра
Боруб бегоналарни базмида дилдор бўлсанг-чи.

* * *

Ҳасрато, маълум эмас бир тоат этконим мани,
Кўп пушаймондин тўкилгай кўздаги қоним мани.

Бўлмадим бир лаҳзаи ваҳми қиёматга қариб,
Энди суд эткаймукин бу оҳи афғоним мани.

Билмадим яхши-ёмонни мастлик бирла дариғ,
Фисқу шарни йўлига сарф ўлди топконим мани.

Не учун кўрмас кўзим десам ҳақиқат йўлини,
Тутмуш эркан бу жаҳонни дуди исёним мани.

Доимо лаҳву тарабда умрни ўткармишам,
10 Не кўрар торик лаҳадда жисм ила жоним мани.

Бу фиолимдин ажаб шармандадурман, дўстлар,
Тонгла кун раҳм этмаса ҳолимга султоним мани.

Қошки келса ажал сенга, Ниҳоний, эртароқ,
Бу ҳаётимдин эмасму яхши ўлгоним мани.

* * *

Нанолам аз ту токай, эй фалак, бар ман чиҳо
карди,
Ба кулфатҳои бесомон ахираш мубтало карди.

Якero карда мустағни, якero шод аз ҳар сӯ
Дар инжо ин ғарибро ба сад ғам ошно карди.

Ба ту гуфтам: Даво деҳ, дардмандам, раҳм кун
бо ман,
Зади бар сийна ханжар гашта дардам бедаво карди.

Гуноҳи ман чи буд, эй бевафо дунёи кажрафтор,
Зи айши коми ин се рӯза умрам Мосуво карди.

Намедонам, ки ҳайронам сарам афтода дар
зулмат,
10 Чи кардам бо ту ман, ту ин қадар бар ман жафо
карди.

Жудои як тараф, аз як тараф ҳажри сияҳ чашмон,
Зи дасти ғурбатат бо мурданам охир ризо карди.

Чи гӯят ин Ниҳонӣ ғайр аз афгон бахтиёри нест,
Ту аз амри ҳамон қолубало бар ман бало карди.

* * *

Мани, дилхастани ҳолим сўраб бир бор келсанг-чи,
Олуб юздин ниқобингни, пари рухсор, келсанг-чи.

Кўзингга сурма тортиб, айлабон кокил паришонлар,
Солуб ошиқлара ғавғо табассумдор келсанг-чи.

Тутуб нозук белингни ноз ила оҳиста-оҳиста,
Қилиб шарманда товусларни хушрафтор келсанг-чи.

Тўқуб ағёр қонин кўчаларни лозазор айлаб,
Қиё боқмай мисоли золими хунхор келсанг-чи.

Сузуб жодуларингни ғунча лабдин дур сочиб, жоно,
10 Бўлуб тўти каби ширин-шакар гуфтор келсанг-чи.

Етибман неча кунлардин бери бемор ҳажрингда,
Сўраб бу ҳоли зорим, эй пари, бир бор келсанг-чи.

Ниҳонийдин агар-чи ор этарсан ёри мискин, деб
Тутубман қўлғинамда нақди жон тайёр, келсанг-чи.

* * *

Муҳаббатдин аламлар чекдигим бир тамли ком
этди,
Навои субҳгоҳим оқибат кўнглини ром этди.

Худо мақбул эдуб лутфи била ожиз дуосини,
Саодат ушбу кунни арзгоҳимга мақом этди.

Сўрарга рози кўнглум мунтазир эрдим шаҳаншоҳга,
Босуб сайр аста-аста ман сари бир-бир хиром этди.

Висола тухфа жон айлаб турардим қад эгиб
ҳайрон,
Келинчақлар каби бир тил учи бирла салом этди.

Машаққат, юз тахаввуф бирла андақ арзи ҳол
этдим,
10 Нигоҳ айлаб кулуб кўз сузди бир ширин калом этди.

Хабар олмоқ учун дедим: Муносибманми васлингга?
Деди: Бизга сизи ким бўлмаса айтуб ғулом этди.

«Аё маҳваш,— дедим,— бир йўл жавоби талх
ёзмайсиз,
Бу маҳзун неча йўл таърифи ҳуснингиз паём этди».

«На лозим,— деди,— хат, соний ўзи бу икки мад
чекмиш,
Боқинг», деб тебратиб, ваҳ, ўтди, кетди, сўз тамом
этди.

Ниҳонга деди: Ҳар кас йўқ вафоси бермағил кўнғил,
Вафоси бор экан-да мунчалик лутфу киром этди.

۱ محبت و ناله ای بسیار غم زنده ای کام آید
 ۲ خدا بقدال ایوب الخفی بدنا نبردنی سینی
 ۱۱۶ سوره از کلام مستطاب است که نشانه
 و ماله خفته جان بود و در او بود که
 سینه بود خفته بر آن است که نوحی است
 زیرا که او بود و بدیم مناسب معنی و معنی
 ایام خوش و بدیم بر لوی جویان تا از ما نیز
 زیاده و در خط صنایع او زیاده ای که نشانه

نوری صیقل یافته و قیمت کوفته ای است
 سادات او بود که در وقت که در مقام آمد
 با سوسیه است که من مکر بر سر مردم است
 که بود با کرمی بر او بود بر مردم است
 نه که همه یکدوب که در سوز و در سوز است
 دید بر کوهی که بود است و سوز است
 بود خردن نیکی بود و ناله مستطاب است
 باقیه در دست تزیین و در او نوری است

انشا که ویران رسو یوق و سوسی
 و با ساریا مانده و موحی که در ام است

۱۱۷ نمی بودیم غزون آیه سر قیده بود که در کلام
 خیا شریف قیده سر خردن شده کف قیده سر
 در بر بود که قیده سر در کلام و در کلام
 سر در سوز بودیم سو تو را بدو که در کلام
 قیده سر بود که قیده سر بود که در کلام
 جنه هم ایوب قبول است که بودیم اول است
 او که ما خیم زین سر نیز ایوبی است که در کلام
 نه با خط با ناله و در او بود که در کلام
 و ایام قیده سر شد و ایام قیده سر شد

۱۱۸ آیات با قوس بود که در کلام
 او است که در کلام قیده سر بود که در کلام
 با هم بود که قیده سر بود که در کلام
 آثار سوز بود که در کلام که قیده سر بود
 سوز بود که قیده سر بود که در کلام
 به کلام بود که قیده سر بود که در کلام
 دو کلام بود که قیده سر بود که در کلام
 نه با خط با ناله و در او بود که در کلام
 و ایام قیده سر شد و ایام قیده سر شد

«Девон»нинг Қўқон нусхасидан саҳифа.

* * *

Мани Мажнун қилиб ул нозанинни чашми Лайлоси,
Латофат авжида маҳваш этиб оламни шайдоси.

Асир ўлдим мани маҳзун ани кўргач, маломатда
Халойиқдин узуб дилни, бўлубман они расвоси.

Биҳамдиллаҳ, қатори ошно йўлида ётибман,
Дилимга дам-бадам тушгач, кафи пойин таманноси.

Рафиқ ўлса санинг кўнглунг, манго шоҳлиқдин
аълодур,
Зиҳи, давлат агар десанг ғуломим ичра адноси.

Ушал бозори ҳусн ичра кўруб зеболигинг кўнглум,
10 Қилиб сарфи ҳаёти бирла олмоқни тақозоси.

Хаёли бодаи ишқинг қилур бўлса хирад аҳли,
Ушал соат кетиб ақли, этар гулханни маъвоси.

На мумкин изламоқ сизга ани кўйин топарман, деб
Ниҳонийга эрур ул мартаба ёрин таманноси.

* * *

Эй дилбари жононим, девонага хайр эмди,
Кўйингда куюб ўлгон парвонага хайр эмди.

Аввалда адо қилдинг, юз аҳду вафо қилдинг,
Охирда жудо қилдинг, бегонага хайр эмди.

Кеттингму фароғатга, юз айш ила роҳатга,
Ташлаб мени ғурбатга хунобага хайр эмди.

Билмам на бало қилдинг, бахтимни қаро қилдинг,
Ўлдурдинг, адо қилдинг, гирёнага хайр эмди.

Солмай қулоқ оҳимга, минг доду фиғонимга,
10 Бу кўздаги қонимга сўзонага хайр эмди.

Ер, ўзгани гар хушлаб, бегона қўлин ушлаб,
Кетсанг мани сан ташлаб қурбонага хайр эмди.

Топшурдим илоҳимга, мавлуму худойимга,
Раҳм айласа ҳолимга паймонага хайр эмди.

Чин бўлса жудолиғлар, ғам бирла адолиғлар,
Бу йўлда гадолиғлар Ниҳонийга хайр эмди.

* * *

Шоҳо, гуноҳим авф қил, ман бенаво шармандани,
Кечгил налар қилган эсам, бахти қаро шармандани.

Сандин хижолатман, ако, йўқдур юзим ҳеч боқғали,
Боз устига дашном бериб қилма изо шармандани.

Қадрингга етмай турфа ғам, зулму ситам қилдим
санго,
Минг тавба қилдим, қил қабул ожиз дуо
шармандани.

Ман ношукур ташлаб сани, бегонани тутдим қўлин,
Сан ташламай тутдинг яна бу юз қаро шармандани.

Ишқинг ҳақиқатдин экан, айб этмадинг ҳар бир
ишим,
10 Суйдинг яна шафқат билан бу мубтало шармандани.

Дилдорлик айлаб манго кўнглум олиб юз ноз ила,
Қаҳр айламай, бузмай дилим, қилмай хафо
шармандани.

Ширин-шакар сўзлар била қилдинг яна шайдои ишқ,
Ким қайтадин ҳажринг ила қилдинг адо
шармандани.

Бир боғланиб эрди кўнгул, ҳозирда минг занжир
ила
Банд айладинг, маҳзун Ниҳон, эй пурвафо
шармандани.

* * *

Дўстлар, юз йил ўтса ҳам ҳеч ёр соғинмас мани,
Ман соғингоним била дилдор соғинмас мани.

Уйлаб аввал кўнглини қўйди манго бойвачча деб,
Билди эмди, қилди мандин ор, соғинмас мани.

Дўстлар, тушманг ароға, ул эрур бойвачча қиз,
Ман каби бечорадин безор, соғинмас мани.

Икки-уч бор нома ёздим, ҳеч жавоби келмади,
Илмади парвосига, бир бор соғинмас мани.

Иккимизнинг ўртамизда бор эди кўп ваъдалар,
10 Қилди охир ваъдани бекор, соғинмас мани.

Чунки билди парча хат ёзмаслик манга яхшироқ,
Ёзмади бир нома, билдим, ёр соғинмас мани.

Гар соғингон бўлса ёзгай эрди номамга жавоб,
Бор экан-да қалбида бир кор, соғинмас мани.

Эй Ниҳоний, сандин ўзга топди у бир навниҳол,
Кетти бир йўл дил уzub инкор, соғинмас мани.

* * *

Биродарлар, бўлубман зору ҳайрон, йиғламай
найлай,
Асири мубталон доғи ҳижрон, йиғламай найлай.

Ажаб маъшуқани золим экан, парвоси йўқ асло,
Мани кўрганда ўзни қилса пинҳон, йиғламай
найлай.

Фироқида ютарман заҳру ғам, олмас хабар бир йўл,
Ғариб аҳволима бу кўнгли вайрон, йиғламай
найлай.

Олиб юз ноз ила аввал дилимни ул пари золим,
Солибдур эмдиликда қаҳри зиндон, йиғламай
найлай.

Қилуб кўп ваъдалар ман хастани бир келмайин,
жоно,
10 Ҳамиша айласа аҳдини ёлғон, йиғламай найлай.

Юруб ағёр ила доим қилур айшу фароғатлар,
Қолуб рашк ўтида ман жисми сўзон, йиғламай
найлай.

Умр ўтди бутун мотамда гул васлини ёд айлаб,
Ҳануз бир тўймоқа йўқ бўлса имкон, йиғламай
найлай.

Ҳалойиқ, таъна этманг бу Ниҳоний мунча йиғлар,
деб
Ушалмай кетса дилдин зарра армон, йиғламай
найлай.

* * *

Жоним тасаддуқ, эй пари, айлаб фидо, жон
 ўргилай,
 Юз ўргулуб, минг айланиб, ҳар дамда милён
 ўргилай.

Майли қошинг ёйин отиб, сийнамга тийрин
 жо этуб,
 Дарёлар этсин оқизиб доим қаро қон, ўргилай.

Икки кўзингни ханжари кўксумни қилсин чок-чок,
 Ман садқай минг жон ила ҳар тийғи мужгон,
 ўргилай.

Гулдек юзингни фурқати бағримга қат-қат доғлар,
 Ман рози қўйса, шодман орттурса чандон, ўргилай.

Қанду асалдек тилларинг сўзлар эса бир йўлгина,
 10 Минг хонумон айлаб фидо бир шаккарафшон,
 ўргилай.

Лаъли Ямандек тишларинг, эй кошки банди қилуб,
 Сотса юборса қул қилиб шаҳри Бадахшон, ўргилай.

Ул ҳалқай зулфи сияҳ домига қилсанг мубтало,
 Ҳар тун қилиб оҳу фиғон кўздин тўкуб қон,
 ўргилай.

Қаҳр этмасанг, жоно, агар Анжон, Бухорони қўшуб,
 Қашқар, Хўтон, Шому Миср, Рум ила Афғон
 ўргилай.

Ҳар қанчаким зулм айласанг етмоққа қилғум
 жустужў,
 То қолмасун ўлсам дебон кўнгилда армон ўргилай.

Еткур Ниҳонийни, укам, шафқат қилиб
 рухсорингга,

20 То ўлғуча бўлсун юруб дилшоду хандон ўргилай.

* * *

Оразинг моҳи мунаввар, талъатингдин ўргилай,
Ул ики жаллод наргис фитратингдин ўргилай.

Бир балои жон эрур жодуи пур хумморлар,
Лабларинг қанду асалдур, шарбатингдин ўргилай.

Дарди ҳижронинг, ажаб, ҳар кимни беҳуд айлағай,
Қилданам нозук фироқу фурқатингдин ўргилай.

Оҳким, турфа ярашмиш қомати зеболара,
Ғамзаю нозу табассум, савлатингдин ўргилай.

Лола янглиғ ишқ элини бағрини хуноб этуб,
10 Лаҳзада берган азобу ғурбатингдин ўргилай.

Хуснинга, жоно, халойиқ барчаси бўлмиш асир,
Зулм тахтини амири, давлатингдин ўргилай.

Маҳрами боғи висолинг ўлган ул зоғу заған
Шум рақиблар номуносиб улфатингдин ўргилай.

Кўз ёшини мисли тўфон айлаган бераҳм ул,
Сабзаи дилжў била холу хатингдин ўргилай.

Додким, афсона айлаб халқ аро дилхастани,
Бошига солган жафою кулфатингдин ўргилай.

Хору зор этдинг халойиқ ичра Мажнундек мени,
20 Эркалаб солган азобу меҳнатингдин ўргилай.

Орзу айлар ҳама тун-кун дуода ёд этуб,
Халқ аро топган камолу шуҳратингдин ўргилай.

Номи ҳарфингни мувашшаҳ айладим қилдим Ниҳон,
Хавфлар айлаб, сифоти ҳурматингдин ўргилай.

* * *

Эй малак, ҳусн ичра ўз танҳолиғингдин айланай,
Ҳар ҳислу ҳар амсолда яктолиғингдин айланай.

Мавзун фанодур қоматинг, жонга балодур офатинг,
Ой бирла кундур оразинг, зеболиғингдин айланай.

Ёю камон икки қошинг, райҳону сунбулдур сочинг,
Зулфинг эрур мушки Хўтан, зеболиғингдин
айланай.

Рафторлар товус каби, гуфторлар тўти каби,
Бўлдим адои савлатинг, пошшолиғингдин айланай.

Шаҳду шакардур тилларинг, қанду асалдур
лабларинг,

10 Утдек ёнар юлдузларинг, сиймолиғингдин айланай.

Айлаб табассум қош отуб, кўзни учи бирла боқуб,
Оҳиста кўнгилни топуб, донолиғингдин айланай.

Ҳажрингда қон йиғлар Ниҳон, хоҳ яхшидурман,
хоҳ ёмон,
Додимга етгил биргина Узролиғингдин айланай.

* * *

Елғуз сани бор этмиш оламда худо, ҳай-ҳай,
Қилмиш гули раънодек қаддингни расо, ҳай-ҳай.

Сунбул каби сочингни ул гулшани жаннатдин,
Қошингни камон айлаб, кўзингни қаро, ҳай-ҳай.

Ул икки юзинг айлаб маҳтоб, бирин хуршид,
Оламға анинг бирла бермушки зиё, ҳай-ҳай.

Гул ғунча лабинг айлаб пайвандини кавсардин,
Булбулни қилиб қўймиш кўйида адо, ҳай-ҳай.

Дурдек тишингга, жоно, гавҳарни қилуб банда,
10 Ҳар донасига қўймиш минг жонни баҳо, ҳай-ҳай.

Шаккароқ этуб сўзинг ҳам қанду асаллардин
Тўтини асир этмиш, қумрнини гадо, ҳай-ҳай.

Султон этубон ҳолинг ул тахти зақан узра,
Ушшоқ элини қилмиш анга фуқаро, ҳай-ҳай.

Зебишли ўлур қўйсанг ҳар икки ҳайит ичра
Ишқ аҳлини қонидин қўлингга хино, ҳай-ҳай.

Турфа ярашур, жоно, бу шаън ила шавкатга,
Минг ноз ила истиғно, айниқса вафо, ҳай-ҳай.

Бир жилва ила боқсанг, бинг жонни фидо айлар,
20 Ушшоқ элина қилсанг боқганда имо, ҳай-ҳай.

Минг шукр Ниҳонийким, айб эрмас агар қўйсам
Сан маҳваша ошиқ деб нафсимга бино, ҳай-ҳай.

* * *

Йўқ деб бу жаҳон ичра мандек санамо, ҳай-ҳай,
Қўйма ишонуб мунча қаддингга бино, ҳай-ҳай.

Сочинга уруб шона ҳар торига минг дилни,
Банд айламоқа қурма кўп доми бало, ҳай-ҳай.

Зулфингни гиреҳ айлаб, ҳар аҳли муҳаббатни
Бўйнига солуб тортуб кўп берма изо, ҳай-ҳай.

Қошингни камонига киприкни қилуб тийре,
Кўзингни сузиб қилма ўлдурмоқ имо, ҳай-ҳай.

10 Гулғунча лабинг мунча қат-қат очибон қилма,
Булбулни эзуб бағрин, тўтини адо, ҳай-ҳай.

Дурдона тишинг бирла синдурма садаф қадрин,
Кеткурма гуҳарлардин нақд ила баҳо, ҳай-ҳай.

Гаҳ ғамзаю ноз ила айлаб шакарафшонлиғ,
Қумрини солиб ғамга қилдурма наво, ҳай-ҳай.

Гаҳ пардаи зарринни васлингдин очуб қилма,
Оламни хароб айлаб, элини фано, ҳай-ҳай.

Қим санга кўнгил берса қаҳру ғазабинг бирлан
Отма ани кўксига минг тийри қазо, ҳай-ҳай.

20 Ошиқ киши ҳар доим мажруҳ ўзи ғам бирлан,
Боз устига сан солма кўп жабуру жафо, ҳай-ҳай.

На қилса мусулмансан, кофир ишини айлаб,
Қон тўкмоқа расм этма, эй қоши қаро, ҳай-ҳай.

Вайрона бузуқ кўнгли зинҳор Ниҳонийни
Андиша қил этмоқдин, албатта, хафо, ҳай-ҳай.

* * *

Хушрӯ парилар ичра сизча, укажон, вой-вой,
Арзийди десам «йўқ-йўқ», ҳар кимга аён, вой-вой.

Юз фурқадин, эй маҳваш, бордур сиза ошиқлар,
Бойлар элидин тортуб, то эски чопон, вой-вой.

Сунбул сочингиз бирлан зулфингизни домидин,
Ҳеч жон қутулуб топмас қочганда омон, вой-вой.

Рашк ила маҳу ҳуршид кўргач юзингиз қилғай,
Шарманда бўлуб ўзни абр ичра ниҳон, вой-вой.

Улдирмоқда ишқ аҳлин киприкни қилиб тире,
10 Сайд айласангиз ҳозир ул икки камон, вой-вой.

Гулгунча лабингизни ишқида саҳар булбул,
Бўстонда қилур йиғлаб бинг оҳу-фиғон, вой-вой.

Дурдона тишингизни бир донасини қўйса,
Етмайди баҳосига ахзони жаҳон, вой-вой.

Ул ҳикмат эли билмас тотса бу тилингиздин,
Ҳар дардга даво йўқ ул шарбатча осон, вой-вой.

Бир томчи агар томса дардманд эли бўғзига,
Топмоққа шифо йўқдур бир зарра гумон, вой-вой.

Ширин суҳанингизни қўйида адо қумри,
20 Тўтини юрак бағри гўё қаро қон, вой-вой.

Бир бор эшитуб қаҳлик ул қаҳқаҳа нозингиз,
Кетди чидамай, тутди тоғларда макон, вой-вой.

Лайли тирилиб келса бир кўрса бу ҳуснингиз,
Айларди фидо минг йўл ул дам сиза жон, вой-вой.

Васфингизни айб этманг, ёзганда Ниҳон тутмай,
Ишқингиз иладурман расвойи жаҳон, вой-вой.

* * *

Тўйдим, қилайин эмди арзимни баён, бай-бай,
 Фош айламасам бўлмас сирринг, Жўрахон, бай-бай.

Олсин ўқиган ибрат, қайтсин бу хаёлидин,
 Бўлса ҳаваси санга ишқи укажон, бай-бай.

Ушшоқ элини сенча хор айламаган ҳаргиз,
 Қофир била тарсодин чиққанда жувон, бай-бай.

Куйдирмоқа танларни қўйган сани ҳар доғинг,
 Бекор ани олдида минг заҳри чаён, бай-бай.

Кўзни юмуб очкунча юз турфа ситамларни,
 10 Орттирмақ иладурсан тобора ҳамон, бай-бай.

Ҳасрат юкини ортиб, қаддимни дуто айлаб,
 Кўз ёшими қон этдинг, рангимни сомон, бай-бай.

Сўкмай, тиюбон урмай, туртмай йўл уза бўлсам,
 Қетмайсан ўтуб ҳаргиз кўрганда қачон, бай-бай.

Билмам на бало бўлди бахтимга қароликлар,
 Бир йўла қилиб олдинг одатни ёмон, бай-бай.

Боз устига дардингдин афсоналик ортиқча,
 Эрмас бу бошим холи бир они замон, бай-бай.

Тавба, санга не бўлди, ёнингда юрар ханжар,
 20 Фикрингда оқизмоқдур мандин қаро қон, бай-бай.

Ҳақ сўзласам, эй золим, қаҳр айламагил ҳаргиз,
 Ушшоқ элига келдинг гўёки қирон, бай-бай.

Сен аҳли муҳаббатни хор айламагил мунча,
 То бўлма қасосида расвои жаҳон, бай-бай.

Ишқ аҳлига кўп берма озор келиб қаҳринг,
 Ҳақ айламасин бир кун яксони Ниҳон, бай-бай.

* * *

Онча бузулбурки, бу аҳли замон, бай-бай,
Еткурмоғи ҳар доим бир-бирга зиён, бай-бай.

Биргина санинг бирла сўзлашганим, эй дилбар,
Афсона бўлуб тошти дунёи жаҳон, бай-бай.

Ҳар турфа маломатлар айлаб юрушур бизни,
Мунча кўпаюб эркан оламда ямон, бай-бай.

Ҳеч ким ани айб этмас Хўқанд ичига тўлса,
Ҳар қанча ...хуштори жувон, бай-бай.

Барча осилур бизга, билмам, на баломиз бор,
10 Гийбат қилишиб бермас, бир зарра амон, бай-бай.

Қўй ўзгасини, майли, чин дўстларимиз ичра
Уч-тўрт кишида боркан кўнглида гумон, бай-бай.

Айнитди мани сандин, кўп бемаза шалоқ, деб
Мандин сани айнитмиш деб эски чафон, бай-бай.

Солдилар икимизга бир қанча хунукликни,
Бўлдимукан онларга бир зарра ҳаён, бай-бай.

Ялғону яшиқ сўзлаб солғон бу хунукликни,
Ағёр дегон отлиқга келсун-да қирон, бай-бай.

Хайр, эмди мадорода, ҳилватда юрайлик-чи,
20 Кейинча топишурмиз, жоним укожон, бай-бай.

Шояд босилуб қолса, тинчиса қулоқлар ҳам,
Маъқул эса шул савдо тутгилки, Ниҳон, бай-бай.

* * *

Айгил, нигор, ўзни расво қилайму-қилмай,
Кўрсатмасанг жамолинг, ғавғо қилайму-қилмай?

Сандин висол сўрдим, «йўқ», деб жавоб кўрдим,
Бу ишга ман чидолмай, йиғлаб ўлайму-ўлмай?

Овора қилма, жонон, сан рост сўзни айтгил,
Борму жамол, йўқму, пойлаб турайму-турмай?

Улгунча кўз тутибман, васлинг кўролмай ўлсам,
Бергил жавоб ўзумга, ханжар урайму-урмай?

Кирдинг биров сўзига, уздинг кўнгулни мандин,
10 Ман ҳам душман сўзига, айгил, кирайму-кирмай?

Бергил жавоб манго, қилган ситамларингни
Ҳар кимни олдида ман жовраб юрайму-юрмай?

Узгон бўлсанг кўнгулни мандин, нигор, чандон
Бошимни бу шаҳардин олиб кетайму-кетмай?

Кўп қилма ноз эмди, кўрсат жамол Ниҳонга,
Ё эмди бундин ўзга хатлар ёзайму-ёзмай?

Ука, соғиндим ширин сўзингиз ё қачон борай,
 айтинг ўзингиз,
 Дўконда туриб ойдек юзингиз шаҳду шакарга
 чўмила қолай.

Ниҳон хат ёзар юраги тўлуб, жавобсиз қўйманг
 ҳасратга солуб,
 Доим қилсангиз шундоғ бош олиб, Фарғонамизга
 йўқола қолай.

* * *

Эй ҳусн сарфитнаси, донолиғингдин ўргулай,
Қизлар аро бир маҳлиқо, яктолиғингдин ўргулай.

Мунча ярашмиш қомати, тан қуввати, жон роҳати,
Икки кўзимни офати зеболиғингдин ўргулай.

Икки қошингдир қоп-қаро, зар кокулингдир бебаҳо,
Қилдинг юрак-бағрим яро, раънолиғингдин ўргулай.

Жумла назокат сандадур, ҳури пари шармандадур,
Гавҳар танингга бандадур, таннозлиғингдин
ўргулай.

Шаҳду шакардур тилларинг, қанду асалдур
сўзларинг,
10 Мисли қаламдур қошларинг, зеболиғингдин
ўргулай.

Товус каби рафторингиз, тўти каби гуфтөрингиз,
Бўлди Ниҳон хушторингиз, аълолиғингдин ўргулай.

Маснавийлар

Эй маҳваши гулғузур жоним,
Хуршиди замон ила жаҳоним.

Эй, оинадин юзи мужалло,
Султони Эрам, паридин аъло.

Эй соҳиби хушу бофаросат,
Эй кишвари ақл ила қиёсат.

Эй муниси роҳати дилу жон,
Эй маҳрами жону танга дармон.

Эй ишқ элин карашма сози,
10 Эй дилзадаларни дилнавози.

Эй дилбари қадрасою барно,
Эй зийраку ботамизу доно.

Эй раҳм кўнгулли, пурмурувват,
Эй соҳиби маҳраму муҳаббат.

Эй кўзлари қора, сурмадин тез,
Эй икки қоши қаламга хунрез.

Эй дилбари ғунчаи қизил гул,
Эй сочлари сунбул ила жанбул.

Эй тишлари гавҳар ила маржон,
20 Эй тиллари қанду шаҳдафшон.

Бир кун йўлуқуб даме висола,
Раъно каби қадди баркамола.

Тегди манга ишқни балоси,
Бўлдум аламингни мубталоси.

Тушди бошима туман жафолар,
Куйди юрагим бўлуб адолар.

На кеча келур кўзумга бир хоб,
На рўз танимда сабр ила тоб.

Йиғлаб қиламан ҳамиша нола,
30 Кўз ёшим оқуб мисоли жола.

Ишқинг ишими фиғон қилди,
Бағру жигаримни қон қилди.

Лутфу карам эт, маҳи замоним,
Маҳв ўлмасидин азиз жоним.

Бу яхшилик этганинга, жонө,
Оллоҳ ўзидур ҳақими доно.

Урингни дароз айласун ҳақ,
Давлат ила сарфароз айласун ҳақ.

Иззат била барқарор қилсун,
40 Душманларинг ўлса, хор қилсун.

Ҳеч кўрмагил умринг ичра бир ғам,
Бўлма аламу ситамга ҳамдам.

Бўлгилки, ҳамиша шоду хандон,
Ризқингни ҳақ айласун фаровон.

Не маълабинг ўлса, ҳақ етурсун,
Бошингдаги ғамларинг битурсун.

Минг ёйни юзин тамом кўргил,
Ишрат била айшу ком сургил.

Ман хаста кўйингда бир гадоям,
50 Ялғуз санга соҳиби дуоям.

Айла бу гадоя лутфу эҳсон,
 Васлинг шамъиға айла меҳмон.

Шулдур мани мақсадим, аё ёр,
 Гар айламанг фақир, деб, ор.

Итмом этуб Ниҳоний хома,
 Қилгум талаби жавоби нома.

* * *

Арз ила яна санго саломим,
Ширин сухану шакар каломим.

Бир йўл кўруб ул куни висолинг,
Бўлдум ман асири дона холинг.

Эй, ҳурлар аро ҳури замона,
Гавҳарлар аро дури ягона.

Булбул бўлубон юзингга банда,
Таърифинг этар саҳар чаманда.

Рафторинга товуси хиромон
10 Боғ ичра қилур ўзини қурбон.

Кўрса малак аҳли навниҳолинг,
Табассуми ўларди қийлу қолинг.

Қулдур парилар назокатингга,
Таслим этар фаросатингга.

Ҳусн аҳли тамомиси ҳижилдур,
Балки ҳамаси ўзингга қулдур.

Қилдим ҳузурингга бул саволе,
Қилдинг ғазаб ила бул жавобе.

Дедимки: Қадингга ошноман,
20 Дедингки: Ишонма, бевафоман.

Дедимки: Бошингга сочму, сунбул?
Дедингки: Бу ишқ элинадур ғул.

Дедимки: Надур бу зулфи печон?
Дедингки: Мусаххари ҳама жон.

Дедимки: Қошинг мунча қародур?
Дедингки: Бу соҳиби жафодур.

Дедимки: Кўзингму сурмадин тез,
Дедингки: Бу — зулмхўи хунрез.

30 Дедимки: Юзингму гулму раъно?
Дедингки: Бу — моҳи оламор.

Дедимки: Лабингму ғунчаи гул?
Дедингки: Асири зор булбул.

Дедимки: Тишингму дурму маржон?
Дедингки: Бу дурри баҳри уммон.

Дедимки: Тилингму ё шакардур?
Дедингки: Ҳаётинга хатардур.

Дедимки: Тамоғму ғабғаб оти?
Дедингки: Бу — ишқ элин ҳаёти.

40 Дедимки: Бир ўпайки, бер жавобе?
Дедингки: Ҳазилни йўқ савоби.

Дедимки: Нигор, бир қиё боқ,
Дедингки: Санго зарурму ўлмоқ?!

Васлингга тўяй,— десам қараб, ёр,
Чертиб қабоғингни айладинг ор.

Мунча санга зулм ила ситамлар,
Минг турлу уқубату аламлар.

Ё парда кўтар, жамол очғил,
Ё ханжар уруб, қонимни сочғил.

Е бир даме суҳбатингга ёр эт,
50 Е тийгинг уруб ўлумга ёр эт.

Эй шўх, ситамни қилма бисёр,
Кўп ҳаста дилимга берма озор.

Келмас кечалар кўзумга ҳеч хоб,
Йўқтур бу танимда тоқату тоб.

Ҳажрингда ҳамиша оҳу ҳасрат,
Доим алам ила ғам, надомат.

Лозим эмас эрди ор тутмак,
Ошиқни йўлингда хор тутмак.

Ағёра ҳамиша базму роҳат,
60 Манго ҳама сўз ила маломат.

Эй золими шўхи, бевафое,
Мунча манга қилма сан жафое.

Йиғлаб ҳама вақт кўзимда, эй жон,
Еш ўрниға тўхтамай оқар қон.

Ағёр ила доимо юурсан,
Кўрсанг мани, мунча беркинурсан?!

Эй дилбари нозук ниҳолим,
Арзим эшит, ҳусни бемисолим.

Бу ҳаста Ниҳонийни шиорин
70 Оҳиста ўқуб қилғил қарорин.

Мураббалар

* * *

Назарларда қай кун жавлон айладинг,
Олиб ақлу ҳушим ҳайрон айладинг,
Эзиб юрак-бағрим гирён айладинг,
Ҳижрон ўти бирла сўзон айладинг.

Эй дилбари шўхи якто ягона,
Келган эмас сандек пари замона,
Келмас яна асло эмди жаҳона,
Елғизлигинг, жоно, аён айладинг.

Ою кунга зиё берур рухсоринг,
10 Товусларга таълим этар рафторинг,
Жон бағишлар тўтиларга гуфторинг,
Қадинг баҳосини минг жон айладинг.

Ярошубдур пардоз-упа, хинолар,
Иўл-йўл бахмал камзур, бурма яқолар,
Кулларингга солиб юз минг жафолар,
Кўз ёшини мисли борон айладинг.

Кумуш тумор, олтин соатлар осиб,
Ушлаб белинг, ташлаб кокил бир босиб,
Минг нозу ишвалар айлаб муносиб,
20 Базм аҳлини қийғос фиғон айладинг.

Қошу кўзни сузиб гулдек бўёлуб,
Гоҳ аразлаб, гаҳ ўйнашуб, уёлуб,
Аколаринг оғушига суёлуб,
Туман-турлук лутфу эҳсон айладинг.

Тақиб зийнатлариким ранг-баранглар,
Қош устига ўраб катак фаранглар,

Кучоқлайин, десам қилиб таранглар,
Жеркуб, сўкуб, кўнглум вайрон айладинг.

30 Ҳар хил сўзлар ёзур Мажнун девона,
Афсонаман, эрмам вале бегона,
Айб этмагил Ниҳонийни, жонона,
Ўзинг на хил ул кеч фармон айладинг.

* * *

Муҳаббат боғидин тотлиғ хабардур,
 Ғараз икки ғунча бир танга сардур,
 Узай деб оҳиста қўлни узатсам,
 Бири лола, бири гулбарги тардур.

Хилват топиб булбул янглиғ бу маҳзун,
 Фурқатида кўздин тўқуб жигархун,
 Қўниб сўрай десам бир лаҳза майгун,
 Атрофи хор, ости тўла ништардур.

То Мағрибдин кезса шарқу шимоли,
 10 Ваҳким, топулмасдур ҳаргиз амсоли,
 Жаннат ичра йўқдур ўхшаш висоли,
 Бири малак, бири ғайрул-башардур.

Оҳу хуморидур сайёди қотил,
 Раҳмсиз наргиси жонга маҳосил,
 Ҳеч ким қутулмасдур бўлса муқобил,
 Бири жаллод, бири шоҳи Қайсардур.

Рафторидин ўлгай товус шарманда,
 Хандониға тўти ошиқ чаманда,
 Рухсоридин кундуз оқшом рахшанда,
 20 Яъни бири хуршид, бири анвардур.

Хазойин лутфига кўз буржи оти,
 Аё, Масиҳодур ҳар тан ҳаёти,
 Тилидин томчилар ширин наботи,
 Бири қанду асал, бири шаккардур.

Асир этуб, ҳушдин бегона қилган,
 Нори ишқи била сўзона қилган,

Муҳаббат наҳридми дунёга келган,
Бири лаъли Яман, бири гавҳардур.

Ниҳон тутғил кўзда ашки зорингни,
30 Ўздин кўтармағил шарму орингни,
Яшуруқча топғил васли ёрингни,
Зеро, ушшоқдин рақиб аксардур.

* * *

Ҳайрона бўлдум ул қиз болоға,
 Сарву санубар, қоши қароға,
 Кўрсотиб ўзни мандек гадоға,
 Мунча суханлар солди ароға.

Кўнгли ман учун куйгон экан-да,
 Қаддига ўлчаб суйгон экан-да,
 Манго муҳаббат қўйгон экан-да,
 Очти юзини ман мубталоға.

- Махмур ўлубман, гафлатда қолдум,
 10 Билмай ўзумни, ҳайратда қолдум,
 Билмам, на дедим ҳасратда қолдум,
 Тушдум ўшал дам доми ҳаёға.

Қилмиш ўзини манга ҳавола,
 Сунмиш вафодин май бир пиёла,
 Гофил қолибман етган савола,
 Қуллуқ демабман аҳду вафоға.

- Ҳолим билубдур ҳури замона,
 Тўйни қилибдур ялгон баҳона,
 Сўзлар қочирмиш дурри ягона,
 20 Очгайму тил деб бир муддаоға.

Бу сўзга ақлим етмай шошибман,
 Бечоралиғдин қўрқуб шошибман,
 Қодир эмасман, деб ман шошибман,
 Кетмиш кириб ул кўрсам баноғаҳ.

Бу сўзларимга бўлдум пушаймон,
 Қайтдим йўлимдин, бордим ўшал он,

Топмай, юрогим бўлди қизил қон,
 Етмай бурунги нархи-баҳоға.

Лекин дилимни олғон экан-да,
 30 Занжири ишқин солғон экан-да,
 Армон кўнгулда қолғон экан-да,
 Арз айлай олмай ул подшоға.

Кулбамга келдим кўз ёшим оқиб,
 Ҳар дамда минг йўл арқома боқиб,
 Кетди қарорим, кўздин йўқотиб,
 Кирдим ўшал дам оҳу навоға.

Тушди юракка дарди муҳаббат,
 Бошим уза минг андуҳу кулфат,
 40 Айланди роҳат суйи машаққат,
 Қолдим ахири мундоғ балоға.

Бир турфа, кетмас дилдин хаёли,
 Ул жилва нози, ул маҳ висоли,
 Ёдимга тушса ширин мақоли,
 Оҳ урсам, учгай чўғлар ҳавоға.

Кўзумдин оқуб ёш ўрниға қон,
 Бўлди жигарлар ҳажрида сўзон,
 Шулдур кўнгулда, алқисса, армон,
 Етгаймуман, деб ул бевафоға.

Боғланди бағрим ҳадсиз ситамга,
 50 Юзланди умрум талхи аламга,
 Тушдим, нетайким, зиндони ғамга,
 Муҳтож эрурман лутфу саҳоға.

Тунларда қолмай бир зарра хобим,
 Қундуз йўқотиб сабр ила тобим,
 Тобора ортуб тортган азобим,
 Айланди юзлар чун қаҳрабоға.

Фикру хаёлим битмоғда доим,
 Ишқида афғон этмоғда доим,
 Ишқида Ниҳон кетмоғда доим,
 60 Тоқат қилолмай ул Қарбалоға.

رشته طاعتی نوت ذکر می خدا که بار بول تا امانت صاحبی که بغیر خدایا بول
 سونفوسی نوبت قع ده بر کوی شربت حیث
 بد گهر به اصلون قاع افر از ایت بول مهر
 دانستن اینی اویوب فصلی کنی یا ایت بول مهر
 تار مسون بر اصلون الفت قیلر کجندت حیث

غنس

نکار فر قشیر غم بد بفرم او اولادی
 کوز و منی نوری کیتدی کل کوزوم چو گهر با بولدی
 سنی ویب آفری ای رحی بوق خت قر اولادی
 نرو ویکل شلا جان ترا کلان وام ایتدی
 پنجیز نریند آفر ای اویوب غلام ایتدی
 قابو من سیده بو نریند ایتدی عهد وفا بولدی
 نیجون فالینی سور رسین قدر د بو نرینگی
 یاتا چون موندو بغلابه تار کوزا آنزده درد بکنی
 سخا من نه ننه ایندیم سخا مونه جلد بولدی
 بو بوعن بکس خاش بهر غمنازم بوق
 یوز نیر کوز سام ای هوش بر گز قر نیم بوق
 عیالیه سور سه آغیل اول قر قیده اولادی

68

70

«Девон»нинг Қўқон нусхасидан саҳифа.

* * *

Ногаҳ йўлуқдим бир қиз болога,
 Қўзлари ханжар, тийри қазога,
 Ногаҳ илундум ул маҳлиқога,
 Арзимни айтдим ул бебаҳога.

Дедим: Фидойинг бўлсун бу жоним,
 Бўлдум асиринг, шоҳи жаҳоним,
 Оқғай йўлингга кўздин бу қоним,
 Раҳм айла эмди ман мубталога.

10 Деди кулуб ул: Овора бўлма,
 Беҳуда йиғлаб, дилпора бўлма,
 Қайтғил йўлингга, кўп зора бўлма,
 Лойиқ эмасман сандек гадога.

Дедимки: Фарёд этсам бўлурму,
 Ё жонни қурбон этсам бўлурму,
 Ё ўзни сотсам, етсам бўлурму,
 Бир лаҳза суҳбат айши матога?

20 Деди: Етарни булдур иложи,
 Хоки раҳимда шаҳларни тожи,
 Юз минг шаҳарни етмас хирожи,
 Бир тора мўйим қўйсам баҳога.

Дедим: Юзингни кўргон замоним,
 Қуйди, тутошди бағрим, забоним,
 Етти фалакка оҳи фиғоним,
 Қилғил мурувват ман бенавога.

Деди: Ким айди санго, аё ёр,
 Бўлсун менингдек маҳвашга хуштор?

Осон эмасдур бўлмоқ харидор,
Шаҳди шакарлаб, қоши қароға.

- Дедимки: Кетти сабру қарорим,
30 Ҳам ақлу ҳушим, дилдин мадорим,
Эшитмасанг гар бул оҳу зорим,
Қилғум ҳавола қодир худоға.

Деди: На ғамдур гирёна бўлсанг,
Ҳажрим ўтида сўзона бўлсанг,
Ҳам жинни, балки девона бўлсанг,
Ўлсанг ҳам этмам парво баноғаҳ.

- Дедим: Фарибни бузма дилини,
Қилсам шафеъ гар кулли набини,
Қўйсам арога жумла валини,
40 Боқғаймусан бир бахти қароға?

Деди кулуб ул: Тўсдинг йўлумни,
Эмди очай бир шафқат қўлумни,
Қўрмай муносиб йўқса ўлумни,
Сан хаста ҳам ет бир муддаоға.

Дедим: Нигоро, бир кеча суҳбат
Қилмоқға борму бир зарра фурсат?
Тутсак иковлон бир ерда хилват,
Арзимни айтсам сан подшоға.

- Дедики: Бўлди бул ерда хилват,
50 Қилдик иковлон бирмунча суҳбат,
Ўтди-ку ҳозир бир қанча фурсат,
Тушди суханлар бизни арога.

Дедим: Қўлумни бўйнунгга солсам,
Эзсам аноринг, қаддингни эгсам,
Лаъли лабингни қандини сўрсам,
Айт этмасанг гар бу ошноға.

Деди: Ҳавасга кўп оқча даркор,
Елғуз қалинга минг сўмча даркор,
Ҳар ранг кийимдин уч бўқча даркор,
60 Тўйларни берсанг юклаб туёга.

Дедимки: Ҳай-ҳай, эсонча бўлсун,
Шул кўргонингиз олгонча бўлсун,
Сизга куёвлар бойбачча бўлсун,
Қодир эмасман бу можарога.

Қулди, эшикни ёпти бетимга,
Билдимки, тегмас мандек етимга,
Қайтгим Ниҳоний ул дам кетимга,
Қим, тавба айлаб мундоғ хатога.

МУРАББАЪ БАР ҒАЗАЛИ НИСОРИЙ НАМАНҒОНИЙ

Уйласам, жонона, йўқ оламда монандинг сани,
 Ё малак, инсонда йўқ оламда монандинг сани.
 Маҳлиқолар ичра йўқ оламда монандинг сани,
 Жаннату ризвонда йўқ, оламда монандинг сани.

Бир йўли кўрган кишини банда айлар талъатинг,
 Кўрмадим ҳеч нозанинда бўйла шаъну шавкатинг,
 Лекин, эй барно пари, қайси гулистон масканинг,
 Топмади боди насим оламда монандинг сани.

10 Боғ аро товус ўлиб шарманда хуш рафторингга,
 Тўтилар мафтун ўлуб ширин-шакар гуфторингга,
 Айлади юз таҳсину минг офарин рухсорингга,
 Кўрмади хайли малак оламда монандинг сани.

Рашк этиб гулгун юзингдин, оҳ уриб хижлат била,
 Дилда қат-қат доғи узлат ор этуб ғурбат била,
 Лолаю гулғунча тоғу дашт аро ҳасрат била
 Деди: борми ҳусн аро оламда монандинг сани?

Мунча ҳам нозик яротубдур худойим қоматинг,
 Бир балои жон этуб икки кўзингда офатинг,
 Ҳазрати Юсуф агар бир кўрсалар бу оразинг,
 20 Йўқ, дегай эрди у ҳам оламда монандинг сани.

Фурқатингда қон ютуб бўлдим мисоли Кўҳқан,
 Ҳолими бир йўл сўраб келсанг на бўлғай, сиймтан,
 Жону дил бўлсин фидо, эй дилбари нозик бадан,
 Ҳақ яратгайму яна оламда монандинг сани.

Ман ғарибу нотавон ожиз адо бишкастадин,
 Зулф торига асиру мубтало дилбастадин,
 Минг салом, юз минг дуо етсун мани дилхастадин,
 Шоҳи дилсан, кўрмадим оламда монандинг сани.

Дарди ҳижронинг чекуб, ҳар дамда минг афғон
 уруб,

- 30 Кеча-кундуз тинмайин дашту биёбонда юруб,
 Ҳасрату армон била Мажнуну Фарҳод ахтаруб,
 Лайлию Ширинмикин оламда монандинг сани.

Сурма тортиб, қошга ўсма боғу бўстонлар аро,
 Аста-аста ушлашиб қўл ёру дўстонлар аро,
 Мунча зеболиғ била кирсанг гулистонлар аро,
 Салтанат тахтида йўқ оламда монандинг сани.

- Тавсифингга ошиқ ўлгай нечалар кўрмай ўзинг,
 Гар эшитса жон берарди биргина шаккар сўзинг,
 Доминга тушкай ҳама гар кўрса бир дам гул юзинг,
 40 Тўти, булбул излагай оламда монандинг сани.

Лутф этуб, ҳолинг на деб кўргач такаллум
 айласанг,
 На бўлур, эй дилрабо, бир йўл тараҳҳум айласанг,
 Ҳулқи хуш, ширин сухан бирла табассум айласанг,
 Яккадурсан, йўқ дегай оламда монандинг сани.

Қодиро бахтинг очиб давлатни берсин безавол,
 Душманингдин сақласин, умрингни қилсин бемалол,
 Обрўманд айласун парвардигори зулжалол,
 Маснади иззатда йўқ оламда монандинг сани.

- Кўп жафою жабр қилма, бир тараҳҳум айлагил,
 50 Бу Ниҳоний ошиқингга бир тараҳҳум айлагил,
 Назм этиб васфингни қилдим, бир тараҳҳум
 айлагил,
 Бу Нисорий кўрмамиш оламда монандинг сани.

Мухаммаслар

* * *

Бу жаҳони бевафо давронида давлат ҳаёт,
Зийнати умринг эрур ҳам гулшани ишрат ҳаёт,
Ваҳдати ҳақдин эрур гўеки бир ибрат ҳаёт,
Лутфи дастурхонидин ҳар бандага неъмат ҳаёт,
Ҳақшунос ўлган кишига бодаи раҳмат ҳаёт.

Шамъи дониш шуъласидин бир зиё топса кўнгул,
Аҳли дардлар суҳбатидин ошно топса кўнгул,
Гар ҳақиқат йўлига бир раҳнамо топса кўнгул,
Бодаи ваҳдатга етса бир сафо топса кўнгул,
10 Бўлғуси ул кас учун ҳар бир нафас жаннат ҳаёт.

Анжуман қурсанг бўлуб тарёқиларга ҳамнишин,
Ишқ нори ўртаган ушшоқиларга ҳамнишин,
Базмининг дебочаси машшоқиларга ҳамнишин,
Маҳвашу мавзун фано, гул соқиларга ҳамнишин,
Топғуси кам-кам жило бу айш ила зулмат ҳаёт.

Қофила манзилга етти уйқудин бедор бўл,
Умрни ўткармагил беҳуда кўп ҳушёр бўл,
Риштаи тоатни тут зикри худога ёр бўл,
То омонат соҳиби келгунча хўб тайёр бўл,
20 Сўнғуси навбат қадаҳ, ваҳ, бир кун шарбат ҳаёт.

Бадғуҳар, бадаслдин қоч, эҳтироз эт, бўл Ниҳон,
Марди бемайдон ила суҳбатни оз эт, бўл Ниҳон,
Дониш аҳлини топиб фазлини ёр эт, бўл Ниҳон,
Хивлат айлаб кечалар базмингни соз эт, бўл Ниҳон,
Тортмасин бадаслдин улфат қилиб кулфат ҳаёт.

* * *

Нигоро, фурқатингда ғам била бағрим адо бўлди,
Алифдек қоматим ҳасрат юки бирла дуто бўлди,
Қўзимнинг нури кетди, гул юзум чун қаҳрабо бўлди,
Тегуб тийғи муҳаббат кўксима битмас яро бўлди,
Сани деб охири, эй раҳми йўқ, бахтим қаро бўлди.

На деб аввал манга, жоно, қаро кокилни дом этдинг,
Сепуб лутфу карамни донасин лаб узра ром этдинг,
Неча найранг ила охир асир айлаб, ғулом этдинг,
Бориб эмди рақиблар базмига васлингни ом этдинг,
10 Қаю мазҳабда бу найранг ила аҳду вафо бўлди.

Нечун ҳолини сўрмайсан қадрдон бу ғарибингни,
Узинг ҳажрингда куйгон бу қаландар

дилфирибингни,
Етарман мунда йиғлаб тортубон андуҳи дардингни,
Суярсан, шод этурсан анда доим шум рақибингни,
Санга ман на гуноҳ эттим, манга мунча жафо бўлди.

Бўлибман бекасу бехонумон, бир ғамгусорим йўқ,
Юрогим тўлди ғамга, танда тургудек мадорим йўқ,
Юзинг бир кўрмасам, эй маҳвашо, ҳаргиз қарорим
йўқ,

Аё золим, келуб ур ханжаринг, ўлмоқға орим йўқ,
20 Халойиқ сўрса айғил, ул фироқимда адо бўлди.

Кел, эй ноз аҳлининг шоҳи, жафо қилма,

тараҳҳум қил,
Ҳамиша қаҳр ила бахтим қаро қилма,

тараҳҳум қил,
Бориб бегонадин кўп ошно қилма, тараҳҳум қил,
Ниҳонга доимо ёлғон вафо қилма, тараҳҳум қил,
Масалдир: «Раҳмдил ким бўлса, ул дўсти худо
бўлди».

* * *

Оҳким, беғамни ғамга мубтало қилган фироқ,
 Минг жафо, юз минг аламга ошно қилган фироқ,
 Хам қилиб қаддин, юзини қаҳрабо қилган фироқ,
 Ҳар кишига неча хил чуну чаро қилган фироқ,
 Бир-биридин ажратиб мотамсаро қилган фироқ.

Утдилар ушбу жаҳондин ҳазрати Одам Ато,
 Бил, қаён кетди Сулаймону Скандар подшо,
 Қолдиму оламини фатҳ этган Алишери худо,
 Дастидин топмай омон хоҳи наби, хоҳ авлиё,
 10 Боқ, ўшандоғ муқтадоларга жафо қилган фироқ.

Икки оламнинг чароғи мустафо ғурбат била,
 Кўрмайин бир зарра роҳат меҳнату кулфат била,
 Доимо хуни жигар йиғлаб ғами уммат била,
 Уммато, деб бердилар жон, оҳ уруб ҳасрат била,
 Барчани хоки мазаллат ичра жо қилган фироқ.

Баъзига давлат бериб кўнглини беармон этуб,
 Айш-ишратлар билан доим ани хандон этуб,
 Баъзини овқат учун ҳар кўчада сарсон этуб,
 Куйдуруб баъзини фарзанд доғида гирён этуб,
 20 Нечани ишқ йўли ичра Мосуво қилган фироқ.

Эй Ниҳоний, тавба айлаб йиғлагил шому сабо,
 Юрмагин беҳуда, тоат айлагил шому сабо,
 Яхшиларнинг суҳбатини айлагил шому сабо,
 Равзаи ҳазрат кетарни айлагил шому сабо,
 Кўз очуб оламга боқ: кимга вафо қилган фироқ?

* * *

Жаҳонда кўрмадум сандек пари рухсор, айлансун,
Қади шамшоду ар-ар, кўзлари хуммор, айлансун,
Муқаввас қошларинг бир золими хунхор, айлансун,
Такаллум вақтида ширин-шакар гуфтор, айлансун,
Ажаб бир жилваси товуси хушрафтор, айлансун.

Кўриб санда бу янглиғ ул куни ҳусну фатонатни,
Ярашган оразинг узра қизил гулдек назокатни,
Туман нозу карашма лутфу эҳсону матонатни,
Сани мафтунинг ўлмуш хусни ахлоқу назофатни,
10 Фалак солди, нетай, бўлдим асиру зор, айлансун.

Ўшал кундин бери ишқинг била сабру қарорим йўқ,
Фироқу ҳасратингда йиғламоқдин ўзга корим йўқ,
Ўтубман сарғайиб ҳам бистарида ҳамгусорим йўқ,
Бориб остонада йиғлаб ётарга ҳеч мадорим йўқ,
Кўзим термулди, келгай, деб ўзи бир бор, айлансун.

Кўнгилни заврақи фарқ ўлди бу дарёи ғурбатда,
Тешилди мисли Айюб фурқатингдин жисм турбатда,
Сотилди қай куни бошимга савдои муҳаббатда,
Оқуб бу дамғача кўз қонларим андуҳи меҳнатда,
20 Тўлуб ойинаи дил бўлди чун зангор, айлансун.

Ниҳоний қай куни сан бевафога ошно бўлди,
Ҳамиша ахтаруб васлингни Мажнундек гадо бўлди,
Тамоми хонумондин айрилиб чун мосиво бўлди,
Қамоли шиддати ифроти узлатдин фано бўлди,
Кетар армон дилида бўлмайнин изҳор, айлансун.

НОЗ ЎЗГАЧАЮ КЎНГУЛ БЎЛАКЧА

С а в о л

— Ер, оразинг узра гул бўлакча,
 Айлаб мани зорни қул бўлакча,
 Бўйнимга солибки, гул бўлакча,
 Солдинг рақибингга йўл бўлакча,
 Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

Ж а в о б

- Эй жинни, надурки ул бўлакча,
 Мандин бўласан малул бўлакча,
 10 Қим қилди санга удул бўлакча,
 Меҳру ситамим дегул бўлакча,
 Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

С а в о л

— Манга ҳама вақт жафо қилурсан,
 Ағеримни ошно қилурсан,
 Қўнглини олиб ако қилурсан,
 Кўрганда на деб манго қилурсан,
 Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

Ж а в о б

- 20 — Елгонни гапирма манга бисёр,
 Бемаъни сўзингни қилма изҳор,
 Эй номуси йўқ, дуруғгў, беор,
 Қим берди қўноқча санга озор,
 Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

С а в о л

- Қизб ўлса сўзим элим қирилсун,
Бағрим тешулуб, тилим кесилсун,
Бўйним узилуб, кўзум кўр ўлсун,
Ҳар қанча қасам эса берилсун,
30 Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

Ж а в о б

- Эй соҳири лўлийи сияҳкор,
Минг йўл қасам ич, манга на ғам бор,
Хоҳи бўламан рақибга дилдор,
Хоҳи бўламан санга ситамкор,
Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

С а в о л

- Эй аҳли ситамни подшоси,
Еткайми қулингни илтижоси,
40 Борми суҳанингни ҳеч вафоси,
Е ишқ элиниму бу жазоси,
Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

Ж а в о б

- Тун-кун эшигим супурмагунча,
Кўз ёши била сув урмагунча,
Остонада зор турмагунча,
Минг турли жафони кўрмагунча,
Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

С а в о л

- 50 — Ишқингда ҳамиша нола қилдим,
Кўз ёшими мисли жола қилдим,
Бағру жигаримни лола қилдим,
Ҳарчанд бу жоним ҳавола қилдим,
Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

Ж а в о б

— Сан ким манга беқарор бўлмоқ,
Ишқ лофин уруб фиғор бўлмоқ,
Ҳажру аламимга ёр бўлмоқ,
Манким санга гулъузор бўлмоқ,
60 Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

С а в о л

— Маҳбублара расм эмасму кутмоқ,
Ушшоқ элини гуноҳин ўтмоқ,
Санда ҳама вақт мани унутмоқ,
Заҳру аламу ситамда тутмоқ,
Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

Ж а в о б

— Токайгача ман кечай гуноҳинг,
Беҳад қиласан гуноҳ, йўқ оринг,
70 Беҳуда мудом оҳу зоринг,
Кеч бўлмаса, ҳажрима қароринг,
Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

С а в о л

— Узрим тиласам, малул бўлурму?
Бинг тавба қилай қабул бўлурму?
Даргоҳа кирурга йўл бўлурму?
Васла бу ғариб вусул бўлурми?
Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

Ж а в о б

80 — Паймонаи умр тўлмагунча,
Ишқ йўлида жонни бермагунча,
Тийғим била бир сўйилмагунча,
Тупроққа қонинг тўкилмагунча,
Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

С а в о л

— Кечдим сани деб ато-анодин,
Қолдиму чекилмаган жафодин,
Қўрқғил, санам, эй яна худодин,
Қўп қилма манга дуруғ вафодин,
90 Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

Ж а в о б

— Боргил нарироқ, ёнимга келма,
Қўп йиғлаб этогима осилма,
Густоҳлик этуб манга керилма,
Бефойда сўзларингни қилма,
Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

С а в о л

— Мен қайға борурман, эй назокат,
Ётғум эшигингда то қиёмат,
100 Хоҳ бошимга сол жафо давомат,
Хоҳ лутфу карамда қил ҳимоят,
Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

Ж а в о б

— Эй бемаза, мунча кўп гапурма,
Қўз мўлтиратуб қошимда турма,
Йиғламсирабон лабингни бурма,
Бор, кет, эшигимда кўп ўтурма,
Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

С а в о л

110 — Ургулсун қулинг, кўп зулм этма,
Жоним тасаддуқ, маломат этма,
Қаҳр ила сўкиб ҳақорат этма,
Маҳзун дилимни форат этма,
Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

Ж а в о б

- Эздинг юрагимни, йиғлама кўп,
 Дод этма, дилимни доғлама кўп,
 Бас қил суханинг, узоқлама кўп,
 Мақсад дигарин сўроғлама кўп,
 120 Ноз ўргачаю кўнгул бўлакча.

С а в о л

— Оҳ ўргилайин, уко, ўзингдин,
 Аста мени имлаган кўзингдин,
 Зоҳир бўладур вафо юзингдин,
 Роҳат оладур таним сўзингдин,
 Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

Ж а в о б

- Кел бўлмаса, бир вафо қилай-да,
 Васлим билан ошно қилай-да,
 130 Армони дилинг адо қилай-да,
 Кўнглунгни олуб, ризо қилай-да,
 Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

С а в о л

— Оҳ сўзламагил, уко, бўлакни,
 Бўйним уза ташла оқ билакни,
 Қон қилмагил эмди кўп юракни,
 Бер мақсад ила бу дам тилакни,
 Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

Ж а в о б

- Кел бўлмаса, аста тут қўлимдин,
 140 Кўп сиқма, қучоқлагин белимдин,
 Ол бўсани, тишлама лабимдин,
 Сўр қалтурамай шакар тилимдин,
 Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

* * *

Юз шукр, очилди боби шафқат,
 Кўргазди нигор бу мурувват,
 Таъсир этуб анга муҳаббат,
 Топди бу Ниҳоний мунча қурбат,
 Ноз ўзгачаю кўнгул бўлакча.

* * *

Тийри ишқинг ул кун паррон айладинг,
 Ериб сийнам, хуни равон айладинг,
 Андалибдек мунча нолон айладинг,
 Ҳажр ўтида жоним сўзон айладинг,
 Золимлигинг охир аён айладинг.

Вола қилиб мани маҳзун фанони,
 Ҳамдам қилиб ғамга ман мубталони,
 Бир бошимга солиб юз минг балони,
 Маҳрум этиб висолингдин гадони,
 10 Бегонадин на деб меҳмон айладинг.

Раҳм айлағил эмди маҳзун ҳолимга,
 Фироқингда кўздин оққан қонимга,
 Қулоқ солғил, эй бевафо, зоримга,
 Етар бўлсанг, тезроқ етгил додимга,
 Гулдек юзум чун заъфарон айладинг.

Ҳажринг била, жонон, моҳи тобоним,
 Кеча-кундуз зарра йўқдур оромим,
 Кўкка етгай урсам оҳу фиғоним,
 Эшитмайин бир йўл мани фарёдим,
 20 Ҳар ён юруб базми чандон айладинг.

Халойиқга мани қилиб расволар,
 Солиб ҳар лаҳзада турфа савдолар,
 Эзиб юрагимни, қилиб адолар,
 Улдим, десам, қилмай манга парволар,
 Рақибларга хайру эҳсон айладинг.

Ағәрима муяссардур висолинг,
Юз ноз ила товус янглиғ хироминг,
Тўти каби ширин-шакар каломинг,
Ман ғарибга шул деб сани гуноҳинг,
30 Ұзни бир жилвада пинҳон айладинг.

Ниҳонийни асир айлаб ўзингга,
Икки наргиз билан шаҳло кўзингга,
Моҳи тобон каби тўлган юзингга,
Ишондурдинг на деб аввал сўзингга,
Эмди ваъдаларни ёлғон айладинг.

* * *

Жонон, бу йил феълү атвор ўзгача,
 Бултургидин хийла кирдор ўзгача,
 Ғазаб бирлан қараб гуфтор ўзгача,
 Тийғи мужгонларинг хунхор ўзгача,
 Лутфу эҳсонларинг якбор ўзгача.

Билмам, жонон, зулминг мунча ошубдур,
 Қаҳру ғазабларинг тўлуб-тошубдур,
 Мандек ушшоқ эли ҳаддин шошубдур,
 Балки ағёр эли ҳамдамлашибдур,

10 Бўлдинг ғариблардин безор ўзгача.

Аввалида ҳолим бир-бир разм айлаб,
 Маъшуқликни манга ўзинг жазм айлаб,
 Алдаб эмди ағёрима азм айлаб,
 Қеча-кундуз онлар била базм айлаб,
 Қилдинг қадрдонга рафтор ўзгача.

Муҳаббатга аввал на деб бошладинг,
 Эмди на қасд ила бизни ташладинг,
 Боруб бегоналар қўлин ушладинг,
 Номаҳрамлар сўзин тинглаб хушладинг,

20 Бердинг рақиблара асрор ўзгача.

Бошларимга солуб шўри қиёмат,
 Халойиққа қилуб мани маломат,
 Ишим бўлди тун-кун оҳу надомат,
 Ҳар лаҳзада солуб жафо давомат,
 Боз устига берган озор ўзгача.

На деб рашк ўтига куймас Ниҳоний,
 Ҳасрат била бағри тўлмас Ниҳоний,
 Фироқингда ғариб бўлмас Ниҳоний,
 Кунда минг йўл қайтуб ўлмас Ниҳоний,

30 Бегонадин қилсанг хуштор ўзгача.

МУХАММАС БАР ҒАЗАЛИ ҲАЗИНИИ

Бўлдим асири бир моҳи тобон,
Шаб то саҳарлар ман зору гирён,
Ҳарчанд қилурман кўйида афгон,
Қадримга етмас муғбача лодон,
Айлар жафолар бизларга чандон.

Ошуфта қилди қай кун ўзига,
Бир шева бирлан жоду кўзига,
Жоним тасаддуқ ширин сўзига,
Вола бўлубман гулдек юзига,
10 Мисоли булбул қилурман афгон.

Эзди юрагим андуҳи фурқат,
Доғи аламлар кўнгилда қат-қат,
Етмоғлиқ ўлди, найлай, машаққат,
Лозим эмасму бизларга шафқат,
Арзимни айтинг ёримни кўргон.

Тун-кун ғамида фикру хаёлим,
Сўрмайди бир йўл дилхаста ҳолим,
Надур гуноҳим, йўқму уволим,
Додимга етмас ул шўҳи золим,
20 Бир йўқламайди ғурбатга солгон.

Турсам йўлида бир боқмай ўтқай,
Билмам, рақибим кўнглин совутқай,
Ушшоқ элини мунча унутқай,
Оҳим тутуни оламни тутқай,
Кўйдургай оҳим дашту биёбон.

Хилватда кўрсам, тутсам йўлини,
Йиғлаб эритсам шояд дилини,

Бир йўл ҳамойил айлаб қўлини,
Шод айлағайму суйган қулини,
30 Гар келса раҳми чиқмай туриб жон.

Еткай ситамлар ул новакидин,
Ўтди фиғоним олам кўкидин.
Қилмас тараҳҳум бадхўлигидин,
Хам бўлди қаддим ҳасрат юкидин,
.

Дема, Ниҳоний, ўтдек туташдим,
Қай кун қўлидин бир жом май ичдим,
Езган эканму бул сарнавиштим,
Нодонлиғимдин домига тушдим,
40 Ҳазиний янглиғ борму илингон.

* * *

Эй дилбари шўхи замон, ошуби давронам, биё,
 Маҳбубаи ширин сухан, эй дидаи жонам, биё,
 Абрӯ камон, гулгун қабо, жаллоди мужғонам, биё,
 Сарви сиҳи, сиймин бадан, кокил паришонам, биё,
 Омад қариби мурданам, эй марҳами жонам, биё.

Қай рӯз, эй зебо санам, дидам гирифтورات шудам,
 Ман бандаи зулфи сияҳ, мушкини тоторат шудам,
 Мажнуни беороми дил вобаста афгорат шудам,
 В-аз хўрдани ғамҳои ту бингар, ки беморат шудам,
 10 Як сӯ назар кун, эй пари, ман зору ҳайронам, биё.

Эй пур назокат дилрабо, ман садқаи жонат шавам,
 Жонон фидои ғунҷаи он шаккар афшонат шавам,
 Зарра лаёқат гар шавад, бар хок қурбонат шавам,
 Бар дарғаҳат мисли сагон шаб-рӯз дарбонат шавам,
 Гоҳи зада бо санг, гаҳи бо андаке нонам, биё.

Эй маҳваши нозук адо, ман ҳам асиру зори ту,
 Ваҳ, ошиқи дилбастан бемори дил афғори ту,
 Қарди ба мо тарки назар, доим рақибон ёри ту,
 Ҳаргиз намедонам, ки ман ин нуктаи асрори ту,
 20 Ту ин қадар зулмам макун, то аз ғарибоним, биё.

Эй моҳ талъат, сангдил, ман нестам бегонае,
 Ман ҳам зи чандин солҳо дар кӯи ту девонае,
 Бо ҳажри шамъи васли ту ин жони ман парвонае,
 Ман он асират, ту ҳамон бемеҳр дил жононае,
 Жонон, макун таъни казо, ман ҳам қадрдонам, биё.

Эй хуш латофат, нолаи афғони ман аз ҳад гузашт,
 Шабҳо зи ишқи ёди ту гирёни ман аз ҳад гузашт,
 Бо оташин ҳижрони ту сўзони ман аз ҳад гузашт,
 Дар шавқи васлат рӯзҳо жўёни ман аз ҳад гузашт,
 30 То як қадам овар Ниҳон, маъмури қурбонам, биё.

* * *

Этиб жон фидо, ё ҳаётан наби,
Сизга бу гадо, ё ҳаётан наби,
Қилур кўп рижо, ё ҳаётан наби,
Ки чун юз қаро, ё ҳаётан наби
Қилинг лутф ато, ё ҳаётан наби.

Деди маъшуқам сизни ул раббано,
Валилар сари хотамил анбиё,
Туфайлингиз ўлди ҳар икки саро,
Лаамрук эрур тожингиз, Аҳмадо,
10 Расули худо, ё ҳаётан наби.

Йўқ уммат аро мунчалик рӯ сиёҳ,
Ҳамиша шароратда умри табоҳ,
Юрурман тилаб йиғлабон солу моҳ,
Ҳидоят қилинг, деб бу ғарқи гуноҳ,
Ки сиз раҳнамо, ё ҳаётан наби.

Қолиб маъсият домига бастаман,
Гуноҳ қилмоқа тийри пайвастаман,
Агар-чи хато дардидин хастаман,
Давои шафоатга дилбастаман,
20 Тиларман шифо, ё ҳаётан наби.

Жаҳон тўлди қилган бу исёнима,
Зулмларни илдим азиз жонима,
Пушаймон ўлиб эмди қилгонима,
Шафе айладим сизи султонима,
Кечурсин худо, ё ҳаётан наби.

Сизи хотирингиз худо барчани,
Насиб айласун бормоқа Каъбани,

Қабул айласин лутф ила тавбани,
Тавоб айлашайлук боруб равзани,
30 Будур муддао, ё ҳаётан наби.

Тараҳҳум қилинг бизлара, Мустафо,
Тутинг дастимиз тонгла машҳар аро,
Сиза қўл очуб йиғлашур муддао,
Шафоат умид айлашур уммато,
Қилуб илтижо, ё ҳаётан наби.

Ниҳон гарчи қилмай ибодат ҳусул,
Ҳамиша умид ила мақсуди шул,
Десам хотири ул Муҳаммад Расул,
Кечургай қилиб ҳақ дуоми қабул,
40 Эса минг хато, ё ҳаётан наби.

* * *

Қай куни ул бевафога ошно бўлдум, нетай,
 Жилваи пурғамзасига мубтало бўлдум, нетай,
 Кўзда уйқу, роҳати тандин жуда бўлдум, нетай,
 Фурқати андуҳида охир адо бўлдум, нетай,
 Йиғлабон шому саҳар охир фано бўлдум, нетай.

Оҳким, ҳажрида кўздин тинмаса қоним мани,
 Андалибдек кўкка етди оҳу афғоним мани,
 Қетди кўздин нур, дилдин сабру оромим мани,
 Юрса ағёр бирла доим, сўрмаса ҳолим мани,
 10 Қайданам мундоғ балога ошно бўлдум, нетай.

Уйласам ишқида мандек ҳеч дили афғор йўқ,
 Бистари ғам узра ётган бедаво бемор йўқ,
 Сарғайиб гулдек юзи, ожиз, залилу хор йўқ,
 Ҳасратим айтай, десам ёнимда бир ғамхор йўқ,
 Ғам юкидин қоматим нундек дуто бўлдум, нетай.

Ҳеч кас ишқида мандек бенаво бўлганмукин,
 Эзилиб ғамдин жигар-бағри адо бўлганмукин,
 Дарбадар даҳру диёридин жудо бўлганмукин,
 Лаҳзада бошида юз минг можаро бўлганмукин,
 20 Бу аламлардин ажал келса ризо бўлдум, нетай.

Ҳеч киши, ё раб, манингдек ёридин айрилмасун,
 Меҳрибон ул муниси ғамхоридин айрилмасун,
 Суйган ул маъшуқани дилдоридин айрилмасун,
 Бу Ниҳонийдек ширин гуфторидин айрилмасун,
 Боре-боре ман ўзим бахти қаро бўлдим, нетай.

* * *

Шаҳри Тошканд ичра кўрдим маҳлиқо дўндуқчалар,
 Ҳар бирига минг кўнгулдур мубтало дўндуқчалар,
 Абрўи мужгонлари жонга бало дўндуқчалар,
 Қомати шамшоду ар-ар хуш адо дўндуқчалар,
 Сочлари райҳону сунбулдек сафо дўндуқчалар.

Оразини шуъласидин ою кун шармандадур,
 Гунчан майгун лабига андалиблар бандадур,
 Тишлари гўё Бадахшон лаълидин рахшандадур,
 Ҳуру филмонлар камоли рашкдин фархандадур,
 10 Оқилу доною бошарму ҳаё дўндуқчалар.

Ҳар бири бир даҳри дилни тахтига султон эрур,
 Доди адли ишқ элига бир балои жон эрур,
 Аҳли дардларга жафоси марҳами Луқмон эрур,
 Ким кўрибдур бир йўли минг жон анго қурбон эрур,
 Гавҳаредур, қийматига йўқ баҳо дўндуқчалар.

Хуш ярошур ул хиромон кабкдек рафторлар,
 Ваҳ, табассумлар била ширин-шакар гуфторлар,
 Мори печондек ўралган зулфи анбарборлар,
 Салтанат узра сепулган мушк ила тоторлар,
 20 Турфа бир зебо санам, қоши қаро дўндуқчалар.

Эрта бирлан барчаси савдо учун бозор этар,
 Расталарни яшнатиб бир-бир келиб гулзор этар,
 Келса савдо қилғоли ҳар ким ўзин дилдор этар,
 Юз карашма ноз ила маҳбубалиқ изҳор этар,
 Маъдани илму адабда кимё дўндуқчалар.

Мунча зеболиқ била кибру ҳавони билмагай,
 Доимо лутфу карам, жабру жафони билмагай,
 Барчага бир меҳр этар, шоҳу гадони билмагай,

Бу русум эрмиш, ажаб, ёлгон дегони билмагай,
Ишваи пуржилваси айни вафо дўндуқчалар.

Кўрса ушшоқини юз эҳсон ила дилшод этар,
Хуш такаллумлар била ғамдин бутун озод этар,
Дардин вайрона дилни қайтадин обод этар,
Бошда ўтган кулфату ҳасратларинг барбод этар,
30 Зийраку ҳушёр, бир ақли расо дўндуқчалар.

Ё илоҳи, умри бирла давлатин кам қилмасун,
Зарраи мўйини душманлар аро ҳам қилмасун,
Дўстларга хор этиб қошида мулзам қилмасун,
Доғи ҳижрон фурқатида дидасин нам қилмасун,
Шод юрсин, бўлмасун ҳаргиз хафо дўндуқчалар.

Бу ғарибни ҳам назарга ёр илсунлар мани,
Раҳм этуб, арзи дилим мақбул қилсунлар мани,
Шояд излаб биргина кулбамга келсунлар мани,
Бир мусофир мардumi Фарғона билсунлар мани,
40 Бу Ниҳон йиғлаб қилур тун-кун дуо дўндуқчалар.

* * *

Жонона, гул юзунгдин рухсорингиз чиройлик,
Абрў камон қошингдин дийдорингиз чиройлик,
Шахло ики кўзингдин хумморингиз чиройлик,
Шаҳду шакар тилингдин гулнорингиз чиройлик,
Мушкин кокилингдин тоторингиз чиройлик.

Ошуфта бўлдим ул кун ул моҳ рўйингизга,
Бердим кўнгилни ул дам, дилдор, кўйингизга,
Шояд муносиб ўлсам бир бор бўйингизга,
Минг жон фидолар ўлсун ҳар тори мўйингизга,

10 Пишган қизил олмадин анорингиз чиройлик.

Жоним тасаддуқ ўлсун берган ситамларингга,
Солган дилимда юз минг андуҳу ғамларингга,
Доғи муҳаббат узра қўйган аламларингга,
Ушшоқ элин сўрай деб босган қадамларингга,
Қилган тараҳҳумингдин гуфторингиз чиройлик.

Қилган гуноҳларимни ҳар дамда таъна айлаб,
Айбим ечиб, либосин мунча бараҳна айлаб,
Дашном ила дилимни вайрона, раҳна айлаб,
Дийдор кўрсатурга ойларча ташна айлаб,

20 Солган жафоларингдин озорингиз чиройлик.

Гаҳ нозу ишва бирла айлаб ўзингга банда,
Гоҳи араз айлаб, гоҳида лутфу ханда,
Гоҳ куйдуриб, ўлдириб, гоҳи қилибки зинда,
Йўқ боби ҳусн ичра сандек пари Хўқандда,
Қаттол феълингиздин атворингиз чиройлик.

Ушлай, десам, билогинг, айғил «Кўлингни торт»,
деб,
«Боргил, ёнимга келма, аввал ўзинг тузот», деб,
«Қашшоқ ўлиб осилмоқ феълингни сан йўқот», деб,
«Э беадаб Ниҳоний, шарм айлағил, уёт», деб,

30 Қилган рақибларга рафторингиз чиройлик.

* * *

Фурбатга солманг, эй маҳлиқолар,
Мунча қилурсиз жабру жафолар,
Бағрим кўп эзманг, айлаб адолар,
Сизга на ҳосил қоши қаролар,
Ўлганда мандек минг-минг гадолар.

Фурқатда ўтдим ғамсиз юролмай,
Хилват қилолмай, ёлгуз кўролмай,
Дасти рақибдин дардим сўролмай,
Ҳар кимга майли, бизга намолар,
10 Ортуқча қилмоқ кўргач хафолар.

Ваъду ваъидлар айлаб миёна,
Ташлади-кетди, билмам, қаёна,
Қул бўлмагайдим кўп ёна-ёна,
Қилмоқчи эркан бахтим қаролар,
Солди ахири мундоғ балолар.

Рози эмасман ташлаб кетарса,
Илки рақибни ушлаб кетарса,
Икки кўзимни ёшлаб кетарса,
Қилмам ҳақиға яхши дуолар,
20 Сўнгра на бўлғай, эй ошнолар?

Хавфу хатар кўп қилган ишидин,
Олдим хабарлар билган кишидин,
Солмоқ жудолиқ бу қилмишидин,
Қандай кўнгиллар бўлмас хафолар,
Кетса хатога ақли расолар.

Оҳимга боқмас минг нола қилсам,
Жонлар йўлига ҳавола қилсам,

Йиғлаб кўзимни қон-лола қилсам,
Раҳм айламайди юзи қаролар,
30 Аҳдида турмас ул бевафолар.

Найлай бошимда йўқ бўлса тожим,
Олса тамоми божу хирожим,
Бечорадурман, йўқдур иложим,
Биздек ғарибни қилманг жудолар,
Ағёра айни шул муддаолар.

Нодон қулингиз маҳзун Ниҳоний,
Айлаб тавалло афзун Ниҳоний,
Ёзгай масал бир мажнун Ниҳоний,
Қозон ёнидин ўтманг, уколлар,
40 «Юқгай қароси», демиш боболар.

* * *

Муродингиз, қилубон ғам била адо шекилик,
Бошим уза сола турфа можаро шекилик,
Қаддим эгиб, берасиз илгима асо шекилик,
Ажални бизга қилиб бир кун ошно шекилик,
Қилурсиз ўхшади жисмим лаҳадга жо шекилик.

Хабарсиз ўлганидин номалар юрак ўйнар,
Тахаввуф оташидин кўзда ёшу қон қайнар,
Шакарфурушсизу ушшоқ эли заҳар чайнар,
Қаю жамол эгаси сизча ошиқни қийнар
10 Ва ёки ўхшади бор ўзга муддао шекилик.

Сўкиб-сўкиб ўқубон ёзган ул шиоримни,
Эшитмай аччиғ ила нола, оху-зоримни,
Бу Марғилон ичига қўймоқа мазоримни,
Топпанча бирла қилиб тийра рўзгоримни,
Отарсиз, ўлдуарсиз ё бир бало шекилик.

Васл сўраб борадиган эдим дўкони сари,
Дегайдим: Эй париваш, келди ҳусн хуммори,
Кўриб бу ҳолимни раҳм айлагайму деб зори,
Қадоқ тош ила уриб бошларимга минг бори,
20 «Йўқол», дебон берасиз эл аро изо шекилик.

Мани кўп эрди умидим, уко, ўзингиздин,
Боқуб табассум этарда кулунч юзингиздин,
Кийик каби сузулиб имлаган кўзингиздин,
Ҳаловат олса бу тан, деб, ширин сўзингиздин,
Қулиб қўюб қиласиз сўнг дилим сиё шекилик.

Худо, Хизрни шафиъ айладим неча бора,
Жавоб умидидаман раста ичра овора,
Бориб демоққа «тасаддуқ», қўлимда йўқ чора,

Ақалли биргина боқмайсиз ўзча бу зора,
30 Ғазаб била қиласиз тошни мўмиё шекилик.

Агар худо ўзи бир зарра бермаса инсоф,
Кўзингиза мани кўрсатмаса қилиб дил соф,
Тўкиб бошимдин олам то кўмилгунча қоф-қоф,
Жон ўлса жисмида минг-минг қилиб они соф-соф.
Бу бахtimi қиласиз охири қаро шекилик.

Нихонийни синамоқ-чун бу хил жафо айлаб,
Туман азобу ситам бирла ошно айлаб,
Агар чидар эса сўнгра суйиб, «ако» айлаб,
Тузукча аҳд этубон, бошқача зако айлаб,
40 Аввалда ташна қилурсиз, кейин ризо шекилик.

* * *

Гапига кирсанг, укам, хаста қулинг бечорани,
 Бўлмаган тўйга ишониб чалма кўп ногорани,
 Ҳой ёшсан, билмагайсан унча оқу қорани,
 Жойига бер, мақбул ўлсин назр қилган порани,
 Оре гулни узасан андиша қил бир хорани.

Ғофил ўлма ишонуб камзури пўрма ёқага,
 Ич калош кийса, тақиб бўйнидаги оқ тоқага,
 Ўзи ўхшар боқага, икки кўзи шоҳсоқага,
 Кўп элашма мучали кинна ул унбирвоқага,
 10 Ёнига борма фасод, қон бирла тўлган ёрани.

Хандон итни думидек мўйлаби олифта қуруқ,
 Милёнердур кўчада, ҳовлида йўқ чакса уруқ,
 Билур ўз таврида гўё гапу сўзу йўл-йўруқ,
 Беҳабарким они кўрса қўзиғай эски буруқ,
 Сув солиб ичса ҳаром эткуси гар тоғорани.

Ўшамасдур юзига кул ичида куйса патир,
 Борми содангга бало, хайф у ангора атир,
 Бир оғиз сўздаги содиқлиги оламга татир,
 Дўстни душманга, гаҳи душманни дўстларга чатир,
 20 Қўй ўшал қалби бузуқ, ранги совуқ маккорани.

Қибр шохи бирла молдек киши кўрганда сузар,
 Қирса бир мажлиса, албатта, ҳаловатни бузар,
 Ҳуркугай шаклидин ит, қурбоқа арқонин узар,
 Қўйди ким они бу афт ила чиқар суйи гузар,
 Ётсин оғилда ошаб поя-сомон, кунжорани.

Нури йўқдур юзида ҳийла мунофиқ шекилик,
 Тили ҳам шакли-дили бирла мувофиқ шекилик,
 Бошини саждада кўрмас киши, фосиқ шекилик,
 Эй Ниҳон, суйса нетарсан анга содиқ шекилик,
 30 Эр қилупти хуш Муборак Муҳаммаджон қорани.

* * *

Ул куни бир йўл кўриб бўлдим харидоринг сани,
 Олди ақлу ҳушими жодуи хумморинг сани,
 Ихтиёрим кетти, бўлдим, ёр, хушторинг сани,
 Мисли булбул қилди шайдо икки рухсоринг сани,
 Тоқтим охир мисли Санъон, оҳ, зунноринг сани.

Бир боқиб, кетдинг кириб, айлаб карашма, нозлар,
 Хат ила қилдим санго ошиқлиғим оғозлар,
 Аввалида айлабон юз минг тарангу нозлар,
 Боқмадинг осон эмас, деб, кўп баландпарвозлар,
 10 Хайрият, дединг тараҳҳум бирла, ман ёринг сани.

Орзуим шул эди тун-кечалар, эй маҳлиқо,
 Сан каби маҳваш ёнимда бўлса ҳар шому сабо,
 Базм этуб ҳар кечаси тонг отғуча ман мубтало,
 Тўйсам эрди васлингга, шул эрди доим муддао,
 Етмай армонда юрурму бул гирифторинг сани.

Кўп тилар кўнглум санингдек маҳваши дилдорни,
 Боҳаё, ақли расою ботамиз, ҳушёрни,
 Ҳулқи хуш, ширин табассум, бир лазиз гуфторни,
 Қошлари қийғоч, қаламдек, кўз Ниҳон хумморни,
 20 Бормукин ҳаргиз иложи бирга рафторинг сани.

* * *

Жонона, қадингга жон тасаддуқ,
Қоши қаламингга жон тасаддуқ,
Ул ҳолу хатингга жон тасаддуқ,
Гул ғунча лабингга жон тасаддуқ,
Бошдин аёғингга жон тасаддуқ.

Эй ҳусн элини подшоси,
Эй кишвари лутф маҳлиқоси,
Эй хуршиди оламинг зиёси,
Эй гавҳари дурки, йўқ баҳоси,
10 Ҳар бир сифатингга жон тасаддуқ.

Эй дилбари ошуби замона,
Шаҳзода, маликаи замона,
Келганму санинг каби жаҳона...
Ялғузлик отингга жон тасаддуқ.

Сочингму ёки мушку анбар,
Қошингму камон мисолму ханжар,
Гар парда кўтарсанг, эй суманбар,
Қўрган киши лол бўлур, қаландар,
20 Қилгай бу юзингга жон тасаддуқ.

Рафторингни тўтилар гадоси,
Ким бўлди қадингни ошноси,
Қилдинг они ғамни мубталоси...
Қаҳру ситамингга жон тасаддуқ.

Раънони қади хижил белингдин,
 Шарманда асал шакар тилингдин,
 Гул гунчаси рашк этар лабингдин,
 Похта уёлурға оқ танингдин,

30 Нозук билагингга жон тасаддуқ.

Мунча ярашур элик, уфолар,
 Сурма, қоша ўсмадин қаролар,
 Нозук қўлунга қизил ҳинолар,
 Турлукча ясан ила бинолар,
 Бу салтанатингга жон тасаддуқ.

Маржон ярашур тамоқларингга,
 Гавҳар исирға қулоқларингга,
 Олтун узук чимчилоқларингга,
 Нўғойча ковуш аёқларингга,

40 Озодалигингга жон тасаддуқ.

Атлас кўйлагинг ўлуб муносуб,
 Балхут камзулинг этар таассуб,
 Тилло сочлопук сочингга осуб,
 Минг ноз ила ерни аста босуб,
 Қўйган қадамингга жон тасаддуқ.

Зебишли ҳамиша сенга пардоз,
 Гоҳида табассум, ғамзада гахи ноз,
 Гоҳида қилиб ситамлар оғоз,
 Дард ила ғамингни устига боз

50 Қўйгон аламингга жон тасаддуқ.

Гоҳида кулуб, табассум айлаб,
 Ушшоқ элиға тараҳҳум айлаб,
 Тил учи била такаллум айлаб,
 Зоҳирда вафо тараннум айлаб,
 Ботин ғазабингга жон тасаддуқ.

Кўз учи била қилиб имолар,
 Ялғондин этиб неча вафолар,
 Алдаб, Ниҳонийга солиб бўғолар,

60 Золимчалигингга жон тасаддуқ.

* * *

Илоҳи, янги чиққан навжувонларга қирон келсун,
Такаббур, маҳмадона нуктадонларга қирон келсун,
Зулмхў, пургазаб, ханжар забонларга қирон келсун,
Вафосиз, ваъдасида турмагонларга қирон келсун,
Йили сак, юлдузи заҳри чаёнларга қирон келсун.

Назар солмас бизимдек мубтало соҳиб дуоларга,
Бориб ошно бўлур сирти силанган хушлиқоларга,
Пирсиён, армани, лоти, ашаддий рў сиёларга,
Муяссар базми фосиқ бир ҳароми беҳаёларга,
10 Бузуқдур ори табъи, юз қароларга қирон келсун.

Кўринса бир мусофир лўлидек тобини олгайлар,
Кўзини тиндириб, шайтон каби зулматга солгайлар,
Неча найранг ила бору йўқини қоқиб олгайлар,
Туман-турли қилиб васвасалар кўздин йўқолгайлар,
Бу хил шарманда расвои жаҳонларга қирон келсун.

Анинг-чун рангида йўқ зарраи қондин нишон ҳаргиз,
Юрарга йўқ мадори, танда дармондин нишон
ҳаргиз,

Соқоли чиқса ҳам ўлмас пушаймондин нишон
ҳаргиз,

Қасофатларда йўқдур зарра имондин нишон ҳаргиз,
20 Умрда боши сажда кўрмаганларга қирон келсун.

Мусаддаслар

* * *

Илоҳи, сояи давлат бошингда барқарор ўлсун,
Ҳамиша тахти иззат, тожи бахтинг устивор ўлсун,
Али бўлсин камарбандинг, Хизр тун-кунда ёр ўлсун,
Ҳар икки олам ичра қадр ашрофинг кибор ўлсун,
Ижобат ўлсин оҳинг, ҳожатинг доим барор ўлсун,
На мақсудга қадам қўйсанг, муродинг комкор ўлсун.

Илоҳи, умр аро бир дийдаси нам бўлмагил ҳаргиз,
Тўлуб юргил тўлин ойдек, вале кам бўлмагил

Мудомо шод бўл, бир ғамга ҳамдам бўлмагил
ҳаргиз,

- 10 Мисоли сунъи гулдек ёзу қиш ҳам сўлмагил ҳаргиз,
Ҳама гул ғунча бўлсин, санга доим навбаҳор ўлсун,
Кеча-кундуз кўйингда андалиблар навҳакор ўлсун.

Кезиб Қашқар, Хўтан, Қашмиру Ҳиндистону
Афғонни,

Адан, Бейруту Измир, Шому Ҳайфо, арзи Эронни,
Мадина, Макка, Жадда, Руму Истамбул,

Хуросонни,
Бутун Русияда ҳар шаҳру ҳар миллатда ҳар жонни,
Сани мислингга ўхшаш кўрмадим гарчанд бор

Қачон сандек алар бенуқсу бекам, беғубор ўлсун.

- Сани ҳуснингни авсофин адо қилмоқ баса мушқил,
20 Верилса қайси дил ногаҳ, жудо қилмоқ баса

мушқил,
Ҳузурингга бориб арзу дуо қилмоқ баса мушқил,
Топиб хушҳол кайфинг, жон фидо қилмоқ баса
мушқил,

Илоҳи, раҳм ила шафқат ўзингдин интишор ўлсун,
Кўйингда ман каби холис дуоғўйлар қатор ўлсун.

Сани таърифи ахлоқинг адо қилмоққа имкон йўқ,
Начукким сан каби туғмиш анодин ҳеч инсон йўқ,
На ҳуру на малак ичра санга монанди филмон йўқ,
Ҳама бобатда комилсан, чу соҳиб жуду эҳсон йўқ,
Кими қадрингни билмас тораи мўйингга зор ўлсун,
30 Вале садқа ўлонлар лутфу эҳсонингга ёр ўлсун.

Ҳамза ўзи тузган драмтруппа иштирокчиси билан. Қўқон, 1915 йил.

Муҳаббат аҳлида сабр ўлмагай, эй тоза гул барно,
Кечиргил ҳар на исёним, ўзинг оқил, ўзинг доно,
Магар андиша айлаб шўриши ғавғодин, эй жоно,
Висола махфий восил этдинг атворингга салламно,
Илоҳи, умру иқболинг жаҳон борича бор ўлсун,
Висолинг шамъига танлар куйиб, жонлар нисор
ўлсун.

Турардим Жомининг бобида ағлаб зори дил маҳзун,
Бўлиб хавфу хаёл андиша авҳомим зи ҳад афзун,

Чиқарда бир табассум бирла боқдинг кўрсатуб

мавзун,

- 40 Муяссар ўлди банго бинг диёру ганж, бинг маҳзун,
 Илоҳи, ажри эҳсонинг бирига сад ҳазор ўлсун,
 Ўлуб маскан биҳишти жовидон кавсар гузор ўлсун.

Ниҳоний булҳавасдур дема, рухсорингдин ўргулсун,

Дилу жон садқа айлар, чашми хумморингдин

ўргулсун.

Боқиб сўр ҳолини бир, шаҳди гуфторингдин

ўргулсун,

Билур айни мурувват жабру озорингдин ўргулсун,

На армон ўлса дилда, қолмасин то ошкор ўлсун,

Агар бу эрса лутфинг то қиёмат ёдгор ўлсун.

* * *

Худоё, ҳолимизни ушбу кундин ҳам батар қилма,
 Балолар тийғи келса бошимизни бесипар қилма,
 Биза бу зиндаликни оқибат бир кун заҳар қилма,
 Бу беш кунлик жаҳондин ҳасрато бирла ўтар қилма,
 Илоҳи, Андижондек зилзила бирла хабар қилма,
 Бизи Фарғонани ҳам бир куни зеру-забар қилма.

Бу Хўқанд аҳлимиз ҳам тўлди-тошди, ҳаддин
 ўтди,

Ҳижоб ўлди гуноҳлар, кўзни исён пардаси тутди,
 Қўйиб барча ҳақиқатни фано ишларга йўл тутди,
 10 Қўриб ҳам ибрат олмас на учун Анжонни ер ютди,
 Илоҳи, Андижондек зилзила бирла хабар қилма,
 Бизи Фарғонани ҳам бир куни зеру-забар қилма.

Улум аҳли риё айлар ибодатда риёзат йўқ,
 Ганиларда шароратдин бўлак ғайри саҳоват йўқ,
 Гадодурлар фақирлар ҳақ атосига қаноат йўқ,
 Хиёнат бирла тўлган барчани қалби, садоқат йўқ,
 Илоҳи, Андижондек зилзила бирлан хабар қилма,
 Бизи Фарғонани ҳам бир куни зеру-забар қилма.

Дилига солмагай ҳеч бир киши ваҳми қиёматни,
 Қўюб амри шарият, кўзлагай фисқу шароратни,
 Тутарлар суннати Аҳмад қолуб бидъатга одатни,
 Узининг феъли-хўйи келтурур турфа касофатни,
 Илоҳи, Андижондек зилзила бирла хабар қилма,
 Бизи Фарғонани ҳам бир куни зеру-забар қилма.

Қабоҳат чиқди ҳар хил, барча расвои жаҳон бўлди,
 Бузулди феъли-атвори, халойиқ кўп ёмон бўлди,
 Яқолар чок этиб, ваҳ, тавба дейдурган замон бўлди,

Фалокатдин ҳали ҳам неча жой куйди, зиён бўлди,
Илоҳи, Андижондек зилзила бирла хабар қилма,
30 Бизи Фарғонани ҳам бир куни зеру-забар қилма.

Ёмонлар пул туфайли эътибор ўлди диёр ичра,
Фақир-бечоралар қолди фиғону оҳу зор ичра,
Қарию ёш, ўғил, қиз қолмади бир шарми ор ичра,
Азизлар ўзларин айлаб Ниҳон, умр этди ғор ичра,
Илоҳи, Андижондек зилзила бирла хабар қилма,
Бизи Фарғонани ҳам бир куни зеру-забар қилма.

* * *

Ман ўлганимда келур, дебки, фидои ушшоқим,
 Дариғ етдиму бул кун қазои ушшоқим,
 Ололмадим умр ичра дуои ушшоқим,
 Керак эди манга ҳам бу ризои ушшоқим,
 Дариғ, бандалик этдингми, ҳой, ушшоқим?
 Эсиз фироқ ила ўлдингми, вой, ушшоқим?

Тараб, сочини ёзиб, ҳар тараф уза ташлаб,
 Нисори гавҳари ашк айлабон белин ушлаб,
 Кабуди жома фаранги кийиб, асо ушлаб,
 10 Юзимга юзни суриб ул дегай навозишлаб,
 Дариғ, бандалик этдингми, ҳой, ушшоқим?
 Эссиз фироқ ила ўлдингми, вой, ушшоқим?

Юварда жисмими ғассол бошимда ёр туруб,
 Қўлига коса тутиб, сув вужудим узра қуюб,
 Қараб ғариблиғима, кўзларига ёш тўлуб,
 Дегайки, ишқида ўлганима дили бузулуб,
 Дариғ, бандалик этдингми, ҳой, ушшоқим?
 Эссиз фироқ ила ўлдингми, вой, ушшоқим?

Ниқоби ҳуснидин ул кун биза кафан қилгай,
 20 Хиноли қўл била тобут аро ўзи солгай,
 Уқуб ҳаққимга неча марсия фиғон қилгай,
 Ҳама нигоримни меҳрини ул кун билгай,
 Дариғ, бандалик этдингми, ҳой, ушшоқим?
 Эссиз фироқ ила ўлдингми, вой, ушшоқим?

Ушал замон бу ғарибни жанозасини ўқуб,
 Халойиқ олдида йиғлаб фиғону нола қилуб,
 Пиёда ноз ила бир-бир босиб мазора боруб,
 Бу зор жисмими хоки мазаллат ичра қўуб,

Дариғ, бандалик этдингми, ҳой, ушшоқим?
30 Эссиз фироқ ила ўлдингми, вой, ушшоқим?

Тутуб бошим уза мотам дегайки гулрухсор,
Сани жамолима аввалда айладим ман зор,
Муяссар этмадим умрим аро санга дийдор,
Рақиб сўзи била солдим жафою гаму озор,
Дариғ, бандалик этдингми, ҳой, ушшоқим?
Эссиз фироқ ила ўлдингми, вой, ушшоқим?

Тараҳхум ўрнига солдим бошингга турфа ситам,
Ҳамиша айладим умринг жафо йўлида адам,
Фироқ ўти била қўйдим дилингга доғу алам,
40 Бориб рақиб била бўлдим, қўюб сани, ҳамдам,
Дариғ, бандалик этдингми, ҳой, ушшоқим?
Эссиз фироқ ила ўлдингми, вой, ушшоқим?

Қачонки ман сани васлимга ошно қилдим,
Ғарибу мискин этиб, барчадин жудо қилдим,
Ситам қила-қила бағринг эзиб адо қилдим,
Охирда бул кунни ёлғуз лаҳадга жо қилдим,
Дариғ, бандалик этдингми, ҳой, ушшоқим?
Эссиз фироқ ила ўлдингми, вой, ушшоқим?

Чиқарда жон баданинг бемадор бўлгандур,
50 Кутуб бу беҳабаринг беқарор бўлгандур,
Кўзинг йўла тикилиб интизор бўлгандур,
Оқуб юзинг узра ёш шашқатор бўлгандур,
Дариғ, бандалик этдингми, ҳой, ушшоқим?
Эссиз фироқ ила ўлдингми, вой, ушшоқим?

Кечур гуноҳими, афв айла ошиқи содиқ,
Худо азалда кўрубдур биза муни лойиқ,
Ким ман бу дам бўлай Узро, сан бўлиб Вомиқ,
Ётайлук иккимиз энди буюрса гар холиқ,
Дариғ, бандалик этдингми, ҳой, ушшоқим?
70 Эссиз фироқ ила ўлдингми, вой, ушшоқим?

Мазорими қучиб ул дам, қилуб навоу фиғон,
Худога ёлворибон дерки, ол танимдин жон,
Бериб амонатини, бўлгай ул санга меҳмон,
Кўруб бу ҳодисани халқ ўлур ҳама гирён,
Дариғ, бандалик этдингми, ҳой, ушшоқим?
Эссиз фироқ ила ўлдингми, вой, ушшоқим?

Ювиб, жаноза ўқурлар у гулғузoringга,
Қўярлар ул паривашни очуб мазoringга,
Кирар муроди дилинг, маъшуқинг канoringга,
70 Ниҳоний шукрлар айла вафоли ёрингга,
Дариғ, бандалик этдингми, ҳой, ушшоқим?
Эссиз фироқ ила ўлдингми, вой, ушшоқим?

* * *

Худовандо, санга йиғлаб қиларман арзи додимни,
 Карамлик подшосан, сан ўзинг бергил муродимни,
 Турубман боргоҳингда оқузуб кўзда қонимни,
 Қабул эт осий банданг, гарчи бу ажз ила зоримни,
 Етур дарён раҳматдин мани мақсуди комимни,
 Ўзинг раҳм айлагил, кечгил ҳама қилган гуноҳимни.

Шафиъ айлай санга ўтган тамоми анбиёларни,
 Муҳаммад Мустафо, асҳоби олий муртазоларни,
 Йўлингда жон нисор этган азизу авлиёларни,
 10 Тамоми мужтаҳидлар, шайхи олам муқтадоларни,
 Ғарибу мискину бечораю шоҳу гадоларни,
 Илоҳи, мағфират қил айлаган саҳву хатоимни.

Илоҳи, бир етимдурман, синиқ кўнглимни бир
 шод эт,
 Ҳақиқат йўлига солгил, мани зулматдин озод эт,
 Кўзимни ёши бирлан гулшани қалбимни озод эт,
 Мани ҳам ўз кўйингда мисли ул Мажнуну
 Фарҳод эт,
 Саҳарларда насибим нолаю афғону фарёд эт,
 Ки то айлай фидо, ё раб, йўлингда хаста жонимни.

Ибодинг ичра йўқдур манчалик шарманда ҳам
 гофил,
 20 Қилурман кишти кори маъсаятдин мевалар ҳосил,
 Такаббурман, эмасдур эътиқодим анчалик комил,
 Шарорат пешаман, андишасиз бир бандан жоҳил,
 Эмасман бандалик фармонига бир лаҳзаи доҳил,
 Ўзинг солгил ҳақиқатга дилу зикру хаёлимни.

Илоҳи, қилмадим санга дилимдин бир ибодат, воҳ,
 Кириб шайтон сўзига, кўзладим роҳи шарорат, воҳ,

Амал қилдим ҳамиша ғийбату зулму хиёнат, воҳ,
 Дилимга солмадим бир зарран ваҳми қиёмат, воҳ,
 Ҳидоят қилмасанг эмди на бўлғай оҳу ҳолат, воҳ,
 30 Нечук кўргайман эмди ул қаро ер ичра ҳолимни.

Илоҳи, мағрифат қил, қаҳр этуб бахтим қаро
 қилма,

Халос айла, илоҳи, нафси бадга мубтало қилма,
 Қаро ер ичра дўзах оташи бирла жазо қилма,
 Қиёмат қойим ўлганда шафоатдин жудо қилма,
 Бу исёним била шармандаи ёвм ул-жазо қилма,
 Худоё, қилмағил мезон аро мушкул ҳисобимни.

Илоҳи, бир етимдурман, бошимда соябоним йўқ,
 Мусофир, беватанлардек муқаррар бир маконим

йўқ,
 Агар ўлсам ғарибдурман, сўрарга меҳрибоним йўқ,
 40 Борурга боргоҳингдин бўлак бир остоним йўқ,
 Ҳаммадин мосувоман, сандин ўзга истагоним йўқ,
 Яди қудрат билан тутқил етим бўлган бу бошимни.

Илоҳи, тавба қилдим, даргаҳингдин кўл
 ҳижолатман,

Гуноҳим кечмасанг шармандаи рўзи қиёматман,
 Етургил Қаъбага муҳтожи муштоқи зиёратман,
 Қаро юзни бориб бир сурмасам бесабру тоқатман,
 Гуноҳни лойига бўғзигача ботган фалокатман,
 Йўлим оч бормоқа, ё раб, қабул айлаб бу оҳимни.

Илоҳи, бир ато қил рутбаи ҳижрат Ниҳонийга,
 50 Қарам айлаб, худоё, ишқ ила ҳиммат Ниҳонийга,
 Муяссар қил етарга равзаи ҳазрат Ниҳонийга,
 Расулинг боқсалар, «бир кел», деб, эй уммат,
Ниҳонийга,
 Шукр икки жаҳонда ушбудур давлат Ниҳонийга,
 Насиб эт равзани тупроғидин хоки мазоримни.

* * *

Бир дилбари таннозни дил мубталосидур,
 Маҳтобда тобиш ани васлин жилосидур,
 Ҳурлар ғуломи дарғаҳи, шаҳлар гадосидур,
 Гулғунчаи майгун лаби булбул ғизосидур,
 Айни такаллум вақтида тўти адосидур,
 Шақкар тилини шарбати дардни давосидур.

Очса ниқобин ҳуснидин кўрган киши шошур,
 Ўздин кетар, ул ҳалқаи доми уза тушур,
 Қимки асир ўлса анга меҳнатга чирмашур,
 10 Тобора ҳажри дардидин ишқ ғами ошур,
 Жабру жафо қилмоқ ани лутфи атосидур,
 Ушшоқ элин қонин тўкув айни вафосидур.

Қилғай хижолат кабкни ул нозу хандаси,
 Лаъли Бадахшон гар табассум қилса бандаси,
 Қирмас назарга ишқ элин зуннору жандаси,
 Ҳар тори зулфи бўлди минг ошиқ кушандаси,
 Қимки анга бермиш кўнгил бахтин қаросидур,
 То ўлғуча бошда туман чуну чаросидур.

Жоним санам, рашк ўтига куйдурма кўп мани,
 20 Ҳар дам сунуб ғам бодасин, тўйдурма кўп мани,
 Зулму ситам тийғи била сўйдурма кўп мани,
 Афёрга икки кўзим ўйдурма кўп мани,
 Бу хислата етмоғлигинг ошиқ дуосидур,
 Йиғлаб саҳарлар этдиғи оҳу навосидур.

Деди кулиб: Лойиқ эмас ҳажримга сабри оз,
 Гар бўлмаса боши ани ишқ йўлида ниёз,
 Ботмас эса кўкси уза урганда тийғи ноз,
 Қурбон қилурда ўлмаса хушнуду сарфароз,
 Солмоқ уқубатга ани, билғил, жазосидур,
 30 Тутмас эса дардим Ниҳон, қувмоқ сазосидур.

Мактуб

* * *

Бир йил бўлди, ошиқдурман
Қиёлаб боқгон кўзингга.
Йиғлаб-йиғлаб умр ўтказдим,
Учрашолмай ўзингга.

Ночор ёздим шул мактубни,
Чидаб тургум қолмади.
Энди йиғлаб, термулгудек
Кучлик кўзим қолмади.

Сани суйгач, совуқ кунлар
10 Чой кўринди кўзимга.
Момуқ каби оппоқ юзинг
Ой кўринди кўзимга.

Бир боқишда жоним олдинг,
Тириклигим сезмайман.
Қанча қочсанг, ман ҳам шунча
Илк севишдин безмайман.

Тунлар уйқум келмас бўлди,
Сандек ёр ўйин ўйлаб.
Тонг откунча найни чолам,
Ишқингда йиғлаб, куйлаб.

20 Кўрфа ичра дардинг ўйлаб,
Заҳри заққум ичарман.
Тўғри айтгин, нозук белинг
Қачон қучуб ётарман?

Тезроқ еткур қучоғингга,
Бир кўргилик кўрмасдин.

Енган юрак ўчмас бўлди,
Ширин тилинг сўрмасдин.

Жоним-жоним, севуклугим,
Бир йўл биз-ла сўзлашгин.
30 Бахтинг ҳақи, раҳм қилиб,
Икки оғиз сўзлашгин.

Майли, сўнгра сан ташласанг,
Иқболимдин кўрарман.
То ўлгунча сани эслаб,
Қонлар қусуб юрарман.

Шул хатимга жавоб ёзгил,
Ширин жоним, суйгоним.
Етар санга эмди Ниҳон
Сенинг учун куйгоним.

ВАРИАНТЛАР

Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг адабий мероси унинг инқилобга қадар ва ундан кейинги даврларда яратилган асарларини ўз қамровига олади. Шунинг учун ҳам бу мерос ана шу икки тарихий давр муҳрини ўзида элтувчи бадний, публицистик, педагогик ва мемуар характердаги асарлардан ташкил топгандир.

Маълумки, Ҳамза ўзбек классик адабиёти анъаналарига содиқ шоир сифатида ижод майдонига кириб келди. Унинг Октябрга қадар бўлган даврда яратилган «Девон»и бу фикрнинг ёрқин далилидир. Ҳамза «Девон»дан ўрин олган ғазал, мухаммас, мусаддас сингари лирик шеърларда классик адабиётимиз учун анъанавий ҳисобланган жанрлардангина эмас, балки мотивлардан ҳам кенг фойдаланди.

Ҳамзанинг жуда эрта лирик асарлар ёза бошлагани маълум бўлсада, 40-йилларнинг охирига қадар мазкур «Девон»дан кенг ўқувчилар оmmasигина эмас, шоир ижодининг билимдонлари ҳам беҳабар эдилар. 1948 йилда Ғафур Ғулум томонидан «Девон» қўлёзмасининг топиллиши билан шоирнинг илк ижоди тўғрисидаги тасаввур аниқлик касб этди. Ушбу қўлёзма номаълум таттот томонидан кўчирилган бўлиб, ҳозирги кунда Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институтида 8989 инвентарь рақами остида сақланмоқда.

«Девон» 177 та шеърдан иборат бўлиб, улардан 150 таси ғазал, қолганлари мураббаъ, мухаммас ва мусаддаслардан иборат. Булардан 165 та шеър ўзбек тилида, 10 та шеър форс-тожик тилида, икки шеър эса ўзбек ва рус тилларида ширу шакар йўли билан ёзилган.

Қўлёзмада «Девон» тартиб берилган сана қайд этилмаган бўлса-да, унинг 1914 йилда тугалланганлиги Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг бугунги кунда Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг Ҳ. Сулаймонов номидаги Қўлёзмалар институтида сақланаётган архивидаги айрим ҳужжатлар орқали англашилади. Архивда «Девон»га киритилган шеърларнинг Ҳамза томонидан тузилган рўйхати мавжуд. Мазкур рўйхатдан маълум бўлишича, «Девон»дан 1905—1914 йиллар орасида яратилган шеърлар ўрин олган. Ундаги шеърларнинг энг сўнгилари 1914 йилга оид бўлганидан «Девон»нинг китобат қилинган санаси ҳақида юқоридаги фикрга келиш мумкин.

«Девон» қоғози 12×20 форматдаги умумий дафтар кўринишида бўлиб, сафсар сиёҳ билан ёзилган охириги тўрт саҳифадан ташқари, ҳамма шеърлар қора сиёҳ билан кўчирилган.

«Девон» қўлёзмаси 66 саҳифадан иборат. У кейинча қалам

билан рақамланган кўринади. Шунингдек, қўлёзмдан ўрин олган шеърлар ҳам рақамлар билан кўрсатиб борилади. Саҳифаларда шеърлар қалам билан чизилган жадваллар ичига олинган. Қўлёзмада бир қатор шеърларнинг ўрни бўшдир. Афтидан, котиб бу ўринларга мўлжалланган шеърларни кўчириб улгурмаган. Шеърларни рақамлаганда эса бўш ўринларнинг тўлдирилишини кўзда тутиб, уларни ҳам қўшиб ёзган ва шеърларнинг умумий сонини 197 та деб кўрсатган. Аслида эса «Девон»даги шеърлар 198 та бўлиши керак. Чунки, рақамлаш вақтида бир ғазал ҳисобга олинмаган. Бундан ташқари, котиб:

Нега, нечун манга сиз мунчалик жафо қиласиз,
Гамингиз ила юрак, бағрим адо қиласиз

матлаи билан бошланган нотугал ғазал; матлаи сақланмаган:

Эй Ниҳоний, ишқ аро ўлмоқдан ўзга йўқ илож,
Сабзозоридур кўкармас оқса минг дарёчамиз

мисралари билан тугалланган ғазал билан қўшиб, 61-шеър тарзида рақамлаган. Бу ўринда кузатишлар «Девон»дан бир саҳифанинг тушиб қолганлигини кўрсатади. Шунингдек, 11—12 рақамли саҳифалар ўртасида ҳам бир варақ тушиб қолганлиги англашилади.

Қўлёзмалар институтида сақланаётган Ҳамза рўйхатида қайд қилинган шеърларнинг миқдори «Девон»га киритилган шеърлар миқдорига кўра кўпдир. Агар рўйхатда 210 шеърнинг биринчи мисраси қайд қилинса, «Девон»да эса, юқорида айтилганидек, 197 шеър ҳақидаги маълумотга дуч келамиз. (Тўғри, рўйхатдаги 22 та шеър икки марта такроран ёзилган.) Айтиш керакки, рўйхатда мавжуд бўлиб, «Девон»га кирмай қолган асарлар учраганидек, «Девон»да мавжуд қатор шеърлар ҳам рўйхатда қайд этилмаган. Қўлёзмадаги бўш қолдирилган, лекин кўчирилиши мўлжалланиб рақамланган санадан келиб чиқадиган бўлсак, «Девон»да 197 шеърдан 20 таси кўчирилмай қолган.

«Девон»да ғазаллар, классик адабиётимизда мавжуд бўлган девон тузиш қоида сига кўра, араб ёзувидаги ҳарфлар тартиби билан (радиф ёки қофиядаги охириги ҳарф эътибори билан) жойлаштирилган. Улар «о» (ا) билан бошланиб, «и» (ي) билан тугайди. Маълумки, араб алфавитида с, з, т ҳарфлари икки, уч шаклда, с (ص , س , ث), з (ظ , ذ , ز), т (ط , ت) турли ўринларда қайтарилади. Ушбу нашрда «Девон»даги шеърлар тартиби айнан сақланади.

«Девон» тугаллангандан кейин бир неча лирик ва сатирик характердаги шеър қўлёзманинг охириги варақларига қўшиб қўйил-

ган. Ушбу нашрда кейинчалик кўчирилган мазкур шеърлар, «Девон»нинг умумий тартибига кўра жойлаштирилди.

«Девон»ни кўчириш вақтида айрим сўзларнинг тушиб қолиши, хато кўчириш каби нуқсонлар ҳам кўзга ташланади. Масалан, 104, 114-бетларда сўзларни ёзишдаги хатолар шеър вазнидан англашилиб туради. Бундай ҳоллар ушбу нашрнинг «Изоҳлар» қисмида кўрсатиб борилди.

Одатда девонга кирган шеърларнинг ёзилган саналари қайд этилмайди. Шу маънода мазкур «Девон» ҳам истисно эмас. Аммо юқорида зикр этилган рўйхатда ҳар бир шеър ёзилган йилига кўра гуруҳлаштирилган. Рўйхатдаги юқорида қайд қилинган такрорларни мустасно қилганда, 4 шеър 1906 йилга, 4 шеър 1907 йилга, 40 шеър 1908—1909 йилларга, 7 шеър 1909—1910 йилларга, 52 шеър 1911 йилга, 12 шеър 1912—1913 йилларга, 91 шеър 1913—1914 йилларга таллуққидир.

Рўйхат «1905 йил шеърлари» деган ёзув билан бошланади. Лекин мазкур саҳифадаги шеърларнинг ўрни бўш қолган. Муаллиф бу санага оид газалларга, афтидан, орадан бир неча йил ўтгач, сайқал бериб улгурмаган.

Шу нарсани айтиш керакки, ўзбек адабиёти тарихида Ниҳоний таҳаллуси билан ижод қилган бошқа шоирлар ҳам бўлган. Шунинг учун ўқтин-ўқтин адабиёт атрофида бўлиб турувчи баҳсларда мазкур «Девон»нинг Ҳамзадан бошқа шоирга мансуб эканлиги тўғрисида фикр билдирилиб туради.

Профессор И. Султонов «Ҳамза ҳақида янги материаллар» («Известия АН УзССР», 1949, № 4) мақоласида «Девон» саҳифаларидаги кўплаб тузатишлар ва белгилар асосида бундай фикрни билдирган: «Девони Ниҳоний»нинг Ҳамза қаламига мансублиги тўпламнинг биринчи саҳифасидаги: «Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий Хўқандий мулаққаб ба Ниҳоний» деган сўзлардан англашилади».

Ҳамзанинг илк ижодида Ниҳоний таҳаллусини қўллаганини шоирнинг «Девон»га кирмаган қатор бошқа асарлари ҳам тасдиқлайди. Шоирнинг Қўлёзмалар институтидagi архивида сақланаётган хатларида шу мавзуга оид ниҳоятда муҳим маълумотларга дуч келамиз. Чунончи, бу хатларга илова этилган айрим шеърлар «Девон»да Ниҳоний (Ниҳон) таҳаллуси билан берилган бўлса, хатларда таҳаллус ўрнида Ҳамзанинг асл номи келтирилади. Масалан, «Девон»да:

Найлай, Ниҳоний, айрилуб келдим бу ғурбатхонага,
Хилват, қоронғу кўчалар бирла юруб астоғина.

196 инвентарь рақами билан бошланаётган хатда:

Нетсун бу Ҳамзанг айрилуб, келдим бу ғурбатхонага,
Чўчдим, уендим туш экан, қон йиғладим астоғина.

1979 йилда Ғафур Ғулом номидаги Қўқон адабиёт музейи

илмий ходимлари томонидан «Девон»нинг яна бир қўлёзма нусхасининг топилиши шоирнинг илк лирик меросига кўп жиҳатдан аниқлик киритди. Бугунги кунда шу музейда Р 89 инвентарь рақами остида сақланаётган бу «Девон» 1915 йилнинг 3 июлида Ҳамзанинг яқин дўсти Бўронбой Тожибоев томонидан кўчирилган. Бу ҳол қўлёзманинг биринчи бетиде: «1333 ҳижрий сана 27 рамазонда, ёзувчи Мулла Бўронбой Миртожибой ўғли», деб қайд этилган.

Муқоваси бадий нақшлар билан зийнатланган мазкур қўлёзма 60 варақдан иборат. Саҳифаларга сиёҳ билан чизиқлар тортилган. Формати 27×17 см. 17 варақ бўш қолдирилган. Саҳифаларда 20—22 сатрдан шеър ёзилган.

Қўлёзмада Ниҳоний тахаллуси билан келган ғазал, маснавий, мухаммас, мусаддаслардан иборат 100 атрофида шеър мавжуд. Бундан ташқари, қўлёзма охирида Фурқат, Мирзои Хўқандий, Зиёвуддин Маҳзун, Сирожиддин Маҳдум Шавкат каби шоирларнинг шеърлари ҳам қўшиб кўчирилган. Шу сирада котиб Бўронбой Миртожибой ўғлининг Бўроний тахаллуси билан ёзилган шеърлари ҳам учрайди. Қўлёзма анча уринган. Айрим саҳифаларига қора сиёҳ тўкилиб, сўзлари ўқиш мумкин бўлмаган даражага келиб қолган. Қўлёзмани тўлиқ маънодаги девон, деб аташ мумкин эмас. Унда девон тартибига риоя қилинмайди. Дастлабки шеърлар девон тартибиде араб алфавитига мувофиқ кўчирилгани ҳолда кейинча бу принцип сақланмайди. Уни шартли равишда Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Шарқшунослик институтида сақланаётган «Девон»нинг бир нусхаси, деб аташ мумкин. Шеърларни кўчиришда хатолар, сакталиклар учраб туради. «Ушиоқим», «Фалакни гардиши шундоғ» каби радифли шеърларда шу ҳолни кузатиш мумкин. «Тасаддуқ» радифли мухаммаснинг уч ўрнида бир мисрадан тушиб қолган. «Ассалом» радифли каттагина бир шеърда эса тахаллус учрамаганлиги учун унинг муаллифини аниқлаш мумкин бўлмади. Шунга қарамай, Қўқон қўлёзмасининг топилиши Ҳамзанинг илк мероси ҳақидаги тасаввурни бениҳоя бойитади.

«Девон»нинг Тошкент ва Қўқон нусхаларини қиёслаш Тошкент нусхасининг ҳар жиҳатдан мукамаллигини кўрсатади. Тошкент нусхасида мавжуд 100 шеър Қўқон нусхасида йўқ. Қўқон қўлёзмасида мавжуд бўлиб, Тошкент нусхасига кирмаган шеърлар 30 атрофидадир. Қолган кўпгина шеърлар «Девон»нинг Тошкент ва Қўқон нусхаларида такрорланади. Муҳими, худди шу шеърлар текстологик жиҳатдан ўрганиш ва Ҳамзанинг ижодий лабораториясини текшириш учун бой материал беради.

Проф. Л. Қаюмов «Девон» хусусида фикр юритиб, «Ҳамза шеърларини девонга киритмасдан илгари қайта ишлашга қарор қилган»¹, деб тўғри фикр билдирган эди. Дарҳақиқат, Қўқон қўлёзмасидаги деярли ҳамма шеърлар «Девон»нинг мукамал нусха-

¹ Қаюмов Л. Инқилобий драма. Тошкент, 1970, 12-бет.

сига автор томонидан жиддий ижодий қайта ишланган ҳолда киритилган. Буни Ҳамзанинг «Бир кўриб ул кун жамолнинг мубтало бўлдим, уко» мисраси билан бошланувчи ғазали «Бир кўруб ул кун жамолнинг мубтало бўлдум санго» тарзида ўзгартирилгани, «Жаҳонда кўрмадим сандек пари рухсор Аҳмаджон» мисрали шеърини «Жаҳонда кўрмадим сандек пари рухсор айлансун» тарзидаги тахрирлардан кўриш мумкин. Демак, Ҳамза мукаммал девонини тузишда ўз меросини танқидий кўздан кечирган, уларнинг замонавий руҳини кучайтиришга ҳаракат қилган.

Сўнгги вақтларга қадар Ҳамза ғазаллари ва мухаммасларининг айрим намуналари мазкур «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида эълон қилиниб келди. Жумладан, 1960 йилда чоп этилган Ҳамза асарларининг икки томлик нашрига Қ. Муниров ва М. Мирзааҳмедова томонидан «Девон»дан олиниб тайёрланган 50 та шеър киритилди. 1979 йили нашр этилган «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I тоmidан ўрин олган «Девон» эса Тошкент нусхаси асосида С. Эркинов ва Қ. Мунировлар томонидан тайёрланган эди. Ушбу томнинг изоҳлар қисми Ш. Эшонхўжаев томонидан тузилган. «Девон»нинг ўша кезларда топилган Қўқон нусхасига кирган айрим шеърлар эса мазкур нашрнинг II томида китобхонлар эътиборига ҳавола этилди. Лекин «Мукаммал асарлар тўплами»нинг ҳар иккала тоmidан ўрин олган «Девон» шеърларини тўла деб бўлмайти. «Девон»ни нашрга тайёрлашда Ҳамзанинг айрим шеърлари тушириб қолдирилган ёки қисқартирилган. Ушбу нашрни тайёрлаш жараёнида бу нуқсонларни бартараф этишга ҳаракат этилди. Аммо, илмий нашр принципларига кўра, муаллифнинг ҳаётлик пайтида эълон қилинган асарларгина мўътабар манбалар ҳисоблангани сабабли Ҳамза вафотидан кейин эълон қилинган нашрлар, хусусан «Мукаммал асарлар тўплами» матнлари «Вариантлар» қисмини тайёрлаш учун жалб этилмади.

Ушбу нашр учун «Девон»нинг С. Эркинов ва Қ. Муниров томонидан тайёрланган Тошкент нусхаси асосий матн сифатида танланди. Айрим ҳоллардагина Қўқон нусхасига асосий матн сифатида мурожаат этилди ва бундай ҳоллар «Изоҳлар» қисмида қайд этиб борилди. «Девон»нинг Қўқон нусхаси Ш. Эшонхўжаев томонидан ўрғаниб чиқилди ва бу нусхага мансуб асарлар ҳамда тахрир вариантлари шу ўртоқ томонидан нашрга тайёрланди. «Изоҳлар»ни тайёрлашда эса С. Эркинов ва Ш. Эшонхўжаев иштирок этдилар.

«Вариантлар» ва «Изоҳлар» бўлимларидаги мисралар ёки сўзлар олдига қўйилган рақамлар уларнинг асосий матидаги ўрнини ифодаб келади.

Тахрир ҳайъати «Девон»нинг Қўқон нусхаси билан таништириш имконини берган Қўқон адабиёт музейи ва унинг катта илмий ходими Аҳмаджон Мадаминновга ташаккур билдиради.

Томда қабул қилинган қисқартиришлар:

Тошкент нусхаси — «Девон»нинг Ўзбекистон ССР Фанлар ака-

демияси Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институтида сақланаётган қўлёзма нусхаси.

Қўқон нусхаси — «Девон»нинг Ғафур Ғулом номидаги Қўқон адабиёт музейида сақланаётган қўлёзма нусхаси.

Рўйхат — Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Ҳ. Сулаймонов номидаги Қўлёзмалар институти Ҳамза фондида сақланаётган ва шоирнинг ўзи томонидан тузилган шеърлар рўйхати.

**ЭИ ХУСН ЭЛИН ПУРФИТНАСИ МАҲБУБИ
ДАВРОНЛАР АРО...**

(21-бет)

Қўқон нусхаси

- 1 Эй ҳусн элин сарфитнаси маҳбуби давронлар аро,
5 Қилсанг нигорим, эй пари, ширин табассумлар билан,
17 Ой, кун висолингдин зиё олмишки, заррин пардани,

МЕН ХАСТАИ БЕЧОРАДИН УЛ ШАҲРИЕРИМГА ДУО...

(26-бет)

Рўйхат

- 1 Мен хастаи бечорадин сиз шаҳриеримга дуо,

**ДАРИҒО, БУ ЗАМОН АҲЛИ БУЗУЛДИ,
БУЛДИ КҮП РАСВО...**

(29-бет)

Қўқон нусхаси

- 2 Туман-турлик касофат ҳам қабоҳатлар бўлиб пайдо.
10 Кўрармиз бошимиз узра неча турлук зарар пайдо.
10 *дан сўнг:*
Жуҳуду армонилар муътабар бўлди халойиққа,
Оёқ остида қолди илм эли, фарёду вовайло.
13—14 Ниҳоний йиғлаб айтур, бул замон турфа замон бўлди,
Бу ҳикматни сандан ўзга йўқдур билгучи доно.

**БИР КҮРУБ УЛ КҮН ЖАМОЛИНГ МУБТАЛО
БУЛДУМ САНГО...**

(30-бет)

Қўқон нусхаси

- 1—2 Ман кўруб ул кун жамолинг мубтало бўлдум, уко,

- Андалибдек фурқатингда бенаво бўлдум, уко.
 4 Нолаи гирён ила ҳаддин фано бўлдум, уко.
 7 Зарра қилғилким тараҳҳум, ул худодан шарм қил,
 9 Оҳким, бир дам юзунгни кўрмасам ором йўқ,
 10 Ҳеч бир ерда туrolмай, бир бало бўлдум, уко.
 15—16 Мунчалик жабру ситам айлар экансан охири,
 Қайданам бермоқға кўнглумни хафо бўлдум, уко.
 17—18 Инглабон ҳар кимса айтуб дард ила ғурбатларинг,
 Ихтиёрим кетти, турфа беҳаё бўлдум, уко.
 22 Шум рақибдан дема, сандан хафо бўлдум, уко.
 24 Турфа ғавгога қолиб, бахти қаро бўлдум, уко.
 25 Номи ҳарфингни қўюб ҳар мисраимни бошига,

БУЛИБМАН НОГАҲОН БИР БЕВАФОГА МУБТАЛО,
 Ё РАБ...

(34-бет)

Қўқон нусхаси

- 1 Бўлибман, найлайн, бир бевафога мубтало, ё раб.
 11—12 Ажаб маъшуқаи золим экан, зиндони ғам ичра
 Мани ташлаб, бориб бўлди...
 19—20 Узинг солғил анинг кўнглига зарра дарёин тараҳҳумдан
 Ки шояд келса йўхлаб кулбама ул маҳлиқо, ё раб.

ЭЙ ДИЛБАРО, ИШҚИНГ БИЛА ДЕВОНА БУЛДУМ
 СОҒИНУБ...

(41-бет)

Қўқон нусхаси

- 2 Булбул каби тун-кечалар нолона бўлдум соғинуб.
 5—6 Ҳеч ким манингдек бўлмасун токи туғилгандан бери,
 Ёлғуз ўзим ишқинг било сўзона бўлдум соғинуб.
 7—8 Тушди бошимга минг бало, юз минг азоб,
 Ақлу ҳушимдан, маҳвашо, бегона бўлдум соғинуб.
 9—18 Сандан жудо бўлмоқға минг ўйласам йўқдур ҳисоб,
 Қилмоқ саёҳат бир тараф ҳайрона бўлдум соғинуб.

Гар шул эса ҳолим мени, ҳеч иш қилолмам, эй ука,
 Турғун кўролмай мунчалик гирёна бўлдум соғинуб.

Мен энди қилмам ҳеч иши, токай жамолинг кўрсатиб,
 Сал эртароқ кетсанг туруб, парвона бўлдум соғинуб.

Йўқ-йўқ десанг, гар келмасанг уч кунда бир жоно ўзинг,
Излаб кетарман, эй Ниҳон, афсона бўлдум соғинуб.

НОГАҲОН УТДИ НАЗАРДИН УЛ ПАРИ ОТ УИНАТУБ...

(45-бет)

Қўқон нусхаси

- 9 Орқама урди кумуш қамчи била ул маҳваш,
25—26 Отга қамчи берди, кетди, боқмади қайтуб яна,
Шунчалик фарёд уруб қолдим ўша жойда қотуб.
31 Эй Ниҳоний, ҳар қачон кўрсанг яна ҳушёр бўл,

КЕЛ, ЭЙ БАРНО САНАМ, ҒУРБАТДА ҚОЛГОНИНГНИ
БИР ШОД ЭТ...

(51-бет)

Қўқон нусхаси

- 2 Алам зиндонига қаҳр ила солганингни бир шод эт.
5 Жафолар қилма кўп, андиша қил оҳу зоримдан,
7 Бўлуб ағёр ила ражк оташига солма жонимни,
8 Аларға тарки азм айлаб, қадрдонингни бир шод эт.
9 Худо ҳаққи, аё жоно, қолиб бир кеча кулбамда,
13 Ниҳоний, дилбаро, йиғлаб санга ёлборди, раҳм айла,

ДИЛБАРО ҲАЖРИНГ УТИҒА САБР ҚИЛМОҒИМ ХАРАЖ.

(58-бет)

Қўқон нусхаси

- 8 Дод деб қичқирмоқа овоз этмоғим хараж.
11—12 Оҳким, афгор ўлдим, тоқатим йўқ кўргали,
Ҳам сенга етмоғлигим, ҳам ёр ўлмоғим хараж.
13—14 Номи ҳарфингдур Ниҳон чунки рақиблар билмасун,
Токи билса, эй ука, номинг битурмоғим хараж.

ИШҚ УТИГА КУЙМОҚЛИК ПАРВОНАЛИҒИМДАНДУР...

(70-бет)

Қўқон нусхаси

- 2 Езмоқ санга ҳар хил сўз девоналиғимдандур.
7 Бир шаҳри мусофирда ҳасрат била ётмоқлик,
15 Бир дамда фано бўлмоғким айрилубон сандан,

15 дан сўнг

Чандон санга куймишман, ёлгон демагил ҳаргиз,
 Ҳар дам ёзаман хатлар қурбоналиғимдандур.

КЕЛДИ ПАРИ ОТ УЙНАТИБ, ТОР КУЧАДИН
 ТАПУР-ТУПУР...

(72-бет)

Ҳамза архиви

1 Утди пари от ўйнатиб, йўрғалатиб патир-путур,
 8 Тортса жиловин зўр уруб тўхтамас от патир-путур.
 9 Турдим ўшал замон салом айлаб узангуни тутуб,
 16 Бизга қачон бўлур, дедим, вақфи жамол, назур-нузур.

УЙЛАСАМ УЛ ВАФОСИ ЙЎҚ, УЙНАСА ГАР
 ДУКУР-ДУКУР...

(74-бет)

Ҳамза архиви. Қўқон нусхаси

1 Махтасам ул вафоси йўқ, ўйнаса гар дукур-дукур,

Қўқон нусхаси

3 Лаъли лабини тишлабон, мўрча миёни ушлабон,
 5—6 Ноз ила ишвалар қилиб, ишқида бандалар қилиб,
 Йўлида мосиво қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.
 7 Юздан олиб ниқобини, қилса агар мақомини,
 18 Бағри-дилинг адо қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.
 19 Жилваю ноз ила келиб, дерки ёнингда силкинуб,
 21—22 Етмас ани камолига ўзга Ниҳоний навжувон,
 Машқим агар расо қилур, ўйнаса гар дукур-дукур.

МУБТАЛО ҚИЛГАН МАНИ УЛ МУШҚИ СУНБУЛ
 ТОРИНГИЗ...

(78-бет)

Қўқон нусхаси. Рўйхат

1 Мубтало қилган мани чашми нур хуморингиз,

Қўқон нусхаси

2 Икки жоду бирла ул мужғони ханжардорингиз.

- 6 Тахти ғаб-ғаб узра турган ҳолдан озорингиз.
17—18 Айладик таклиф биз ҳам кулбаи вайронага,
Бир йўли келмоққа келмасун кўп орингиз.
19—20 Номингиз ҳаққи Ниҳонийни сўраб ё асру шом,
Марҳамат айланг ва лекин кўрмасун ағёрингиз.

НИГОРО, БУЙЛА ЖАҲЛ ИЛА ҒАЗАБНИ
ОТИ НОЗ ЎЛМАЗ...

(79-бет)

Қўқон нусхаси. Рўйхат

- 1 Париваш, буйла жаҳл ила ғазабни оти ноз ўлмас,

Қўқон нусхаси

- 2 Бу хил афъолдан ағёрдан ўзга сарфароз ўлмас.
3—4 Муҳаббат аҳлини дилдори боқмай қўйгани бирла,
Қалам қудрати ёқган ризқидин бир зарра оз ўлмас.
5—6 Фақир деб, ор этиб, бойбачча шафқат этмаган бирла,
Ҳақиқат дилда гар бўлса анга тарки мажоз ўлмас.
10 *дан сўнг*
Агарчи вақти пешин қазоси анқариб ўлса,
Таҳорат қилмагунча ҳеч кима вақти намоз ўлмас.
14 Ҳавойи итни парвариш қилганда тоз ўлмас.

ҚАЧОН БУ ҚУЛБАМ САРИ, ДИЛРАБО УКАМ,
КЕЛАСИЗ...

(80-бет)

Қўқон нусхаси

- 2 Олиб назарга, қилуб ошно, укам, келасиз?
5—6 Боқиб табассум, ушоқ элин асирким айлаб,
Тамоми ҳусн аҳлини мубтало, укам, келасиз?
7 Сочарга йўлингизда зар, нетай бошимда тожим йўқ,
10 Ғариб жоним фидо айлай қачон, укам, келасиз?
11—12 Сўраб бу кулбаи бемора келсангиз гўё,
Танимга қуввату дардимга даво, укам, келасиз?

ЭЙ МАҲВАШИ ЗАМОНИМ, ЭЙ ЕР, ХУШ КЕЛИБСИЗ...

(81-бет)

Қўқон нусхаси

- 1 Эй маҳваши замоним, дилдор, хуш келибсиз.

- 7—8 Кўп эркалаб нигорим, овора айлаем ҳам.
8 Олмай кўнгулга, қилмай изҳор хуш келибсиз.
9—10 Мен беадаблиғимдан ёздим бараҳна айлаб,
Хат ёзганимда топмай озор, хуш келибсиз.

УЛТУРУБ ЭРДИМ ЭШИҚДА БИР ҚУНИ, ЖОНОЧАМИЗ...

(84-бет)

Қўқон нусхаси

- 23 Дедим: Ҳаргиз бўлмаса кирманг рақиблар сўзига,
25 Деди: Соғинмоққа қўймам ҳар кими сўзи била,

ЖАҲОН ИЧРА СЕНИНГДЕК МАҲВАШО ҲАРГИЗ
БИНО БУЛМАС...

(8-бет)

Қўқон нусхаси. Рўйхат

- 1 Жаҳонда сан каби бир маҳлико қайтуб бино бўлмас,

Қўқон нусхаси

- 2 Бино бўлган била сандек яна нозук адо бўлмас.
25 Ниҳоний, ошиқинга раҳм қил, кўп бермагил озор,

МАНАМ МАЖНУН КАБИ ЭНДИ ГАДОЛАР БУЛМАСАМ
БУЛМАС...

(90-бет)

Қўқон нусхаси. Рўйхат

- 1 Манам Мажнуни беҳуддек гадолар бўлмасам бўлмас.

Қўқон нусхаси

- 2 Чекиб дарди фироқини адолар бўлмасам бўлмас.
3—4 Нетай ул шўхи золимга бўлубман мубтало, дўстлар,
Манга қилган жафосига гадолар бўлмасам бўлмас.
7—8 Агар бир йўл нигорим боқса Мажнундек кўруб ул дам,
Манам ишқида ахир мосуволар бўлмасам бўлмас.
9—10 Етар бўлсам ани васлига Мажнуни қўққан янглиғ,
Жафосига ўзимни ошнолар бўлмасам бўлмас.
11—12 Неча йўл айладим йиғлаб тавалло, қилмади парво,
Кел эмди, хастаи жондан жудолар бўлмасам бўлмас.

13—14 Бўлмади асло
Улиб хоки мазаллатда фаволар бўлмасам бўлмас.

АИДИМ: ПАРИ, МАН ХАСТАГА МУНЧА ЖАФО
ДАРҚОР ЭМАС...

(91-бет)

Қўқон нусхаси. Рўйхат

1 Дедим пари ман хастага мунча жафо даркор эмас.

Қўқон нусхаси

- 3—4 Деди кулиб, эй хаста қул, ким деди санго бер кўнгул,
Юзлаб кўнгул бердимми ман, тухмат манга даркор эмас.
7 Деди кўзим айб этмагил, боқмас эса сан боқмагил,
9 Дедим уёттур, эй пари, ўлдурмоқа қилмоқ ҳавас,
10 Гар ўлдурурсан ишқ элин, ханжар сиро даркор эмас.
16 Лекин манга мужгон отиб қилмоқ имо даркор эмас.
18 Ҳар дам манга юз минг туман бермоқ сазо даркор эмас.
19—20 Дедимки, ҳеч ким манчалик ишқинг била куйғони йўқ,
Гарчи аларга йўқ вафо, манга жазо даркор эмас.
24 Кет, қилма бу остонада кўп можаро, даркор эмас.

ЮЗ МИНГ САЛОМ, НИГОРО, ЖОНОЛИҒИНГГА ҚУЛЛУҚ...

(104-бет)

Қўқон нусхаси

30 Армовда қолдим, эй ёр, доволиғингга қуллуқ.

ҲОЛИ ЗОРИМНИ СЎРАБ, ЖОНИМ САНАМ,
КЕЛ ЭРТАРОҚ...

(106-бет)

Қўқон нусхаси

- 1—2 Жон чиқар вақти яқиндур, эй санам, кел эртароқ,
Қилмагил кўнглум бузуб, бошимни хам, кел эртароқ.
4 Арзи ҳолимни эшит, айлаб карам, кел эртароқ.
7 Кўп хижолат айламанг ман хастаи бечорани,
9—10 Сан ўзинг доногина, ағёр сўзига кирмагил,
Қилмагил манга яна мунча ситам, кел эртароқ.
11—12 Васл шамъи бирла кулбамни зиё қил, эй пари,
Токи бўлсун бошдаги зулмат адам, кел эртароқ.

- 13—14 Ман фақир, сиз подшоҳо, сизга давлат нописанд,
Айлайин жоним фидо зери қадам, кел эртароқ.
15 Нисфи шабда шум рақиблардин Ниҳон айлаб ўзинг,

**ҚАЙ КУНИ КҶРДИМКИ МАН ДИЙДОР, ҲРГУЛСУН
ҚУЛУНГ...**

(107-бет)

Қўқон нусхаси

- 2 Ул замон бўлдум санго хуштор, ўргулсун қулунг,
4 Бандаликни айладим изҳор, ўргулсун қулунг.
7—8 Ман ўзимча бўлмадим ошиқ санга, ёзмиш экан,
Котиби қудрат бу хил асрор, ўргулсун қулунг.
9—10 Раҳм қил, инсоф қил, кўп қилмайин нозу ситам,
Берма маҳзун кўнгулма озор, ўргулсун қулунг.
11—12 Зулмхўлик, жабржўлиқ одати куффордур,
Кўп мусулмонларни қилма хор ўргулсун қулунг.
13—14 Бул Ниҳоний ёр васлидин йироқ бўлгон учун,
Қилишам арзи дилим ошкор ўргулсун қулунг.

**КЕЛ, ЭЙ ЖОНО, МЕНИ ҲАР ҚАНЧА ГИРЕН
АЙЛАСАНГ МАЙЛИНГ...**

(108-бет)

Рўйхат

- 1 Кел, эй жоно, мени ҳар қанча бирён аяласанг майлинг,

Қўқон нусхаси

- 1 Кел, эй жоно, нетай ҳар қанча гирён аяласанг майлинг,
3—4 Ўзимдан аввали аввал қалам ёзгон экан мундоғ,
Нетай, тобора сан зулмингни туғён аяласанг майлинг.
9—10 Кўзумдан қон оқиб, жон кетди, юракдан дармон,
Яна қилмай тараҳҳум жабри чандон аяласанг майлинг.
11—12 Неча юз минг тазарру бирла кўрмоқ орзу қилсам,
Қулоқ солмай сўзумга азми жавлон аяласанг майлинг.
17 Ниҳонийни сўраб умринг ичра лаҳза ҳамдам қил,
МАҲБУБАЛАРНИ ШОҲИ, АЙЕМИНГИЗ МУБОРАҚ...

(109-бет)

Қўқон нусхаси

- 3—4 Қошингиз узра қўйган турфа, жоно, ярашмиш,
Гулгун фаранг ипакдин рўмолингиз муборақ.

- 5—6 Олма, анорингизни ўртасида, аё жон,
Кумуш туморингизни тоққонингиз муборак.
- 7—8 Гулдек юзунгиз узра мунча эрур мувосиб,
Ул нуқтаи қаро хол қўйгонингиз муборак.
- 11—12 Бархут духоба камзул, тугмалари садафдин,
Озода салтанатлар кийгонингиз муборак.
- 12 *дан сўнг*
Эй дилбари замона, жисмингизга номаҳрам,
Ипак арқоқдин кийган қўйлогингиз муборак.
- 19—20 Унг қўлингизда жоно, банди тиллоий аҳмар,
Олмос кўзлук узуклар солгонингиз муборак.
- 21—22 Жоно, турфа ярашмиш маъшуқалик нишони,
Икки қўлга қўйилган хиноингиз муборак.
- 23—24 Райҳони жаннат ўлган кокулларингиз узра,
Зийнат учун сочпопук солгонингиз, муборак.
- 24 Ясан учун сепилган уфорингиз муборак.
- 29 Юз нозу ишвалар бирла табассум айлаб,
- 35—36 Хилватда юз очибон минг меҳру шафқат айлаб,
Кўнгул олурға қилгон эҳсонингиз муборак.
Аввалда юз ноз айлаб, бечора деб аразлаб,
Эмди кўнгулни сизлаб олгонингиз муборак.
- 37—38 Бойлар нисор этса зар хоки пойингизга,
Дуо айлар Ниҳоний, кушторингиз муборак.

ХУДОЕ, МАН ҒАРИБГА УЛ ДИЛРОМИМНИ ЕТҚУРГИЛ...

(113-бет)

Қўқон нусхаси

- 3—4 Эрам гулзорини шоҳи, жаҳон ичра дури якто,
гулноримга еткурғил.
- 9—10 Ушал маҳбуби даврон, бемурувват, пуржафо қотил,
Маҳи мадҳушу жонсўзим, дилзоримни еткурғил.
- 11—12 Гаҳи пурнозу ишва, гоҳи ул мастонаи даврон,
Ситамгар, шўхи беандиша дилдоримни еткурғил.

ЖОНОНА, ЧИҚАР ДИЛДИН БИНГ ОҲУ ФИҒОН
ҲАР ДАМ...

(120-бет)

Қўқон нусхаси

- 9 Дардимни қилай десам куйгай бу таним, жоним,
13—14 Гоҳида очиб юзни Ниҳонга қараб дилбар,
Манга ситаминг бермас, албатта, омон ҳар дам.

АДАМДИН ИШҚ ИЛА СЕН МАЪШУҚИ ДИЛДОР

ДЕБ КЕЛДИМ...

(121-бет)

Қўқон нухаси

- 1—2 Талабда тахти дилни шоҳисан дилдор, деб келдим,
 Бўлур манго ҳамиша мунису ғамхор, деб келдим.
 4 Мани аввал асир айлаб, бориб бўлдинг рақиб бирла,
 5 Бориб Вомиқ каби неча йўл кўролмасдан висолингни.
 7 Пушаймонлар қилур эрдимки, васлингга етолмасдан
 9—10 Қачон олам тамошойи висолингга ҳамдам этди,
 Манам онлар била ҳамроҳлар гап бор, деб келдим.
 13 Агар ўлдурмоқ ўлса мақсудинг деб бўйла зулмингдан,
 15—16 Ниҳонийга тараҳхум ўлса этгил, қилмагил таъхир,
 Очиб кўрсат жамолинг партавин як бор, деб келдим.

НАМАНГАН ШАҲРИГА, ЖОНОН, СЕНИ ДИЛДОР
ДЕБ КЕЛДИМ...

(122-бет)

Қўқон ва Тошкент нухалари

- 1 Наманган шаҳридин, жонон, сени дилдор деб келдим,

МАНДИН САНГА, ЭЙ МАҲЛИҚО, МАҲБУБИ ДАВРОН,
АССАЛОМ...

(124-бет)

Қўқон нухаси

- 2 Қўйдим муҳаббат сизга, эй маъшуқи жонон, ассалом.
 3 Қолдим жудолиғда, нетай, бўлсанг эди ҳамдам манга,
 5 Эй кўзлари мастонавор, эй шўхи золим муғбача,
 7 Қўп соғинубман, қолмади тоқат дилимда заррача,
 10 Фарёд уруб, ёш ўрнига йиғлаб оқар қон, ассалом.
 12 Қолдим йўлингга термулуб мен зори ҳайрон, ассалом.
 13—14 Ишқингга йўқдур ман каби маҳзун, ғарибу нотавон,
 Ҳам ўз укосидин жудо, ҳам ёрга куйгон, ассалом.
 15—16 Ётмасмуди, жон укам, дарди фақирлик, жон укам,
 Боз устига қилманг манго оламни зиндон, ассалом.
 17—18 Бўлди ўлар вақтим яқин ёки жафони дардиму,
 Васлингга қилсанг бир кеча бизларни меҳмон, ассалом.

ЭЙ ДУСТЛАР, АЖОЙИБ ЕНГИЛ ЮРАДИ МОШИНАМ...

(128-бет)

Қўқон нусхаси

Эй дўстлар, ажойиб, енгил юради мошинам,
 Уч кунда бир қаричдин чокни суради мошинам.
 Юрса абад гулдураб, турсам ёнида ёглаб,
 Бир енгил ҳафтада чаққон тикади мошинам.
 Гар келса қаҳри ногоҳ, қулоқ солмас сўзимга,
 Ўз майлига ҳайдасанг, чаққон тикади мошинам.
 Гар келса пахталик тўн олдига қаҳри бирлан,
 Феълида ҳиндулардек аксин олади мошинам.
 Тор кўча узра қўйса, ҳеч аҳмоқ олмас они,
 Етмиш ерини йиртиб, расво қилади мошинам.
 Қўприклари дупурлар, бағри-дили шиқирлар,
 Қирмас назарга ҳаргиз, юз йил туради мошинам.
 Еҳо ман каби тикувчи, чок илмини билувчи,
 Бир баҳяни бўғунча йиғлаб ўлади мошинам.
 Енига борсам они, қорнимда чакса кир деб,
 Қўз тегмасун манга, деб тумор осади мошинам.
 Эрди баҳори рўё, ўтди юрак буруққа,
 Оғзимда йўқ тишим, деб, ҳасрат қилади мошинам.
 Зотида бор эканму, билмам, бузуқ касалдан,
 Бир ҳафтача бўлди, дору қилади мошинам.
 Еш болалар шўхлигин ёқтирмас, ул ажойиб,
 Собин еган кучукдек энди тулади мошинам.
 Ҳар ким бошига борса айлаб ҳавас тикишни,
 Келса ёнига билмай, итдек қопади мошинам.

БУЛМИШАМ ОШИҚ, ДЕГАЛИ ҲАМ УЕЛУБ ҚУРҚАМАН...

(130-бет)

Қўқон нусхаси

13—14 Ростлиқ бирлан Ниҳонийга қараб инсоф қил,
 Келмасун қаҳринг, деголи ҳам уелуб қўрқаман.

НАВНИҲОЛИ ҚОМАТИНГ, ДИЛДОР, СОҒИНДИМ БУГУН...

(132-бет)

Қўқон нусхаси

9—10 Андалибдек нола айлаб тинмайин ишқинг аро,
 Кўрмадин гулдек юзунг, бир бор соғиндим бугун.
 13—14 Бу Ниҳонийни ўлар вақти яқин, эй дилрабо,
 Хаста жон чиқмай келинг, дийдор соғиндим бугун.

МАНИ ДИЛХАСТАИ МАҲЗУН, ДИЛИ АФГОР
УРГУЛСУН...

(134-бет)

Қўқон ва Тошкент нусхалари

1 Мани дилхастаи маҳзун этиб дилдор ўргулсин,

Қўқон нусхаси

12 Ҳалос айлай бориб жонимни, эй дилдор, ўргулсун

16 Берурсан ҳастага ҳар лаҳза озор, ўргулсун.

17—18 *ўртасида*

Ниҳоний арзи аҳволим мувашшаҳ ичра жо қилдим,

Ки шояд келса ҳолимни сўраб бир бор, ўргулсун.

НА ДЕБ ВИСОЛИНГГА УЛ ДАМ МУБТАЛО ҚИЛАСАН...

(135-бет)

Қўқон ва Тошкент нусхалари

1 На деб висолингга аввал мубтало қиласан,

Қўқон нусхаси

9 Ситам қила-қила ҳажрингда ман асирингни,

10 Ва ёки ўлдирасан ва ё бир бало қиласан.

13 Келиб қачон мани ҳолим сўрагга кўнгул олиб,

ҲЕЧ КИМ МАНДЕК, ИЛОҲИ, ЕРИДИН АЙРИЛМАСУН...

(136-бет)

Қўқон нусхаси

4 Булбули бечорадек гулзоридан айрилмасун.

5 Қўлга олган мевасидан бўлмасин ҳеч бенасиб,

7—8 Хонавайронлигда қолдим ман бу кун,

Ҳеч банда мен каби ғамхоридан айрилмасун.

10 Жону дил мақсуди беозоридан айрилмасун.

АРЗИМНИ ЕТҚУР, ЭЙ САБО, МАҲВАШ МАНИ
ЕД АЙЛАСУН...

(137-бет)

*Қўқон нусхаси*3—4 Бошимга тушди минг алам, қолдим ғами эндон аро,
Қилсун вафо аҳдига то бу қулни озод айласун.

АЕ, ЭЙ МАҲВАШИ ЗОЛИМ, ТАСАДДУҚ ЖОНИМ
АЙЛАНСУН...

(138-бет)

Тошкент нусхаси

1 Аё, эй дилбари золим, тасаддуқ жоним айлансун,

Қўқон нусхаси

7 Санга изҳор этарга дарду ғамни ихтиёрим йўқ,

ҒАМИНГ БАҒРИМНИ ЭЗДИ, ЭЙ ПАРИ РУХСОР
АЙЛАНСУН...

(139-бет)

Қўқон ва Тошкент нусхалари

1 Ғаминг бағримни эзди, кўзлари хумммор айлансун,

МАНИ БЕЧОРА УЛ ҚУН БИР ҚУРУБ ДИЙДОР
БИЛМАЙСАН...

(142-бет)

Қўқон нусхаси

2 Учубон бу шом ақлу ҳушим хуштор, билмайсан.

4 Қаро оҳу кўзинг солди бўйнимга тор, билмайсан.

6 Фироқингда бўлиб ғам бирла ган бемор, билмайсан.

9—10 Висолингни ўйлаб кундузлари ҳар кўчада сарсон,
Фигон бирла ўтар кеч то саҳар бедор, билмайсан.

17 Мужгонинг уруб сийнамни

21—22 Ниҳоний номи ҳарфингни ёшурдум, найлар, эй барно,
Рақиблар билса бергайлар манга озор билмайсан.

ЭЙ ПАРИ, ҲАЖРИНГДА МАНДЕК ҚИМСА САРСОН
УЛМАСУН...

(147-бет)

Қўқон нусхаси

2 Ҳам жигар бағри куюб ишқингда нолон ўлмасун.

4 Тивмайин ёш ўрнига оқған қизил қон ўлмасун.

12 Бир тараф — ишқингда муғли оҳу афгон ўлмасун.

БУ КҮН ҚАНДАЙ КҮН ЭРҚАНКИМ, ДИЛИ ТҮЛҒОНГА
УХШАЙМАН...

(147-бет)

Қўқон нусхаси

- 8 Бу оламдин умр вақти битуб тўлганга ўхшайман.
 9 Юрай десам мадорим йўқ, қулоғим сўз эшитмайдур.
 11—12 Қарарман жовдираб ҳар ён, бошимда меҳрибоним йўқ,
 Боқиб шипга дод-вой, ғариб бўлганга ўхшайман.
 14 Дегум: фарёду минг фарёд ман ўлганга ўхшайман.
 15—16 Кўнгулда кўп эди ҳасратларим айтмоққа ихтиёрим йўқ,
 Кетарга ўхшади пинҳон бўлуб тўлганга ўхшайман.
 17 Худоё, қилмағил ҳеч душманингни мен каби ҳайрон,
 19—20 Худоё, арзи додимни ўзинг еткур у султона,
 Агар ўлсам дуо қилсун, фано бўлганга ўхшайман.
 21—22 Васият шул, бориб кўрсун мазоримни фироқида,
 На хил ғурбат чекиб ҳасрат бида ўлганга ўхшайман.
 23—24 Ҳавас қилма Ниҳонийким олур ибрат мазоримдан,
 Еруғ дунёга тўймасдан налар бўлганга ўхшайман.

ХАСТА ҚУЛИНИ, БЕВАФО, ҲОЛИНИ БИР
СҮРАРМУҚИН...

(149-бет)

Қўқон нусхаси

- 9—10 Олдида ўлтуруб анинг васлига бир тўяй десам,
 Аччиғ этиб газаб бида кет нари, деб сўқармикин.
 11—12 Хилватда учраса агар ошиқи
 Қаҳри келуб бу қоними ханжар уруб сочармикан.

САБО, АРЗИМНИ ЕТКУР, МОҲИ ТОБОН
БИР КЕЛУБ КЕТСУН...

(150-бет)

Қўқон нусхаси

- 5 Неча кундин бери кўрмай жамолин қолмади тоқат,
 11 Юрарман, оҳ, булбулдек учай десам қанотим йўқ,
 13 Ва ё ўлдурмоқ эса гар муроди бул асирини,
 15 Фироқида югуб ғам, хастаю маҳзун фано бўлдум,
 17 Этибман термулуб, найлай, юрарга зарра қувват йўқ
 19—20 Агарчандики ўтган ўлса ҳар саҳву хато мандаи
 Минг пушаймон

- 21—22 Чиқарға етди жон тандин Ниҳоний хаста маҳзунни,
Манга кўп қилмасун аҳдини ёлғон бир келиб кетсун.

Ё ИЛОҲИ, МАН ҒАРИБНИ ЁРИГА КЎЗ ТЕГМАСУН...

(152-бет)

Қўқон нусхаси

- 14 Донмо ширин шакар гуфторига кўз тегмасун.
14—15 *Ўртасида*
Ошиқ аҳлини муроду мақсади, матлубидур,
Қип-қизил олма била анорига кўз тегмасун.

Тегмасун деб шул ҳасад ул ҳамойил айлаган,
Сийнаси узра кумуш туморига кўз тегмасун.

ЭИ ДУСТЛАР, НИГОРИМ БИР МАҲВИСОЛ ЭМАСМУ?

(159-бет)

Қўқон нусхаси

- 2 Ширин суханлар ичра нозук мақол эмасму?
7—8 Бозор ичра ногаҳ ул дилбари замона,
Кўрдим салом деди, сенга у бол эмасму?
34 Ошиқни хор тутма, ҳуснунг завол эмасму?

УЛ ПАРИНИНГ ҚОМАТИ ГУЛЗОРГА ЎХШАЙДИ-КУ...

(163-бет)

Қўқон нусхаси

- 7 Тахти ғаб-ғаб узра ўлтирган қаро ҳолинг анинг,
11—12 Ноз ила бир-бир босиб чиқса ҳарамдан ул пари,
Жилваси, товуси хуш рафторга ўхшайди-ку.
12—13 *Ўртасида*
Фурқатида ғам била бўлмиш асиру хору зор,
Ким кўрубдур сан каби беморга ўхшайди-ку.
15 Раҳми йўқ золимлигинин ул бути таннозии.
16—17 *Ўртасида*
Ёки билмас ёшдур, ёки уёлгай шарм этуб,
Қилмоғи ошиқ элидин орга ўхшайди-ку.
17 Ул париким нега келмас бир йўли ҳолим сўраб,

Тошкент нусхаси

- 18 Хийла маҳмадона, хийла хушёрга ўхшайди-ку.

ЛОЛА ЯНГЛИҒ ОРАЗИНИ БИР ҚУРУБ ТАСВИРДА...
(169-бет)

Қўқон нусхаси

- 5 Ҳийлаи майдан сунуб кетмоғи ул Мансур каби
7 Гулгун юзидин ламъае...
12 Мақсадидур ман ғарибни ғам била тазҳирда.
17 Ахтариб кўрдум етарни дафтари ишқи аро,
19—20 Номи ҳарфини Ниҳон этмоқдан улдир мақсадим,
Билса ногаҳ тушмасин қаҳри келуб таҳқирда.

НЕЧА ЙУЛ АРЗ АЙЛАДИМ РОЗИ ДИЛИМ ЖОНОНИМА...
(171-бет)

Қўқон нусхаси. Рўйхат

- 1 Неча йил арз айладим рози дилим жононима,

Қўқон нусхаси

- 7—8 Муъча ҳам ул бевафо бир сангдил қаттол экан,
Зарра парво айламас ҳажрида маҳв ўлгонима.
13 Найлайин ёзган экан котиб азалда қисматим,

БОҒЛАРДА ГУЛ ОЧИЛМАС ТО ЕРНИ ҚУРМАГУНЧА...

(174-бет)

Қўқон нусхаси

- 5 Кесмасди тоғни Фарҳод Ширин фиғор ул дам,
12 Жон бирла орқасидан қувлаб югурмагунча.
12—13 *ўртасида*
Эй ёр, билсангиз сиз ишқни жафоси мушкул,
Етмас гули муҳаббат хорини кўрмагунча.
15—16 Ошиққа тарафни ишқни дарёси мавж урмас,
Ошиққа машуқ андоқ эҳсон ошурмагунча.
17—18 Сабр айламас Ниҳоний бориб гоҳи кучоқлаб,
Шаҳду шакар лабидан ушлабки сўрмагунча.

ПАС ЭРКАН МУНЧА ИҚБОЛИМ МАНИ
ДИЛХАСТА БЕЧОРА...

(175-бет)

Қўқон қўлёзмаси

- 3 Ғариблиғда қон ютдим неча йиллар етимлардек,
4 Яна боз устига ишқ ўти тушди манга яқбора.
16 Агар минг йил югурсам етмоғум номусу ора.

БОРДИМ НИГОРИМ УЙИГА БИР КЕЧАСИ АСТОГИНА...

(177-бет)

Рўйхат

1 Бордим нигорим уйига бир-бир босиб астогина.

ТОРТУБОН ҲАЖРИНГДА ҒАМ ЙИҒЛАБ ЕТАЙ
ТОКАЙГАЧА...

(179-бет)

Қўқон нусхаси

- 7 Ҳар замона тушса ҳаёли қоматинг Мажнун каби,
9 Ҳаста қулман йўлларингда, эй пари, нозук бадан,
11—12 Оҳ уриб тутти каби қилган келишингни, уко.
Кечалар афсона ёд айлаб ётай токайгача.
13 Номи ҳарфингни Ниҳонийким мувашшаҳ айлабон,

МАНИ ЙУХЛАБ, ҒУЛОМ АЙЛАБ КЕЛИНГ,
АЛБАТТА-АЛБАТТА...

(182-бет)

Қўқон нусхаси

- 18 Эгар заррин лижол айлаб, келинг, албатта-албатта.
19 Ниҳоний гар ёмондур бир йўли, эй дилбари жоним,

ТОШКАНД АРО ҚУП ЭРКАН ИСКАБ ТОПОР ПАШША...

(184-бет)

Қўқон нусхаси

- 10—12 *ўртасида*
Ногаҳ семизроқ ўлсанг азонгача танингда,
Жисминг уза ажойиб қилгай бозор пашша.
11—12 Қолса танингда зарра қондан агар нишона,
Машинасини тезлаб қўймай сўрор пашша.

СУБҲ ЯНГЛИҚ ОРАЗИНГИЗ МУБТАЛО ҚИЛДИ БАНИ...

(190-бет)

Қўқон нусхаси

- 5 Дод, алам наргисларингиз дастидан, эй маҳвашо,

13—14 *ўртасида*

Номи ҳарфингни Ниҳоний айладим сиз жонима,
 Эзмиш эркан котиби . . . жудо қилди мами.

МАНИ ДИЛХАСТАНИ ҲОЛИН СЎРАБ БИР БОР
 КЕЛСАНГ-ЧИ...

(195-бет)

Қўқон қўлёмаси

- 3 Чекиб кўзингга сурма, кокилинг айлаб париншонлар,
 9—10 Ғунчан гулгун сочиб дурлар . . .
 Қилиб тўти каби ширин-шакар гуфтор келсанг-чи.
 11—12 Этибман неча йиллардан бери бемор ҳажрингда,
 Сўраб бу ҳоли зорим, раҳм этиб бир бор келсанг-чи.

БИРОДАРЛАР, БУЛУБМАН ЗОРУ ҲАЙРОН.
 ЙИҒЛАМАЙ НАЙЛАЙ...

(202-бет)

Қўқон нусхаси

- 10 Манга ҳамиша қилган аҳдини ёлғон, йиғламай найлай.
 11 Юруб агёр ила доим, қилуб айшу фароғатлар,
 13 Юрурман гул юзин булбул каби вақти саҳар излаб,
 14 Кўрарға бўлмаса васлини имкон, йиғламай найлай,

ОРАЗИНГ МОҲИ МУНАВВАР, ТАЛЪАТИНГДАН
 ЎРГИЛАЙ..

(204-бет)

Қўқон нусхаси

- 2 Икки жаллод наргис райъатингдан ўргилай.
 3 Ҳар кимни бағрин чок этар..
 16 Сабзаи дилжў била холу хатингдан ўргилай.
 17—18 Дийдани гирён қилиб, эй маҳваши зебо санам,
 Бошлара солган жафою кулфатингдан ўргилай.
 19—20 Хору зор эттинг халойиқ ичра Мажнундек мени,
 Аввалу охирда солган ҳасратингдан ўргилай.

ЕЛҒУЗ САНИ БОР ЭТМИШ ОЛАМДА ХУДО, ҲАЙ-ҲАЙ...

(206-бет)

Рўйхат

- 1 Елғуз сени халқ этмиш оламда худо, ҳай-ҳай.

ХУШРҮ ПАРИЛАР ИЧРА СИЗЧА, УКАЖОН, ВОЙ-ВОЙ...

(208-бет)

Тошкент ва Қўқон нусхалари

1 Хушрӯ болалар ичра сизча, укажон, вой-вой,

Қўқон нусхаса

- 3—4 Минг фурқадан, эй маҳваш, бордур сиза ошиқлар,
 Ҳар бир элидан тортиб то эски чопон, вой-вой.
- 5—6 Сунбул ила жанбулдан зулфингизни домидан,
 Ҳеч бир қутулиб бўлмас қочганда омон, вой-вой.
- 7 Рашик айлаб ўшал хуршид кўрганда бу юзунгизни,
 14 Етмайди баҳосига Румою Қозон, вой-вой.
- 15—16 Луқмони ҳаким билмас тотса бу тилингиздан,
 Ҳеч дардга даво йўқ ул шарбатча осон, вой-вой.
- 17—18 Бир зарра агар берса дардманд элига андин,
 Топмоғига шак йўқдур бир зарра гумон, вой-вой.
- 19 Бир бор эшитиб қаҳлик ул қаҳ-қаҳ нозингиз,
 20 *дан сўнг*
 Рафторингга товуслар ўрганмоқ учун доим,
 Кетти чидамай тутди тоғларда макон, вой-вой.
 Нозуккина кўйингдан кўрмишки гули раъно,
 Орзу қиладур кўрса ҳар ерда қачон вой-вой.
 Лаб устига ўлтурмиш султон қора холингиз,
 Бўлмас фуқаро анга бир аҳли жаҳон, вой-вой.
 Майли термудуб келса, кўрсам агар ҳуснунгни,
 Йўлига қилай Ниҳон жонимни фидо, вой-вой.

ТҲИДИМ, ҚИЛАЙИН ЭМДИ АРСИМНИ БАЕН, БАЙ-БАЙ...

(209-бет)

Қўқон нусхаса

- 1—2 Кўрдим, қилдинг эмди дардингни аён, бай-бай,
 Фош айламасам бўлмас сиррингни ҳамон, бай-бай.
- 6 Бир кун бўласан охир расвои жаҳон, бай-бай
- 7 Ишқ аҳлига кўп берма озор, келадур қаҳри,

НОГАҲ ЙУЛУҚДИМ БИР ҚИЗ БОЛОГА...

(228-бет)

Шоир архиви

- 1 Йўлда йўлуқдим бир қиз болога,
 15 Е ўзни сотсам етса бўлурму,
 17 Деди: Етарни йўқдур иложи,
 19 Юз минг гуҳарни етмас хирожи,
 25 Деди: Ким айди санга, аё зор,
 41 Деди кулиб ул: Тўссанг йўлумни,
 61 Дедимки: Ҳай-ҳай, ишонма бўлсун,

МУРАББАЪ БАР ҲАЗАЛИ НИСОРИЙ НАМАНҒОНИЙ

(231-бет)

Қўқон нусхаси

- 11 Айлади таҳсин била юз офарин рухсоринга,
 15 Лолаю гўлғунча тоғу дашт аро ҳасрат била,
 18 Жаннат аҳли таъриф айлар доим икки офатинг,
 20 Йўқ дегайлар эрди бўлак оламда монандинг сани.
 20 *дан сўнг*
 Холиқим қудрат била ҳуснунгни хушрў айламиш,
 Барча ҳусн ила малоҳатларни санга...

Ою кун абр ичра қилгай бир-бирини сарзаниш,
 Насли одам туғмади оламда монандинг сани.

- 23—24 Бир йўли келсанг бу ҳолимни сўраб ширин суҳан,
 Ҳақ яратгайму яна оламда монандинг сани.
 27—28 Ҳам асру мубталойи зулфунга вобастадан,
 Дарди ҳижронинг чекуб фарёд этуб, бағрим эзиб,
 Кеча-кундуз тинмайин дашту биёбонлар кезиб,
 33 Гоҳи ғамза, гоҳ кулуб оҳиста майдонлар аро,
 37 Гар эшитса жон берар бир йўл сани шаккар сўзинг,
 45—46 Холиқим, бахтинг очиб давлатни берсун безавол,
 Душманингдан асрасун умрингни қилсун безавол,
 49—50 Кўп жафо қилма жабр бирла, тараҳҳум айлагил,
 Бу Нисорий ошиқингга бир тараҳҳум айлагил,
 52 Бу Ниҳоний кўрмамиш оламда монандинг сани.

НИГОРО, ФУРҚАТИНГДА ҒАМ БИЛА БАҒРИМ
АДО БУЛДИ...

(234-бет)

Рўйхат

- 1 Нигоро, фурқатингда ғам била бағрим яро бўлди.

ЖАҲОНДА ҚУРМАДИМ САНДЕК ПАРИ РУХСОР,
АЙЛАНСУН...

(236-бет)

Қўқон нусхаси

- 1 Жаҳонда кўрмадим сандек пари рухсор, Неъматжон,
5 Кўриб санда бу янглиғ ул қуни чун бу латофатни,
8 Бу хил нозу карашма, лутфу эҳсону, шарофатни,
9—10 Асир ўлди кўнгул кўргач қадингда ул қиёфатни,
Фалак солди, нетай, бўлдум санга хуштор, Неъматжон.
13—14 Етубман сарғариб ғам бистарида ҳеч мадорим йўқ,
Нетай, ҳолим сўрарға халқ аро ҳеч ихтиёрим йўқ,
15 Кўзум термулди келгай деб йўлингда зор, Неъматжон.
17 Кетиб ихтиёрим қолди тан хоки мазаллатда,
19—20 Оқиб, бу дамғача кўз ёши хунолуд ҳасратда,
Ғаму андуҳ ила бўлди юрак зангор, Неъматжон.
20 *дан сўнг*
Кўриб қай кун бул бевафога ошно бўлди,
Томони ёру дўсту ақраболардин жудо бўлди,
Висолинг ахтариб ҳар кўчада мисли гадо бўлди,
Ютуб захри ғаминг кўп энди ўлмакка ризо бўлди,
Ниҳоний кўз ёшин кўруб тараҳҳум этмасанг барно,
Кетар армон юрагимда парирухсор, Неъматжон.

НОЗ ЎЗГАЧАЮ ҚУНГУЛ БУЛАКЧА

(237-бет)

Қўқон нусхаси

- 8 Эй ҳусни надурки ул бўлакча.
15 Ағёримни сан ошно қилурсан,
17 Кўрганда на деб жафо қилурсан,
21 Ёлғонни гапирма манга бисёр,
23 Қим деди санга мани дилозор,
26 Кўр бўлсун кўзим, бўйным узулсун,
29 Ҳар қанча қасам бўлса берилсун,
53 Ҳарчанд бу жон ҳавола қилдим,
64 Санда мани ҳамма вақт унутмоқ,
74 Маъзур, тутинг, маълул бўлурму?
76 Даргаҳ кирурга йўл бўлурму?
82 Еш тиги билан сув бермагунча,
83 Майдонда қонни тўкмагунча,
92 Боргин тезроқ, ёнимга келма,
94 Ушшоқ элиман деб керилма,
101 Хоҳ айла бир оҳими ижобат,
110 Ўргулсун қулинг, тазаллут одат этма,
111 Жон садқа санга, маломат этма,
113 Маҳзуна дилимни форат этма,
118 Тарки ситам эттим деб ўйлама кўп,

- 119 Мақсуди бўлакни сўзлама кўп,
 128 Кел бўлмаса, бир вафо қилай сўнг,
 129 Васлим била ошно қилай сўнг,
 130 Армони дилинг адо қилай сўнг,
 131 Кўнглингни олиб, ризо қилай сўнг,

ТИЙРИ ИШҚИНГ УЛ КҮН ПАРРОН АЙЛАДИНГ...

(242-бет)

Қўқон нусхаси

- 2 Ераб, сийнам хунин равон айладинг,
 3—4 Қумри янглиғ ишим нолон айладинг,
 Бениҳоят мани гирён айладинг.
 7 Дучор этиб ғамларга мубталони.
 15 Ранги-рўйим заъфарондек айладинг
 24 Улдим дегонимга қилмай парволар,
 27 Юз ноз ила товус каби хироминг.
 29—30 Биз ғарибга шул деб сани гуноҳинг.
 Кўринмасдан ўзни пинҳон айладинг.
 32 Раҳмсиз наргису шаҳло кўзунга,
 34 Ишонтириб Ниҳонийни шаккар сўзунга,
 35 На деб ваъдаларни ёлғон айладинг.

ЖОНОН, БУ ЙИЛ ФЕЪЛУ АТВОР УЗГАЧА...

(244-бет)

Қўқон нусхаси

- 9 Еки агёр санга ҳамдамлашибдур.
 10 Бўлдинг биздан бир йўл безор ўзгача.
 11—12 Аввалида, укам, бизни жазм айлаб,
 Маъшуқликни жонимизга соз айлаб,
 13 Алдаб эмди агёр ила жазм айлаб,
 15—16 Қилдинг ошноларга рафтор ўзгача.
 Ишқ йўлига аввал ўзинг бошладинг,
 17 Энди на қасд ила бизни ташладинг,
 19 Номаҳрамлар сўзин тинглаб хушладинг,

МУХАММАС БАР ҒАЗАЛИ ҲАЗИНИИ

(245-бет)

Қўқон нусхаси

- 7 Ошуфта қилди ул кун ўзига,
 12 Эзди юрагни андуҳи фурқат.

22 Турсам йўлида бир боқмай ўтмай,
23 Билмам рақибим кўнглини совутмай,
28 Арз айласам ман мақсуд гулини,
29 Бир ҳамоийл айлаб нозик қўлини,

ҚАЙ ҚУНИ УЛ БЕВАФОГА ОШНО БЎЛДУМ, НЕТАЙ...

(250-бет)

Қўқон нусхаси

Қай кунни ул бевафога ошно бўлдим, нетай,
Барча дарди бедавога мубтало бўлдим, нетай,
Еру дўсту ақраболардан жудо бўлдим, нетай,
Фурқатида мисли Мажнундек гадо бўлдим, нетай,
Йиғлабон шому саҳар, охир фано бўлдим, нетай.

Оҳким, ҳажрингда кўздан тинмади қоним мани,
Андалибдек кўкка етти оҳу афғоним мани,
Кетди кўздан нуру, дилдан сабру оромим мани,
Юрса ағёр бирла доним, сўрмаса ҳолим мани,
Қайданам бундоғ балога ошно бўлдим, нетай.

Ўйласам, ишқнда мандек ҳеч хору зор ўйқ,
Бистари ғам узра ётгон бемадор бемор йўқ,
Сарғайиб гулдек юзи, ожиз, дили афғор йўқ,
Ҳасратим айтай десам, ёнимда бир ғамхор йўқ,
Ғам юкидан қоматим нундек дуто бўлдим, нетай.

Айрилиб, ғамдан жигар-бағри адо бўлғонмикан,
Дарбадар, шаҳру диёридан жудо бўлғонмикан,
Ҳар даме юз минг жафога ошно бўлғонмикан,
Бул аламлардан ажал келса ризо бўлғонмикан,
Эй Ниҳоний, кўйида бахти қаро бўлдим, нетай.

ШАҲРИ ТОШКАНД ИЧРА КЎРДИМ МАҲЛИҚО
ДЎНДУҚЧАЛАР...

(251-бет)

Рўйхат

1 Тошканд шаҳрида кўрдум маҳлиқо дўндуқчалар

Қўқон нусхаси

4 Қомати шамшоду ар-ар, хуш адо дўндуқчалар.
11 Ҳар бири бир мамлакатни тахтига султон эрур,

- 14 Ким кўрубдур бир йўли минг жон анго қурбон эрур.
 15 Ҳар бири кўнгул олурга бебаҳо дўндуқчалар.
 17 Ноз ила ширин шакар тўти каби гуфторлар,
 21 Растанни мисли чаман бир-бир келуб гулзор этар,
 Аҳли савдо келса қошига ўзини дилдор этар,
 Хуш тақаллумлар била маҳбублиғ изҳор этар,
 Маъдани илм уйида кимё дўндуқчалар.
 26 Кўрса ошиқни ноз, эҳсон ила дилшод этар,
 28 Ғам била вайрона дилни лутф ила обод этар,
 29 Бошдаги андуҳу кулфатларни барбод этар,
 Балки савдон машаққат жойидан озод этар,
 36—40 Еки майли сўзларим афсона қилсунлар мани,
 Шояд излаб бир келуб кулбамда қолсунлар мани,
 Бу Ниҳоний йиғлаб айтар хоҳ билсунлар мани,
 Ғойибона айладим бу кун дуо дўндуқчалар.

ЖОНОНА, ГУЛ ЮЗУНГДИН РУХСОРИНГИЗ ЧИРОЙЛИК...

(253-бет)

Қўқон нусхаси

- 14 Ошиқ кўнглини олиб босган қадамларинга,
 16 Қилган тараҳҳумингдан озорингиз чиройлик.
 17 Қилган гуноҳларимни оҳиста лутф айлаб,
 20 Ғазабланиб юзумга урганингиз чиройлик.
 21—22 Гулгул юзунгни очиб айлаб ўзунга банда,
 Юз нозу ишва бирла айлаб гоҳида ханда,
 23—24 Юз ўлдуриб ғамингда, минг бор зинда,
 Йўқ боби ҳусн ичра сандек пари Хўқандда.
 23—24 Йўқ сан каби раҳмдил озода қиз Хўқандда,
 26 Ушламагил билोकим, олғил қўлингни торт деб,
 Етмас эсанг баҳома бозорга ўзини сот деб,
 29 Эй беадаб худодан шарм айлагил, уёт деб,

ЖОНОНА, ҚАДИНГГА ЖОН ТАСАДДУҚ...

(260-бет)

Қўқон нусхаси

- 14 *йўқ*
 24 *йўқ*
 36 *йўқ*

МАН УЛГАНИМДА ҚЕЛҮР, ДЕБКИ, ФИДОИ УШШОҚИМ...

(268-бет)

Қўқон нусхаси

4 йўқ

- 5—6 Ки етти манга бу мотам азойи ушшоқим,
Афсус, бандалик эттингму вой ушшоқим,
8 Нисори гавҳари ашкин тўқуб, белин ушлаб,
9 Қийибки жомаи мотам, турур лабин тишлаб,
14 Лабини бодаи нобин вужудим узра қуюб,
17 Боғлаб белини қўлиға кумуш асо олғай,
26 Ушал куни у ғарибни жанозасини ўқуб,
27 Халойиқ олдида йиғлаб фиғону нола қилиб,
35 Рақиб сўзи била бердим санга озор,
39—40 Эсизки, айладим умринг жафо йўлида адам,
Фироқ ўқи била дилингга доғи олам,
40 Рафиқинг ўлди фиғону бало санга ҳамдам,
49 Чиқарда жон танингдан озор бўлгандур.

БИР ДИЛБАРИ ТАННОЗНИ ДИЛ МУБТАЛОСИДУР...

(274-бет)

Қўқон нусхаси

- 6 То ўлгунча бошида шул можаросидур.
8 Ўздан кетуб, беҳуд бўлуб домн уза тушар,
9 Қимки асири ўлса гар кулфат ила яшар,
22 Ағёрима икки кўзум ўйдирма кўп мани,
29—30 Ушшоқ элин қонин тўқув Ниҳон вафосидур
Такаллум вақтида тути адосидир.

ИЗОҲЛАР

Ҳамзанинг илк лирикаси ўзида ўзбек классик адабиёти, умуман Шарқ адабиёти анъаналарини давом эттиргани, аynи пайтда уни янги тарихий шароитда янада бойитганлиги билан характерланади.

Ҳамза асримизнинг бошларидаги сиёсий-ижтимоий, иқтисодий ва маданий шароитда меҳнаткаш халқ ҳаётида рўй бераётган ниҳоятда мураккаб манзараларнинг гувоҳи бўлди. Шоир шу меҳнат аҳлига ҳамдардлик билдириб, унинг эрк ва озодлик йўлидаги орзуларини куйлади.

«Девон»дан ўрин олган лирик шеърлар Ҳамзанинг илк ижод паллаларида Алишер Навоий, шунингдек Муқимий, Фурқат ва Завқийга издошлик йўлидан борганлигини кўрсатади. Унинг бир қатор асарлари тўғридан-тўғри Навоий ва Муқимий ғазаллари ва мухаммаслари таъсирида ёки уларга назира тарзида яратилган. Айрим шеърларда машҳур шоирларнинг маълум мисраларидан тазмин сифатида истифода этилган ўринлар ҳам учрайди.

Ҳамзанинг илк лирик шеърлари мундарижасини ҳаётни сезиш, гўзаллик ва эзуликни эъозлаш мотивлари ташкил этади. «Девон»да маърифатпарварлик мавзуга бағишланган, ҳаётдаги жаҳолат ва бадбинликни қоралаган асарлар ҳам кўпгинадир. Шу билан бирга унда инқилобга қадар ўзбек адабиётининг бошқа намояндalари учун характерли бўлган айрим анъанавий диний мотивдаги асарлар ҳам учрайди. Аммо шунга қарамай, «Девон»га кирган шеърлар Ҳамзанинг ижтимоий-сиёсий қарашлари тез суръат билан ўсиб, ўзгариб ва инқилобийлашиб борганини кўрсатади. Даврнинг мураккаб шароитида классик ўзбек адабиётининг гуманистик анъаналарини дадил давом эттирган, жаҳолат ва нодонликни маърифатпарварлик позициясида туриб қоралаган Ҳамза Октябрь арафасидаёқ яқинлашиб келаётган янги давр садоларини эшитди ва бу янгиликни қутлаган асарлари билан ўзбек совет адабиётини бошлаб берди. Шунга кўра, у «Девон»дан ўрин олган лирикаси, умуман инқилоб арафасида яратган асарлари билан ўзининг илғор ғоявий-эстетик платформасини яратди.

Юқорида қайд этилганидек, Ҳамзанинг илк ижодига мансуб айрим шеърлари диний майллардан ҳоли эмас. У девон тузиш талаблари асосида ўз «Девон»идан ўрин олган асарларнинг руҳидан йироқ анъанавий муқаддималар қўллайди. Унинг 1917 йилгача ижоди муайян тарихий бир шароитда юзага келган бўлиб, давр мураккабликлари унга маълум даражада таъсир кўрсатгани табиийдир.

Ҳамза лирикасининг тили бой. У она тилининг бой имкониятларини маҳорат билан ишга солади. Шунингдек, шоир ғазаллари тилида озарбайжон, татар ва бошқа туркий халқлар лексикасига хос унсурлар ҳам учрайдики, бу нафақат Ҳамзанинг, балки умуман ўзбек адабиётининг инқилоб арафасида қардош халқлар маданияти билан чамбарчас алоқада шаклланганини намойиш этади.

Ушбу нашрда Ҳамзанинг эротик мундарижага эга бўлган «Жоно, сенга етарни борму иложи, йўқму?..», «Кўп мунтазирман, эй ёр, дилдор бир қучоққа...» ва «Сан ўзинг ёш боласан, қилма

жафолар большой...» мисралари билан бошланувчи ғазаллари тушириб қолдирилди.

Ушбу томдан ўрин олган шеърларда учрайдиган айрим тарихий, адабий ёки афсонавий номлар, географик атамалар, тушунилиши қийин бўлган сўзларга берилган изоҳ, уларнинг у ёки бу шеър контекстидаги конкрет ўрни билан алоқадордир.

Изоҳланган ном ва сўзлар олдидаги рақамлар шу сўз ўрин олган мисранинг асосий матидаги ўринини кўрсатади.

Ҳ А З А Л Л А Р

Ё ИЛОҲА, САНГАДУР ҲАМДУ САНО...

(13-бет)

Шарқ классик адабиёти, жумладан ўзбек адабиётидаги девон тузиш анъанасига кўра, девоннинг муқаддима қисмида худо ва пайгамбарлар номига ёзилган ҳамду наътдан иборат шеърларни келтириш қатъий қоидага айланган. Ҳамза ҳам девон тузар экан, бу қоидадан четлаб ўтмайди. Девон тузиш анъаналари асосида ёзилган ушбу шеърда шоир худонинг мусулмонлар ўртасида машҳур бўлган сифатларини тавсия этади.

Ҳамзанинг «Девон»дан кейин яратган асарларида, чунончи, 1916 йилдан бошлаб чоп эттира бошлаган «Миллий ашулалар учун миллий шеърлар» мажмуасига кирган тўпламларида ҳамд, наът шеърлари кам учрайди. Мажмуага ёзилган муқаддимада шу муносабат билан айрим китобхонлар томонидан билдирилган эътирозлар ва шoirнинг уларга жавоби ҳам баён этилади. Ҳамзанинг ҳамду санодан иборат ушбу шеъри шоир дунёқараши ва умуман ижодининг тадрижий тараққиёт йўлларини ҳаққоний кўрсатиш имконини беради.

Ёзилган йили номаълум.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашрга тайёрланди.

2 Ҳай — тирик.

2 Таовоно — кучли, қодир.

2 Зулағло — аълоларнинг аълоси.

4 Лоязал — мангу, йўқ бўлмайдиган.

7 Қулҳуоллоҳу аҳад — олло ёлғиз, дегин.

12 Муназзах — тоза, покиза.

13 Ламязал — йўқ бўлмайдиган.

22 Одам ато — биринчи яратилган одам.

Ё МУҲАММАД АЙЛАНАЙ, НОМИНГДУР ЖОНИМ ФИДО...

(17-бет)

Ёзилган йили номаълум. Шарқ девончилиқ анъаналари таълаблари асосида ёзилган ушбу шеърда Муҳаммад пайгамбарнинг

сифатлари таъриф ва тавсиф этилади. Ҳамза ўзининг кейинги ижодида ўзбек классик поэзиясининг эскирган анъаналаридан воз кечибгина қолмай, балки дин ва унинг реакцион ақидаларига қарши кескин кураш олиб ҳам борди.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

2 *Тожу сар ўлди лаамрук подшоҳи ду саро* — икки дунё подшолиги бошинга тож бўлди.

4 *Ҳодийи саргаштағочсан, муқтабои авлиё* — адашганларни тўғри йўлга солувчи, авлиёларнинг улуғи.

9 *Фарёдрас* — арзу додга етувчи.

14 *Тут шафоат дастида, албатта, фи-ёвмул жазо* — қиёмат кунида ўзинг қўллагин.

НАҲРИ АШКИМ ВОР ТАЪСИР АЙЛАМАЗ НОРИНГ БАНГО...

(18-бет)

Ғазал 1913—1914 йилларда яратилган ва шоир «Асарлар»ининг 1-томида (1960, 1969, 1979) «Наҳри ашким» сарлавҳаси остида нашр этилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I жилдида ҳам босилган.

«Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

1 *Наҳри ашким вор таъсир айламаз норинг банго* — кўз ёшларим дарёси бор экан, менга ўт-алангаларинг таъсир этмайди.

5 *Қилурман жўстужў* — сўроқлайман, излайман.

7 *Сокини масжид* — масжидда туриб тоат-ибодат билан шуғулланувчи шахс.

8 *Тавқи зуннор* — христианлар бўймига тақиб юрадиган бут.

10 *Сувраторо* — ўзига зеб берувчи.

14 *Ҳеч писанд эрмас биҳишту ҳуру анҳоринг банго* — биҳишт, ҳур ва дарёларинг менга писанд эмас.

КИМДА ДОНИШ БЎЛСА, ОЛАМ МИСЛИ ЗИНДОНДУР АНГО...

(19-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган бу ғазал шоирнинг «Тавланган» асарлар»и (1949, 1954, 1958) ва «Асарлар»ининг 1-томида (1960, 1969, 1979) «Кимда дониш бўлса» сарлавҳаси остида айрим қисқартириш билан чоп этилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида ҳам босилган.

«Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асосида нашр этилмоқда.

3 *Андалиб бир савд ала* — булбул бир оҳанг билан.

- 8 *Кимки аъمودур, гуҳарни нархи арзондир анго* — кимнинг кўзи кўр бўлса, унинг учун гавҳарнинг нархи арзондир.
- 9 *Фақр бирла айлаган тақвоя ўлма дилфириб* — юзаки сениқлик билан қилинаётган диндорликка алданма.
- 11 *Эътибори зоҳир айлаб, ботининг қилма фужур* — ташқи кўринишининг эътибор бериб, ички дувёнгни фисқи-фасодга тўлдирма.
- 13 *Душманинг гар мўр эса* — душманинг чумоли бўлганда ҳам.

БУ НА БАХТИ ҚОРАЛИКДУР, ЕТМАС АФҒОНИМ САНГО...

(20-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган бу ғазал шоир «Асарлар»нинг 1-томида (1960, 1969, 1979) «Етмас афғоним санго» сарлавҳаси билан нашр қилинган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида ҳам босилган.

«Девон»нинг Тошкент нухаси асосида чоп этилмоқда.

1 *Етмас афғоним санго* — дод-фарёдларим сенга етиб бормайди.

7 *Тош уза ёғса қилурди сабзае борон кўзим* — агар кўз ёшларим тош устига ёғса, ундан яшил майсани ундирган бўларди.

16 *Тийри пайкон* — киирик ўқи.

ЭЙ ҲУСН ЭЛИН ПУРФИТНАСИ МАҲБУБИ
ДАВРОНЛАР АРО...

(21-бет)

«Девон»дан ўрин олган бу ғазал 1908—1909 йиллар орасида яратилган бўлиб, шоир «Асарлар»нинг 1-томига (1960, 1969, 1979), «Эй ҳусн элин пурфитнаси» сарлавҳаси билан киритилган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томида ҳам босилган.

«Девон»нинг Тошкент нухаси асосида нашр этилмоқда.

1 *Ҳусн элин пурфитнаси* — ҳусн элининг фитна қўзғатувчиси.

6 *Йўқ сан каби шақкарфишон тўти суҳандонлар аро* — гўзал сўзловчилар орасида сен каби шакар сочувчи (ширин сўз) йўқ.

11 *Рахшанда* — ялтироқ.

14 *Мансур каби аҳгар қилур, торож етар жонлар аро* — Мансур Х асрнинг машҳур суфийларидан. «Аналҳақ» деб худодлик даъвоси билан чиққанлиги учун 918/19 (ҳижрий 306) йили диний ҳуқуқ намояндалари томонидан қатл этилган. Бир афсонада айтилишича, Мусо пайғамбарлиги даврида бир катта дарахт «аналҳақ» дея овоз чиқариб, шу оннинг ўзида ёниб кетган. «Аналҳақ» деган шоир

билан чиққан ва шу йўлда қатл этилган Мансур шу дарахтга қиёс этилган. Ҳамза «Мансур каби ахгар қилур» (Мансурдек куйдиради) деганда мазкур афсонадаги юқоридаги мавҳумдан фойдаланган.

21 *Дароғуш* — қўйинга олиш.

ДИЛО, ҚИЛ КЕЧАЛАР ДИЛДОР УЧУН ЧАШМИНГДА ТАР ПАЙДО...

(22-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган шеърлар сирасидандир. Шоир «Асарлар»нинг 1-томларига (1960, 1969, 1979) «Дилдор учун» сарлавҳаси билан киритилган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томида ҳам босилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашр этилмоқда.

1 *Чашмингда тар пайдо* — кўзингга ёш ол.

6 *Улур ҳар зарра оташдин туташиб бинг шарар пайдо* — учкунлар тутшиб, катта аланга пайдо бўлади.

8 *Садаф бир қатра найсондан қилур охир гуҳар пайдо* — садаф бир томчи баҳор ёмғиридан гавҳар ҳосил қилади.

10 *Ашжор* — дарахтлар.

15 *Носих* — насиҳатгўй.

16 *Тўшаи роҳ* — йўл озиғи.

ЧИҚАР ҲАР ДАМДА УЛ МАҲВАШ ҚИЛИБ КУП ШУРУ ШАР ПАЙДО...

(24-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган бу ғазал биринчи марта шоир «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

«Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

1 *Шўру шар* — фитна, тўполон.

4 *Шўриш* — исён.

ҲУСН МУЛҚИНИ АМИРИ, ШОҲИ ХУБОНА ДУО..

(25-бет)

Ёзилган йили номаълум ушбу ғазал илк дафъа шоир «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

«Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

4 *Рухфизо* — руҳлантирувчи.

Юсуф Қанъон — Қанъонлик Юсуф, «Юсуф ва Зулайхо» дostonи қаҳрамони.

9 *Қажжулоҳ* — бош кийимини эгри кийган олифта.

Нуқра камарбанди сувар — кумуш камарли, билагозук таққан.

11 *Остийни олудаи хун* — еяги қон юқи.

МАН ХАСТАИ БЕЧОРАДИН УЛ ШАҲРИЁРИМГА ДУО...

(26-бет)

1911 йилда ёзилган.

Нашрга «Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида биринчи марта жалб қилинмоқда.

1 *Шаҳриёр* — маъшуқа маъносида.

4 *Қийғочлари* — қийғоч кўзлари мазмунида.

18 *Шафқатгусор* — шафқат эгаси.

32 *Жовидон* — боқий умр.

БУ НА ЯНГЛИҒ МОЖАРОДУР ҲУСНИ ХҲУБОНДИН
ЖУДО...

(28-бет)

1913—1914 йилларнинг ижодий маҳсули. Архивдаги рўйхатда шеър икки марта такроран қайд этилади. Шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Ҳусни хўбондан жудо» сарлавҳаси билан чоп этилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида ҳам босилган.

Ғазал «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашр қилинмоқда.

10 *Шаққарафшон* — шакар сочувчи, чиройлик сўзловчи.

ДАРИҒО, БУ ЗАМОН АҲЛИ БУЗУЛДИ, БУЛДИ
КҲҲП РАСВО...

(29-бет)

Ғазал 1908—1909 йиллар орасида ёзилган. Илк дафъа шоир «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида айрим қисқартиришлар билан чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашр қилинмоқда.

2 *Шаролат* — ёмонлик, ярамаслик.

БИР ҚУРУБ УЛ ҚУН ЖАМОЛИНГ МУБТАЛО БУЛДУМ
САНҒО...

(30-бет)

1913—1914 йилларда яратилган ушбу ғазал илк дафъа шоир «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

Алишер Навоийнинг «Кўргали ҳуснингни зору мубтало бўлдум санго» мисраси билан бошланувчи ғазалидан тазмин йўли билан фойдаланиб яратилган.

Ғазал «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашрга тайёрланди.

Қўлёзмада «уко» радифи «санго» тарзида тузатилган. Шoir архивидаги рўйхатда радиф «санго» кўринишига эга.

3 *Нўх тўфони* — диний афсонага кўра, Нуҳ давридаги сув тошқини.

18 *Эл аро афсонаи чуну чаро бўлдум санго* — эл орасида афсона бўлиб, гап-сўзга қолдим.

ДАР ШАБИ ТОРИҚИ МАН ОН МОҲИ ТОБОНАМ КУЖО...

(31-бет)

Тожик тилидаги ушбу ғазал 1913—1914 йилларда ёзилган. Шoir «Асарлар»нинг 1-томида (1960, 1969, 1979) «Моҳи тобонам кужо» сарлавҳаси билан нашр этилган. «Мукамал асарлар тўплами» I томига ҳам киритилган.

Нашр «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосидадир.

Т а р ж и м а с и:

Менинг қоронғи кечамда ул моҳи тобоним қайда,
Сен қайдасан-у, кўнгил қайда, яна жонона жони қайда?

Узининг шавқида ёниб, бу парвона билан парвоси йўқ,
Мен зулматда қайдаман-у қоронғи уйимни ёритувчи шам.
қайда?

Фигону ноламдан тонг қушлари безовта бўлди,
Сўйла, ул тонг нур сочиб турувчи қуёшим қайда?

Булут келтирадиган бир томчи ҳар қайга томса ҳам яшил
чаман яратади,
Менинг кўзларимдан бу қадар кўп оқаётган ёш ёмғирлари
қайда?

Кўнгил бу мотамлардан қачон бир дақиқа шод бўлар экан,
Бу қайда-ю, у қайда, лаблари кулги сочиб турувчим қайда?

Эй ақлсиз табиб, мени даволаш сенинг ишинг эмас,
Сен қайдасан, Луқмон қайда, яна дардимнинг давоси қайда?

Чорасизлик ғамида тишларим тош билан жанг қилади,
Дилнинг орзуси қайда, яна давроним ишрати қайда?

Кўзингни, Ниҳон, оч, оқибат тупроққа тушасан,
Еру дўстларинг қайда, бу умримнинг бўстони қайда?

БИЕ СОҶИ, БИДЕҲ АЗ МАЙ БАР ИН МАЖНУНИ
ШАЙДОРО...

(32-бет)

Бу тожикча ғазал 1913—1914 йиллар маҳсулидир. Шоир «Асарлар»нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Мажнуни шайдору» сарлавҳаси билан нашр этилган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томига киритилган.

«Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

Т а р ж и м а с и:

Соқий, кел, бу шайдо Мажнунга май бер,
Ўзини нутиб, эртаги кунини билмай қолсин.

Унинг ишқи туфайли дунё мақсадларидан этак силкидим,
Бу дам ўзимга тоғ ва саҳроларни хилват маскани қилай.

Бирорта ғамсиз дил кўрмадим, бирор дам фароғатли
Билмадим, бу дунё ишларининг оқибати нима бўлади?

Бу ажал дастидан охири ҳеч ким қутула олмайди,
[Бу ажал] гадо ва шоҳни ҳам лаҳад ичига жойлайди.

Ҳамма оҳу фиғон азобланган булбулга келади,
Қишнинг ўз фасли бор, у раънонинг қадрини қаердан
билсин?!

Ниҳон, сенинг ўзингдан хабаринг йўқ, қалб кўзингни оч,
Кўр, оё охиратнинг сабоқлари нима натижа беради?!

ДИЛО, ҒОФИЛ МАШАВ ҲАРГИЗ, НИГАР ГАРДУНИ
ДУНЕРО...

(33-бет)

Ушбу тожикча ғазал 1913—1914 йиллар маҳсули бўлиб, шоир «Асарлар»нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Дило, ғофил машав» сарлавҳаси билан нашр этилган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томига киритилган.

«Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

Т а р ж и м а с и:

Кўнгил, ҳаргиз ғофил бўлма, дунёнинг айланишига боққин,
Бугунги кунни фурсат деб бил, эртаги куннинг ғамини ема.

Бу букри жодугарнинг олдида юз минг айёрликлар
Лукмонун Искандар, Доро, Синолар қаерга кетдилар?

Ҳар қандай яхши-ёмон олдида сирларингни очма,
Гунчанинг очилиши гўзал япроқларга хазон олиб келади.

Ҳар ерда булбул каби оҳу фиғон урма,
Оқибатда чаманлар юзини қафасда кўрадиган бўлиб
қоласан.

Жигаринг қон бўлса ҳам оғиз очмай юриш минг афзалдир,
Лола юз доғи билан ҳам саҳрога файз келтиради.

Бир қатра баҳор ёмғири ўз вақтида гавҳар пайдо қилади,
Булут ёмғирларининг қаттиқ тошлар устига ёққандан нима
фойда?

Ниҳон, беҳуда сўзлашдан кўра ҳамма вақт сукут сақлаган
яхши,
Балиқлар лаб очиш билан дарё сувини қон қиладилар.

БУЛИБМАН НОГАҲОН БИР БЕВАФОГА МУБТАЛО, Е РАБ...

(34-бет)

1913—1914 йилларда яратилган бу ғазал биринчи марта шоир
«Мукамал асарлар тўплами» I-томида босилган.

«Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асосида нашр қилин-
моқда.

16 *Манам Мажнунни бесомон* — мен ҳам гангиган (йўл йў-
қотган) Мажнундек.

17 *Будур золимни мақсуди манга қилган тазаллумдин* —
золимнинг зулмидан мақсади шуки...

19 *Дарёи тараҳхум* — раҳм дарёси.

ГУНАҲ ЗАНГИ БИЛА ОИНАИ ДИЛДУР ҚАРО, Е РАБ...

(35-бет)

1913—1914 йилларда яратилган шеърлардан. Биринчи марта
«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида эълон қилинмоқда.

6 *Журм* — гуноҳ.

8 *Ҳидоят қил* — тўғри йўл кўрсат.

15 *Зухд эли* — дин пешвоси.

16 *Рижо* — умид.

19 *Тавфиқ* — мадад.

21 *Муттако* — суюнчиқ, мададкор.

ҲАР ҲУСНИИ ПАРТАВИДУР ИЛМУ АХЛОҚУ АДАБ...

(36-бет)

1913—1914 йиллар шеърларидан. Шоир «Асарлар»нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Илму ахлоқу адаб» сарлавҳаси остида айрим қисқартишлар билан нашр этилган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томига ҳам киритилган.

Нашр «Девон»нинг Тошкент қўлёзмаси асосидадир.

1 *Ҳуснинг партави* — ҳуснинг порлоқлиги.

2 *Топмас ратаб* — эътибор, мартаба топмайди.

5 *Куффор* — кофирлар.

8 *Беадаблар бед янглиғ бўлғуси охир хатаб* — беадаблар оқибат тол ёғочига ўхшаб ўтинга айланади.

10 *Нафс учундур ул тавозе, қилма они муҳтасаб* — ўзини одобли тутиши нафс учун, (бинобарин) уни ҳисобга қўшма.

12 *Беқасаб* — зар аралаштириб тўқилган ипакли юпқа мато, беқасам.

ПАРДАНИ ВАСЛИНГДИН ОЧ, ЧИҚСУН ЖАҲОНГА ОФТОБ...

(37-бет)

«Девон»га киритилган ушбу ғазал 1913—1914 йиллар маҳсул-лидир. Шоир «Асарлар»нинг 1-томларига (1960, 1969, 1979) «Жаҳонга офтоб» сарлавҳаси билан киритилган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томида чоп этилган.

Нашр «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосидадир.

2 *Талъатингдин жумлаи зируҳ ўлсин комёб* — нурингдан ҳамма руҳ эгалари мақсадига етишсин.

КҮП ШОД ҲУРАМ, МАҲВАШ, ШОҲОНА ЭҚАНМАН, ДЕБ...

(38-бет)

Ғазал 1912—1913 йилларда яратилган. Шоир «Асарлар»нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Кўп шод ҳураам» сарлавҳаси билан нашр этилган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томига ҳам киритилган.

Нашр «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосидадир.

КҮП ДОҒЛАМА БАҒРИМНИ АФГОРА ЭҚАНСАН, ДЕБ...

(39-бет)

1912—1913 йилларда ёзилган ушбу шеър шоир «Асарлар»нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Кўп доғлама бағримни» сарлавҳаси остида нашр этилган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томига ҳам киритилган.

Нашр «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосидадир.

ОЮ КҮН ШАРМАНДА БҮЛДИ ҲУСНИ РАХШОНИНГ
КҶРҮБ...

(40-бет)

Ғазал 1913—1914 йилларда яратилган. Илк дафъа «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

1 *Ҳусни рахшон* — порлоқ ҳусн.

2 *Мурғи жаннат банда ул лаъли Бадахшонинг кўруб* — жаннат қушлари Бадахшон лаълидек қизил лабини кўриб сенга таслимдир.

4 *Табассум вақтида дурри дурахшонинг кўруб* — табассум вақтида ялтираб турган дур (тиш)ларингни кўриб.

5 *Кўкда таълим олди сандан жонфизиоликни Масиҳ* — Масиҳ жон бағишлаш таълимин сандан ўргәди (Афсонага кўра, Масиҳ одамларга жон бағишлаш қудратига эга бўлган).

7 *Жумла ҳурони беҳишт* — жаннатдаги ҳамма ҳурлар.

9 *Мусаллам* — таслим бўлган, тан берган.

10 *Улви з-шон* — олий шараф эгаси.

ЭИ ДИЛРАБО, ИШҚИНГ БИЛА ДЕВОНА ВҮЛДУМ
СОҒИНУБ...

(41-бет)

1913—1914 йиллар маҳсули бўлган ушбу ғазал шоир «Танланган асарлар»и (1949, 1958) ва «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Соғинуб» сарлавҳаси билан нашр этилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига ҳам киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

КЕЛ. ЭИ САНАМ, ҚҶЛ УШАЙЛИҚ ИКҚОВИМИЗ
ЯРОШУБ...

(42-бет)

1911 йилда яратилган. Илк дафъа шоир «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

Нашрга «Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси олинди.

«Девон»даги «Келинг, ука, қўл ушайлик икқовимиз ярошуб» ўрнида «Кел, эй санам, қўл ушайлик икқовимиз ярошуб» мисраси Ўзбекистон Фанлар академияси Қўлёзмалар институтида сақланаётган архивидаги лирик асарлар рўйхати асосида (Бундан кейин шоир архивидаги рўйхат) тикланди.

Бир томондан яширин ғаминг, бир тарафда висолинг
 Аянчли ҳолимни бойқушлар ҳолидан ҳам хароб, дейсан. фироқи,

Зор дилимнинг боқишлари сенинг қадаминг йўлида
 Бир кечам минг йил, ҳар кечам минг азоб.

Жонон, мен зорга бу қадар зулм қилма,
 Узим бу ғамнинг гирдобига бошим билан ғарқман.

Ниҳонийга раҳм қил, кўксига ханжар ур,
 Қутулиб тезроқ тупроққа кирай.

НОҒАҲОН УТДИ НАЗАРДИН БИР ПАРИ ОТ УИНОТУБ...

(45-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган ушбу ғазал биринчи марта «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

Нашр «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосидадир.

3 *Ҳайдари зулфини ташлаб, бошга қўймиш кажкулоҳ — майин зулфини ташлаб, бош кийимини эгри кийиб олган.*

12 *Давлатинг бўлсун фузун — давлатинг ортсин.*

БЕРДИМ ҚУНГУЛ, ЭИ МАҲВАШО, ДОНОЛИҒИНГГА ҚУЛ БУЛУБ...

(47-бет)

1911 йилда ёзилган.

«Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида биринчи мартаба босилмоқда.

ЭИ ҚУНГИЛ, ҚЕЗГИЛ ЖАҲОННИ УЗГА БИР ҲАМРОЗ ТОП...

(48-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган. Шоир «Танланган асарлар»и (1949, 1958) ва «Асарлар»ининг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Ҳамроз топ» сарлавҳаси остида нашр этилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига ҳам киритилган.

«Девон» қўлёмасининг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

1 *Ҳамроз — сирдош.*

2 *Роҳати се рўза — уч кунлик роҳат.*

3 *Марг — ўлим, ажал.*

4 *Ғашти олам — олам сайри, саёҳат.*

БИЛ ҒАНИМАТ, ОЛТИ КҮНЛИК ДАВРИ ДАВРОНДУР,
ҲАЁТ...

(49-бет)

1912—1913 йилларда яратилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган.

Нашр «Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асосида.

4 *Бўлма ғофил ломуқаррар вақти пинҳондир ҳаёт — ҳаёт-да ғофил бўлма.*

5 *Жумлаи зируҳ — барча жонзодлар.*

6 *Муҳйи ағламвот хонидин — оламга ҳаёт бағишловчи дастурхонидин.*

7 *Зиндалик хуршиди — тириклик қуёши.*

ЭИ КҮНГУЛ, ДИЛДОРДАН ЕТМИШ ЖАФОЛАРНИ
УНУТ...

(50-бет)

1912—1913 йилларда яратилган. Илк дафъа «Мукаммал асарлар тўплами» I томида чоп этилган.

Нашр учун «Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асос қилиб олинди.

4 *Таъну казоларни унут — таъна ва шу кабиларни унут.*

10 *Муттако — суйанчиқ.*

11 *Қойим ул амрига доим, наҳйидан парҳез қил — у манъ қилган нарсалардан парҳез қилиш билан амрига тайёр тур.*

13 *Зухди тақво — диний одатлар.*

ҚЕЛ, ЭИ БАРНО САНАМ, ҒУРБАТДА ҚОЛГОНИНГНИ
БИР ШОД ЭТ...

(51-бет)

1911 йилда ёзилган. Ғазал биринчи марта шоир «Мукаммал асарлар тўплами» I томида нашр этилган.

Том учун «Девон»нинг Тошкент нусхаси матни асос қилиб олинди.

6 *Тараҳҳум қил — раҳм қил.*

9 *Қилиб ҳайроти ақдоминг — қадам босиб келишларинг билан мени ҳайратга солиб.*

ТЎҚИНДИ ЙУЛДА, ДЕДИМ, МЕН САРИ УҚАМ,
ГУЗАР ЭТ...

(52-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган. Шоир архивидаги асарлар рўй-хатида «Тўқинди» ўрнида «Тутунди».

«Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта чоп этилмоқда.

Шеър ўзбек ва рус тилларида ширу шакар йўли билан яратилган.

СУНБУЛУ РАЙҲОНИ ТУ АЗ САБЗАЗОРИ РАҲМАТАСТ...

(54-бет)

Ҳазал 1913—1914 йилларда юзага келган. Биринчи марта «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

«Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асосида нашрга тайёрланди.

Т а р ж и м а с и:

Сенинг сунбулу райҳонинг меҳр сабзазоридандир,
Сенинг сочларингнинг атри меҳр мушкидандир.

Ўзинг ой ва қуёшдир, бу васфингга далил,
Сенинг барно қоматинг меҳр навбаҳоридандир.

Сенинг кўзларинг таърифи мозовулбосар оятидан,
Сурмангнинг қоралиги меҳр кирдикоридандир.

Сўзларингнинг ширинлиги тонг шабадасидан ёқимли,
Сенинг қип-қизил лабинг ошиқлар меҳр майдонидандир.

Сенинг дурдона гавҳарларинг илоҳнинг сирлар хазинасидан,
Сенинг гўзал сўзларинг меҳр ишининг гўзаллигидандир.

Сенинг мақтовингни айтишга Ниҳоннинг ҳадди қандай
Лекин бу орзудан умидворлик меҳрдандир. сиғади,

5 *Мозовулбосар ояти* — пайғамбарнинг кўзи ва ўзини мадҳ этувчи оят.

ЭИ САВО, БОРСАНГ МАНИ АРЗИМНИ СУЛТОНИМГА АЙТ...

(55-бет)

Езилган йили номаълум. Илк дафъа «Мукамал асарлар тўплами»нинг II томида чоп этилган. «Девон»нинг Қўқон қўлёзмаси асосида босилмоқда.

2 *Дарёи уммон* — Ҳинд океани, умуман катта сув ҳавзаси маъносида.

4 *Садбарги хандон* — кулиб турувчи садбарг дарахти.

8 *Чўлпон* — еруғ тонг юлдузи, Венера.

БЕВАФО ДИЛДОРНИ СУЙМОҚ АБАС...

(56-бет)

1913—1914 йиллар маҳсулидир. Шоир «Асарлар»нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Бевафо дилдорни» сарлавҳаси билан нашр этилган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томига киритилган. «Девон»нинг Тошкент нусхаси матни асос қилиб олинди.

1 *Суймоқ абас* — севиш хато, беҳуда.

2 *Нори ишқ* — ишқ ўти.

НИГОРО, БИЗГА ПАРДА ОЧМОҒИНГИЗГА НАЛАР
БОИС...

(57-бет)

«Девон»га киритилган ушбу ғазал 1913—1914 йилларда ёзилган. Шоирнинг «Мукаммал асарлар тўплами» I томида илк дафъа чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси матни асос қилиб олинди.

5 *Доман* — этак.

9 *Осуб ул дилфирибни риштаи доми уқубатга* — бу кўнгли алданганни уқубат тузоғининг ипларига боғлаб қўйиб...

ДИЛБАРО, ҲАЖРИНГ УТИҒА САБР ҚИЛМОҒИМ
ХАРАЖ...

(58-бет)

Ғазал 1913—1914 йилларда ёзилган. Илк дафъа шоир «Мукаммал асарлар тўплами» I томида нашр этилган.

Том учун «Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асос қилиб олинди.

1 *Дилрабо, ҳажринг ўтига сабр қилмоғим хараж* — дилбар, сен солган жудолик ўтига сабр қилишим, бардош беришим қийин.

6 *Луқмон* — Шарқ адабиёти асарларида табиатда тенги йўқ донолик тимсоли сифатида куйланиб келинган шахс (У табобатда айниқса машҳур эди).

ДИЛБАРО, ИУҚ БОҒБОН, ХИЛВАТ ЭРУР ҚУЛФИНГНИ
ОЧ...

(59-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган. Илк дафъа шоир «Мукаммал асарлар тўплами» I томида айрим қисқартиришлар билан чоп этилган.

Нашр «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосидадир.

6 *Сайд қилмоқ истасанг* — тузоққа илинтиришни истасанг.

10 *Муҳраи сурх* — май идишини беркитишга мўлжалланган мунчоқ.

12 *Майгун* — майга ўхшаш, май юқи.

14 *Чоҳи хунолул* — қонли зиндон.

БАН УЛ ҚУРБОНАЛАРДАНКИМ, ТИРИҚМАН ТАНДА ЖОНИМ ЙЎХ...

(60-бет)

1913—1914 йилларда яратилган.

«Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта эълон қилинмоқда.

2 *Таҳаввуфдин гумоним йўқ* — қўрқув, хавфни хаёлимга ҳам келтирмайман.

9 *Банам ул мурғи шабхондек чекарман ҳар сахар фарёд* — мен ҳам кечаси сайрайдиган қуш каби ҳар тонг фарёд чекаман.

11 *Масиҳо кетти ўхшар тушмади, жисмим таҳайюрда* — жонимга ҳайрат тушганидан жон бағишловчи Масиҳо кетганга ўхшайди.

МАН КАБИ МАҲЗУНИНГ ИЧРА ДИЙДАСИ ХУНБОР ЙЎХ...

(61-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган. Биринчи марта «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида эълон қилинган.

Томга «Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинди.

1 *Дийдаси хунбор йўқ* — кўзлари қонга тўлган йўқ.

9 *Мурури шафқатинг* — ўткинчи шафқатинг.

11 *Ноби ажал* — ажал майи.

ДАРИҒ, МУРОДИМА БИР ЙУЛ ЕТОЛМАДИМ, ВОЙДОД...

(62-бет)

Ёзилган йили номаълум.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта босялмоқда.

22 *Фусуси золим* — афсуслар.

ДИЛДА ДАРДИНГ БУЛМАСА, ЛУҚМОНУ БУҚРОДИН НА СУД...

(63-бет)

«Девон»га киритилган ушбу ғазал 1913—1914 йиллар орасида ёзилган бўлиб, Тошкент нусхаси асосида биринчи марта эълон қилинмоқда.

- 1 *Букро* — Гиппократ (мил. ав. 460—375); қадимги юнон врачӣ, илмий медицинанинг асосчиларидан бири.
- 2 *На суд* — нима фойда?
- 4 *Фақру бахту хайру шарру зухду тақводин на суд* — фақирлик, бахт, хайр, фисқу фасод, тақводорликдан нима наф?!
7 *Қувваи шом* — кечанинг қуввати (шеърда умрнинг охиридаги қувват).
- 11 *Нақди бизоит* — қўлида бори.
- 14 *Дунёи уқбо* — ўтадиган, ўткинчи дунё.

ЭЙ САНАМ, АЗ ЛУТФИ ТУ ДЕВОНАҲО ДОРАД УМЕД...

(64-бет)

1913—1914 йиллар орасида тожик тилида яратилган бу ғазал шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Эй санам» сарлавҳаси билан нашр этилган. «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асос қилиб олинди.

Т а р ж и м а с и:

Эй санам, сенинг лутфингдан девоналар ҳам умидвор,
Ваҳ, бу жунун ғалаёнидан афсоналар тўқилиши мумкин.

Висолинг шамъи шуъласидан кундузлар маст бўлган
Парвоналар тунлар шу ўтда ёнишидан умидвор.

Май каби лабингдан бир тоттиш орзусида
Ҳар тонгда чаманда йиғловчи ошиқлар умидвор.

Ошиқлар сенинг ўткир тиғингдан юз ўғирмайди,
Сенинг васлинг муродига қурбон бўлганлар ҳам умид қилади.

Бу Ниҳон сенинг шафқатли остонангдан қачон бошини
олсин,

Юз куфру хато билан бегоналар ҳам умид қилади.

ФИКР ҚИЛСАМ БУ ГУЛ ВАСЛИНГГА ҲАЙРОН
УЛМАЯН КИМДУР...

(65-бет)

Ғазал 1913—1914 йиллар орасида ёзилган бўлиб, «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида биринчи марта нашр қилинган.

Томга «Девон» қўлёзмасининг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинди.

10 *Ғаввос* — денгиз тубидан қимматли тош қидирувчи.

**БУ КҮНЛАР ФУРҚАТИНГДА ТУРФА ҲОЛУ ИЗТИРОБИМ
БОР...**

(66-бет)

1913—1914 йиллар орасида ёзилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида биринчи марта нашр қилинган.

Нашрда «Девон»нинг Тошкент нусхаси матнига асосланилди.

**ҲАҚИҚАТ, КҮЗИНГ ОЧ, БОҚ ОЛАМА,
НЕ МОЖАРОСИ БОР...**

(67-бет)

1913—1914 йиллар орасидаги ижод маҳсулидир. Шоир «Асарлар»нинг 1-томида (1960, 1969, 1979) «Боқ олама» сарлавҳаси остида айрим қисқартишлар билан чоп этилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

Томга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинди.

2 *Башар, ғайрул-башар* — инсоният ва ундан ташқари дунё.

16 *Бўлақлар кўнелига кўп раҳна солма, муттакоси бор* — ўзингдан бошқаларнинг кўнглини дарз кетказма, унинг ҳам суянчиғи бор.

**ҒУБОРИ МАҚДАМИНГНИ КҮЗГА СУРМА, АЙЛАСАМ
АРЗИР...**

(69-бет)

1913—1914 йиллар орасида ёзилган. Илк дафъа «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида нашр этилган.

Нашр «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосидадир.

1 *Ғубори мақдаминг* — қадамингнинг ғубори.

2 *Маъво айласам арзир* — бошпана қилсам арзийди.

7—8 *Рафиқим дарду ғурбат, мунисим жабру жафо айлаб,*

Кўйингда бистаримни санги хоро айласам арзир —

Дарду ғурбатни ўртоқ, жабру жафоларингни дўст тутиб,

Сенинг йўлингда тушагимни тошдан қилсам арзийди.

ИШҚ УТИГА ҚУЙМОҚЛИҚ ПАРВОНАЛИҒИМДАНДУР...

(70-бет)

1911 йилда ёзилган бу ғазал шоир «Асарлар»нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Парвоналиғимдандир» сарлавҳаси остида айрим қисқартишлар билан нашр қилинган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмақда.

- 7 *Айюб* — диний тушунчада пайғамбарлардан бири. Фаластинда туғилган, 70 ёшида даҳшатли ярага дучор бўлиб, ҳар хил қуртлар унинг баданини тешиб юборган. Сабр билан бу дардни ўтказиб, соғайгандан кейин яна 40 йил яшаган.

ХАСТАСИН КЎРГАЛИ УЛ ДИЛБАРИ ЖОНОН КЕЛАДУР...

(71-бет)

1911 йилда ёзилган. Шоир «Тавланган асарлар»и (1949, 1958), «Асарлар»нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Жонон келадир» сарлавҳаси билан нашр қилинган. «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида босилган.

Томга «Девон»нинг Тошкент қўлёзма нусхаси асосида жалб қилинди.

КЕЛДИ ПАРИ ОТ УИНАТИБ, ТОР КУЧАДИН ТАПУР-ТУПУР...

(72-бет)

1913—1914 йиллар орасида ёзилган бу ғазал «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган. ЎзССР ФА Қўлёзмалар институтидаги Ҳамза архивида ушбу шеърнинг бир варақдан иборат қўлёзмаси ҳам мавжуд. «Девон» ва архив нусхалари ўртасида тафовутлар мавжуд («Вариантлар» қисмига қаранг).

Томга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинди.

16 *Борми, дедим, башорати вақф ва ё назур-назур* — атаганинг, ҳаля этмоқчи бўлганинг борми? — дедим.

17 *Ким, деди, сенга борғаҳи салтанатимни мадраса* — сенга подшолигимни мадраса мулкки, деб ким айтди.

18 *Муъжиби шайх вақф эмас* — шайх вақф сабабчиси эмас.

УЙЛАСАМ: УЛ ВАФОСИ ЙЎҚ, УИНАСА ГАР ДУКУР-ДУКУР...

(74-бет)

1908—1909 йилларда ёзилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта эълон қилинмоқда.

2 *Хийра дилинг сафо қилур* — қоронғи кўнглингни ёритади.

10 *Ҳажрида мосиво қилур* — жудолик билан ўзга ҳолга солиб қўяди.

**ҒАРИБАМ, ФУРҚАТИНГДА КЕЧАЛАР ТУРФА
ХАЕЛИМ ВОР...**

(75-бет)

1913—1914 йиллар орасида ёзилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нухаси асосида нашрга жалб қилинди.
10 *Рамузин билмадим* — ишора қилганини билмадим.

ОРЕ, ҲАР ГУЛШАН НАРМОСО БУЛУР...

(76-бет)

Ёзилган йили номаълум.

«Девон»нинг Қўқон нухаси асосида биринчи мартаба босилмоқда.

1 *Гулшан нармосо бўлур* — гулшан ёқимли бўлади.

8 *Ҳар чаман нашъу намодан но бўлур* — ҳар чаман нашъу намосидан айрилади.

**НИГОРО, ФУРҚАТИНГДА БОРМУ МУНЧА МУБТАЛО
ЕЛҒУЗ...**

(77-бет)

1913—1914 йиллар ижод маҳсулидир. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нухаси асосида жалб этилди.
5 *Муқаввас қошларингни* — камалакка ўхшаш, қайрилган қошларингни.

16 *Ниҳоний музтариб тири қазога маҳтал ўлгандур* — изтиробда қолган Ниҳоний ўлим ўқини кутмоқда.

**НИГОРО, БУИЛА ЖАҲЛ ИЛА ҒАЗАБНИ ОТИ НОЗ
УЛМАЗ...**

(78-бет)

Ҳамзанинг 1909—1910 йилларда Тошкентда яратган ғазаллари сирасидан. Шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Париваш» сарлавҳаси билан нашр қилинган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нухаси асосида чоп этилмоқда.

2 *Рақибдан ўзга бу атвора ҳеч кас сарфароз ўлмаз* — рақибдан бошқа ҳеч ким бунча севинмайди.

5 *Фақира ағниёлар ҳайр-эҳсон қилмаган бирлан* — фақир-камбағалларга бойлар ҳайр-эҳсон қилмагани билан...

**МУБТАЛО ҚИЛГАН МАНИ УЛ МУШКИ СУНБУЛ
ТОРИНГИЗ...**

(79-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган. Шоирнинг «Мукаммал асарлар тўплами»да илк дафъа нашр қилинган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмақда.

3 *Мори печондек* — ўралувчи илондек.

6 *Ҳажжожидилозор* — кўнгилга озор етказувчи зодим.

20 *Ийсор* — бағишлаш, инъом қилиш.

ҚАЧОН БУ ҚУЛБАМ САРИ, ДИЛРАБО УКАМ,
КЕЛАСИЗ...

(80-бет)

1908—1909 йилларда ёзилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта чоп этилмақда.

12 *Луқмоншифо* — Луқмон (табиб)га ўхшаб шифо берувчи.

ЭЙ МАҲВАШИ ЗАМОНИМ, ЭЙ ЕР, ХУШ КЕЛИБСИЗ...

(81-бет)

1911 йилда ёзилган. Шоир «Асарлар»нинг 1-томи (1960, 1969, 1979), шунингдек «Мукаммал асарлар тўплами» I томида ғазалнинг дастлабки 14 сатригина эълон қилинган. Бунинг сабаби шундаки, «Девон»нинг Тошкент нусхаси ҳам 14 мисрадан иборат бўлиб, ғазалда тахаллус келтирилмаган эди. Бу шеърни Қўқон нусхаси билан қиёс қилиш унинг 28 мисрадан ташкил топганлигини ва тахаллус ҳам ўз ўрнида қўлланганлигини кўрсатади.

16—28 мисралар Қўқон нусхаси асосидадир.

6 *Маҳв ўлди барча ғамлар* — барча ғамлар тугади.

7 *Беҳадду бешумор* — чегара ва саноқ билмас.

НЕГА, НЕЧУН МАНГА СИЗ МУНЧАЛИК ЖАФО
ҚИЛАСИЗ...

(83-бет)

Ушбу ғазал «Девон» қўлёзмасида тугалланмаган. Ёзилган йили номаълум. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида эълон этилмақда.

УЛТУРУБ ЭРДИМ ЭШИҚДА БИР ҚУНИ, ЖОНОНЧАМИЗ...

(84-бет)

1907 йилда ёзилган ушбу ғазалнинг «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида биринчи марта қисқартириб босилган. Ғазалнинг бошланғич байтлари Тошкент қўлёзмасида тушириб қолди-

рилган. Ҳазал «Девон»нинг Қўқон нусхаси (1—22 мисралар) асосида тикланди. Шеърнинг 35—36 сатрлари ушбу нашрда тушириб қолдирилди.

Шеър, Шайхантаҳур мавзеининг тилга олинганига кўра, Тошкентда ёзилган. Ҳамза таржимаи ҳолидан унинг 1910 йилда Тошкентга келганлиги маълум эди. Бу шеър эса у 1907 йилда ҳам Тошкентга келган, дейиш учун асос беради.

9 *Шайхантаҳур* (Шайхантовур) — Тошкентдаги телевидение студияси жойлашган бекат.

РАҲМИ ЙУҚ, ЭЙ БЕВАФО ДИЛДОР, БИЛМАЙСАН ҲАНУЗ...

(86-бет)

Ёзилган йили маълум. Биринчи марта «Ўзбекистон маданияти» газетасининг 1979 йил 24 август сониде босилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг II томига киритилган.

«Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида чоп этилмоқда.

5 *Қомати нундек дуто* — нун араб алифбесидеги «н» (ن) ҳарфининг номи. Бу ерда нундек эгилдим — қаддим бўкилди маъносида.

СУБҲ ЯНГЛИҒ ҚУЛБАМА АЙЛАБ ЗИЕ БИР ҚЕЛСАНГИЗ...

(87-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган.

«Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида биринчи мартаба босилмоқда.

ЖАҲОН ИЧРА СЕНИНГДЕК МАҲВАШО ҲАРГИЗ БИНО БЎЛМАС...

(88-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган. Шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Бир маҳлиқо» сарлавҳаси остида нашр қилинган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томида чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашр этилмоқда.

2 *Қади мавзун фано бўлмас* — қомати келишган йуқ бўлмайди.

18 *Залилу зери по бўлмас* — хор, оёқ ости бўлмас.

20 *Аламдан тан сиво бўлмас* — тан аламдан фориг бўлиб кетолмайди.

МАНАМ МАЖНУН ҚАБИ ЭНДИ ГАДОЛАР БЎЛМАСАМ
БЎЛМАС...

(90-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган ушбу ғазал шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Бўлмагам бўлмас» сарлавҳаси остида нашр қилинган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

7 *Иброҳим Адҳам* — Балх подшоҳининг ўғли. 874—875 йилларда вафот этган. Подшоҳикдан кечиб, қаттиқ тоат-ибодатга берилган бу шахс висолга (яратганга) етишиш фидойиси сифатида қаламга олиб келинган. Ғазалда шу тунгача ишора бор.

9 *Кўҳкан* — Фарҳод қадимги афсоналардан бошлаб кўпинча кўҳкан (тоғ қазувчи) лақаби билан номланади.

АЙДИМ: ПАРИ, МАН ХАСТАГА МУНЧА ЖАФО
ДАРҚОР ЭМАС...

(91-бет)

1911 йилда ёзилган. Ушбу ғазал Ҳамза «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Дарқор эмас» сарлавҳаси остида нашр қилинган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томига киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

8 *Кўлдур кийикдин маҳрами, сандек адо дарқор эмас.* — Классик поэзияда кўз кўпинча кийик кўзига монанд этиб таърифланади. Ҳатто «Кийикнома» аталган асарлар ҳам мавжуд. Ғазалда шунга ишора қилинмоқда.

22 *Онларга йўқ таъну фалон, бизга казо дарқор эмас* — уларни таъна қилиш йўқ экан, бизга ҳам шу кабилар керак эмас.

МЕН ҚАЧОНКИМ ОРЗУ ҚИЛДИМ САНИ ИШҚИНГ
ҲАВАС...

(93-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта эълон қилинмоқда.

3—4 *То жигар қонимни сўрмай қилмади ишқинг биҳил, токи чашм узра гувоҳим банди мужгонда жарас.* —

Ишқинг жигар қонимни сўрмагунча мева бермади, гувоҳим кўз устидаги киприklarимдаги маржонлардир.

6 *Лек бир тора гирифторамки, ансолим магас* — лекин (ўр-гимчак уяси тўрига) боғланган чивинга ўхшайман.

9 *Алингдан ичмайин ноби мурод* — қўлингдан мақсад майини ичмасдан.

14 *Фарёдрас* — кишининг ташвишини тинглаб, кўмак берувчи.

АЕ, КҮНГУЛНИ ҚОРОНҒУ ЖАҲОНИГА ҚУЕШ...

(94-бет)

Ёзилган йили номаълум.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта эълон қилинмоқда.

4 *Хаффош* — кўршапалак.

5 *Жаброил* — фаришта.

6 *Исо* — афсонага кўра, жонсизларга ҳаёт бағишлаш қудратига эга бўлган пайғамбар.

7 *Руҳи набилар* — пайғамбарлар руҳи.

9—10 *Сайр қилиб ҳамани то мақоми ав адно,*
Бу етти кўк уза чекмиш на сунъ ул наққош —
Энг баланддан энг қуйига қадар сайр қилиб,
Нақш солувчи (худо) нималарни чекмади.

14 *Хатти бароти* — ёрлиқ қороздаги хат; диний афсоналарга кўра, худо гуноҳини кечган кишиларга хатти бароти берилар эмиш.

ЭЙ ДИЛО, ҒОФИЛ МАШАВ АЗ ҲИЙЛАИ ИН МАЙФУРУШ...

(95-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган. Шoirнинг «Мукамал асарлар тўплами»да чоп этилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб этилди.

Т а р ж и м а с и:

Эй кўнгил, бу майфурушнинг (маҳбубанинг) ҳийласидан
ғафлатда бўлма,
Унинг куйдирувчи оташи симобни ҳам қайнашга олиб
келади.

Узингнинг нола, афғонингдан ташқари гапирма,
Токи бошингга пардаланган минг зулмат келтирмасин.

Агар васл умидида бўлсанг тонгнинг куйчиси бўл,
Ажаб эмаски, шу изланиш билан хуморлик муродини
топсанг.

Дунёнинг мақсадларидан кеч, майхонада яшовчи бўл
(ринд бўл).
Шу қадар май ички, ақлу ҳушингдан бегона бўл.

Доро билан Искандарнинг минглаб бойлигидан
Доноларнинг бир соатлик суҳбати яхшидир.

Кўзингни оч, ҳеч ким бу дунёда хотиржам эмас,
Афлотун, Абу Али Сино, Луқмон ёки Нўширвон ҳам.

Эй Ниҳон, ибрат йўли ахтарсанг қабристонга қара,
Қулоғинга ҳаммасидан «во ҳасрато» деган говуш келади.

9 *Доро* — қадимги Эрон подшоси.

Искандар — милоддан аввал яшаган македониялик Алек-
сандр; йирик монархия барпо этган подшо ва саркарда;
Шарқ адабиётида адолатли подшо тимсолига айланган.

11 *Афлотун* — қадимги юнон файласуфи, Платон.

Абу Али Ибн Сино — X асрда яшаган Ўрта Осиё олими;
қомусий билим ва тиббий кашфиётлар эгаси.

Нўш шоҳи — қадимги эрон шоҳларидан Нўширвон.

МУЖАНГИ ХАНЖАРИ МАНДЕК ҒАРИБНИ ҚУҚСИНА
ХОС...

(96-бет)

1913—1914 йиллар орасида ёзилган. «Мукаммал асарлар тўп-
лами»нинг I томида илк дафъа эълон қилинган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашр этилмоқда.

4 *Отарга тир ила тўфангни ул Саъду Ваққос* — қадимги
манбаларда 674 йилда вафот этган шахс сифатида қайд
қилинади. У ўта моҳир мерган сифатида афсоналарга
сингиб кетган. Шеърда кинрик ўқларингни отаётган кўз
қорачиғингни кўрган Саъду Ваққосдай уста мерган ҳам
ундан таълим олар эди, деган фикр ифодаланган.

ШОҲИ ХУБОНЛИК УШАЛ ЗЕБОГА ХОС...

(97-бет)

1913—1914 йилларда яратилган. Шоир «Асарлар»нинг I-том-
ларида (1960, 1969, 1979) «Зебога хос» сарлавҳаси остида чоп
этилган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томига киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашрга тайёрланди.

2 *Мулки ҳусн ичра ўзи яктога хос* — ҳусн мамлакатидида як-
каю-ягона бўлганга хос.

5 *Бир қиё боқмоқда бисмил айламоқ* — бир қиё боқишда
бош кесини.

8 *Гўшаи чашм* — кўз қири.

12 *Шонаи бурро* — ўткир тишли тароқ.

14 *Маъшуқи мавлога хос* — улуғвор маъшуқага хос.

ОЛТИ КҮНЛИК УМР УЧУН БЕҲУДА ҚИРДОРИНГ
ҒАЛАТ...

(98-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган. Шоир «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашр қилинмоқда.

- 1 *Беҳуда қирдоринг ғалат* — беҳуда ишларинг хатодир.
- 8 *Эл кўзига дом қурган жома дасторинг ғалат* — одамлар кўзига тузоқ бўлиб кўринган тўн ва саллаларинг беҳудадир.
- 10 *Мисли Қорун жамъ қилган моли мурдоринг ғалат* — Қорун каби тўплаган харом молларинг беҳудадир. Қорун Шарқ поэзиясида мол-дунёсининг кўплиги билан машҳур шахс сифатида тасвир этилади.
- 12 *Эла сан кўп носих ўлма саҳв гуфторинг ғалат* — одамларга кўп насиҳат қилаверма, чалғитувчи гапларинг хатодир.

ДЕМА-ДЕМА, КОРИ ИНСОНДИР ТАМАЪ...

(99-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган. Шоир «Асарлар»нинг I-томларига (1960, 1969, 1979) «Таъма» сарлавҳаси остида, шунингдек, «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида ҳам айрим қисқартишлар билан киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхасига кўра нашр қилинмоқда.

- 4 *Нуқси тоат, сўзи имондур тамаъ* — тамаъ диний кўрсатмаларни нуқсонга олиб келади, имонни куйдириб юборади.
- 8 *Марг комига чақургондур тамаъ* — тамаъ ўлим оғзигача олиб борувчидир.
Тортанак — ўргумчак.
- 12 *Соил айлаб* — гадо айлаб.
- 14 *Жарён* — овоза.

ЭЙ КҮНГУЛ, ИСТАР ЭСАНГ ЗУЛМАТ
ҚУЛУБИНГГА ЧАРОҒ...

(100-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган асарлар жумласидандир. Шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Эй кўнгул» сарлавҳаси остида нашр қилинган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

- 1 *Зулмат қулубингга чароғ* — қоронғу кўнглингга (ҳали маърифатдан баҳра топмаган кўнглингга) чароғ.
- 3 *Қуввати бозу* — билак кучи.
- 6 *Муттакий* — тақводор, парҳезкор.
- 7 *Қош* — мустаҳкам турш.

БУ ТАҚДИРИ ИЛОҲИДУР, ФАЛАКНИНГ ГАРДИШИ
ШУНДОҒ...

(101-бет)

Езилган йили номаълум. «Девон»нинг Қўқон қўлёзмаси асосида биринчи марта чоп этилмоқда.

- 1 *Фалакнинг гардиши* — фалакнинг айланиши.
- 4 *Таҳаммул* — сабр-бардош.
- 8 *Қаро ерга фано бўлгон* — қаро ерга кўмилиб кетган.

ОҲ МИНГ ФАРЕДКИМ, ҲОЛИМ ХАРОБ УЎДИ, ДАРИҒ...

(103-бет)

Езилган йили номаълум. Биринчи мартаба «Ўзбекистон маданияти» газетасининг 1979 йил 24 август сониде босилган. «Мукам-мал асарлар тўплами»нинг II томига киритилган.

«Девон»нинг Қўқон қўлёзмаси асосида чоп этилмоқда.

ЎЗ МИНГ САЛОМ, НИГОРО, ЖОНОЛИҒИНГГА
ҚУЛЛУҚ...

(104-бет)

1911 йилда ёзилган.

«Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида биринчи марта нашр қилинмоқда.

- 13 *Дурўғегу* — ёлгончи.

ҲОЛИ ЗОРИМНИ СУРАБ, ЖОНИМ САНАМ,
КЕЛ ЭРТАРОҚ...

(106-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган. Шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Жоним санам» сарлавҳаси билан нашр қилинган. «Мукамал асарлар тўплами» I томига киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

- 11 *Войт ул-эхзон* — ғам уйи, ғам кулбаси.
- 12 *Токи бўлсун зулмати ҳажринг адам* — токи сен солган жудолик зулмати йўқолсин.
- 14 *Зери қадам* — қадам ости.

ҚАЙ КУНИ ҚҰРДИМКИ МАН ДИЙДОР, УРГУЛСУН
ҚУЛУНГ...

(107-бет)

Ҳазал 1911 йилда ёзилган. Шоир «Асарлар»нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Ургулсин қулунг» сарлавҳаси остида айрим қисқартиш билан нашр қилинган. «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

4 *Ашки селобим эрур анҳор* — тошқин кўз ёшларим анҳордир.

8 *Бор экан хилқатда бу асрор* — яратилишдан бу сир бор экан.

11 *Мугбача* — бу ўринда маъшуқа маъносида.

КЕЛ, ЭЙ ЖОНО, МЕНИ ҲАР ҚАНЧА ГИРЁН
АЙЛАСАНГ МАЙЛИНГ...

(108-бет)

1909—1910 йилларда Тошкентда ёзилган. Шоир архивидаги рўйхатда «Кел, эй жоно, мани ҳар қанча бирён айласанг майли» сарлавҳаси остида берилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида илк дафъа нашр қилинмоқда.

3 *Қалам ёзмиш экан мундоғ* — тақдиримда илгаридан шулар ёзилган экан.

11 *Неча юз бинг тавалло бирла* — неча юзминг ёлвориш билан.

МАҲБУБАЛАРНИ ШОҲИ, АЙЕМИНГИЗ МУБОРАҚ...

(109-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган. «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томига айрим қисқартиришлар билан киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашр этилмоқда.

3 *Жумла шоду мукаррам* — ҳамма шод ва ардоқли.

7 *Сурмаи Сулаймон* — афсонавий Сулаймон пайгамбар номига нисбат берилган тоғдаги тош. Уни кўзга суртилса, кўз равшанлашади, деган ривоят бор.

9 *Ғабгат* — ияк, бағбақа.

9 *Мулки арабни шоҳи* — қора холга ишора.

12 *Дурои чакман* — драпдан тикилган чакмон.

17 *Ҳамойил* — боғ (соат боғи, занжири).

18 *Сафучка* (сапочка) — этик.

19 *Банди тиллофи аҳмар* — банди қизил тиллодан.

20 *Ангуштар* — узук.

35 *Хоки мазаллат* — хорлик тупроғи.

МУҲАББАТ ДАФТАРИДИН БИР САБАҚ ВЕРМАҚЛА
ХУММОРИНГ...

(111-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган. Шоир «Мукамал асарлари тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган.

Нашрда «Девон»нинг Тошкент нусхасига асосланилди.

1 *Хумморинг* — бу ўринда кўзларинг маъносиди.

2 *Ғоз этмакка рухсоринг* — юзингни қизартирмоққа.

8 *Шаҳодат ёшларимга* — гувоҳлик бериб турган кўз ёшларимга.

10 *Талх* — аччиқ; *талххўлик* — аччиқ сўзловчи киши.

11 *Кибриё* — улуғлик, буюклик.

12 *Фало танҳар деди соилга қуръон ичра жабборинг* — сўровчи кишининг сўраган нарсасини рад этма маъносиди.

РАҲМИ ЙУҚ, ЭЙ БЕВАФО, КЕЛМОҚЧИ БЎЛДИНГ,
КЕЛМАДИНГ...

(112-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган. Шоирнинг «Мукамал асарлар тўплами» I томида илк дафъа чоп этилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинмоқда.

6 *Риштаи умидими узмоқчи бўлдинг* — умид ипларимни узмоқчи бўлдинг.

ХУДОЕ, МАН ҒАРИБГА УЛ ДИПТОРОМИМНИ
ЕТКУРГИЛ...

(113-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган. Шоир «Мукамал асарлар тўплами» I томида чоп этилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинмоқда.

2 *Сиҳи* — монанд, ўхшаш.

5 *Ушал сархалқай зулфи сиёҳ тотори мушкomez* — ўша қора сочингнинг бош ҳалқалари тоза ва энг хушбўй мушкдир.

МАҲВАШО, МАН ХАСТАНИ БАҒРИНИ ҚУП ҚОН
ЭТМАГИЛ...

(114-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган бўлиб, «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нухаси асосида босилмоқда.

3 *Нафси кўнглум шод этуб ҳасратга қўйма нисфини* — кўнглимнинг ярмини шод этиб, ярмини ҳасратга ташлама.

10 *Кифидур* — кифоядир.

ХИЛВАТ АЙЛАБ БИР КЕЧА, ШҲХИ ЗАМОНИМ,
ЯКҚА ҚЕЛ...

(115-бет)

1913—1914 йиллар орасида яратилган. Шоир «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нухасига кўра босилмоқда.

12 *Хушк ўлсун шабнами барги хазоним* — хазон бўлган япроқларимнинг шабнами кўтарилсин.

ЭЙ ҚУНГИЛ, ҚУПФИЛ САҲАРЛАР ЗОКИРИ ЖОНОНА
БҮЛ...

(116-бет)

1913—1914 йиллар орасида ёзилган.

«Девон»нинг Тошкент нухаси асосида биринчи марта чоп этилмоқда.

1 *Зокири жонона бўл* — жононнинг отини қайта-қайта эслолчи бўл.

2 *Зарби лиллоҳни уриб* — худонинг мадҳини қилиб...

5 *Зухду тақво* — дунёдан воз кечиб, тоат-ибодат билан шуғулланиш, зоҳидлик, тақводорлик.

6 *Сокини майхона* — майхонада ўтирувчи.

7 *Бадаи ваҳдат* — бирлик (худого етишиш) майи.

11 *Қорун* — Шарқ адабиётида мол-дунёси билан мағрур шахс образи.

ПАРИ ЧЕҲРА ДОРАМ, КИ ҲУСНИАШ КАМОЛ...

(117-бет)

Форсча ёзилган бу ғазал 1913—1914 йилларга тааллуқли. Шоир асарларининг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Паричеҳра» сарлавҳаси билан босилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нухаси асосида эълон қилинмоқда.

Т а р ж и м а с и:

Бир паричеҳрам бор,

Унинг васфини таърифлашга тилларим лол.

Агар сурманинг турар жойи бу қадар ўткир бўлмаса,
Жаҳон тинчлиги амри маҳол бўларди.

Лаби жонбахшлик этмаганда, оҳ,
Ҳаёт қаерда бўлурди?

Бу сайёд дастидан, унинг ўқу ёйидан
На зоҳид нажот топгану, на бошқа бир одам.

Унинг қадди-қомати бошқа-ю, поклиги бошқа,
Уни кўрган бутунлай адо бўлади.

Ман зулфининг бир торига харидор бўлдим,
У кулди-да, «Хом хаёл», деди.

Худоё, унга раҳму шафқат ато қил,
Бўлмаса унга егиш қийин.

Ниҳон, шу қадар фиғон чекадики,
Унинг оҳи пўлатга тегса, уни куйдириб юборади.

ЗОҲИДО, ТАЪН ЭТМА КҮП, ДИЛСУЗИ ҲИЖРОН УЛМИШАМ...

(118-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли бу ғазал шоир «Асарлар»-нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Ҳижрон ўлмишам» сарлавҳаси билан эълон этилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

11 *Дардини тарвижидан* — дарднинг келишидан.

13 *Печу тоб айлар юрак* — юрак тўлганиб чиқади.

ЭЙ ФАЛАҚ, ЧАРХИНГ БУЗУЛСИН САНДИН ОЛМАС КИМСА КОМ...

(119-бет)

1913—1914 йиллар маҳсули бўлган бу ғазал биринчи марта эълон қилинмоқда.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асос қилиб олинди.

1 *Ком* — мақсад.

3 *Эй жаҳон рафтори каж* — эй йўли эгри жаҳон.

4 *Қайғуруб фарёд урар дасти алигдин хосу ом* — марта-балилар ҳам, бошқалар ҳам сенинг дастингдан қайғу чекиб фарёд уради.

12 *Ништари санги ҳалоқат мақдам узра бенаём* — ҳалоқат тошлари қадам остида очқидир.

ЖОНОНА, ЧИҚАР ДИЛДИН МИНГ ОҶУ ФИҶОН
ҶАР ДАМ...

(120-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли. Шоир «Мукамал асарлар тўплами» I томига киритилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асос қилиб олинди.

АДАМДИН ИШҚ ИЛА САН МАЪШУҚИ ДИЛДОР ДЕБ
КЕЛДИМ...

(121-бет)

1907 йилда ёзилган бу ғазал Ҷамза архивида сақланаётган рўйхатда мавжуд эмас.

Ҷамзанинг «Келдим» радифли ғазали иккита бўлиб, улардан бири ушбу шеър бўлса, иккинчиси «Наманган шаҳридан, жоно, сени дилдор деб келдим» (рўйхатда «Наманган шаҳрига, жоно, сени дилдор деб келдим») мисраи билан бошланади.

Ушбу шеърнинг бошланғич мисраи «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида «Наманган шаҳрига, жоно, сени дилдор деб келдим» тарзида янглиш кетган.

Ғазал томга «Девон»нинг Тошкент нусхаси матни асосида жалб этилди.

1 *Адамдин — йўқлиқдан.*

6 *Бошим хоки даринг Узро қўюб — бошимни эшигинг тупроғига қўйиб.*

15 *Ниҳонийга тараҳхум йўли бўлса, қилма кўп таъхир,
Очиб кўрсат жамолинг партавин бир бор, деб келдим —
Ниҳонийга раҳм қилиш йўли бўладиган бўлса,*

кечиктирма,

Жамолинг шуъласини бир бор кўрсат, деб келдим.

НАМАНГАН ШАҶРИГА, ЖОНО, САНИ ДИЛДОР
ДЕБ КЕЛДИМ...

(122-бет)

1908 йилда Наманганда ёзилган. Ғазалнинг биринчи мисраси Ҷамза архивида сақланаётган рўйхат асосида таҳрир этилди.

«Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида биринчи марта чоп этилмоқда.

БУ КУН МЕҶНАТ КУНИ ЭРКАНКИ, ЖОНОНИМДИН
АЙРИЛДИМ...

(123-бет)

Ушбу ғазал «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта чоп этилмоқда.

МАНДИН САНГА, ЭИ МАҲЛИҚО, МАҲБУБИ ДАВРОН,
АССАЛОМ...

(124-бет)

1908—1909 йиллар орасида яратилган бу ғазал «Мукамал асарлар тўплами» I томида айрим қисқартиришлар билан чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашр қилинмоқда.

11 *Ишқ оташи фавворадур, албатта, оҳ урсам агар — агар оҳ урадиган бўлсам, ишқим оташи, албатта, ташқарига гурлаб чиқади.*

МАВЗУН ҚАДИ ГУЛДАСТАГА БЎЛСУН ФАРОВОН
АССАЛОМ...

(125-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган ушбу ғазал илк дафъа «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб этилди.

1 *Мавзун қади гулдастага бўлсин фаровон — қадди ўзига ярашган гулдастага фаровонлик етсин.*

3 *Ийд — байрам.*

12 *Бесамардур — натижасиз, фойдасиздир.*

ЭИ ҲУСН МУЛҚИДА САН ШОҲИ ЖАҲОН, ҲАЛИМАМ...

(126-бет)

Ушбу ғазал «Девон» қўлёзмаларида Халча, Ҳалима радифлари билан алмашган ҳолда учрайди. Ёзилган йили номаълум.

Қўқон нусхаси асосида чоп этилмоқда.

15—16 *Чоҳи Мисрда қолгон ман Юсуфи асиринг,*

Сен шоҳ қизи Зулайҳо — шаҳзодаҳон Ҳалимам.

Бу сатрларда Шарқ адабиётида кенг тарқалган «Юсуф ва Зулайҳо» қиссаларининг қаҳрамонлари саргузаштлари билан боғлиқ тафсилотлар эсланмоқда. Шеърда лирик қаҳрамон ўзини Шарқ адабиётининг севимли қаҳрамонларига қиёс қилади.

ЭИ ДУСТЛАР, АЖОЙИБ ЕНГИЛ ЮРАДИ МОШИНАМ...

(128-бет)

1909—1910 йилларда Тошкентда ёзилган сатирик руҳдаги ушбу шеър биринчи марта «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида айрим қисқартиришлар билан чоп этилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб этилди.

- 10 Баҳя — бир бўлак, бир парча.
 13 Қорнимда чакса кир деб — қорнимда киллаб кир, деб.
 24 Зингир (Зингер) — революциядан олдин чет элдан Урта Осиёга келтирилган тикув машинасининг маркази.

БУЛМИШАМ ОШИҚ, ДЕГОЛИ ҲАМ УЕЛУБ ҚУРҚАМАН...

(130-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли ушбу ғазал биринчи марта «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб этилмоқда.

7 *Етмишам ғам бистарида* — ғам тўшагида ётибман.

БУ ФАЛАҚ ЧАРХИНИ ОСТИ БИР ҚИЗИҚ БОЗОР ЭКАН...

(131-бет)

1911 йилда ёзилган. Шоир «Асарлар»нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Бу фалақ» сарлавҳаси билан, шунингдек «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида нашр қилинган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

2 *Ҳар қасинг сармои ғам қўлида тайёр экан* — ҳар кишининг қўлида ғам манбаи туфайли орттиргани ҳозир экан.

8 *Кўҳнапўш* — эски кийинган.

11 *Шай* — нарса.

НАВНИҲОЛИ ҚОМАТИНГ, ДИЛДОР, СОҒИНДИМ БУГУН...

(132-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган ушбу ғазал илк дафъа «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

Томда «Девон»нинг Тошкент нусхаси матни асос қилиб олинди.

1 *Навниҳоли қомат* — янги ниҳол янглиғ қомат.

2 *Моҳи анвар оразингни* — ёруғ ой каби юзунгни.

МУБТАЛОМАН ФУРҚАТИНГДА, РЎЗУ ШАБ ГИРЕНАМАН...

(133-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли бу ғазал илк дафъа нашр этилмоқда.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинди.

1 *Рўзу шаб гиренаман* — кечасию кундузи йиғидаман.

МАНИ ДИЛХАСТАИ МАҲЗУН, ДИЛИ АФГОР УРГУЛСУН...

(134-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган ушбу ғазал «Мукаммал асарлар тўплами» I томида илк марта чоп этилган. Ушбу ғазалнинг биринчи мисраси шоир архивида сақланаётган рўйхат асосида таҳрир этилди.

«Девон»нинг Тошкент нухаси асосида нашрга тайёрланди.

14 *Куяр ул дамда бир оҳим била минг нор* — у вақт бир оҳуришим билан минг дўзах ёниб кетади.

НА ДЕБ ВИСОЛИНГА УЛ ДАМ МУБТАЛО ҚИЛАСАН...

(135-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган ушбу ғазал сарлавҳаси Ҳамза архивидаги рўйхат варианты асосида таҳрир этилди. Шоирнинг «Мукаммал асарлар тўплами» I томида айрим қисқартиришлар билан илк марта эълон қилинган.

«Девон»нинг Тошкент нухаси асосида нашр қилинмоқда.

ҲЕЧ ҚИМ МАНДЕК, ИЛОҲИ, ЕРИДИН АЙРИЛМАСУН...

(136-бет)

1911 йилда ёзилган ушбу ғазал шоир «Асарлар»нинг I-томларига (1960, 1969, 1979) «Айрилмасин» сарлавҳаси билан киритилган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томида ҳам чоп этилган.

Муқимийнинг «Айрилмасун» радибли ғазалининг биринчи мисрасидан тазмин йўли билан истифода этилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нухаси асосида киритилди.

7 *Чўғз янглиғ хонавайрон ўлмасун мандек киши* — ҳеч бир одам боласи мен уйи бузилган бойқушга ўхшагандек кунга гушмасин.

10 *Оҳуи мушки Хўтан* — Хўтанда бир хил кийикдан олинандиган модда. Бу ерда маъшуқага ишора.

АРЗИМНИ ЕТҚУР, ЭИ САБО, МАҲВАШ МЕНИ
ЕД АЙЛАСУН...

(137-бет)

1913—1914 йиллар маҳсули бўлмиш ушбу ғазал шоир «Асарлар»нинг I-томларига (1960, 1969, 1979) «Арзимни етқур» сарлавҳаси билан киритилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I тоmidан ҳам ўрин олган.

«Девон»нинг Тошкент нухаси асосида босилмоқда.

8 *Кесмас мани тийру табар* — мени ўқ ва болта кесмайди.

АЕ, ЭЙ МАҲВАШИ ЗОЛИМ, ТАСАДДУҚ ЖОНИМ
АЙЛАНСУН...

(138-бет)

1907 йилда ёзилган ушбу ғазал «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк бор нашр этилган. Шеър сарлавҳаси архив рўйхати асосида таҳрир этилди.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

7 *Сенга густоҳ эмасманки, бориб оҳиста роз этсам — бориб сенга секин сиримни айтгай, десам андиша қиламан.*

ҒАМИНГ БАҒРИМНИ ЭЗДИ, ЭЙ ПАРИ РУХСОР
АЙЛАНСУН...

(139-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган асарлар сирасидандир. Шоир «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I тоmidан ўрин олган.

Ғазал сарлавҳаси шоир архивида сақланаётган рўйхат асосида таҳрир қилинди.

Томга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асос қилиб олинди.

6 *Навҳа — товуш чиқариб йиғлаш.*

МАНИ БЕЧОРА УЛ ҚУН БИР КҮРУБ ДИЙДОР
БИЛМАЙСАН...

(142-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган бу ғазал «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида биринчи марта нашр этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

БИР СОАТ ХИЛВАТ ТОПУБ, ҲАСРАТ ҚИЛОЛМАЙ
ДОҒМАН...

(143-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган шеърлар сирасидан.

Шоир «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

Е ИЛОҲО, ДАРГАҲИНГДА РҮ СИЁҲ ШАРМАНДАМАН...

(144-бет)

Шеър «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи мартаба нашр қилинмоқда. Ёзилган санаси номаълум. Шеър худога мурожаат шаклида ёзилган.

1 *Рў сиёҳ — юзи қора.*

9 *Маъсият* — гуноҳ.

ЭЙ ПАРИ, ҲАЖРИНГДА МАНДЕК КИМСА САРСОН
ЎЛМАСУН...

(146-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган бўлиб, Ҳамза «Асарлар»нинг 1-томларига (1960, 1969, 1979) «Эй пари» сарлавҳаси билан киритилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида ҳам босилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

3 *Хоки турбатда* — қабр тупроғида.

БУ КУН ҚАНДАЙ КҮН ЭРҚАНКИ, ДИЛИ ТҮЛҒОНГА
УХШАЙМАН...

(147-бет)

1911 йилда ёзилган бу ғазал илк дафъа чоп этилмоқда. Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асос бўлган.

3 *Юқудин* — уйқудан.

ХАСТА ҚУЛИНИ, БЕВАФО, ҲОЛИНИ БИР СЎРАРМУКИН...

(149-бет)

1908—1909 йилларда ёзилган ушбу ғазал «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа айрим қисқартиришлар билан чоп этилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинди.

9 *Ҳажрида масиво бўлиб, жанда била кулаҳ кишоб* — ҳажрида бор-йўқдан ажралиб, дарвишлар либосини кийиб.

САБО, АРЗИМНИ ЕТҚУР МОҲИ ТОБОН БИР ҚЕЛИБ
КЕТСУН...

(150-бет)

Ғазал 1908—1909 йилларда ёзилган. Шойрнинг «Танланган асарлар»и (1949, 1958) ва «Асарлар»нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Бир келиб кетсун» сарлавҳаси остида айрим қисқартишлар билан нашр қилинган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

Ўзбек классик адабиётида тазмин (ўзидан илгари ўтган ёки замондош бўлган шойрнинг бирор мисра ёки байтини муайян мақ-

сада ўз шеъри таркибида келтириш) йўли билан ёзилган шеърлар учраб туради. Ҳамза ушбу шеърида Муқимийнинг «Бир келиб кет-сун» радифли ғазали сатрларидан айнан фойдаланиб, уларни янги поэтик деталлар билан бойитган. Натижада назира характеридаги янги асар майдонга келган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

Е ИЛОҲИ, МАН ҒАРИБНИ ЕРИГА КЎЗ ТЕГМАСУН...

(152-бет)

1908—1909 йилларда ёзилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида ilk дафъа чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

5 *Мори печон... мушки Хўтан* — маъшуқанинг сочига ишора.

ҒУЛОМИ ДАРҒОҲИНГНИ БИРГИНА ДИЛШОД ҚИЛМАЙСАН...

(153-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида ilk дафъа чоп этилган. Ушбу ғазал шоир архивида сақланаётган рўйхатда «Ғуломи дарғаҳингни биргина шод қилмайсан» сарлавҳаси билан берилган.

Наршга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида киритилди.

1 *Ғуломи дарғаҳингни* — эшигингдаги қўлни.

14 *Ҳажойил қўлларинг* — бўйинга ташланган қўлларинг.

МАНИ КЎНГЛУМ ЁРИТГАН ШАМСИ РУХСОРИНГДИН УРГУЛСУН...

(154-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли. Шоир «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида биринчи марта чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашр этилмоқда.

1 *Шамси рухсор* — юзнинг қуёши.

5 *Пайғом* — хабар.

12 *Лутфи яқбор* — бир йўла қилинган лутф.

РАҲМ ҚИЛ, ДИЛРАБО, БИР ЙЎЛДА ҚОЛГАН БИР ҒАРИБИНГМАН...

(155-бет)

Ёзилган йили номаълум. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг II томида чоп этилган.

Ҳазалнинг сўнгги байтидан маълум бўлишича, у мувашшах шаклига эга бўлган. Аммо шеър кейинчалик ё Ҳамза, ё котиб томонидан қайта кўчирилиши асносида муайян таҳрирга учраган, натижада Ҳазалнинг кимга бағишланганини намойиш этувчи таянч сўзлар ўзгариб, мувашшах бузилган.

Томга «Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида жалб этилди.

**ЭМДИ МЕН ҚАНДОҒ ҚИЛАЙ ОРОМИ ЖОНИМ,
ХАЛЧАХОН...**

(156-бет)

Ёзилган йили номаълум.

«Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида биринчи марта босилмоқда.

10 *Масти лояқл* — ақл-ҳушсиз маст.

**МОЛИҚ УЛДИМ ФАЙЗА, Е РАБ, ҲАМДУЛИЛЛОҒ
УШБУ КҮН...**

(158-бет)

Ёзилган йили номаълум. Ҳазал Муҳаммад пайғамбарнинг меърожга чиқишига бағишланган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта нашр қилинмоқда.

1 *Молик ўлдим* — эришдим.

4 *Мустажоб* — қабул бўлмоқ.

6 *Неъматиллоҳ* — худонинг неъматлари.

11 *Ҳикматиллоҳ* — худонинг ҳикматлари.

13 *Дар роҳи* — йўлида.

16 *Мошооллоҳ* — офарин, таҳсин маъносида.

18 *Валлоҳ-биллоҳ* — худо ҳақи.

ЭЙ ДУСТЛАР, НИГОРИМ БИР МАҲ ВИСОЛ ЭМАСМУ?..

(159-бет)

Ушбу Ҳазал шоир «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашр қилинмоқда.

2 *Шаккар мақол* — ширин сўз топиб гапирувчи.

12 *Тарки ҳижол* — ҳижолат чекмай гапириш.

30 *Қитол* — қатл қилиш.

32 *Ҳукми зулжалол* — энг буюкнинг ҳукми.

38 *Кўҳна сол* — йили ўтган, кекса.

42 *Қийлу қол* — гап-сўз.

МЕҲРИНГНИ ҚЎЙМА ҲАРГИЗ, БИР БЕВАФО
ЖАҲОН БУ...

(161-бет)

1913 йилда ёзилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида илк дафъа нашр қилинмоқда.

9 *Аҳли хирад* — билим эгалари.

БАНИМТЕК ОСИ УММАТНИ ПАЯМБАР ИУҚЛАГАЙЛАРМУ?..

(162-бет)

Ёзилган йили номаълум.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта чоп этилмоқда.

1 *Оси уммат* — диний тушунчага кўра, гуноҳкор банда.

2 *Хоби гафлат* — гафлат уйқуси.

7 *Роҳи исён* — итоатсизлик йўли.

14 *Афъоли қабоҳат* — феъл-атвори қабоҳатдан иборат бўлган кимса.

16 *Мағруқи шароратни* — ёмонликларга берилган кимса.

20 *Талаб қилсам шафоатни* — раҳм-шафқат қилишни сўрасам.

УЛ ПАРИНИНГ ҚОМАТИ ГУЛЗОРГА УХШАЙДИ-КУ...

(163-бет)

1913—1914 йилларда ёзилган. Шоир «Асарлар»нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Гулзорга ўхшайди-ку» сарлавҳаси билан чоп этилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

УЙЛАСАМ УЛ ДИЛБАРИМ МАҚКОРГА УХШАЙДИ-КУ...

(164-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли. Шоир «Асарлар»нинг 1-томларида (1960, 1969, 1979) «Дилбарим» сарлавҳаси билан нашр қилинган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

3 *Гулгун ниқоб* — гул рангли юз ёпинчиги.

ЯК МАҲИ ДОРАМ, КИ АЗ ДИЙДОРИ У...

(165-бет)

1913 йилда ёзилган. «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи мартаба нашр қилинмоқда. Шеър сарлавҳаси шоир архивидаги рўйхатида «Як маҳи дорам, ки аз анвори ў» тарзида берилган.

Т а р ж и м а с и:

Менинг бир ой (ёр) им борки,
Унинг нуридан олам ёришади.

Унинг табассум вақтидаги шакар сочувчи сўзларидан
Дур сочувчи тўтилар ҳам чала жон бўлиб қоладилар.

Унинг икки гўзал кўзи ҳақида
Қаломуллода хабар қилинади.

Оламнинг яратилиши тўғрисидаги
Оят унинг ҳақида келади.

Унинг [соч] торлари ҳақи икки дунё яратилди.
Қуръон оятлари унинг сифатига далил,
У худонинг раҳмати сирларидир.

Бошида гулнинг шохи лаанрук тожидек,
Пайғамбарлар унинг фармонидадир.

Меърож (кўкка чиқиш) кечасида худонинг меҳмонидир,
Унинг дилдори бўлганлиги учун қандай зиёфатлар берди.

Эй дўст, қандай туҳфа келтирдинг, деб сўради,
Унинг гапидан шу англашилди.

Айтди: «Фақирлик ва ожизлик,
Умматимнинг гуноҳи ва ишидан бошқа туҳфам йўқ».

Шундай деди-ю кўзининг ёшлари томди ва
Гулдек юзи устида маскан қилди.

Унинг қондек ёши қатрасидан
Яратганнинг раҳмат дарёси қайнашга кирди,

Менга яхши туҳфа олиб келибсан, деди.
Унинг сири хазиналарнинг дури эмас эди.

Сенга раҳматимнинг ихтиёрини бердим,
Унинг бошига маърифатни сочди.

Қўлига озод бир хатни бериб, айтди:
Эй дўст, ҳам ема, у сенинг кечирувчингдир.

Эй Ниҳон, шукр қил, ҳамгин бўлма,
Сен ҳам унинг умматларидансан.

КЕЧГАЙМУСАН, ХУДОЕ, БУ ХАСТА ЗОР ТАВБА...

(167-бет)

1913 йилда ёзилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта нашр қилинмоқда.

2 *Ҳазор* — минг.

6 *Маҳшар* — эски тушунчада қиёмат кун.

9 *Пайравлик этмадим бир ул амри мустафога* — мустафoning буюрганлари йўлидан бирор марта ҳам юрмадим.

11 *Явм* — азоб.

ҚАНИ УЛ ДИЛБАРИ ЗОЛИМ ЕНИМДА БИР ДАМ УЛТУРСА...

(168-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта чоп этилмоқда.

10 *Остони раҳгузор* — босиб ўтадиган остона.

ЛОЛА ЯНГЛИФ ОРАЗИНИ БИР ҚУРУБ ТАСВИРДА...

(169-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган ғазаллар сирасидан. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган. Фурқатнинг «Бир қамар сиймони кўрдим балдан Қашмирда...» мисраси билан бошланувчи машҳур ғазалига назира тарзида ёзилган.

Нашр «Девон»нинг Тошкент нусхасига таянилди.

5—6 *Пилаи майдин суниб кетмоғи ул Мансур каби,*
Дора таклиф этмоқ эркан мақсади тахмирда —

Май пиласини узатиб кетишидан мақсади Мансур халлож ҳукм этилганидек дорга таклиф қилиш экан.

8 *Қилди икки нарғиси сад пора дил бир тийрда* — маъшуқанинг икки чиройли кўзи юракни бир ўқ билан юз бўлакка бўлиб юборди.

12 *Матлабидур ишқ элини айламоқ тасхирда* — истаги ишқ элини ром қилишдир.

- 14 *Хотифе қилди нидо, бошинг кетар шамширда* — хабарчи бошинг қиличдан ўтади, деб хитоб қилди.
16 *Дарди ҳижрони муравваж ҳар жавону пийрда* — солған айрилиғининг авжини ҳар бир ёшу қарида кўриш мумкин.

ВАСЛИНГГА ХУМОР УЛДУМ, ЭИ ДИЛБАРИ ЖОНОНА...

(170-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган. Шоир «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган.
Нашрда «Девон»нинг Тошкент нусхасига таянилди.
4 *Сарбанди балодурман* — балолар бошидаман.

НЕЧА ЙУЛ АРЗ АЙЛАДИМ РОЗИ ДИЛИМ ЖОНОНИМА...

(171-бет)

1908—1909 йиллар оралиғида ёзилган. «Мукамал асарлар тўплами» I томида илк дафъа босилган.
«Девон»нинг Тошкент қўлёзмаси асосида чоп этилмоқда.
1 *Рози дилим* — юрагимдаги сир.
13 *Найлайин, ёзмиш экан котиб азалда қисматим* — котиб аввалдан бу можароларни ёзиб қўйган экан, мен нима ҳам қилар эдим.

ЭИ ЁР, БИР ЕТИМНИ ХОР АЙЛАМОҚМУ ШУНЧА...

(172-бет)

1911 йилда ёзилган ушбу ғазал шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Эй ёр» сарлавҳаси остида нашр қилинган. «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган. Ушбу шеър Ҳамзанинг Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Қўлёзмалар институти фондида сақланаётган архивида мавжуд бир мактубнинг иловаси сифатида ҳам келтирилади. Ғазал текстида «Девон»га нисбатан таҳрир этилган ўринлар ҳам учрайди.
«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

КЕЛМИШ ҒАЗАБЛАРИНГИЗ, ЭИ ГУЛЪУЗОР МУНЧА...

(173-бет)

1911 йилда ёзилган ушбу ғазал илк дафъа шоир «Мукамал асарлар тўплами» I томида чоп этилган.
Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинмоқда.

БОҒЛАРДА ГУЛ ОЧИЛМАС ТО ЁЗНИ ҚУРМАГУНЧА...

(174-бет)

1911 йили ёзилган. Шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Боғларда гул очилмас» сарлавҳаси остида нашр этилган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томига киритилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб этилди.

ПАС ЭРКАН МУНЧА ИҚБОЛИМ МАНИ ДИЛХАСТА
БЕЧОРА...

(175-бет)

Ҳазал 1911 йилда ёзилган. Шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Иқболим» сарлавҳаси остида айрим қисқартишлар билан нашр этилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

18 *Дилингда бор экан бу қалблик — кўнглингда бундай қалбакилик бор экан.*

27 *Сани бисёр зулмингдин битуб сабри фано бўлдум — сенинг зулми кўп қилишингдан сабрим тугаб йўқликка юз тутдим.*

32 *Чашми хунбор — аччиқ ёш оқизувчи кўз.*

БОРДИМ НИГОРИМ УЙИГА БИР ҚЕЧАСИ АСТОҒИНА...

(177-бет)

1911 йилда ёзилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган.

Ушбу ҳазал шоир архивида сақланаётган рўйхатда «Бордим нигорим уйига бир-бир босиб астоғина» сарлавҳаси билан берилган. Ҳамзанинг Ўзбекистон Фанлар академияси Қўлёзмалар институтида сақланаётган хатларидан бирида бу шеърнинг бир мунча таҳрир этилган нусхаси мавжуд.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

ТОРТУБОН ҲАЖРИНГДА ҒАМ ИИҒЛАБ ЕТАЙ
ТОКАЙГАЧА...

(179-бет)

Ҳазал 1911 йилда яратилган. Шоир «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк марта нашр этилган. Мувашшах шаклида ёзилган ушбу ҳазал Тўраҳон исмли кимсага бағишланган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

ҚАРОР ҚОЛМАДИ, ЖОНИМ, ЮЗУНГГА БОҚМОҚ ИЛА...

(180-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли. «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган. Ҳамза архивидаги мактубларнинг бирида мазкур шеърнинг бошқа бир нусхаси сақланади. Унда муаллифнинг айрим таҳрирлари мавжуд.

Ғазал «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

2 *Мусаххар айлади кўнглум-дилим уётмоқ ила* — уялиш билан кўнглимни ўзига қаратиб олди.

3 *Санга мутеъ ўлсун* — сенга итоат этувчи, бўйсунувчи бўлсин.

АРЗИМНИ АЙТАЙ БОДИ САБОГА...

(181-бет)

1911 йилда ёзилган. Шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Арзимни айтай» сарлавҳаси билан нашр қилинган. «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томига киритилган.

Шеърнинг биринчи мисраи халқ қўшиқларига бориб тақалади. Муқимийнинг ҳам худди шу мисра билан бошланувчи ғазали мавжуд. Ҳамза тазмин йўли билан шу манбалардан истифода этган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

4 *Тушдим ўшал доми қазога* — ўша лаҳзада тангри иродаси тузоғига илиндим.

МАНИ ЙУХЛАБ, ҒУЛОМ АЙЛАБ КЕЛИНГ,
АЛБАТТА-АЛБАТТА...

(182-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган. «Мукамал асарлар тўплами» I томида илк дафъа чоп этилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асос қилиб олинди.

1 *Ғулом айлаб* — қул ўрнида кўриб.

2 *Бу кулбам мушқфом айлаб* — кулбамни мушқ ҳидига тўлдириб.

12 *Қатли ом айлаб* — ёппасига қириб.

16 *Бошингизга хиём айлаб* — бошингизда ёпинғич билан.

18 *Лижом* — юган.

ЭЙ ДИЛРАБО, ИШҚ УТИДА СЎЗОНАМАН ТОНГ ОТҚУЧА...

(183-бет)

1911 йилда яратилган ушбу ғазал шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Эй дилрабо» сарлавҳаси билан нашр

этилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I тоmidан ҳам ўрин олган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асос қилиб олинди.
I *Сўзнаман* — куймоқдаман.

ТОШҚАНД АРО КЎП ЭРҚАН ИСКАБ ТОПОР ПАШША...

(184-бет)

1909—1910 йилларга тааллуқли. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа айрим қисқартиришлар билан нашр қилинган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

12 *Воскросин* — Тошкентдаги ҳозирги Навоий номидаги опера ва балет театри атрофида жойлашган собиқ якшанба бозори.

17 *Ўз аҳлидан суд ўлмай* — ерлилардан фойда кўрмай.

ЧЕКСА ҲАР КИМ БИР ЙЎЛИ КЎЗНИ ХУМОР АЙЛАР НАША...

(185-бет)

1908—1909 йиллар оралигида ёзилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта нашр қилинмоқда.

Наша ва нашавандликнинг киши саломатлиги учун зарари катта бўлганига қарамай, у узоқ йиллар давомида яшаб келди. Ҳамза ушбу ғазалда наша ва нашавандликнинг ёмон оқибатларини гоҳ ошкора, гоҳ киноявий йўл билан фош этиб, бу зарарли иллатга қарши курашмоқчи бўлган.

Ғазалнинг 5—6, 13—14, 17—18-сатрлари баъзи бир сабабларга кўра тушириб қолдирилди.

ЖОНО, КЎНГИЛНИ БУЛ КЎН ОЛГАНИНГИЗ БЎЛАКЧА...

(186-бет)

1911 йилда ёзилган. Илк дафъа «Мукаммал асарлар тўплами»нинг II томида айрим қисқартиришлар билан чоп этилган.

Томга «Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида киритилди.

КЕТУРГИЛ БИР ҚАДАҲ МАЙДИН УЛАРГА ЕТДИМ, ЭИ СОҚИ...

(187-бет)

1909—1910 йилларда Тошкентда ёзилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа нашр қилинган.

Томга «Девон»нинг Тошкент нусхаси матни асос қилиб олинди.

2 *Бўлай махмур* — маст бўлай.

12 *Авроқ* — варақ.

16 *Қолиб ҳоқи мазаллат ичра мандек зору муштоқи* — мендек зору муштоқ хорлик тупроғида қолиб.

20 *Матлаби боқи* — бундан бошқа талаб.

ЕРИ ЖОНИМ БОРМУКИН, ҚЕЛМАС ҚАЧОНЛАРДИН
БЕРИ...

(188-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган. Шоир «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган.

Томга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинмоқда.

НОЛАЮ ЗОРИМ ЭШИТМАС МАҲВАШИ ЖОНИМ МАНИ...

(189-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган. Шоир «Мукамал асарлар тўплами» I томида илк дафъа чоп этилган.

Томга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинмоқда.

4 *Нух фалак* — эски тушунчада осмон тўққиз қаватдан иборатдир, деб фараз қилинган. Шоир: оҳ-фигонларим энг юқори турган тўққизинчи қават осмонгача етади, демоқчи.

6 *Оқмасинму абри ғамдин оби гирёним мани* — ғам булутидан йиғи ёшларим оқмасинми?

СУБҲ ЯНГЛИҒ ОРАЗИНГИЗ МУБТАЛО ҚИЛДИ БАНИ...

(190-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган ушбу ғазал шоир «Асарлар»нинг I-томларига (1960, 1969, 1979) «Мубтало қилди бани» сарлавҳаси билан киритилган. «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида босилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

МАНИ ҲАР ҚАНЧА, ЖОНО, ЗУЛИМ ИЛА ЕР ЭТСАНГИЗ
МАЙЛИ...

(191-бет)

1909—1910 йилларда Тошкентда ёзилган шеърлар сирасидандир. Шоир «Асарлар»нинг I-томларига (1960, 1969, 1979) «Жоно»

сарлавҳаси билан киритилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида босилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

5 *Ғуломи боргоҳ айлаб* — саройнингизга қул қилиб.

6 *Тағофул* — билиб-билмасликка солиш.

7 *Бошимни хам қилиб ажз ила* — бошимни ожизлик билан эгиб.

АЁ ДИЛБАР, БУ КУЛБАМГА ҚАДАМ РАҶИДА ҚИЛСАНГ-ЧИ...

(192-бет)

Ёзилган йили номаълум. Илк дафъа шоир «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида айрим қисқартиришлар билан чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

11 *Санга ҳеч суди йўқ* — сенга ҳеч фойда келтирмайдиган.

12 *Тазаллумдин қўлинг тортуб* — зулмдан қўлингни тортиб.

ҲАСРАТО, МАЪЛУМ ЭМАС БИР ТОАТ ЭТКОНИМ МАНИ...

(193-бет)

1913 йилда ёзилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида илк дафъа босилмоқда.

11 *Бу фиолимдин* — бу ишимдан, ҳаракатимдан.

НАНОЛАМ АЗ ТУ ТОҚАЙ, ЭЙ ФАЛАК, БАР МАН ЧИҶО ҚАРДИ...

(194-бет)

Тожиқ тилидаги ушбу ғазал 1913—1914 йилларда ёзилган. Шоир архивидаги рўйхатда шеърнинг юқоридаги атамаси такроран қаламга олинган. «Мукаммал асарлар тўплами» I томига киритилган.

«Девон»нинг Ташкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

Т а р ж и м а с и:

Сендан қачонгача нола қилмай, эй фалак, менга нималар
қилдинг?

Охири чексиз кулфатларга мубтало қилдинг.

Бировни бой қиласан, бировни ҳар томондан шод қиласан,
Бунда бу ғарибни юз ғамлар билан ошно қилдинг.

Сенга айтдим: даво бер, дардлиман, раҳм қил менга,
Кўксимга ханжар қадаб, дардимни яна давосиз қилдинг.

Эй тескари айланувчи дунё, менинг гуноҳим нима эди,
Бу уч кунлик умримнинг айшу мақсадидан айирдинг.

Нима қилишимни билмай ҳайронман, бошим зулматга
Мен сенга нима қилдим, менга шу қадар жафо қилдинг?^{тушди,}

Бир тарафдан жудолик, бир тарафдан қора кўзларнинг
Ғурбатингни дастидан охир ўлимимга ризо қилдинг.^{ҳижрони,}

Фигон чекишдан бошқа бахт йўқ, бу Ниҳоний нима десин,
Ҳамма келган балолар сенинг амрингдан, менга балолар
қилдинг.

МАНИ ДИЛХАСТАНИ ҲОЛИМ СУРАБ БИР БОР КЕЛСАНГ-ЧИ...

(195-бет)

1913—1914 йиллар орасида ёзилган. Шоир «Асарлар»нинг
1-томларига (1960, 1969, 1979) «Келсанг-чи» сарлавҳаси билан киритилган. «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

МУҲАББАТДАН АЛАМЛАР ЧЕКДИҒИМ БИР ТАМЛИ КОМ ЭТДИ...

(196-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли ушбу ғазал «Мукамал асарлар
тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси матнига кўра босилмоқда.

1 *Муҳаббатдан аламлар чекдиғим бир тамли ком этди* —
муҳаббатдан чеккан аламларимнинг оқибати мақсадимга
еткурди.

15 *Сониъ ўзи бу икки мад чекмиш* — бу икки белгини яра-
тувчининг ўзи қўйган.

18 *Киром* — карам, саҳоват.

МАНИ МАЖНУН ҚИЛИБ УЛ НОЗАНИННИ ЧАШМИ ЛАЙЛОСИ...

(198-бет)

Ёзилган йили номаълум. Биринчи марта «Ўзбекистон мадания-
ти» газетасининг 1979 йил 24 август сониди, сўнг «Мукамал

асарлар тўплами»нинг II томида босилган.

«Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида чоп этилмоқда.

ЭИ ДИЛБАРИ ЖОНОНИМ, ДЕВОНАГА ХАЙР ЭМДИ...

(199-бет)

1911 йилда ёзилган.

Нашрга «Девон»нинг Қўқон қўлёзмаси асосида биринчи марта жалб қилинмоқда.

ШОҲО, ГУНОҲИМ АВФ ҚИЛ, МАН БЕНАВО
ШАРМАНДАНИ...

(200-бет)

1911 йилда ёзилган.

«Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида биринчи марта босилмоқда.

ДУСТЛАР, ЮЗ ЙИЛ УТСА ҲАМ ҲЕЧ ЕР СОҒИНМАС
МАНИ...

(201-бет)

1911 йилда ёзилган.

«Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида биринчи марта нашр қилинмоқда.

14 *Бир кори* — бир иши, бир билгани.

БИРОДАРЛАР, БУЛУБМАН ЗОРУ ҲАЙРОН, ИИГЛАМАЙ
НАЙЛАЙ...

(202-бет)

1908—1909 йиллар орасида яратилган. Шоир «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган.

Нашрда «Девон»нинг Тошкент нусхаси матнига асосланildi.

ЖОНИМ ТАСАДДУҚ, ЭИ ПАРИ, АЙЛАБ ФИДО,
ЖОН УРГИЛАЙ...

(203-бет)

Ёзилган йили номаълум. Илк дафъа «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб этилмоқда.

11 *Лаъли Яман* — Яман мавзейининг қизил рангли қимматбаҳо тоши.

12 *Шаҳри Бадахшон* — Бадахшон шаҳри, ўлкаси. Бадахшон Аму дарёнинг юқори қисмида жойлашган ўлка. Бадахшон қадимдан савдо маркази бўлиб, четга лаъл, ёқут ва зумрад чиқарган. Лирик асарларда унинг шу томони эсланади.

ОРАЗИНГ МОҲИ МУНАВВАР, ТАЛЪАТИНГДИН
УРГИЛАЙ...

(204-бет)

1907 йилда ёзилган ушбу ғазал шоир «Мукамал асарлар тўплами» I томига киритилган.

Томга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб этилмоқда.

2 *Фитрат* — яратилиш.

ЭЙ МАЛАҚ, ҲУСН ИЧРА ЎЗ ТАҲЗОЛИҒИНГДИН
АЙЛАНАЙ...

(205-бет)

Ёзилган йили номаълум. Шоир «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

2 *Ҳар ҳислу ҳар амсолда* — ҳар хислат ҳар масалда.

3 *Мавзун фано* — чиройли қоматга ишора.

ЕЛҒУЗ САНИ БОР ЭТМИШ ОЛАМДА ХУДО ҲАЙ-ҲАЙ...

(206-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли. Илк дафъа шоир «Мукамал асарлар тўплами» I томида чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

8 *Кавсар* — жаннат суви.

13 *Зақан* — бағбақа.

Шоир архивида ушбу ғазалнинг таҳрир қилинган яна бир нусхаси мавжуд.

ИУҚ ДЕБ БУ ЖАҲОН ИЧРА МАНДЕК САНАМО,
ҲАЙ-ҲАЙ...

(207-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли. Шоир «Асарлар»нинг I-томларига (1960, 1969, 1979) «Санамо» сарлавҳаси остида киритилган. «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида ҳам босилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

3 *Зулфингни гиреҳ айлаб* — сочингни сиртмоқ қилиб.

6 *Кўп берма изо* — кўп изза қилма; уялтирма.

ХУШРУ ПАРИЛАР ИЧРА СИЗЧА, УКАЖОН, ВОЙ-ВОЙ...

(208-бет)

1913 йилда ёзилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта нашр қилинмоқда.

14 *Ахзони жаҳон* — жаҳон хазиналари.

ТУИДИМ, ҚИЛАЙИН ЭМДИ АРЗИМНИ БАЁН, БАЙ-БАЙ...

(209-бет)

1913—1914 йилда ёзилган ушбу ғазал илк дафъа «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида айрим қисқартиришлар билан чоп этилган. Ғазал сарлавҳаси шоир архивидаги рўйхат асосида таҳрир этилди.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

2 *Жўраҳон* — шахс номи.

ОНЧА БУЗУЛУБДУРКИ, БУ АҲЛИ ЗАМОН БАЙ-БАЙ...

(210-бет)

Ёзилган йили номаълум. Биринчи марта «Мукамал асарлар тўплами»нинг II томида қисқартиришлар билан чоп этилган. Нашрга «Девон»нинг *Қўқон қўлёмаси* асос қилиб олинди.

АЙҒИЛ, НИГОР, УЗНИ РАСВО ҚИЛАЙМУ ҚИЛМАЙ...

(211-бет)

Ёзилган йили номаълум. Биринчи марта «Мукамал асарлар тўплами»нинг II томида эълон этилган.

«Девон»нинг *Қўқон* нусхаси асосида чопга тайёрланди.

МЕНИ МУНЧА ҲАМ МАҲЗУН ЭТАСИЗ, ТАСАДДУҚ
БУЛУБ УРГИЛА ҚОЛАЙ...

(212-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли. «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа айрим қисқартиришлар билан чоп этилган.

Томга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб этилмоқда.

1 *Маҳзун этасиз* — ғамга ташлайсиз, хафа қиласиз.

2 Айрим ҳинд қабилаларида ўликнинг куйдирилишига ишора.

7 Мисрада сўз тушиб қолган.

ЭИ ХУСН ЭЛИН САРФИТНАСИ, ДОНОЛИҒИНГДИН
УРГИЛАЙ...

(214-бет)

Ёзилган йили номаълум.

«Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида биринчи марта чоп этилмоқда.

МАСНАВИЙЛАР

ЭИ МАҲВАШИ ГУЛЪУЗОР ЖОНИМ...

(215-бет)

Ёзилган йили номаълум. «Мукамал асарлар тўплами»нинг II томида биринчи марта эълон қилинган.

«Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида чоп этилмоқда.

2 *Хурийд* — қуёш.

3 *Мужалло* — жилоланган, ялтиратилган.

4 *Эрам* — афсонавий гўзал, хушҳаво бир боғнинг номи.

Шеърда маъшуқа шу боғнинг соҳиби сифатида қаламга олинган.

6 *Кайсат* — фаросат, зийраклик.

55 *Итмом этуб...* *хома* — мактубни тугаллаб.

АРЗ ИЛА ЯНА САНГА САЛОМИМ...

(218-бет)

1908—1909 йилларга тааллуқли. Илк дафъа «Мукамал асарлар тўплами»нинг II томида босилган.

Нашрга «Девон»нинг Қўқон нусхаси асосида жалб қилинди.

22 *Ғул* — занжир, темир ҳалқа.

24 *Мусаххар* — ўзига қаратмоқ, бўйсундирмоқ.

МУРАББАЛАР

НАЗАРЛАРДА ҚАЙ ҚУН ЖАВЛОН АЙЛАДИНГ...

(221-бет)

1911 йилда ёзилган. Шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960,

1969, 1979) «Жавлон айладинг» сарлавҳаси остида айрим қисқартиришлар билан нашр этилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида ҳам шеърнинг қисқартирилган варианты эълон қилинган.

Шеър Муқимийнинг «Улким, жоно, юзни тобон айладинг...» мисраси билан бошланувчи мураббасига назира тарзида ёзилган. «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

4 *Сўзон айладинг* — қийнадинг, куйдирдинг.

16 *Кўз ёшини мисли борон айладинг* — кўз ёшини худди ёмгирдек тўкдинг.

МУҲАББАТ БОҒИДИН ТОТЛИҒ ХАБАРДУР...

(223-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа босилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб этилмоқда.

4 *Гулбарги тар* — янги очилган тоза гул.

9 *Мағриб* — ғарб, кунботар.

10 *Амсол* — ўхшашлар, монандлар.

14 *Жонга маҳосил* — жоннинг ҳосили.

21 *Хазойин лутфига кўз буржи оти* — кўзининг бурчидан лутф хазинаси ато бўлган.

32 *Ушишқдин рақиб аксардур* — ошиқларга қараганда рақиблар кўпдир.

ҲАЙРОНА БУЛДУМ УЛ ҚИЗ БОЛОҒА...

(225-бет)

Ёзилган йили номаълум. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг II томида айрим қисқартиришлар билан илк дафъа чоп этилган.

Нашрга «Девон»нинг Қўқон нусхаси асос қилиб олинди.

9 *Махмур ўлубман* — маст бўлибман.

60 *Карбало* — бу ерда дашт, саҳро маъносида.

НОГАҲ ЙУЛУҚДИМ БИР ҚИЗ БОЛОГА...

(228-бет)

1914 йилда ёзилган. Ҳамзанинг Қўлёмалар институтида сақланаётган фондида шеърнинг яна бир нусхаси мавжуд.

Қўқон нусхаси асосида биринчи марта нашр этилмоқда.

МУРАББАЪ БАР ҲАЗАЛИ НИСОРИЙ НАМАНҒОНИЙ...

(231-бет)

1908—1909 йиллар орасида Нисорий Намангоний ғазалига мурабба тарзида ёзилган. (Нисорий Намангоний ҳақида маълумотга эга эмасмиз.) «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида баъзи бир қисқартиришлар билан илк дафъа босилган.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинди.

14 *Доғи узлат* — четлашиш, узоқлашиш доғи.

19 *Хазрати Юсуф* — Яъқуб пайғамбарнинг ўғли; афсонага кўра, ҳуснда жуда машҳур бўлган шахс.

21 *Кўҳкан* — Фарҳод образи кўзда тутиладн.

25 *Бишкаста* — синиқ, тушкин.

МУХАММАСЛАР**БУ ЖАҲОНИ БЕВАФО ДАВРОНИДА ДАВЛАТ ҲАЁТ...**

(233-бет)

1912—1913 йиллар маҳсули.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида илк дафъа чоп этилмоқда.

9 *Бодаи ваҳдат* — бирлик майи.

11 *Анжуман қурсанг* — суҳбат қурсанг.

12 *Ишқ нори* — ишқ ўти.

21 *Бадғуҳар* — бу ерда пасткаш маъносида.

**НИГОРО, ФУРҚАТИНГДА ҒАМ БИЛА БАҒРИМ АДО
БҮЛДИ...**

(234-бет)

1908—1909 йиллар орасида яратилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида эълон қилинмоқда.

9 *Васлингни ом этдинг* — бу ерда рақиблар билан топишиб кетдинг маъносида.

ОҲКИМ, БЕҒАМНИ ҒАМГА МУБТАЛО ҚИЛГАН ФИРОҚ...

(235-бет)

1912—1913 йиллар маҳсули.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи мартаба нашр қилинмоқда.

3 *Ҳам қилиб қаддин* — қаддини букиб.

7 *Сулаймон* — афсонавий пайғамбар.

7 *Скандар* (Искандар) — Александр Македонский.

8 *Алишер* — бу ерда 661 йилда ўлдирилган, ислом диндорларни томонидан «чорёрлар» деб аталган дастлабки тўрт

халифадан бири — Али кўзда тутилади. Али — саркарда ва қаҳрамон шахс сифатида ҳам танилган.

ЖАҲОНДА ҚУРМАДИМ САНДЕҚ ПАРИ РУХСОР, АЙЛАНСУН...

(236-бет)

1908—1909 йилларга тааллуқли ушбу шеър илк дафъа «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида босилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида чоп этилмоқда.

2 *Қади шамшоду ар-ар* — қадди шамшод ва арчадек тик.

3 *Муқаввос* — қавсга ўхшаш, ойсимон.

6 *Фатонат* — ўткир зеҳнлилик, зийраклик.

9 *Назофат* — тозалик, софлик.

13 *Ғам бистари* — ғам тўшағи.

16 *Кўнгил заврақи* — кўнгилнинг қайғи.

24 *Қамоли шиддати ифроти узлатдан фано бўлди* — ҳамма эришган нарсаларидан ажралди.

НОЗ УЗГАЧАЮ КўНГУЛ БУЛАКЧА...

(237-бет)

1908—1909 йилларда ёзилган ушбу мухаммас «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа айрим қисқартиришлар билан чоп этилган.

Томга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинди.

9 *Мандин бўласан малул бўлакча* — мендан хафа бўласан.

10 *Удул* — узоқлаштириш, йўлдан чиқиш.

22 *Дуруғғу* — ёлғончи, ёлғон сўзловчи.

26 *Қизб ўлса сўзим* — сўзим ёлғон бўлса.

33 *Эй соҳири лўлийи сияҳкор* — эй қора ишлар қилувчи жодугар лўли.

57 *Ишқ лофин уриб фиғор бўлмоқ* — ишқдан лофлар уриб ўзини яраланган қилиб кўрсатмоқ.

74 *Малул бўлурму* — малол бўлмайдинми?

77 *Васла бу ғариб вусул бўлурму?* — бу ғариб васлга етишадими?

147 *Топди бу Ниҳоний мунча қурбат* — Ниҳоний бу даражада яқин бўлиб олди.

ТИҲРИ ИШҚИНГ УЛ КўН ПАРРОН АЙЛАДИНГ...

(242-бет)

1908—1909 йилларда ёзилган. Шоир архивдаги рўйхатда: 1913—1914 йиллар маҳсули бўлган шеърлар сирасида ҳам келтирилади. «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Паррон

айладинг» сарлавҳаси билан киритилган. «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида ҳам чоп этилган.

Томга «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида жалб қилинди.

1 *Тийри ишқинг ул кун паррон айладинг* — ишқингнинг ўқини учқур қилган кунингда.

6 *Вола қилиб* — мафтун қилиб.

ЖОНОН, БУ ИИЛ ФЕЪЛУ АТВОР УЗГАЧА...

(244-бет)

1908—1909 йиллар орасида ёзилган ушбу мухаммас «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

Томга «Девон»нинг Тошкент нусхаси матни асосида жалб қилинди.

МУХАММАС БАР ҲАЗАЛИ ҲАЗИНИЙ

(245-бет)

Ҳазиний разалига боғланган ушбу мухаммас архивдаги рўйхатда «Бўлдум асири бир моҳи тобон» тарзида шеърнинг биринчи мисраси эътибори билан берилган. Шоир «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа нашр этилган.

Томга «Девон»нинг Тошкент нусхаси матни асосида жалб қилинмоқда.

Ҳазиний — XIX асрнинг иккинчи ярми, XX аср бошларида Қўқон яқинидаги Янгикўрғон қишлоғида яшаган шоир.

31 *Новакидан* — кипригидан.

38 *Сарнавишт* — тақдир.

ЭЙ ДИЛБАРИ ШУҲИ ЗАМОН, ОШУБИ ДАВРОНАМ, БИЕ...

(247-бет)

Ҳамзанинг бу мухаммаси 1912—1913 йиллар орасидаги ижод маҳсулидир. «Мукамал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

Т а р ж и м а с и:

Эй замонанинг шўх кўнгили олувчиси, давронга ғавғо
солувчим, кел,

Ширин сўзли маҳбуба, жонимнинг кўрар кўзи, кел.

Эгма қошли, гулгун (қизил) либосли, киприклари
жаллодим, кел.

Бўйи келишган, оқ бадан, сочи паришоним (кокыл
паришон), кел,
Ҳолим ўларға етти, эй жонимнинг дармони, кел.

Эй зебо санам, қай кун сени кўрдим; гирифторинг бўлдим,
Мен қора зулфинг, тоза ва хушбўй сочингга банда бўлдим,
Телбалик, беоромлик билан кўнгил ўртаб боғландим,
Сенинг ғамингни чекиш билан қараки, беморинг бўлдим,
Бир бор назар қил, эй пари, мен зору ҳайронман, кел.

Эй серназокат дилрабо, мен жонингни садқаси бўлай,
Жонон, шакар сочувчи ғунча лабларингнинг фидоси бўлай,
Агар лойиқ бўлса, оёғинг остидаги тупроқда қурбонинг
бўлай,

Эшигингга итлар каби туну кун соқчинг бўлай,
Гоҳи тош билан уриб, гоҳи озгина нон бериб, кел.

Эй нозик маҳваш, мен ҳам сенинг асиру зорингман,
Ваҳ, бутун вужудим билан боғланган хаста ошиғингман,
Бизга қарашни тарк қилдинг, доим рақиблар ёринг сенинг,
Мен ҳаргиз бу нозик сўзларинг сирларини билмайман,
Сен бу қадар зулм қилма, ман ғарибларданман, кел!

Эй ой юзли, тошюрак, мен бир бегона эмасман,
Мен ҳам неча йиллардан буён сенинг кўчангдаги
бир девонаман,
Сенинг висолинг шамига меннинг бу жоним парвона,
Мен асирингман, сен ҳамон бемеҳр жонона,
Жонон, шундай таъналарингни қилма, мен ҳам
қадрдонман, кел.

Эй гўзалликлар эгаси, менинг нола-ю фиғоним ҳаддан ошди,
Кечалари сенинг ишқингни эслаб, менинг йиғиларим
ҳаддан ошди,

Сенинг ҳижронинг ўтида куйишим ҳаддан ошди,
Васлинг шавқини кечалар ишташим ҳаддан ошди,
Ниҳон, бир қадам қўй, мени қурбон қилувчим, кел.

ЭТИВ ЖОН ФИДО, Е ҲАЕТАН НАБИ...

(248-бет)

Езилган йили номаълум. Муҳаммад пайғамбарга бағишланган
ушбу шеър «Девон»даги баъзи бир бошқа асарлар сингари, Ҳамза
дунёқарашининг шаклланиш босқичларини кўрсатади.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашр қилинмоқда.

ҚАЙ ҚУНИ УЛ БЕВАФОГА ОШНО БУЛДУМ, НЕТАЙ...

(250-бет)

Ёзилган йили номаълум. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа чоп этилган.

Нашрда «Девон»нинг Тошкент нусхасига таянилди.

ШАҲРИ ТОШҚАНД ИЧРА ҚУРДИМ МАҲЛИҚО
ДУНДУҚЧАЛАР...

(251-бет)

Ҳамзанинг 1912—1913 йилларда Тошкентга сафари вақтида ёзилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида илк дафъа айрим қисқартиришлар билан эълон қилинган.

Нашрда «Девон»нинг Тошкент нусхасига таянилди.

3 *Абрўи мужгонлари* — қошу киприклари.

8 *Рахшанда* — жилволанувчи, порловчи.

9 *Фарҳанда* — қутлуғ, бахтли.

18 *Мори печон* — ўралган, чирмашган илон.

ЖОНОНА, ГУЛ ЮЗУНГДИН РУХСОРИНГИЗ ЧИРОЙЛИК...

(253-бет)

1911 йилда ёзилган ушбу мухаммас илк дафъа «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида босилмоқда.

17 *Айбим очиб либосин мунча бараҳна айлаб* — айбимнинг либосларини ечиб.

ҒУРБАТГА СОЛМАНГ, ЭИ МАҲЛИҚОЛАР...

(254-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли. Шоир «Асарлар»нинг I-томларида (1960, 1969, 1979) «Эй маҳлиқолар» сарлавҳаси билан кiritилган. «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида ҳам босилган. «Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида нашр қилинмоқда.

12 *Ваъду ваъдлар айлаб миёна* — ўртада қанча ваъдалар қилиб.

МУРОДИНГИЗ, ҚИЛУБОН ҒАМ БИЛА АДО ШЕКИЛИК...

(256-бет)

Мухаммас 1913—1914 йилларда ёзилган. Илк дафъа «Мукаммал асарлар тўплами»нинг I томида чоп этилган.

Нашрда «Девон»нинг Тошкент нусхаси матнига таянилди.

26 *Шафиз айладим* — ўртага қўйдим.

ГАПИГА ҚИРСАНГ, УКАМ, ХАСТА ҚУЛИНГ БЕЧОРАНИ...

(258-бет)

1913—1914 йилларга тааллуқли ушбу шеър «Девон»нинг Тошкент нухаси асосида биринчи мартаба нашр этилмоқда.

17 *Сода* — бу ерда ула-элик маъносида.

УЛ ҚУНИ БИР ЙУЛ ҚУРУБ БУЛДИМ ХАРИДОРИНГ САНИ...

(259-бет)

1911 йилда ёзилган. Шоир «Мукаммал асарлар тўплами»нинг II томида ilk дафъа чоп этилган.

Нашрда «Девон»нинг Қўқон қўлёмаси асос қилиб олинди.

5 *Санъон* — Шарқ халқлари орасида Фарҳод ва Ширин, Лайли ва Мажнун ҳақида тарқалган севги дostonлари билан бир қаторда Шайх Санъон тўғрисидаги қисса ҳам кўп замонлардан буён маълум ва машҳурдир. Бу қисса-ни назм билан ифодалаган форс-тожик шоири Фаридиддин Аттор (XII аср) бўлди. Алишер Навоий ҳам «Лисон ут-тайр» дostonида Шайх Санъон ҳақида қисса келтиради.

Маълумки, Шайх Санъон севгилисига садоқати тугайли христиан динини қабул қилган. Ҳазалда шу образга ишора бор.

ЖОНОНА, ҚАДИНГГА ЖОН ТАСАДДУҚ...

(260-бет)

Ёзилган йили номаълум.

«Девон»нинг Қўқон қўлёмаси асосида биринчи марта эълон қилинмоқда.

60 Қўлёмада ушбу нуқталар ўрни бўш қолган.

ИЛОҲИ, ЯНГИ ЧИҚҚАН НАВЖУВОНЛАРГА ҚИРОН КЕЛСУН...

(262-бет)

Шеър 1912—1913 йилларга тааллуқли. Шеърда шоир таҳаллуси келадиган банд бўлмагани сабабли уни тугалланмаган, деб ҳисоблаш мумкин.

«Девон»нинг Тошкент нухаси асосида биринчи марта нашр қилинмоқда.

8 *Лоти* — Арабистонда исломгача яшаган қабила бошлиғининг номи. У мансуб бўлган қабила ҳам лотилар деб

юритилган. Лоти ўзини худо даражасида тутгани учун халқ томонидан куфрга кетган, йўлдан озган, деб қораланган. Бу ерда ғайри динлар ўша лотиларга ўхшатишмоқда.

МУСАДДАСЛАР

ИЛОҲИ, СОЯИ ДАВЛАТ БОШИНГДА БАРҚАРОР ЎЛСУН...

(263-бет)

Мусаддас 1908—1909 йилларда ёзилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта нашр қилинмоқда.

3 *Хизр* — эски тушунчада маслаҳатгўй, раҳнамо сифатида тасаввур қилинган шахс.

4 *Қадру ашрофинг кибор ўлсин* — қадринг ва шарафинг юқори бўлсин.

12 *Навҳакор ўлсин* — сайровчи бўлсин.

13—16 Бу мисраларда Ҳамза 1913 йилда чет элга қилган сафари давомида кўрган ва билган ўлка ҳамда шаҳарларни тилга олади. Лекин Ҳамзанинг ўзи тузган рўйхатда бу шеърнинг нима учундир 1908—1909 йиллар ўртасида ёзилганлиги қайд этилади.

Ҳамзанинг чел эл сафари ҳақида қаранг: Р. Иброҳимова. Ҳамзанинг чел элларга сафарига доир янги маълумотлар. — «Ўзбек тили ва адабиёти», 1987, 6-сон.

19 *Авософин або қилмоқ* — сифатини қилмоқ.

23 *Интишор ўлсин* — тарқалсин, ёйилсин.

29 *Тораи мўйингга* — бир тола сочингга.

37 *Жоми* — Қўқон Чорсувидаги мадраса.

38 *Авҳомим зи ҳад афзун* — ваҳималар, беҳуда хаёлларинг ҳалдан зиёда.

43 *Булҳавас* — қалбаки, енгилтак ишқ эгалари.

ХУДОЕ, ҲОЛИМИЗНИ УШБУ КҮНДИН ҲАМ БАТАР КИЛМА...

(266-бет)

1906 йилда ёзилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи мартаба нашр қилинмоқда.

2 *Бесинар қилма* — қалқонсиз қилма.

5 Бу ерда Андижонда 1902 йили бўлиб ўтган зилзила кўзда тutilади.

МАН УЛГАНИМДА ЕР КЕЛУР, ДЕБКИ, ФИДОЙИ УШШОҚДИН...

(268-бет)

1908—1909 йилларда ёзилган. «Девон»нинг Тошкент нусхасида

шеърга «Мусаддаси мотамаи маъшуқ бар ошиқ» («Маъшуқанинг ошиқ ҳақидаги мотам мусаддаси») деб сарлавҳа қўйилган.

«Девон»нинг Тошкент нусхаси асосида биринчи марта нашр қилинмоқда.

1 Ушишоқ — ошиқ, севгили.

8 Нисори гавҳари ашк айлабон — гавҳардек кўз ёшларини тўкиб.

9 Қабуди жомаи фаранги кийиб — кўк фаранги тўн кийиб.

ХУДОВАНДО, САНГА ЙИҒЛАБ ҚИЛАРМАН АРЗИ
ДОДИМНИ...

(271-бет)

1906 йилда ёзилган ушбу шеър сарлавҳаси қўлёзмада «Муножат дар дарғаҳи қози ал-ҳожат» деб ёзилган. Биринчи марта эълон этилмоқда.

Нашрга «Девон»нинг Тошкент қўлёзмаси асосида жалб қилинмоқда.

7 Шафи айлай санга ўтган тамоми анбиёларни — сенга ҳамма ўтган пайғамбарларни гувоҳ қилиб айтай.

8 Муҳаммад мустафо, асҳоби олий муртазоларни — Муҳаммад ва унинг олий даражадаги суҳбатдошларини.

10 Мужтаҳид — бирор ишда ғайрат кўрсатувчи кимса.

10 Муқтадо — йўлбошловчи.

20 Кишти кори маъсиятдин — гуноҳдин иборат ишлардан.

22 Шарорат пеша — ёмонликни одат қилиб олган шахс.

35 Евм ул-жазо — қиёмат куни.

БИР ДИЛБАРИ ТАННОЗНИ ДИЛ МУБТАЛОСИДУР...

(274-бет)

1913—1914 йиллар мобайнида ёзилган ушбу мусаддаснинг Қўқон қўлёзмасида ҳам нотугал варианты мавжуд. (Ушбу томнинг вариантлар бўлимига қаранг.) Биринчи марта нашр этилмоқда.

Томга Тошкент нусхаси матни асос қилиб олинди.

2 Маҳтобда тобиш — ойдиндаги порлоқлик.

16 Ошиқ кушандаси — ошиқни ўлдирувчи.

26 Ишқ йўлида ниёз — ишқ йўлига бағишлаш.

МА К Т У Б

БИР ЙИЛ БУЛДИ, ОШИҚДУРМАН...

(275-бет)

Ёзилган йили номаълум. Илк дафъа «Мукаммал асарлар тўплами»нинг II томида босилган.

«Девон»нинг Қўқон қўлёзмаси асосида чоп этилмоқда.

РАСМЛАР РЎИХАТИ

Ҳамза Ҳакимзода Ниезий, Н. Қўзибоев ишлаган расм.	4
«Девон»нинг Шарқшунослик институтида сақланаётган қўл- ёзма нусхаси. Муқова	15
«Девон»нинг Тошкент нусхасидан саҳифа	23
«Девон»нинг Тошкент нусхасидан саҳифалар.	140—141
«Девон»нинг Қўқон нусхасидан саҳифа	197
«Девон»нинг Қўқон нусхасидан саҳифа	227
Ҳамза ўзи тузган драмтруппа иштирокчиси билан. Қўқон, 1915 йил	264

МУНДАРИЖА*

Институтдан

5 —

ДЕВОН

Ғазаллар

Е илоҳа, сангадур ҳамду сано...	13	—	312
Е Муҳаммад, айланай, номингадур жоним фидо...	17	—	312
Наҳри ашким вор таъсир айламаз норинг банго...	18	—	313
Қимда дониш бўлса, олам мисли зиндондур анго...	19	—	313
Бу на бахти қароликдур, етмас афғоним санго...	20	—	314
Эй ҳусн элни пурфитнаси маҳбуби давронлар аро...	21	284	314
Дило, қил кечалар дилдор учун чашмингда тар пайдо...	22	—	315
Чқар ҳар дамда ул маҳваш қилиб кўп шўру шар пайдо...	24	—	315
Ҳусн мулкини амири, шоҳи хўбона дуо...	25	—	315
Ман хастая бечорадин ул шаҳриёримга дуо...	26	284	316
Бу на янглиғ можарадур ҳусни хўбондин жудо...	28	—	316
Дариғо, бу замон аҳли бузулди, бўлди кўп расво...	29	284	316
Бир кўруб ул кун жамолинг мубтало бўлдум санго...	30	284	316
Дар шаби торини ман он моҳитобоним кужо...	31	—	317
Биё соқи, бидеҳ аз май бар ин Мажнуни шайдоро...	32	—	318
Дило, гофил машав ҳаргиз, нигар гардуни дунёро...	33	—	318
Бўлибман ногаҳон бир бевафога мубтало, ё раб...	34	285	319
Гунаҳ занги била оннан дилдур қаро, ё раб...	35	—	319
Ҳар ҳуснни партавидур илму ахлоқу адаб...	36	—	320
Пардани васлингдин оч, чиқсун жаҳонга офтоб...	37	—	320
Кўп шод ўлурам, маҳваш, шоҳона эканман, деб...	38	—	320
Кўп доғлама бағримни афғора экансан, деб...	39	—	320
Ою кун шарманда бўлди ҳусни рахшонинг кўруб...	40	—	321
Эй дилрабо, ишқинг била девона бўлдум соғинуб...	41	285	321
Кел, эй санам, қўл ушайлик икковимиз ярошуб...	42	—	321
Он пари абру камон, оҳун чашмаш масти хоб...	43	—	322
Биё-биё, ки ситамгар, номанд тоқату тоб...	44	—	322
Ногаҳон ўтди назардин бир пари от ўйнотуб...	45	286	323
Бердим кўнгул, эй маҳвашо, донолингга қул бўлуб...	47	—	323
Эй кўнгил, кезгил жаҳонни ўзга бир ҳамроз топ...	48	—	323

* Биринчи устундаги рақамлар *матн*, иккинчи устундаги рақамлар *вариантлар*, учинчи устундаги рақамлар эса *изоҳлар* жойлашган саҳифаларни билдиради.

Бил ғанимат, олти кунлик даври даврондур ҳаёт...	49	—	324
Эй кўнгул, дилдордин етмиш жафоларни унут...	50	—	324
Кел, эй барно санам, ғурбатда қолғонингни бир шод эт...	51	286	324
Тўқинди йўлда, дедим, мен сари, укам, гузар эт...	52	—	324
Сунбулу райҳони ту аз сабзасори раҳматаст...	54	—	325
Эй сабо, борсанг мани арзимни султонимга айт...	55	—	325
Бевафо дилдорни суймоқ абас...	56	—	326
Нигоро, бизга парда очмоғингизга налар боис...	57	—	326
Дилбаро, ҳажринг ўтига сабр қилмоғим хараж...	58	286	326
Дилбаро, йўқ боғбон, хилват эрур қулфингни оч...	59	—	326
Бан ул қурбонилардинким, тирикман танда жоним йўх...	60	—	327
Ман каби маҳзунинг ичра дийдаси хунбор йўх...	61	—	327
Дариг, муродима бир йўл етолмадим, войдод...	62	—	327
Дилда дардинг бўлмаса Луқмону Буқродин на суд...	63	—	327
Эй санам, аз лутфи ту девонаҳо дорад умед...	64	—	328
Фико қилсам бу гул васлингга ҳайрон ўлмаян кимдур...	65	—	328
Бу кунлар фурқатингда турфа ҳолу изтиробим вор...	66	—	329
Ҳақиқат, кўзинг оч, боқ олама, не можароси бор...	67	—	329
Ғубори мақдамингни кўзга сурма айласам арзир...	69	—	329
Ишқ ўтига куймоқлик парвоналиғимдиндур...	70	286	329
Хастасин кўргали ул дилбари жонон келадур...	71	—	330
Келди пари от ўйнатиб, тор кўчадин тапур-тупур...	72	287	330
Ўйлагам ул вафоси йўқ, ўйнаса гар дукур-дукур...	74	287	330
Ғарибам, фурқатингда кечалар турфа хаёлим вор...	75	—	331
Ое, ҳар гулшан нармосо бўлур...	76	—	331
Нигоро, фурқатингда борму мунча мубтало ёлғуз...	77	—	331
Нигоро, бўйла жаҳл ила ғазабни оти ноз ўлмаз...	78	—	331
Мубтало қилган мани ул мушки сунбул торингиз...	79	287	331
Қачон бу кулба сари, дилрабо укам келасиз...	80	288	332
Эй маҳваши замоним, эй ёр, хуш келибсиз...	81	288	332
Нега, нечун манга сиз мунчалик жафо қиласиз...	83	—	332
Ўлтуруб эрдим эшикда бир кун, жоночамиз...	84	289	332
Раҳми йўқ, эй бевафо дилдор, билмайсан ҳануз...	86	—	333
Субҳ янглиғ кулбама айлаб зиё бир келасангиз...	87	—	333
Жаҳон ичра сенингдек маҳвашо ҳаргиз бино бўлмас...	88	289	333
Манама Мажнун каби энди гадолар бўлмасам бўлмас...	90	289	334
Айлим: Пари, ман хастага мунча жафо даркор эмас...	91	290	334
Мен қачонким орзу қилдим сани ишқинг ҳавас...	93	—	334
Аё, кўнгулни қоронғу жаҳонига қуёш...	94	—	335
Эй дило, ғофил машав аз ҳийлаи ин майфурўш...	95	—	335
Мужангни ханжаби мандек ғарибни кўксина хос...	96	—	336
Шохи ҳўбонлик ўшал зебога хос...	97	—	336
Олти кунлик умр учун беҳуда кирдоринг ғалат...	98	—	337
Дема-дема, кори инсондур тамаъ...	99	—	337
Эй кўнгул, истар эсанг зулмат қулубингга чароғ...	100	—	337
Бу тақдири илоҳийдур, фалакни гардиши шундоғ...	101	—	338

Оқ минг фарёдким, ҳолим хароб ўлди, дариф...	103	—	338
Юз минг салом, нигоро, жонолиғингга қуллуқ...	104	290	338
Ҳоли зоримни сўраб, жоним санам, кел эртақор...	106	290	338
Қай кун кўрдимки ман дийдор, ўргулсун қулинг...	107	291	339
Кел, эй жоно, нетай ҳар қанча гирён айласанг май- линг...	108	—	339
Маҳбубаларни шоҳи, айёмингиз муборак...	109	291	339
Муҳаббат дафтаридин бир сабоқ вермақла хумморинг...	111	—	340
Раҳми йўқ, эй бевафо, келмоқчи бўлдинг, келмадинг...	112	—	340
Худоё, ман ғарибга ул дилоромимни еткуртил...	113	192	340
Маҳвашо, ман хастани бағрини кўп қон этмагил...	114	—	340
Хилват айлаб бир кеча, шўхи замоним, янқа кел...	115	—	341
Эй кўнгил, қўнгил саҳарлар зокири жонона бўл...	116	—	341
Пари чеҳра дорам, ки ҳуснаш камол...	117	—	341
Зоҳидо, таън этма кўп, дил сўзи ҳижрон ўлмишам...	118	—	342
Эй фалак, чархинг бузулсун, сандин олмаз кимса ком...	119	—	342
Жонона, чиқар дилдин минг оҳу фиғон ҳар дам...	120	193	343
Адамдин ишқ ила сан маъшуқи дилдор деб келдим...	121	192	343
Намаиған шаҳрига жоно, сани дилдор деб келдим...	122	293	343
Бу кун меҳнат кун эрканки, жононимдин айрилдим...	123	—	343
Мандин санга, эй маҳлиқо, маҳбуби даврон, ассалом...	124	293	344
Мавзун қади гулдастага бўлсун фаровон, ассалом...	125	—	344
Эй ҳусн мулкида сан шоҳи жаҳон, Ҳалимам...	126	—	344
Эй дўстлар, ажойиб энгил юради мошинам...	128	294	344
Бўлмишам ошиқ, деғоли ҳам уёлуб қўрқаман...	130	294	345
Бу фалак чархини ости бир қизик бозор экан...	131	—	345
Навниҳоли қоматинг, дилдор, соғиндим бугун...	132	—	345
Мубталоман фурқатингга, рўзу шаб гирёнаман...	133	—	345
Мани дилхастани маҳзун дили афғор ўргулсун...	134	295	345
На деб висолингга ул дам мубтало қиласан...	135	295	346
Ҳеч ким мандек, илоҳи, ёридин айрилмасун...	136	—	346
Арзимни еткур, эй сабо, маҳваш мани ёд айласун...	137	295	346
Аё, эй маҳваш золим, тасаддуқ жоним айлансун...	138	296	347
Ғаминг бағримни эзди, эй пари рухсор айлансун...	139	296	347
Мани бечора ул кун бир кўруб дийдор, билмайсан...	142	296	347
Бир соат хилват тоғуб, ҳасрат қилодмай доғман...	143	—	347
Ё илоҳо, дарғаҳингда рў сияҳ шармандаман...	144	—	347
Эй пари, ҳажрингда мандек кимса сарсон ўлмасун...	146	296	348
Бу кун қандай кун эрканким, дили тўлғонга ўхшайман...	147	297	348
Хаста қулини, бевафо, ҳолини бир сўрармикин...	149	297	348
Сабо, арзимни еткур, моҳи тобон бир келуб кетсун...	150	297	348
Ё илоҳи, ман ғарибни ёрига кўз тегмасун...	152	298	349
Ғуломи дарғаҳингни биргина дилшод қилмайсан...	153	—	349
Мани кўнглум ёритган шамси рухсорингдин ўргулсун...	154	—	349
Раҳм қил, дилбаро, бир йўлда қолган бир ғарибингман...	155	—	349
Энди мен қандоғ қилай, ороми жоним Халчаҳон...	156	—	350
Молик ўлдум файза, ё раб, ҳамдулиллоҳ ушбу кун...	158	—	350
Эй дўстлар, нигорим бир маҳвисол эмасму?..	159	298	350

Меҳрингни қўйма ҳаргиз, бир бевафо жаҳон бу...	161	—	351
Баннмтек оси умматни паямбар йўхлагайларму?..	162	—	351
Ул парининг қомати гулзорга ўхшайдику...	163	298	351
Ўйласам ул дилбарим маккорга ўхшайди-ку...	164	—	351
Як маҳе дорам, ки аз дийдори ў...	165	—	352
Кенгаймусан, худоё, бу хаста зор тавба...	167	—	353
Қани ул дилбари зорим ёнимда бир дам ўлтурса...	168	—	353
Лола янглиғ оразини бир кўруб тасвирда...	169	299	353
Васлингга хумор ўлдум, эй дилбари жонона...	170	—	354
Неча йўл арз айладим рози дилим жононимма...	171	299	354
Эй ёр, бир етимни хор айламоқму шунча...	172	—	354
Келмиш ғазабларингиз, эй гульзор мунча...	173	—	354
Боғларда гул очилмас то ёзни кўрмагунча...	174	299	355
Пас эркаи мунча иқболим мани дилхаста бечора...	175	299	355
Бордим нигорим уйига бир кечаси астоғина...	176	300	355
Тортубон ҳажрингда ғам йиғлаб ётай токайгача...	179	300	355
Қарор қолмади, жоним, юзунга боқмоқ ила...	180	—	356
Арзимни айтай боди сабога...	181	—	356
Мани йўхлаб, ғулом айлаб келинг, албатта-албатта...	182	—	356
Эй дилрабо, ишқ ўтида сўзонаман тонг отқуча...	183	—	356
Тошканд аро кўп эркан искаб топор пашша...	184	—	357
Чекса ҳар ким бир йўли кўзни хумор айлар наша...	185	—	357
Жоно, кўнгулни бул кун олгонингиз бўлакча...	186	—	357
Кетургил бир қадаҳ майдин ўларга етдим, эй соқи...	187	—	357
Ерн жоним бормуки, келмас қачонлардин бери...	188	—	358
Нолаю зорим эшитмас маҳваши жоним мани...	189	—	358
Субҳ янглиғ оразингиз мубтало қилди бани...	190	300	358
Мани ҳар қанча, жоно, зулм ила ёр этсангиз майли...	191	301	358
Аё дилбар, бу кулбамга қадам ранжида қилсанг-чи...	192	—	359
Ҳасрато, маълум эмас бир тоат этконим мани...	193	—	359
Нанолам аз ту токай, эй фалак, бар ман чиҳо карди...	194	—	359
Мани дилхастани ҳолин сўраб бир бор келсанг-чи...	195	—	360
Мухаббатдин аламлар чекдигим бир тамли ком этди...	196	—	360
Мани Мажнун қилиб ул нозанини чашми Лайлоси...	198	—	360
Эй дилбари жононим, девонага хайр эмди...	199	—	361
Шоҳо, гуноҳим авф қил, ман бенаво шармандани...	200	—	361
Дўстлар, юз йил ўтса ҳам ҳеч ёр соғинмас мени...	201	—	361
Биродарлар, булубман зору ҳайрон, йиғламай найлай...	202	301	361
Жоним тасаддуқ, эй пари, айлаб фидо жон ўргилай...	203	—	361
Оразинг моҳи мунаввар, талъатингдан ўргилай...	204	301	362
Эй малак, ҳусн ичра ўз танҳолигингдин айланай...	205	—	362
Елғуз сани бор этмиш оламда худо, ҳай-ҳай...	206	301	362
Йўқ деб бу жаҳон ичра мандек санамо, ҳай-ҳай...	207	—	362
Хушрў парилар ичра сизча, укажон, вой-вой...	208	302	363
Тўйдим, қилайни эмди дардингни баён, бай-бай...	209	302	363
Онча бузулбдурки, бу аҳли замон, бай-бай...	210	—	363
Айғил, нигор, ўзни расво қилайму қилмай...	211	—	363
Мани мунча ҳам маҳзун этасиз, тасаддуқ бўлуб ўрги-			

ла қолай...	212	—	363
Эй ҳусн сарфитнаси, донолиғингдин ўргилай...	214	—	364

Маснавийлар

Эй маҳваши гулғузур жоним...	215	—	364
Арз ила яна санга саломим...	218	—	364

Мураббалар

Назарларда қай кун жавлон айладинг...	221	—	364
Муҳаббат боғидин тоғлиғ хабардур...	223	—	365
Ҳайрона бўлдум ул қиз болоға...	225	—	365
Ногаҳ йўлуқдим бир қиз болоға...	228	303	365
Мураббаъ бар ғазали Нисорий Намангоний...	231	303	366

Мухаммаслар

Бу жаҳони бевафо давронида давлат ҳаёт...	233	—	366
Нигоро, фурқатингда ғам била бағрим адо бўлди...	234	303	366
Оҳким, беғамни ғамга мубтало қилган фироқ...	235	—	366
Жаҳонда кўрмадум сандек пари рухсор, айлансун...	236	303	367
Ноз ўгачаю кўнгул бўлакча	237	304	367
Тийри ишқинг ул кун паррон айладинг...	242	305	367
Жонон, бу йил феълү атвор ўзгача...	244	305	368
Мухаммас бар ғазали Ҳазиний...	245	305	368
Эй дилбари шўҳи замон, ошуби давроним, биё...	247	—	368
Этиб жон фидо, ё ҳаётан наби...	324	306	369
Қай куни ул бевафога ошно бўлдум, нетай...	250	306	369
Шаҳри Тошканд ичра кўрдим маҳлиқо дўндуқчалар...	251	306	370
Жонона, гул юзунгдин рухсорингиз чидойлик...	253	307	370
Ғурбатга солманг, эй маҳлиқолар...	254	—	370
Муродингиз, қилубон ғам била адо шекняик...	256	—	370
Гапига кирсанг, укам, хаста қулинг бечорани...	258	—	371
Ул куни бир йўл кўриб бўлдим харидоринг сани...	259	—	371
Жононо, қадингга жон тасадуқ...	260	307	371
Илоҳи, янги чиққан навжувонларга қирон келсун...	262	371	371

Мусаддаслар

Илоҳи, сояи давлат бошингда барқарор ўлсун...	263	—	372
Худоё, ҳолимизни ушбу кундин ҳам батар қилма...	266	—	372
Ман ўлганимда ёр келур, дебки, фидойи ушшоқим...	268	308	372
Худовандо, санга йиғлаб қиларман арзи додимни...	271	—	373
Бир дилбари таннозини дил мубталосидур...	274	308	373

Мактуб

Бир йил бўлди, ошиқдурман...	275	—	—
<i>Вариантлар</i>	277	—	—
<i>Изоҳлар</i>	309	—	—
<i>Расмлар рўйхати</i>	374	—	—

Ҳамза Ҳ. Н.

Тўла асарлар тўплами: 5 томлик. [Таҳрир ҳайъати: Қаримов Н. ва бошқ.; Нашрга тайёрловчилар: Эркинов С. ва бошқ.] Т. I. Девон.— Т.: «Фан», 1988. 380 б.

Сарл. олдиди: ЎзССР ФА А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт ин-ти.

Ҳамза Х. Н. Полное собрание сочинений в 5-ти т. Т. I. Диван.

Ўз2

ХАМЗА ХАКИМ-ЗАДЕ НИЯЗИ

ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИИ

В 5-ти томах

Том I

ДИВАН

На узбекском языке

Ташкент, «Фан»

Ўзбекистон ССР ФА А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институтининг Илмий Совети, ЎзССР ФА Тарих, тилшунослик ва адабиётшунослик бўлими томонидан нашрга тасдиқланган.

Муҳаррир М. Г. Содиқова
Рассом В. М. Мочалин
Бадий муҳаррир А. Б. Баҳромов
Техмуҳаррир Л. П. Тюрина
Корректор О. Абдуллаева

ИБ № 4512

Теришга берилди 8.07.88. Босишга рухсат этилди 3.08.88. P14750. Формати 84×108¹/₃₂. Босмахона қорози № 1. Адабий гарнитура. Южори босма. Шартли босма л. 19,95. Ҳисоб нашриёт л. 12,5. Тиражи 5000. Заказ 163. Баҳоси 1 с. 70 т.

ЎзССР «Фан» нашриёти, Тошкент, 700047, Гоголь кўчаси, 70.
ЎзССР «Фан» нашриётининг босмахонаси, Тошкент, М. Горький проспекти, 79.